

Artis veterinariae sive mvlomedicinae libri qvatvor / cvrante Jo. Matthia Gesnero.

Contributors

Vegetius Renatus, Flavius.
Gesner, Johann Matthias, 1691-1761.

Publication/Creation

Mannhemii : Cura et Sumptibus Societatis Literatae, 1781.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/drcdjt2m>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

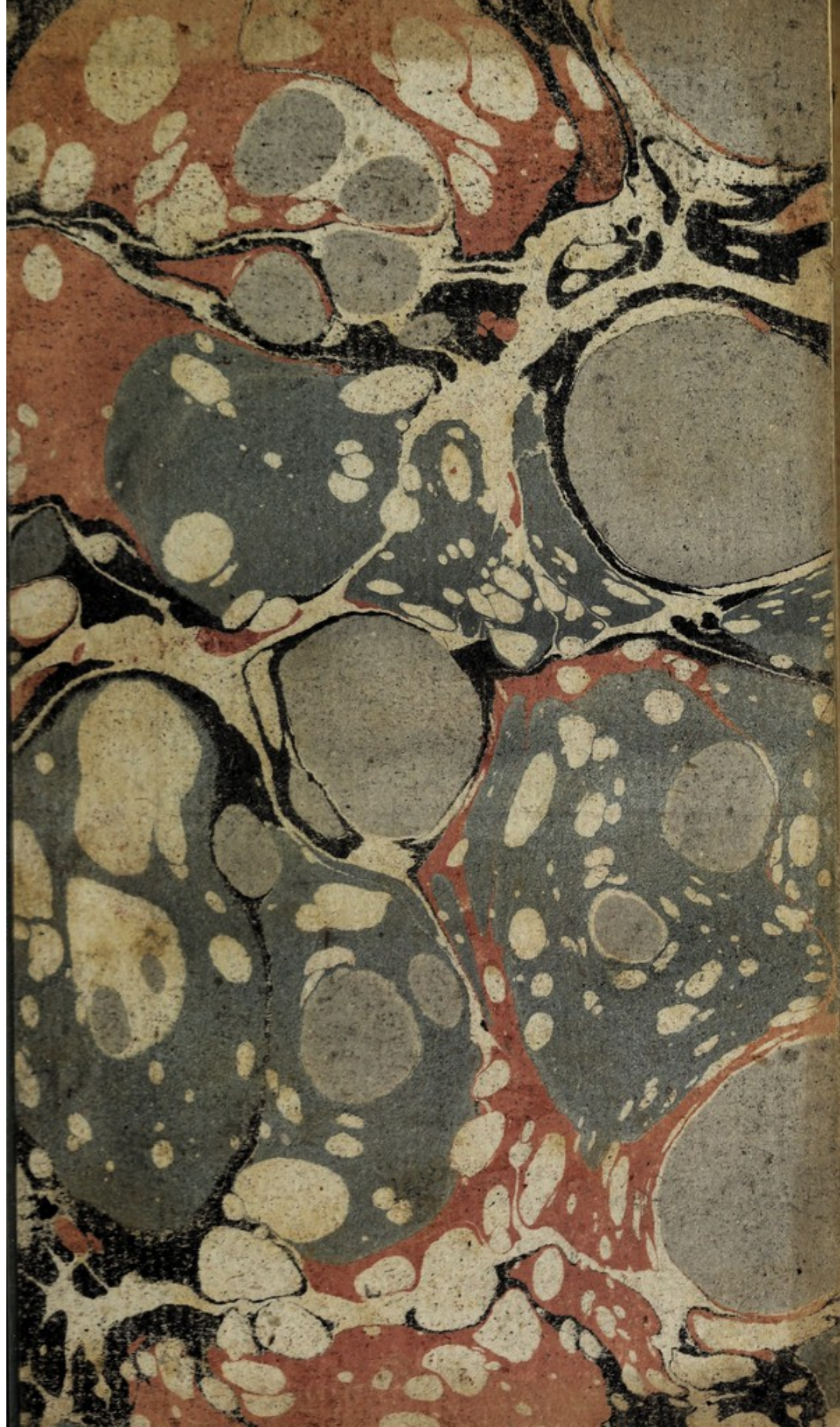
You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

53055/A

M II Veg

LOUIS DEBACQ
Pharmacien de 1re Classe

VEGETII
RENTI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVLOMEDICINAE
LIBRI QVATVOR

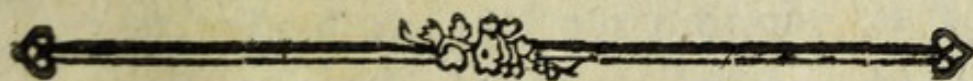
THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
OF THE
CITY OF LONDON
AND
THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
OF THE
CITY OF LONDON

42550

VEGETII
RENNATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVLOMEDICINAE
LIBRI QVATVOR

CVRANTE
JO. MATTHIA GESNERO

MANNHEMII,
Cura & Sumptibus Societatis literatae

MDCCLXXXI.

VEGETI

R E N A T I

ARTIS MEDICINAE

SIVE

ARTIS MEDICINAE

LIBRI QUINTUS

DE

ARTIS MEDICINAE

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVLOMEDICINAE

LIBER PRIMVS

PRAEFATIO

MVLOMEDICINAE apud Graecos Latinosque auctores non fuit cura postrema. Sicut enim animalia post hominem, ita ars veterina post medicinam secunda est. In equis enim ac mulis & adjumenta belli & pacis ornamenta consistunt. Sed quoniam minus dignitatis videbatur habere professio, quae pecudum promittebat medelam; ideo minus splendidis exercitata, minus eloquentibus collata docetur in libros. Licet proxima aetate & Pelagonio non defuerit, & Columellae abundaverit dicendi facultas. verum alter eorum cum rusticae praecepta conscriberet, curas animalium levi admonitione perstrinxit: alter omissis signis causisque morborum tam magnae rei fundamenta neglexit. Chiron vero & Absirtus, diligentius cuncta ri-

mati, eloquentiae inopia ac sermonis ipsius vilitate fordescunt. Praeterea indigesta & confusa sunt omnia, ut partem aliquam curationis quaerenti necesse sit errare per titulos, cum eisdem passionibus alia remedia in capite, alia inveniantur in fine. Additur etiam, quod studio lucri quaedam ita sunt compositae potiones, ut pretium enorme contineant, & curae taxatio animalis aestimationem prope videatur aequare: ut plerumque aut parci homines, aut certe prudentes, animalia sua canibus dedant, aut a damnosa curatione dissimulent. His & talibus rationibus invitatus, cum ab initio aetatis alendorum equorum studio flagrarem, hanc operam non invitatus arripui, ut conductis in unum Latinis duntaxat auctoribus universis, adhibitis etiam mulomedicis, & medicis non omissis (nam mulomedicinae doctrina ab arte medicinae non adeo in multis discrepat, sed in multis plurimisque consentit) in quantum mediocritas ingenii patitur, plene ac breviter omnia epitome congererem. Nam si laus prima medicorum est, genus aegritudinis in homine reperire, qui passionem suam & manu potest & voce signare, quanto magis in mulomedicina necessarium creditur genus aegritudinis

nosse, cum mutum sit animal & non possit proprium indicare languorem, & ab imperitis ad opus aliquod laboremque cogatur, gemitumque subeat ex morbo & fatigatione discrimen; aut certe neglectum inveterata aegritudine nequeat sero curari. Sic Mantuanus poëta divino ore testatur: "Morborum quoque te causas & signa docebo." Absque dubio autem omnis cura vacabit, si genus passionis ignoretur. Ex inani persuasione illud generatur incommodum, ut honestissimus quisque erubescendum ac vile credat jumentorum nosse medicinam. Primum nullius rei scientia vilis est. Nam cum humanae vitae conversatione aliud fugiendum, aliud vero sequendum; non est perfecta peritia, nisi quae utraque cognoverit. Deinde, quis aestimet erubescendum talem peritiam, quae damna submoveat? Nam sicut incolumitas jumentorum habet lucrum, ita eorum interitus afferre videtur incommodum. praesertim cum mancipia, quorum plebeia curatio non putatur saepe vilioribus pretiis, quam equi vendantur aut muli. Postremo five ad vehendos locupletes aptos, five in circi contentione victores, five in praeliis (ut ita dixerim) probatissimos bellatores, acerrimum studium

amoremque constat habere dominorum. Nec immerito voluptati natum animal aut saluti, gratiam meretur ab homine. Quis autem nosse curas jumentorum erubescendum putet, cum optima jumenta habere gloriosum sit? Quis vituperationi det id posse curare, quod laudi ducitur possidere? Forsan ipsa opera mulomedicorum videtur abjectior, notitia autem curationis non solum honestissimis, sed etiam disertissimis convenit, ut provisione & ordinatione sollerti curatis animalibus, & damnis careant, & voluptatibus perfruantur. Sed alii morbi sunt, qui ea tantum animalia, quae occupaverunt, vexant: alii etiam ab uno vel paucioribus, quae pereunt, in plura, quae pariter stabulantur vel aluntur, in totos saepius greges saevissima contagione transmigrant, ut quamvis sanum animal intra breve tempus, alienae aegritudinis afflante vicinia, repente depereat. Rectius est ergo eorum prius morborum & signa & causas praedice-re, curasque monstrare, qui quodam transitu pluribus nocent. Nam adversus majora dispendia majorem sollicitudinem oportet impendi. Prima igitur jumentorum utilitas est domini, vel procuratoris, vel pastoris ipsius amor atque diligentia. comes enim semper est af-

fectionis industria : & incolumia cupimus ,
 quaecunque diligimus. Domita animalia aut
 praesepibus aluntur, aut pastu : indomita la-
 tioribus nutriuntur in saltibus. Quotidie er-
 go vel frequentissime speculari convenit ha-
 bitum jumentorum. Nam diligentibus mor-
 bus ipse se prodit.

C A P V T I.

Quibus signis aegritudo animalium cognoscatur.

Continuo animal, quod valetudo tentaverit,
 tristius invenitur, aut pigrius, nec consueto
 utitur somno, nec solito se more transvolvit,
 nec requiem ut assumat accumbit, nec depu-
 tatum cibum assumit ex integro : & potum
 aut intemperantius accipit, aut omnino fasti-
 dit, stupentibus oculis, auribus flaccidis,
 erecto visu, turpi pilo : exhausta sunt ilia,
 fit spina rigidior, anhelitus crebrior aut gra-
 vior, os asperum & solito ferventius, tussis
 aliquando lenis, aut gravior, incessus ipse,
 quo maxime notatur, segnis ac nutans. Cum
 hujusmodi signa in jumento unum vel plura
 conspexeris, statim illud separabis a caeteris,
 ut contagionem non inferat proximis, & fa-
 cilius in solo jam causa morbi possit agnosci.

Si diligenter habitum, post unam, secundam, vel tertiam diem ab illa moestitia fuerit absolutum, nihilque resederit in corpore ipsius, quod putetur ambiguum, scito ex levioribus causis illam venisse tristitiam, & animal consuetudini pristinae esse reddendum. Nec explorandi omittatur intentio. nam frequentius inspicere debet & cautius, quod semel coepit esse suspectum.

Quot sint genera morborum.

CAP. II. Morborum quidem diversae sunt passiones, sed uno generali vocabulo continentur, quod ab antiquis malleus nominatum est, ipsa appellatione vim cladis periculumque testantes. Sunt autem species mallei numero septem: humidus, aridus, subtercutaneus, articularis, elephantiasis, subrenal, farciminosus. Signa omnium dicamus.

Signa morbi humidi.

CAP. III. Humidus morbus est, cui de naribus pro mucis humor defluit male olens, & spissus, colore pallido. Hujus gravatur caput, oculi lachrymantur, & stridet pectus, fit gracilis horrentibus pilis, tristis aspectu: quem profluvium atticum veteres vocaverunt. Quandocunque autem sanguinolentus humor vel croco similis pernares fluere coeperit, jam insanabilis est & vicinus morti.

Signa morbi aridi.

CAP. IV. Aridus autem morbus his agnoscitur signis. Nullus ei per nares supra solitum humor emanat; suspirat tamen graviter, & nares habet extensas. ilia curvabit intrinsecus, & contractionem spinae duritiamque patietur. testiculi ejus ita substringuntur, ut apparere vix possint. cibi parcius, bibendi appetentior ultra morem. propter quod pulmone ficcato, internum patitur ardorem. tensis oculis in obliquum respicit, nec facile cubet. Hunc suspirium vocant & insanabilem, nisi ab initio festina curatione subveneris.

Signa morbi subtercutanei.

CAP. V. Subtercutaneus morbus autem his proditur signis. Vulnere in corpore ejus scabiei familia nascuntur, ex quibus humor effluit liquidus & viridis, qui pruriginem movet, ut scalpere parietibus vel columnis animalia saepe fricare compellat, quo ulcera corticem ducent. Huic nec humor per nares emanat, nec anhelat, nec cibum recusat, nec respuit potum. propter quod diu vivit. Et ideo si cura non desit, ex hoc plurima jumenta liberantur. Quidam vero scabiem subtercutaneum morbum dicere tentaverunt,

quod similia supradictis signis videatur ostendere, & contagionem transferre per proximos, & tardius sanari. Sed quia nec necem, nec gregi infert facile periculum, a pestiferi illius mallei societate discretus est, & seorsum ab illa dicetur.

Signa morbi articularis.

CAP. VI. Articularis autem morbus, quem ἄρθρῳ Γραeci vocant, per haec monstratur indicia. Interdum paucis, interdum plurimis diebus ab articulis claudicabit, ut aut ictu calcis animalis alterius percussus, aut negligentia impactus, aut saxo vel fuste videatur elusus. Sed haec solet esse distantia, ut illa quaelibet laesio loco figatur, haec autem passio, quia erratica est, subito ad pedem alterum migrat. Praeterea ossibus astringitur cutis, & ad tactum tractanti dura resistit. Rigescit spina, corpusque contrahitur, pilus erectus & horridus, ac deformis aspectus, macie corpus adfectum. & quamvis non recuset alimenta, nec curat si defint: indies tamen deterior fit & tristior, difficulterque curatur.

Signa morbi farciminosi.

CAP. VII. Farciminosum vocabulum ex genere passionis evenit. Hujusmodi depre-

henditur argumento. In lateribus & in coxis, & in verendis quoque partibus, & praecipue in juncturis membrorum, vel in toto corpore, collectiones inflantur: rursumque his velut sedatis, aliae renascuntur: cibum potumque ex more recipiunt, macrescunt tamen, quia digestio eis plena non provenit. hilares aspectu sanisque similes creduntur ab indoctis artis mulomedicinae, quia exterius agitur causa: quibus imperitia artificum sanguinem festinat auferre. Sed contraria ista curatio est. nam affectis farcimino, quidquid superest virium, tollit. In initio tamen, ne morbus increlcat, vel in fine, cum jam vires redire coeperint, emissio sanguinis juvat.

Signa morbi subrenalis.

CAP. VIII. Subrenalis morbus non minus nomine, quam ipsa passione monstratur. Nam animal, velut renibus laesis, a posteriori parte deficiens, prodit mortiferae necessitatis indicium. tussiet graviter, horrebit aspectu: cutis duritia ex spinae rigore proditur: parcius potum, parcius adpetit cibum. Huic quia tota vis morbi possidet lumbos, a femoribus incipit prima curatio.

Signa morbi elephantiasis.

CAP. IX. Elephantiasis autem dicitur ex

similitudine elephantis, cujus naturaliter pel-
lis dura & aspera, morbo nomen, & in ho-
minibus, & in animalibus dedit. Cujus signa
haec sunt. In toto corpore uredo nascitur,
praecipue in dorso, squamas similes cortici-
bus facit. In naribus, in pedibus etiam &
in capite, papularum fervor emergit, vel ozoe-
nae asperiores frequenter oriuntur. Prius-
quam haec ostendantur indicia, ventre solu-
to erit, & marcescit, & aspere tussiet. Cu-
jus os totum cum lingua asperum & simile
creditur esse combusto: quae passio pullis a
matre depulsis plerumque perniciem consue-
vit inferre. Hunc diligenter curare cupi-
entes, non ante deforis aliquo medicamento
fovere contendunt, nisi prius, potionibus da-
tis, pestis elevetur interior. Nam extrinse-
cus cepta medicamenta morbum non exi-
munt, sed ad interiora compellunt, & hac
ratione periculum generant. In animalibus,
ejusmodi morbo laborantibus, generalia ista
sunt vitia: tussis aspera & crebra suspiria,
spina contracta & rigida, macies semper in-
crescens, cum studium & alimenta non defi-
nant, demissior cervix, stupentes oculi, tar-
dior incessus. Nunc signis omnibus genera-
liter singulariterque digestis, singulorum mor-

borum speciales propriasque curas oportet ad-
jungere. Post haec de generali minutione
singulorum, & aduſtione docens, concludam
librum primum.

Cura morbi humidi.

CAP. X. Malleus morbus ſi humidus fue-
rit, ita ut per utramque narem virides de-
fluant muci. inter exordia caput ejus adhi-
bita curatione purgandum eſt ita; Olei opti-
mi uncias 3, liquaminis floris unciam 1, vini
veteris cyathos 3, ſereno tranquilloque die
pariter commiſces, & cum tepfeceris, in-
fundes in naribus. caput religabis ad pedes,
ſenſimque jumentum impeditum compelles
incedere, ut omnis humor emanet. (ad ſi-
phonem autem paulatim infundes non ſemel
a cornu). Quod ſi ſanguis poſtmodum coe-
perit fluere, nihil timendum, ſed potius ſci-
endum eſt, animal legitime fuiſſe purgatum.
Poſt quod ſevum caprinum reſolutum oleo
miſcebis, ſic infuſis naribus exulcerationis
illius mitigatur aſperitas. Radicem quoque
laſeris tonſam, & per fiſtulam vento naribus
inſitam, ut ſternutum provocet, adhibere com-
modum eſt. Caput etiam extrinſecus auri-
culasque oleo calente diligenter perunges, &
lana cerebro indita, ab omni perfrictionis

necessitate munibis. Nasturtii quoque semen bibendum dabis ex aqua. Praeterea potionem dabis, qui diapenton vocatur, & hac ratione conficitur: Murrae, gentianae, aristologiae longae, baccis lauri, rasuras eboris bene tritas & cribratas aequis miscebis ponderibus, servabisque. Exinde prima die unum coclearium cumulatam cum sextario vini veteris, secunda die unum & semis, tertia autem die duo coclearia tepefacto mero aspersa, & diligenti agitatione permista dabis ad cornu. Postea ex cervice de matricali vena sanguinem detrahes, permixtumque acerrimo aceto, omne equi corpus perunges, & contra pilum diligenter fricabis, ut ad similitudinem glutinis adhaereat. jumentum quoque in loco calido constitues. Si cibum fastidit, statim duntaxat farinae hordeaceae sextarium unum, quinque sextariis aquae permixtum, equo dabis in potu. Triticeam quoque farinam simili mensura & ratione offeres ad bibendum. Si autem fastidit, non ideo aliud dabis, quousque hoc ex ista necessitate sanitatem percipiat. De palato quoque postea sanguinem detrahes, ut omni ex parte, si qua morbus praegravare coeperit, relevetur. Scito, nisi diligenter occurras, hunc esse periculosis-

culosissimum morbum. Nam cito in suspirium, hoc est, anhelitum transit, & spem omnem salutis excludit.

Cura morbi aridi.

CAP. XI. Aridus vero morbus, qui & suspiriosus praecipue dicitur: & hic negatur a quibusdam posse curari, propterea, quod phthisi, quae hominibus mortifera est, similis invenitur. Quotidie enim macie crescente, exilior redditur, penitusque ficcatur. In omni autem ratione medicinae, facilius est, quae abundaverint diminuere, quam quae videntur deesse, supplere. Salus tamen jumentis etiam in hac passione praestatur, si inter principia possit occurri. Sanguinem ficcis detrahere contrarium est. Sed vino & oleo sufficienter admixto & tepefacto, perungendum toto corpore animal est: ita ut caput & maxillae, & extrinsecus fauces eidem largius infundantur, & contra pilum usque ad sudorem diutissime confricentur. Intrinsecus autem a prima die hac potione curandum est. Succum ptisanæ, adipem suillum remissum, & amilum ex melle passoque decoctum per cornu in potione dabis, ut canalis gutturis eidem, maxillarumque compago laxetur, quam siccitas astrinxerat mor-

bi. Quo facto, in loco calido stabit. Infusum hordeum herbamque viridem, si inventa fuerit, debet accipere, ut omni ex parte periculosa ariditas temperetur. Consequenter talis eidem potio praeparetur. Passi optimi sextarium unum, iridis Illyricae unciam unam, piperis nigri semiunciam, croci scrupulum, mirrhæ trigonitis semiunciam, polinis thuris unciam unam, ova cruda quinque pariter mixta prima die dabis ex integro, ita ut per triduum ipsam misceas semper & offeras, ut tam gravis morbi asperitas, potionis dulcedine mitigetur. Post haec, melle, butyro, axungia, salibus & picula, offis pro aequa omnium portione confectis, succo ptisanæ ac passo involutis, adtinctum animal replebis, [&] die prima quinque pillulas, sequenti septem, tertia die novem daturus ex more. Expensis autem his, nec ungere cum vino & oleo tepefacto desit industria. nam amarissimus morbus cum sit, aliter non potest, nisi amaris potionibus solvi. CONTRARIA enim non nisi contrariis medicinis curantur. Potionem diapenten, sicut superius monstratum est, non solum per triduum cum vino, sed per dies plurimos dabis, ut tantum discrimen possit evinci. Quod si gravior tus-

sis & strangulans urgebit, accipe fabae fractae sextarium unum, sevi caprini uncias tres, allii capita majora tria permixta decoques, & cum passo vel succo ptisanae hordeaceae tepidum dabis ad cornu. Quod si tardius profecerit ista curatio, ficus siccae pondera duo diligentissime tundis in pila, foenugraeci sextarium decoques, quousque aqua ad medietatem veniat, post colabis, & foenugraecum in mortario cum ficu conteres. allii quoque uncias tres contundes similiter in mortario, & tam rutae quam apii fasciculos ternos: quibus omnibus pariter mixtis, diligenter tritis, addis dracontii uncias duas. Aqua, in qua foenugraecum coctum fuerit, superfundis, potionemque facias, quae per cornu possit effluere: quam etiam tussientibus vel vulsis aut ruptis animalibus per tri-
 duum dabis. Sequens remedium ad aridum morbum: Inter nares jumenta scalpello secabis, & aquam frigidam per fistulam latam ejus ori suppones, naresque ipsius assidue diebus plurimis merges, ut suspirium distabescat in aqua. Potionem quoque ei quotidie dabis hujusmodi. Succum ptisanae cum sevo caprino decoctum, sextarium unum, sulphur vivum, thus quoque masculum aequis

ponderibus deteris atque commifces: ex eo coclearea fingula diebus fingulis cum ptifana permixta defundis ad cornu. Cum autem coeperit effe validior, de cervice fanguinem detrahes, additoque aceto animal perfricabis.

Cura morbi subtercutanei.

CAP. XII. Subtercutaneus morbus, cum humor peftifer intra corium & viscera com-
meat, hac ratione curandus eft. Fiftulam ei facies vel cauterium, inter armos ejus & ventrem loco confueto ad menfuram incifa cute, die fereno, & fi fpatium eft, luna minuente, Indis ut mos eft, per quam omnis e visceribus humor educitur, coloris aurei vel crocei, languoris tabe corruptus. Quae fi minus traxerit, radicem herbae tithymalli eodem vulnere inferes feptem diebus, quae refiduum virus educat. Eft & aliud remedium. Radiculam, quam quidam confiliginem vocant, quidam pulmonaceam, qua mulo medici frequenter & bubulci utuntur, in pectore animalis hac aegritudine laborantis eatenus pones, ut acuto cuprino circines locum. Pofttea corio perforato radiculam interferis. quae ibidem fponte tamdiu permanebit, quoufque cutis, quatenus cuprino signata, in putredinem fit verfa, & a toto corpore ad il-

lum locum humor trahatur, & per vulnus emittatur. Hinc potionem diapenten superius designatam, cum vino veteri optimo, per tri-
duum, vel si necessitas erit, per dies pluri-
mos dabis. Apium quoque viride & baccas
lauri, vel istae res si non invenirentur, lauri
& cucumeris silvatici folia per partes minu-
tissimas concides, hordeoque miscebis, ut ani-
mal sicut e potione diapente, ita ex cibo sen-
tiat medicinam. Huic tamen aquam tepi-
dam cum farina hordeacea vel triticea dare
te convenit, & in loco tepido stabulare. Nam
frigus humoris augmentum est, & reumatis.
Cibum quoque magis ficcum quam viridem
in hac passione debet accipere, & exerceri ve-
hementer, ut sudore ficcetur humor infestus.

Cura morbi articularis.

CAP. XIII. Articularis morbus his declara-
tur signis. Claudicabit alternis pedibus, modo
prioribus, modo posterioribus, & quasi tumor
eidem in articulis circa coronas, vel certe in
genibus apparebit. propterea quod pestilentia
morbi corruptus sanguis nervos & venas im-
plet, & laedit atque debilitat. Huic sanguinem
primo de cervice, hoc est, de matricali vena,
detrahes: quem aceto acerrimo permixtum
per totum animalis corpus induces, ita, ut

illa loca, quae vexata sunt, diligentius ungas. quia creditur sanguis emissus e corpore, & corpori rursus cum aceto impositus, vitia morbosa ficcare. Quod si vel in genibus vel articulis se morbus ostenderit, de eisdem locis sanguinem detrahes, cui adjicies cretam cimoliam, id est, albam, urticae libram, tres sextarios aceti, cimini triti libram, refinae frixae libram, picis liquidae libram, salis communis pugillum, stercus bubulinum recens, quantum creditur posse sufficere. ex hoc ubicunque tumor apparuerit, diligenter saepius illinies. De palato specialiter sanguinem detrahes, ne contagio caput occupet. Ab armis quoque deplendum est, si in prioribus pedibus claudicatio apparuerit. Vel certe de coxis auferendus est sanguis, si a posterioribus coeperit claudicare. Dabis quoque ei potionem adversus omnes morbos probatissimam. Centauream, absinthium, peucedanum, serpillum, sagapinum, betonicam, saxifragam, aristologiam rotundam. haec omnia aequis ponderibus tundes diligenter & cernes. Si febrit animal, cum aqua; si vero non febrit, cum vino optimo dabis, ut singulis diebus per sextarium vini, vel aquae tepidae cocti praedicti medicaminis singula majora coclea-

ria plena & cumulata commisceas, & per fauces degeras, ut amaritudinem morbi herbarum amaritudo compugnans possit expellere.

Cura morbi farciminosi.

CAP. XIV. Farciminofus autem morbus, a similitudine farciminis appellatus est: quia velut per fistulas quasdam inter cutem & carnem corruptus humor emanat, & per totum corpus collectiones plurimas facit, & aliis velut minuentibus aliae rursus nascuntur. Sed passio licet contagiosa sit, facilius tamen inter principia curabitur, quia interna eorum adhuc sana sunt, sed corruptus humor ex morbo inter cutem & carnem versatur. Huic tamen in initio, tantummodo, antequam incipiat marcescere, aut in fine, cum jam bene fuerit reparatum, detrahendus est sanguis. Nam in media passione si flebotomia uti volueris, aegrotum animal nequaquam curabis. Sed collectiones quascunque fecerit, inuri rectis cauteriis, convenit; & ut efficacius profint, cuprinis cauteriis est utendum. quae vulnera pice liquida, admixto oleo & melle, curantur. Potiones catharticas, vel nimis amaras debet accipere, id est, diapente cum vino, sicut superius dictum est, quae ad omnia genera morborum animalium

efficaciter prodesse consuevit. Praeterea radices ebuli lib. 1 infundis per triduum sextariis tribus vini optimi. Post semiunciam optimi aloës centaureae unciam 1, opopanax unciam 1, diligentissime teres, & de illo vino, in quo ebuli radices infusae fuerint, sextarium 1 mittes & tepidum per cornu dabis. Quam mensuram triduo custodire te convenit, ut etiam per ventrem hujusmodi catharticiis potionibus digeratur humor infectus. Quem exercere in cursu, quousque ad plenum sudorem veniat, saepius convenit: & curatum observatione praedicta, in pascua mittes, ut diu noctuque aestivo tempore sub divo & libero aëre pascatur, quatinus & varietate herbarum oblectatus, & solis calore siccatus, rursusque noctis aura & rore contactus, facilius digerat morbum.

Cura morbi subrenalis.

CAP. XV. Subrenalis morbus ut periculis plenus est, ita ad intelligendum apertissimus invenietur. Nam renes jumentis occupat atque dissolvit. propter quod animal in primis partibus alacre, posteriora trahere consuevit. Huic hac ratione succurratur. De utroque latere, vel de femore incisus competentis loco venis, copiosus sanguis emittatur,

qui acri aceto permixtus per omne corpus, & praecipue super renes animalis inducitur. Potionem notissimam diapenten ad cornu per os debet frequenter accipere. Sed & per anum calidissimis speciebus clysterii ingestione curandum est. Aloës unciam 1, pyretri unciam 1, euphorbii unciam semis, pulegii bene triti unciam 1, baccarum lauri unciam 1, castorii semiunciam, feminis sinapis uncias 3, salis triti heminam: haec omnia diligenter contusa in tres divides partes, & diebus singulis cum aqua, in qua furfures tritici decocti fuerint, tepida, sicut curae exigat ratio, quasi singulos semisextarios, clystere per intestinum animalis infundis, ut calefactis intrinsecus renibus, resolutus humor possit per ventrem, cum stercore emitti. Praeterea lumbi ipsius oleo laurino vino calido permixto confricandi sunt vehementer & saepe, ut deforis & intrinsecus acerbissima passio possit evinci. Cauteria quoque renibus imponuntur, ut vis morbi ignis ardore ficcetur. Danda quoque est potio octo specierum decocta, cujus in articulari morbo fecimus mentionem, quia in omnibus efficaciter prodest.

Cura morbi elephantiasis.

CAP. XVI. Elephantiasis morbi causa superius est indicata, cui talis est adhibenda medicina, ut non extrinsecus uredinem, vel vulnuscula ipsius curare tentemus. Nam morbus refugiet intus, & penetrabit viscera, ac periculum gignet. Sed primum de matrice tollendus est sanguis, & acri aceto commiscendus, ac toto inducendus est corpori. Postea de palato, & si vires permiserint, de caeteris locis, quae morbus infestat, pro modo ac tempore minuendus est sanguis, & cum aceto rursus imponendus. Pulli autem a matre depulsi, & ad stabula religati, praecipue solent hunc morbum incurrere. quia digestio cibi, qua in pascuis utebantur, primae exercitationis aufertur, & nondum ad residendum robusti, ad praesepia stare coguntur. Elephantiosi morbo, & omnibus mallei passionibus, non solum diapente, cujus experimentis indubitate sunt vires, & sine quo nullo medicus mutilus est, sed haec quoque portio praeparanda atque servanda: Mirrae trigonitis libram 1, thuris masculi lib. 1, corii mali Punici selibram, piperis unciam 1, croci uncias 6, acaciae rufae selibram, absinthii Pontici selibram, serpilli libram 1, be-

tonicae libram 1, centaureae libram 1, fagapini uncias 3, faxifragae uncias 6, peucedani uncias 6: haec omnia tusa & bene cribrata, cum melle optimo decoques, & in vase vitreo vel stagneo recondita fervabis. nam per vetustatem magis valet. Ex quo medicamento singula cochlearia cumulata, singulis animalibus morbidis, cum sextario aquae calidae, & tribus unciis olei optimi permixta, per triduum dabis. Ubi proficere coeperit, cum vino optimo & oleo dabis, (sicut dictum jam est) cochlearia singula continuis diebus. Ex qua potione, non minus quam diapente quolibet morbo correpta animalia liberantur. Pulli tamen beneficio aetatis evadunt facilius; saepe incurati moriuntur.

Causae & curae generales morbi mallei.

CAP. XVII. Ea, quae ad morbi mallei execrabilis curationem pertinebant, abundanter constat exposita. Sed tanta vis ipsius morbi est, ut nihil expediat omitti. nam gregum in pascuis funestus interitus, animalium quoque in stabulis mortes innumerae, ex ipsius contagione proveniunt, & ab imperitis, vel negligentibus curam aut divinae iracundiae imputatur, aut fato. Denique sicut supra declaratum est, ab uno animali incipit ipsa

perniciēs, & feſtinanter ad caeterorum tranſit exitium. Propterea ſemper ſunt ſeparanda, in quibus ſuſpicio tantae peſtis coeperit apparere, uſque eo, ut etiam corpora mortuorum animalium, quae ab illo morbo interemta fuerint, exportanda ſint ad ea loca, per quae aliorum animalium tranſitus non ſit, & profunde obruenda ſub terra. Nam & vivorum, quae corrupta fuerint, & mortuorum foetidiffimo odore, ſana primo jumenta corrumpuntur & pereunt. Cujus morbi cauſas, plurimi mulomedicinae auctores reddere tentaverunt, aſſerentes ex nimia laſſitudine curſus, vel ſaltus violenter extorti; aut ex calore aeſtatis, vel frigiditate hiemis; aut ſi volentes emittere lotium non ſinantur; vel ſi hordeum ſudantes acceperint, & ſi poſt curſum calidi biberint; [& ſi plena veſica,] vel poſt potum cogantur ad curſum; aut foenum comederint hordeumque corruptum: ex his vel hujusmodi neceſſitatibus malleum morbum ſolere generari. Vitanda quidem iſta ſunt omnia, nam ex his periculofae aegritudines jumentis ſaepe proveniunt. Malleus autem morbus ex aëris corruptione praecipue deſcendit. Nam Auſtro & Africo vento flantibus, interpoſitis annorum ſpatiis, recur-

fu (ut afferunt) catastematis, sicut certo tempore homines pestilentia corrumpuntur, sic animalia ille aër corrumpit & perimit. Unde probatissimae & plures necessariae sunt portiones, quae adversus tantam vim praestare valeant salutis auxilium. Quarum partem superiori jam pagina comprehendimus, partem ex omnibus auctoribus collectas consequenter adjunximus. Remedium proficiens ad omnes generales morbos. Semen cucurbitae Aegyptiacae, [i. coloquintidem] quantum acetabulum capiet, frangis & conteris, addita vini optimi hemina una, quod diligenti agitatione permixtum linteolo colabis, & per dextram jumenti narem infundes, ut pervenire possit ad viscera. Quae compositio ad dysenteriam plurimum prodest. Alia quoque vilior, sed non minus apta curatio est. Radices cucumeris silvatici virides contundes, & in aqua nocte una macerabis, deinde sublatas contundes & colabis, ex quo succo tria cochlearia cum nitro trito permixta, cum vino, si animal sine febre fuerit, tepefacto, quotidie faucibus ingeres, ita ut septem diebus continuis curare non desinas. Nitrum quoque bene tritum & cucumeris silvatici radices minutatim concisas,

addita hemina vini tepidi, in hordeum bene purgatum, animali languenti ad pabulum infundas, ut non solum potio, verum etiam pabulum medicamento temperatum faciat ad salutem. Item aliud. Radicem ebuli & radicem urticae aequis ponderibus minutim incisas, & infusas in liquamine optimo macerabis, colabisque per linteum. ex quo mensura unius ovi tepefactum per nares animalis triduo degeres. Consequenter ita facturum, ut jumentum, quod morbum patitur, hordeum cum apio & cucumere filvatico minutatim inciso, semper accipiat, contusumque ipsum agrestem cucumerem & aquae sufficienter admixtum, bibere cogatur. Laudatur etiam haec potio. Herbae Sabinae libram 1, trixaginis uncias tres, centaureae uncias 2, aristolochiae uncias 4, baccarum lauri uncias 4, murrae uncias 4, omnia contundes & cernes, & in pulverem minutissimum rediges, & cum necesse fuerit, cochlearium magnum plenum cum sextario 1 vini tepefacto faucibus taediantis infundes. Haec quoque adversus omnes morbos medicina succurret, quod quatenus vires patiuntur, interpositis diebus [cum praescriptis minutio- nis observantiis] primo de cervice, post de

palato & in quibuscunque locis se morbus ostendit, ut si in facie, de capite: si in primis partibus, de armis; si in posterioribus, de coxis, sanguis est auferendus, & cum aceto miscendus, ex quo animal perfricetur. Cui haec per triduum potio dabitur: Panaces radicum uncias 3, eryngii radices ponderis tanti (Eringion autem herba melior est, quae in littore vicina marinis fluctibus nascitur, carduo silvestri pene similis, flore galbino, cujus eruendae sunt radices, nam longius penetrare dicuntur) feniculi quoque seminis uncias 3, aloës uncia una semis confusa & cribrata in tres particulas dividuntur, & cum fracti & moliti tritici farinae sextario candenti aqua misceatur, & ad cornu per fauces triduo animali infundantur. Pelagionius adversus omnes morbos efficacissimum pulverem credit esse, si pullum ciconiae nondum adhuc stantem, sed jam plumas habentem, vivum in cacabum mittas, & gipses, perustumque vapore furni, in pulverem redigas, & tritum vitreo vase custodias, grande cumulatamque cochlearium cum vini sextario animalis faucibus infundas, donec recipiat sanitatem. Chiron vero Centaurus praeter alias compositiones, quae jam rela-

tae sunt, afferit, catulum lactantem vivum in aqua ferventi missum ac depilatum, ita decoqui, ut ossa separentur a carne: quibus diligenter ablatis, ejus caro cum aqua, in qua decocta fuerit liquamine optimo, vino veteri & oleo, & pipere cum melle condita, usque ad sextarium debere fervari, ac singulis animalibus binas cotylas tepefactas, donec ad sanitatem perveniant, diebus singulis dari debere per fauces. Caput quoque haedinum, omnesque pedes depilatos ad caldarium eadem ratione, qua catulum, excoqui, ablatisque ossibus condiri, & binis cotylis per diem in potione, per cornu saepius datis, animal morbidum liberari. De gallo quoque gallinaceo albo, eadem, quae de catulo observanda, demonstrat. Radicem quoque herbae tithymali decoctam, cum vino dulci dare morbidis animalibus suadet. Ei quoque animali, quod profluvio Attico coeperit laborare, ita ut viridis ei, vel pallidus [per nares] humor erumpat ex lotio humano vel arietino duas cotylas cum vino, & cyatho olei rosacii putat esse miscendas, & per nares, quae humorem funestum egerunt, digerendas. quam curationem & pulmoni sanitatem, & naribus ficcitatem praestare confirmat.

Potio anniversaria Physica.

CAP. XVIII. Pro physico autem & anniversario remedio tradidit ulpicum beticum vel allium majus, quod quidam Gallicum vocant, capitella singula, cum singulis semiunciis sagapini, & singulis cyathis olei optimi diligenter trita, singulis aquae heminis oportere misceri, & heminas singulas per caput animalium dari octavo Kalendas Julias (hoc est, in initio canicularium dierum,) septimo & sexto: quo facto trinis potionibus stagnata, ut dicuntur animalia armentina, vel domita integro anno a morbo intacta servari.

Compositio suffimentorum contra morbum malleum.

CAP. XIX. Adversus morbum malleum, cujus diversae sunt species, quae in potionibus, tam per os, quam nares degerendis, vel clystere, quaeque in cauteriis vel flebotomo facienda sunt, declaratum est, sed restat alia non minus necessaria efficaciorque curatio, quae suffimentorum genere & odore praestatur. Nam cum ipsa tabes ex corrupti aëris foetore nascatur, & usque in pulmonem & viscera penetrando, descendat, non minus austeritate odoris, quam potionum amaritudine consuevit expelli. Pro nu-

mero itaque animalium eliges locum humilem ex omni parte clausum, in quo induces animalia jam aegrotantia, quae curare desideras; vel adhuc sana & separatim, quae non vis morbi contagione perfundi. Origanum, allium, mentam, aspaltum, peucedanum, castoreum & opopanacem aequis ponderibus permisceas, & exinde quantum tribus digitis levare poteris, in carbones vivos mittas, animaliumque os & caput super fumum tenebris; ut austeritas odoris, per os & nares intrinsecus ingressa, omnia compleat, & ad pulmonem usque penetrando perveniat, & praestet animalibus medicinam.

*Alia compositio suffimentorum vehementior,
ad lustranda animalia, quae & fasci-
num tollit.*

CAP. XX. Est & alia compositio suffimentorum ad morbos prohibendos, sumtuosior quidem, sed putatur utilior. Sulphuris vivi libras 2, bituminis judaici lib. 1, opopanacis uncias 6, achanti uncias sex, galbani & castorei, yreos crudi ana uncias 6, falis armoniaci uncias 2, falis cappadocis uncias 3, cornu cervini, lapidis gagatis masculi, lapidis gagatis foeminae, ana uncias 3, lapidis ematitis, lapidis fideritis, lapidis ar-

geritis ana unciam I, equuleos, id est cabal-
liones marinos numero septem, caudas ma-
rinas, ungues marinos ana numero septem,
uvae marinae uncias tres, medullae cervi-
nae, cedrei, picis liquidae ana pondera tria,
ossa sepiae numero VII, auri semiunciam,
ballucae filiquam: haec universa commixta
atque succensa, odore suo morbis tam ho-
minum quam animalium resistunt, & dae-
mones fugant, grandines prohibere, & aërem
defecare dicuntur. Sed si memoratos lapi-
des aut invenire nequiveris, aut enormitate
pretii ab emtione cessaveris, reliqua efficaci-
ter profunt.

De ratione flebotomi.

CAP. XXI. Medicina omnis animalium,
vel si verum quaerimus, etiam hominum, nisi
rationem curationis ante cognoverit atque
praedixerit languentibus periculum, errabit
frequenter. Exposita enim curandi ratio, &
cum genere congruens passionis, indubitan-
ter praestat auxilium. Ideoque pluribus mem-
bris ac morbis generale remedium diligenter
oportet exponi, quod praecipue in sanguinis
detractione consistit, si rationabiliter pro tem-
pore & viribus animalium, & pro aetate per-
fecti mulo medici adhibeatur industria. Qui

si ignarus fuerit hujus rationis, non solum per detractionem sanguinis non curabit, verum etiam periculum jumentis frequentissime generabit. Nam cum vita virtusque animantium consistat in sanguine, rursus tempestive detractus sanguis corpori praestare adsolet sanitatem. Cujus rei talis redditur ratio. Sanguis enim ciborum humorumque indigestione corruptus, per membra discurrit, & languorem doloremque aut universo corpori, aut certis quibusdam partibus consuevit inferre. Nam per constrictionem nervorum, venarumque tensionem, inflatio, indigestioque generatur: quae tensura (ut ita dixerim) corporis aliter laxari, nisi per detractionem sanguinis, non potest. Unicum enim compendium atque remedium est, corruptionem illam, quae nocet, & quasi infestatae aegritudinem vel periculum gignit, cum sanguinis ipsius vitiosa parte detrahere.

Quae diligentia adhibeatur in sanguinis detractione.

CAP. XXII. Hinc plerique veris tempore quotannis de cervice jumentis sanguinem demere, & sic in herbam mittere necessarium putant, ne veteri corruptoque sanguis novus admixtus natura calescens debilitatem

valetudinisve periculum faciat. Veteres autem, prudentioresque auctores absque necessitate depleri animalia vetuerunt, ne consuetudo minuendi, si tempore aliquo facta non fuerit, statim intra corpus morbum ac valetudinem generet. Rectius ergo est minoris aetatis animalibus & bene valentibus ex nulla parte corporis sanguinem detrahi absque palato: de quo assidue tam minoribus, quam maturis detrahendus est humor, ut caput, oculi, cerebrumque releventur. Maturis vero animalibus non incommodum est pulsare venam, cum mittuntur in pascua. Illa tamen in omnibus, qui deplendi sunt, conservanda est consuetudo, ut pridie, quam vena pulsetur, sustententur levioribus & paucioribus cibis, ut per diastema composito corpore sint, non turbato per indigestionem. In solo autem aequali statues jumentum, cervicemque illius loro cinges, quo strictius super scapulas tangatur, ut vena possit ab aliquo clarius intueri. Tunc spongia cum aqua venam ipsam lavabis & saepe deterges, ut altius emineat. Pollicem quoque sinistrae manus interius deprimes, ut non eludat, & tumidior atque inflatior vena reddatur. Consequenter juxta praeceptum artis, vel ani-

malis ipsius positionem, sagittam dari calibis
exiges cotibus bene acutatam. Observabis
quoque, ne altius imprimas manum & gu-
lam, atque gurgulionem rumpas & arteriam
praecidas. hoc enim vitae consuevit inferre
periculum. Percussa vena, foenum vel far-
raginem ad edendum apponas animali, qua-
tenus agitatione maxillarum melius erumpat
sanguinis impetus. Cum autem niger vel
corruptus humor egeretur, vel coeperit ma-
nare purior, statim jumentum tolles a cibo,
& imposita fibula venae plagam adstringes.
In plaga vero pittacium imponas, ut diligen-
tius claudat, licet quidam utantur & creta.
Deinde in tenebroso loco & calido statues
jumentum & farraginem, si tempus est, vel
foenum mollissimum dabis septem diebus ac
noctibus. aquam etiam offeres, ut, si volue-
rit, bibat. Sed triticea farrago hordeaceae
praefertur; quae si defuerit, hordeaceam
dabis. Memento etiam, quod ea melior sit,
quae vicinior marinis fluctibus fuerit. Pro-
pter quod ventrem facilius solvit, humorem-
que deducit. Pulsata etiam quocunque loco
vena, omnem sanguinem diligenter excipies,
& aeeto oleoque permistum vel aliis medica-
minibus, quae ratio deposcit, animalis ipsius

corpus perunges, praecipueque illum locum, ex quo detractus est sanguis, & qui esse putatur in causa. Constat enim naturali quadam ratione atque beneficio, ut quidam ajunt, ipsum sanguinem, cum superfusus est languentibus membris, praestare medicinam, vitiumque siccare. Quam curationis sollertiam non oportet omitti. Praeterea interpositis diebus post flebotomum, animalia producuntur ad solem, & sanguis detrahitur eis de palato. Despumantur autem tertio gradu a dentibus caninis. Quos oportet suspendi altius propter sanguinis fluxum, ita ut eo die mollissimis cibariis utantur & furfure. Sequentibus autem diebus, non ex integro hordeum consequantur, sed a vilibus incipiant, & ad consuetudinem per singulorum dierum augmenta perveniant. Consequenter tepido die ducantur ad mare vel fluvium, diligenterque loti tergantur. Vino quoque & oleo in sole perungendi sunt diligenter & confricandi, ut corpora eorum calefacta aut repellant, aut perferant perfriktionis injuriam. Quibus perfectis equi nobiles tum demum ad labores cursusque itineris revocentur.

Castrata animalia non deplenda.

CAP. XXIII. Sciendum est praeterea,

castrata animalia nunquam oportere depleri. Causa haec est, quia jam partem virium cum testibus amiserunt, & si depleta fuerint, vehementius enervantur. Hinc est, quod asinis non detrahendus est sanguis, quia naturaliter minus habent sanguinis, gracilioresque sortiti sunt venas.

Admissum facientes non deplendos.

CAP. XXIV. Admissarios etiam equos flebotomare non est opus: partem enim virium & sanguinis in coitu natura digerit. Si tamen ab admissura cessaverint, nisi annis omnibus herbarum tempore depleantur, incidunt in caecitatem, quia id, quod coitu digerere consueverant, declinat in oculos.

In quibus passionibus & ex quibus locis sanguis sit auferendus.

CAP. XXV. Nunc, ne quid relinquatur ambiguum, in quibus passionibus, & ex quibus locis, sanguis emitti debeat, indicabimus. Morbidis & quibuscunque totum corpus in causa est, (sicut febrientibus, unde, infra dicendum) de matrice detrahendus est sanguis. Cephalargicis autem, appiosis, insanis, cardiacis, caducis, freneticis, bistrutitiis, sicardiciis, rabiosis quoquo modo praecipitur de auriculis sanguinem demere. Ve-

rum tamen melius est de temporibus, quae in dextra & sinistra sunt parte, detrahatur, id est, sub cavatura temporum, tribus digitis ab oculo interpositis, inferius vena perquiritur, & ex utraque emittitur sanguis. Eis vero, quibus suffusio contingit oculorum, vel caetera vitia, quae oculis nocent, inferioris venae sub oculis posita, quae descendunt sub angulis oculorum inferioribus, quatuor digitis inferius, quam oculi sunt, inciduntur. Quibus quidem fastidium inhaeret, vel arteriarum vel faucium tumor, vel praegravatio capitis, de palato auferendus est sanguis. Quibus autem pulmo est in causa vel jecur, vel caetera, quae his vicina sunt membris, de pectore minuendus est, ex venis, quae posita sunt in dextra ac sinistra, ubi brachiola conjunguntur, & flexura fit, cum armus plicatur. Quibus quidem armus est in causa, de brachiolis sanguis minuatur; quae venae posita sunt interius, ubi centuriae, id est, muscoli brachiolares sunt, sex digitis superius quam genu, tribus vel duobus digitis inferius quam centuriae. Hae venae sagitta percutiantur, sed caute modesteque tangantur, propter debilitatem animalis; quia hae commixtae sunt nervis. Qui-

bus autem articuli in causa erunt, vel si articulus infertus vel intortus fuerit, vel aquatilia habuerit, vel quidvis simile in articulis contigerit, de subcirro sanguis subtrahi debet: quae venae positae sunt inferius quam articuli tribus digitis sub coronam. quae venae cum summa cautela tangendae sunt, quia articulorum conjunctae sunt nervis. Crecia-
co vel si basim moverit, de coronis rectis tollitur sanguis.

De his, quibus sanguis in ungulam tollitur. Alias. Qui ungulam cogunt, vel ejecerint, quomodo sanguis tollatur.

CAP. XXVI. Quibus autem jumentis vel suffusionis vitio, vel per voluntatem excruciatam ungula fuerit, vel quibus remorata basis longi temporis claudiginem fecerit, ejusmodi curatione sanantur. Componis omnem ungulam quasi ad vivum, adlidesque virantum, hinc suffraginem illius alligatam lino vehementer stringes, totumque simul ungu-
lae solum in circuitu scalpelletur & circumgyrabis, ut a corona ungula sublevetur ex parte, tunc circumcisorium inferes inter unguem & solum, & cum bene elimpidaveris, suffraginem solvis, & invenies de calcaneo venas fluere, & cum sufficienter effluxerit

cruor, sale perfricabis, postea aceto & oleo inunges, & linteolis munies diligenter. Sparciam calciare curabis, ut post egestionem humorum ungula reparetur. Hujusmodi autem curam nunquam nisi singulis pedibus adhibere debebis, ut in tanto dolore animal duret ac stet. Si autem in alio pede similis est causa, cum in illo, qui prius curatus est, firmiter animal stare coeperit, tunc eum elides, & ut dictum est, simili observatione curabis. Si vero in his causis animal cremare volueris, semissabis illud hoc modo. Compones ungulam ejus ad vivum, & contra venam addita sagitta pertundis, ut possit sanguis acutizare per solum, quod sagitta pertuderit. Simili autem modo sale fricabis, oleoque & aceto, linteolisque munibis, duntaxat singulos pedes, ita ut portare se possit, hi plane qui semissantur non eliduntur.

De epistomicis, vulsis, colicis, strophosis, & qui morbo subrenali tenentur, unde sanguis tollendus sit.

CAP. XXVII. Epistomicis, vel qui morbo subrenali laeduntur, vulsis etiam, colicis, & quibus venter frequenter dolet, de cauda sanguis emittitur, licet melius putetur propter hujusmodi causas ortas de visceribus de-

bere sanguinem tolli. Quod si de cauda tollere volueris, sic facies: Erige & resupina caudam ad lumbos, quatuor digitis ab ano, ubi pilos non habet, caede caudam cum tabula aliqua non ponderosa, quousque se vena demonstraret, & in caudae media divisura quatuor digitis ab ano sagitta percuties venam, ut acontizet sanguis, post decurSIONem fasciola colligabis. Cum autem de visceribus emittere volueris, sub inguibus de dextra sinistrave in singulis femoribus eminentes venas medias sagitta percuties, post decurSIONem sanguinis cretam impones, [sed caute, propter vicinam mixturam nervorum.] Si lactae in gambis fuerint, aut aliquis dolor coxae vel gambae, sanguis detrahatur gambis: sunt enim venae a visceribus descendentes per gambas interius, quas medias propter vicinam mixturam nervorum caute transverso flebotomo percuties, & post decurSIONem fasciola ligabis.

De ratione foci atque cauterii.

CAP. XXVIII. In animalium curis ac medicinis duplex remedium auctores esse voluerunt, minutionem sanguinis, per quam constricta laxantur, & unctionem cauterii, per quod laxata firman-
Sed cum flebotomi

ratio evidenter videatur exposita, cauterii quoque, licet novissima cura fit, aperienda videtur utilitas. Nam adustio laxata constringit, inflata attenuat, humectata desiccet, coagulata solvit, carcinomata praecidit, veteres dolores emendat, alienatas corporis partes ex qualibet causa ad statum suum revocat, super naturam excrescentia, sublata & adusta crescere non patitur. Nam cum candente ferro ruperis cutem, vitium omne concoquitur atque maturatur, & beneficio ignis dissolutum, per foramina, quae facta sunt, effluit cum humore. atque ita sanatur passio & tollitur dolor. Post quae cicatricibus clausis, constrictior & robustior redditur locus, ac prope insolubilis cutis. Sciendum vero cuprina cauteria plus effectus ad curandum habere quam ferrea. Praeterea si in capite morbus est, inuritur cervix: si subrenalis est, lumbis ignis adhibetur. Interdum autem puncta infiguntur, interdum ad similitudinem lineae candens deducitur ferrum, aliquando velut palmulae fiunt. In hoc enim laudatur multo medici ingenium, si ita animal cauterio curaverit ne deformet. Pro locis autem, in quibus est passio, & pro pellis aestimatione cauteria vehementius imprimuntur aut le-

vius. Memoria autem retinendum est, quas-
faturas, emota vel extorta, aut ejecta de lo-
cis suis, uri penitus non debere. nam per-
petua debilitas consequitur. sed melius est
cum locis suis reposita fuerint, & ligaturis
diligentius communita, atque ita naturae in-
dustriaeque beneficio corroborata, colasticis
unctionibus & malagmis, postremum causti-
cis eadem percurare ad spem perpetuae sa-
nitatis. Quod specialiter admonendum est,
ne mulo medici festinantes, dum foco curare
cupiunt, animalia debilitent aut deforment,
cum flebotomis, potionibus, unguentis, syrin-
gis medicaminibusque diversis ante sit tem-
ptanda curatio, & si nihil profecerint, ad ex-
tremum ignis adhibetur.

De passione & curis februm.

CAP. XXIX. Quaecunque passiones plus
jumentis periculi inferre consueverunt, & dif-
ficilioribus obscurioribusque indigent curis,
has primo amplectimur libro, ut & facilius
reperiantur, quae in exordiis ipsius occurrent,
& legentibus fastidium non possint adferre.
[De curis quae prima sunt.] Febrientibus ita-
que animalibus primum convenit subvenire.
nam non amplius, quam triduo caloris vim
sustinere posse creduntur. intra quod si cu-

rata non fuerint, moriuntur. Oportet igitur prius passionis hujus signa causasque praedicere, & mox medicinas exponere. Febriens jumentum dejectum caput e terra allevare vix poterit, erit oculis apertis, labiis demissis, tristitia turpis & gravitas totius corporis insequitur, testiculi tumidiore laxius pendunt, membra caloribus fervent, venae vehementi pulsu saljunt, anhelitusque creber & calidus, tussis assidua, incessus nutans, fastidium cibi, bibendi cupiditas, vigiliae juges. Causa autem hujus passionis ex magno labore & fatigatione est, si negligentia consequatur. Interdum aestu nimio, aut perstrictione vehementi, vel ex cruditate ciborum, aut fodoris subita infrigidaione, vel ex fervore hordei novelli evenire consuevit. Curatio autem ista solennis est. Continuo sanguinem eis de facie, vel de temporibus, aut palato oportet emitti, ab omni esca prima die penitus abstineri, foeni optimi aut herbae viridis subinde pusillum offerri oportebit, & quiescere etiam ab omnibus rebus, & etiam sequestratum temperato tempore, & inambulationibus levibus animal commoveri, calidis quoque locis coopertum stabulari. Cum coeperit melius esse, herbam minutatim conci-

iam porrigito. quae si defuerit, hordeum maceratum, ablatisque suis folliculis tufum, in modum ptisanae paulatim offeratur, & frequenter exiguum.

De lassitudine, quae videtur febribus similis.

CAP. XXX. Plerumque autem equi ultra vires ad cursum coacti, aut ponderibus praegravati, ac sudore defecti, similia febricitantibus signa demonstrant. Quos sic intelliges: Oculi sublachrymantes erunt, & tanquam subfusi sanguine, praeterea spiritum crebrius agitat, foenumque fastidit, & de posterioribus pedibus melius se sustentabit. nam primos quasi subtritos tradius ponit.

De febribus internis.

CAP. XXXI. Quod si febris interna fuerit, non facile animal dormiet, & quotidie deterius fiet, interdum furunculos in dorso vel in lateribus habebit: scias eum a morbo, qui superius disputatus est malleus, detineri. Cui lotium aliquot dierum tam hominum, quam arietum per nares infundes. Et sic portiones, quae de isto morbo supra scriptae sunt, dabis.

Si in Autumno febrierit.

CAP. XXXII. Si autem autumnis tempore coeperit febrere jumentum, statim de cervice

vice sanguinem detrahes, vel gradu tertio de palato; post herbae trixaginis sextarium, draganti, rosarum ana unciam i in pila lignea pistabis, cernesque subtiliter, ex aqua cum mulsa & oleo potionabis, atque ita restitues sanitatem.

Si aestate febricit.

CAP. XXXIII. Si autem aestate febricit coeperit, totum sudabit, sataget salientibus venis, mincturam & naturam simul dimittere, ad terram transverse ambulabit. De coxa media quatuor digitis ab ano venam inquiris, & ex ea sanguinem detrahes. Si autem non inveneris, de cervice tollendus est. Cui hanc potionem pro tempore dabis: Herbam portulacae plenam manum tundis, succumque ejus cum dragante & thure, & succo rosae campanae mulsa addita offeres, potionem non satis grandem, ne plus, quam oportet, infrigides: quia cum quasi splene careat simul & defectione sanguinis calore privatur.

Si hieme febricit.

CAP. XXXIV. Hieme vero si febricit, supra dictas species aridas contundito, diligenterque misceto, & per sinistram narem dato, sanitas consequitur. Febrientibus au-

tem haec potio utilis traditur: Mannae thuris uncias 2 semis, yrisillyricae uncias 6, piperis unciam 1, baccarum lauri, feminis apii ana unciam 1, cum passo potionabis. Item post detractionem sanguinis de matrice aut de palato sic potionabis febrientem: Hyssopi libram unam, abrotani uncias 6, lactis caprini sextarium, amili cyathum, olei optimi uncias 3, herbae urceolaris succi cyathum unum, misce cum caeteris, & per cornu faucibus infunde, erit salutare remedium. Item alia potio. Lactis sextarium, olei cyathos 2, croci scrupulum 1, mirrae scrup. 2, apii feminis cochlearium plenum, miscebis pariter & dabis ad cornu. Hieme farinam triticeam cum aqua tepida, aestate autem farinam hordeaceam cum aqua frigida dabis in potum. Si febrient, mensuram non des, iliorum autem loca cauterio inurenda sunt, & uisita curanda. Item alia potio. Lactis caprini heminam, amili cyathum, ova 4, olei cyathum, succum herbae urceolaris quotidie potum dabis usque ad sanitatem. Item unctio, qua perfricandi sunt febrientes. Rosae libram, olei veteris libram 1, aceti heminas 3, lactis caprini libram semis, portulatae feminis & nucis amarae ana uncias 6, menthae vel ru-

tae quantum expedit. s. teres & commifces, & tepefacto utere, ita ut diutiffime confri- ces contra pilum, & in loco tepido unctum animal coopertumque ftatues. Item potio alia fi hieme febrierit. Gentianae unciam unam, ariftolochiae, hyffopi, abfinthii, ab- rotani, fingulorum unciam unam, caricarum uncias 6, feminis apii uncias tres, rutae faf- ciolum 1, omnia in cacabo cum aqua deco- ques ad tertiam, & cum nigrefcere videris, coctum eft. Exinde vini heminam mifceto ficut fupra fcriptum eft, & per cornu fauci- bus infundito.

Si ab indigestione febriat vel pletura.

CAP. XXXV. Si quod jumentum ab in- digestione vel pletura febricitaverit, naribus fpiritum ducet, & ilia frequenter agitabit, anhelitusque erit fervens & aridus, fpinam facilius flectet, nam qui ex perffrictione fe- brit, rigidus eft; quia calor membra diffol- vit, frigus astringit. Ex pletura igitur febri- enti copiofus fanguis emittitur de cervice, nares aceto perfricantur, ut fternutet faepius. Venter quoque febrientis fi durior fuerit, per anum injecta manu, ftercus extrahatur, a cibo abftineat, pauciffimum potum per in- tervalla fufcipiat, & unctum fupra fcripto

medicamine, diuque fricatum, loco stabit calido horis tribus aut quatuor coopertum, postea ad ambulandum producet, nihilominus involutum.

Si ex vulnere oris aut faucium febriat.

CAP. XXXVI. Si quando ex vulnere aliquo vel suppuratione oris aut faucium nascitur febris, de temporibus, nec non etiam de palato detrahendus est sanguis. De maxillis quoque sive de cervice, & ad postremum quicumque locus febrienti doluerit, ex eodem cum mensura sanguinem oportet auferri. Quod si cibum penitus respuerit, farinam aquae mixtam ad cibi instar faucibus ejus infundes. Ossas quoque de passio facies justae magnitudinis, & septenas cum oleo digeres, ut possit habere substantiam. Ita denique febrienti utilis est, ex quacunque parte detractio sanguinis fiat, si consideratis viribus animalis mensura fervetur. Nam ut emissus rationabiliter relevat, ita enormiter ablatus evirat vel turbat.

De coactionibus, i. e. de nimia lassitudine.

CAP. XXXVII. Coactio in animalibus passionis est nomen, ex qua aegritudinum diversa genera nascuntur, ideo sic appellata, quod ab injuria vel labore vel ex coactione

contingat. Quoties enim lassum animal fatigatione itineris, vel nimietate cursus, vel magnitudine ponderum, non studiose refovetur, vel aestate fitire, vel hieme algere compellitur, vel certe penuriam sustinet cibi, aut hordeo novo, aut foeno pessimo laeditur; & per dies aliquot circa curam ejus nulla adhibetur industria; sic totius corporis compago, & interiorum viscerum dispositio per injuriam & fatigationem vitiatur.

Quae genera aegritudinum ex coactione nascantur.

CAP. XXXVIII. Ex qua coactione haec passionum genera nascuntur. Ex perstrictione enim fiunt epistomici, podagrici, phthistici. Ex aestu autem evenit gravedo, febris, insania, capitis dolor. Ex sudore oritur tumor in cruribus, suffusio in pedibus, febris, spasmus & tussis. Ex humore quoque, qui de naribus profluit, passio apertissima declaratur. A cerebro enim vel a capite venit multa pituita crebra & spissa. A perstrictione erit humor tenuis, aquaticus & frigidus: ex qua re fiunt coriaginosi & epatici & phthistici. A colibus & glandulis & arteriis humor erit candidus & viscosus, ex quo evenit fastidium & faucium praefocatio & synanche.

A pulmone autem humor crassus, sanguinolentus & male odoratus emanat, colore pallido. Ex qua causa fiunt peripleumonici, vomicosi, ortomici & phthifici. A morbo autem malleo venit humor multus & crassus, & pallidus. Ex qua re fit ortomicus, profluvius Atticus, & suspirium articulare. A jecore humor erit lividus, yricus, viridis & tabidus, non valde crassus, neque olidus. Ex qua re fiunt sciatici, hydropici, febricosi. Ideo autem signa passionum causasque diuisimus, ne ingratus error noceret, & facilius evidens doctrina curaret. Absyrtus hujusmodi de coactionibus prodidit medicinas: Si equus, inquit, coactus de via venerit, oculi ejus intro abibunt vel versabuntur, spirat calidum frequenter atque suspirat, & auriculæ hujus ac reliquum corpus extensum erit. Cujus talis est curatio: ut parum hordei accipiat, foenumque non multum. Potio autem hujusmodi praeparabitur, hyssopi, abrotani ana unciam 1, sampuci uncias 6, foenugraeci libram unam, lini feminis pondo duo: haec omnia tusa & cribrata in cacabo novo cum sex aquae sextariis infundis, addisque novem duplices ficus, quae cum ad partem dimidiam decocta fuerint, universa

conteres atque liquabis, praeterea vini veteris optimi sextarios tres, mellis heminam, piperis triti drachmam adjicies supra scriptis, rursumque fervere facies omnia, ex qua calidam potionem plurimis diebus dabis, quae mirifice juvare consuevit. Si de labore itineris suffusio pedum forte provenerit, cave, ne sanguinem calido detrahas, sed requietum pausatumque flebotomabis, hujusmodi beneficio potionis usus: Turis masculi drachmas 2, foliorum caprifici libram, grana piperis 25, fermenti uncias 3, croci drachmam: Omnia bene trita in tres partes divides, & expausatum jumentum triduo cum oleo potionabis & vino: si hiems fuerit, tepida os ablues, aestate frigida: si tardius, aut non recte ambulat, sulphurem & resinam calentem ungulis imponis, non semel tantum, sed aliquoties donec rectus incedat. Si vero ista non profuerint, semissabis eum, ut de ungulis sagitta contactis competenter profluat sanguis, & vulnera traumatico curabis pharmaco. De laxis haec signa erunt: toto corpore gravabitur, & posteriora crura quasi inligata habebit. posca itaque & pulegio nares ejus & totam faciem fovebis, panem & merum dabis ut manducet, offeresque ei lactu-

cas vel gramen diligenter lotum atque concisum, consequenter daturus hujusmodi positionem, Succum ptisanae, passum, ova, oleum rosatum, quae omnia pariter mista per triduum dabis, ita ut hordeum primo decorticatum ficcatumque manducet. Praemonendum autem est, ne jumento ex coactionis injuria laboranti pulses venas calenti, continuo enim nervorum contractio & debilitas consequitur. Oportet autem artus eorum & genua vino calido & oleo tepido suffundere, totumque corpus multorum manibus diutissime confricare, & loco statuere tepido, mollia de ficcato stercore vel de paleis strata praebere. Posteriores partes flebotomo laxis non oportet contingi, ne penitus evirentur. Quod si venae in cruribus tument, & plenae sunt humore, de coronis sanguis auferatur.

De diversis passionibus ventris.

CAP. XXXIX. Non minus multae & obscurae valetudines in internis animalium quam hominum existere consueverunt. imo si verum quaerimus, prope pares atque consimiles sumus. Nam animalibus, quia rationales sumus, sola mente praestamus: corporis vero natura communis est, maxime in

doloribus. Dolorem ventris in jumentis Veterinorum imperitia putat facile posse curari, quod grave, nescit: & ex ventositate vel constipatione vitium, torsiones vocant & interiorum incisiones, quibus aut praecantationes anicularum more, aut aliquod quasi physicum remedium adferre conantur. Cum quid enim intrinsecus jumentis dolere inceperit, statim se allidunt & volutant, & folius ventris creditur esse causa, cum plures & difficiles sint passiones, ex quibus dolor & volutatio illa contingit. & nisi singulis pro causarum genere competens medicina subvenerit, sanitas redire non poterit. Efficaciter autem curare potest nemo, nisi qui internarum aegritudinum signa rationesque cognoverit.

De aqualiculo, i. e. stomacho.

CAP. XL. Primum venter ipse, qui aqualiculus nominatur, totius corporis obtinet dominatum, in cujus capacitate cibus potioque miscetur, ac per digestionem naturali calore decoctus, separatis humoribus, partem ad substantiam membrorum convertit in sanguinem, & partem in urinas resolvit, partemque secum trahit in stercorea. Quod si loca illa praestriictio longi temporis vitiaverit, in-

testinorum dolor, & corruptio digestionis necessario sequitur. Nam pars humoris coagulatur ex frigore, & fit conglutinosa in praecordiis, atque in intestinorum partibus, quae ducuntur ab aqualiculo usque ad colum, quod appellatur enteron, retinetur & haeret, quod Latine jejunum dicitur, per quod in colum humor pessimus transit, & interclufione sua cibum non patitur ad interiores partes more solito pervenire. Hinc etiam tortura & extensio ventris dolorque cum magno periculo generatur: quae passio Graece emphragma, Latine praeoccupatio dicitur.

De colo & coli dolore.

CAP. XLI. Exoritur & alia causa doloris asperior, quae Graece chordapfos appellatur, cum praecclusa intestina viscerum vento fumove se urgente colligant, usque eo, ut aquam, & cibum, & sterminus animalia etiam interdum revomere cogantur. Praeterea ad similitudinem hominum propter inflationis injuriam, coli quoque dolore vexantur, propter quam necessitatem animalia diverse vehementerque volvendo rumpuntur, quod curari jam non potest, & ideo moriuntur.

Cura longanonis & ilei.

CAP. XLII. Ilei quoque vitia ex perfri-

ctione hujusmodi humoris nascuntur: qui cum intestina majora & praecluserit, & in eorum finibus stercora coeperit detinere: prohibet illa ad catachlytum longanoni decurrere (Longanon autem intestinum vocatur, per quod sterco egeritur) tunc venter crassus vel praeclusione ipsa intra viscera increfcit, ac sibi met dolores morsusque excitat vehementes, ex quo jumenta se projiciunt ac volutant, extensisque pedibus calcitrant. sed per impatientiam se saepe jam jactando ventus increfcit, & mixtus sterco usque ad intestina descendit, nec jam, ut supra, rumpitur, sed jumento, quod in vitium, qui lleos vocatur (ex eo, quod intestina locis suis exclusa, animal quasi elices facere faciunt) incidit, ea valetudo periculosa est, nisi cum celeritate subveneris. Hujusmodi autem sunt adhibenda remedia: Aqua calida renes animalis diutissime fomentabis, foenumque cum calida, ut vapor magis penetret, frequenter apponis, post ciliciis diligenter absterges, oleum vetus & picem liquidam, & oleum laurinum misces, calefacies, & diutissime perfricabis, ita & testiculos ejus perunges, & in auriculas calidum medicamen infundes. Tam diu autem fricabitur, ut sudare incipiat

& ventum emittere, ex quo spes ostenditur sanitatis. Quod loco calido statues, ac fagis cooperies diligenter, hanc daturus quotidie potionem, Piperis grana quinquaginta, petroselinum quantum quatuor digiti comprehendunt, cimini Alexandrini tantundem, cimini quoque Africani tantundem, semen apii, murrā, nepitā, trixaginem, aequis ponderibus, quibus ad dimidiam omnium partem nitrum admiscere te convenit. Quae omnia bene trita ex vino calido & oleo aequis ponderibus, & melle, quantum satis fuerit, dabis. Haec autem potio & calefacit, & ventrem resolvit. Quod remedium si tardius subvenerit, faccellos cum furfure calentes per totum dorsum & renes animalis imponis. Clysteriabis etiam ex aqua calida & oleo, quod cum sale & melle Afro, & nitro, ovoque miscebis, & ita ventre laxato, & stercora emittuntur & ventus. Quod si clyster defuerit, sal bene tritum & mel coques, pastillosque longos & duros facies, & in anum jumenti interius immittes. Quae res omnem spurcitiem humoris intus stantem abstrahit, & ad sanitatem perducit, nec est aliud, quod magis valeat subvenire.

Causae & curae strophii.

CAP. XLIII. Sunt animalia, quibus affi-
 due ventris impendit dolor, qui strophus ap-
 pellatur, & hac ratione concipitur. Inter-
 dum sudor animalium vel nimio cursu, vel
 labore profluens, in internis residet intra ven-
 tris intestinorumque compaginem, qui pun-
 ctiones doloresque praestat interius. & cum
 totum a labore cessaverit, ac refrikerit cor-
 pus animalis, cessat & dolor. Sed cum a
 labore calefieri coeperit, rursus exoritur, &
 ideo strophus vocatur. nam frequenter vo-
 lutatur, & cum surrexerit, terram pedibus
 tundit, & interdum terram quasi manducare
 conatur, & jacens videtur quasi pusillum re-
 quiescere, & surgens citius ambulare se co-
 git. Sed ex hac injuria frequenter volutan-
 do ventum sibi nutrit intrinsecus, & fit tym-
 panites, ex quo & jumentum rumpitur, &
 praesens vitae periculum consequitur. Quod
 vitium si in perpetuum auferre volueris, pa-
 racentesim facies sic: quatuor digitis sub um-
 bilico veretrum versus, medio climate ven-
 tris sagittam injicies, ut non solum cutem,
 verum etiam peritoneum ipsum aperias.
 Peritoneum enim dicitur membrana, quae
 intestina omnia continet. Ad mensuram au-

tem cum magna cautela peritoneum aperies, ne intestina laedas, & praesens discrimen inferas. Post exempta sagitta subicies fistulam centimalem, quam mulomedici portare consueverunt, minutis foraminibus multisque pertusam, per quam foras humor emanat, quem suscipies in vase, & invenies limpidio lotio similem, tolles vero non minus sextario. Haec cura etiam illa animalia sanabit, quae vel stupida vel macra sunt ex coactione longi temporis, quibus nitrum diligenter cribratum in hordeum debes aspergere, quod omnes asperrimos humores & spurcicias corporis purgat. Sed strophosis dabis potionem superius declaratam plurimis diebus. Etiam acopo termantico renes eorum, totumque corpus perunges, & diebus aliquot a pluribus facies confricari. Ad ultimum renibus eorum causticum induces, & sic revoces ad laborem.

De lumbricis, cossis, tineis & pediculis.

CAP. XLIV. Intolerabilem dolorem intestinis inferunt lumbrici, vermes & tineolae, quas alii pediculos appellant. Nam coagula & aqualiculum intus erodunt & vulnera faciunt. ex qua necessitate animalia macrescunt, & coriaginosa fiunt, & sine febre

non erunt, & celeriter moriuntur. Hujusmodi passionis signum est, cum invenitur humor in ano fabae coctae similis: est namque sanies ex illis vulneribus, quae bestiolae intrinsecus fecerunt. Jejuna animalia ex hac necessitate vehementius torquentur. Nam cum his deest cibus, magis vitalia consumuntur a vermibus: Hi non sunt inflati, & tamen per dolorem se volutant, & in spinam se projiciunt, & caput sibi intra pedes mittunt, & ostendunt doloris sui locum, dentibus illa sibi quasi scalpunt, & rodunt nonnunquam lumbos, & caudam parietibus confricant. Cum ista signa ostendere coeperint, & crebro clamare, hoc est, vehementer hinnire, scias eos jam morti esse vicinos. Quibus adhibetur ista curatio. Olei viridis & amari sextarios 2, fasciculum absinthii Pontici concoques: praeterea nasturtii feminis, fantonici, coriandri feminis, radicum feminis, sinopidis Pontici uncias singulas, mirtis & foenigraeci selibram: haec infusa & decocta in oleo illo facies permanere, ex quo heminam olei, & aquae tepidae heminam dimidiam per cornu dabis. quae virtus medicamentorum, & lenitas olei, animalia ipsa intus occidit, & foras ejicit. Ex qua potione

si per multos dies acceperit, permixto nitro tunso & castoreo, omnes lumbricos & tineolas & vermes discludit a corpore, & cum stercore ejicit, & restituit sanitatem. Alia potio ad lumbricos, tineolas & coſſos: Santonici, absinthii Pontici pulveris, lupini crudi, feminis nasturtii, scobis cornu cervini, feminis radicum uncias ternas, sinopidis Pontici pastillos tres, pollinis ervi uncias 3, vini austeri sextarios tres, olei Hispani sextarium unum, opopanacis unciam 1, feminis coriandri heminam: haec omnia diligenter trita decoques, & quotidie jejunis heminas singulas dabis.

De clysteriis ad curam lumbricorum & tinearum.

CAP. XLV. Sed quia pestes ipsae saepius ad coagula se conferunt, & potio, quae per os data, ad loca, ubi morantur, rarius pervenit, ideo etiam per anum adhibenda sunt clysteria: aceti acerrimi sextarium unum semis, olei viridis tantundem, opopanacis unciam 1, centaureae uncias 2, absinthii Pontici uncias 3, fantonici uncias 3, farinae lupini crudi uncias 3, ervi uncias 3, feminis rafani, feminis coriandri uncias ternas, nistri triti uncias 3, radicis capparis tunſae uncias 3.

cias 3. haec omnia decoques cum oleo & aceto, & per triduum singulos sextarios bene calentes per anum de clystere diffundis animali. Memento autem quoties per os potionem das, animal contra clivum teneri debere, ut facilius, quod acceperit ad interiora descendat. quoties autem clysteriabis, caput animalis in valle statues, & clunes ad altiora convertes, ut quod per clysterem diffundis, ad interiora perveniat. Diutissime autem post potionem in talibus locis animal retinetur, ut facilius necentur vel ejiciantur pestes internae. Ad cossos & lumbricos specialis potio. Herbae cameleontis radicem ex aqua ad tertiam decoques, & cum opopanax duabus unciis misces, ac vini heminam, & ad cornu per sinistram narem diffundis. Item alia ad lumbricos. Seminis coriandri quantum una manus ceperit friges, nasturtii quoque feminis tantundem diligenter teres, quae utraque cum aqua tepida per triduum faucibus infundes. Ad matricis dolorem medicamen. Aloë epaticum, masticem, castoreum, lauri baccas, amoniacum, vino & melle mittis in ollam, & bullita atteres, dabisque ad bibendum.

De calculosis jumentis.

CAP. XLVI. Si quod jumentum calculosum fuerit, haec signa monstrabunt: torquetur, gemit, extendit se ad conatum mingendi, stillat veretrum ejus guttis materiam, modicum mingit, & plene mingere non potest, quod quotidie patitur. Sed hujusmodi vitium teneris aetatibus plerumque contingit, quod sic invenies: Manum ad interiorem partem mittes, & a cervice vesicae sub ipso ano ad hippocentaurum versus palpabis digitis, & calculum ibi invenies. Quod vitium difficile curatur. Nam interdum nimio conamine prope ipsum anum vesica dirumpitur, & lotium per anum emittit, & quasi aquae adsimilatur. Ideoque missis digitis per foramen, quod fecerit longanonis, & ipsius vesicae, aculeo calculum eximis, & curabis clysteriis collecticiis, [id est, quae glutinent,] ut foramina illa sanentur. Potionabis autem illos duritica potione. Difficilis autem hujusmodi cura est, quia vim patientes ex corruptione vesicae tortione moriuntur.

De emphragma.

CAP. XLVII. Quodcunque jumentum ex qualibet causa inveneris volutare, oleo manum perunges, & ipsum anum oleo satiabis:

post quod manum in interiorem partem longanonis protendis, & si inveneris ipsum longanone[m] clibano subtili patere, scias eum strophum pati, & continuo stercore ejicies paulatim ad manum, quibus egestis cito noveris animal percurandum. Si vero manu injecta longanonis praeclosurem inveneris, & stercoreis modicum, hoc est, duas aut tres pilulas squibala, & praefocatum longanone[m], qua manus vix introeat, scias eum emphragma pati & periclitari, & ideo curandi sunt renes medicaminibus supra scriptis, & clystere utendum, quod indignationem intestini resolvat & curet.

De ileo.

CAP. XLVIII. Si manum injeceris, & totum ventrem tympano similem pertractando senseris, scias eum ileum pati, & cito periclitari. Et ideo unctionibus calidis fricandus est vehementer & diu. Si ventum coeperit emittere, tunc in illo spes incipit esse vivendi.

De dolore ventris.

CAP. XLIX. Item si manum miseris, & inveneris valde patere longanone[m], & stercorea non multa habere, nec esse vehementer inflatum, scias ipsum ventrem dolere, id est,

aqualiculum. Cito requiescere solet, si ce-
riter supra dictas & calidas acceperit potio-
nes, diligenterque ex calido unguento fuerit
perfricatum. Si moram curationis non abstu-
leris, difficile evadet. nam ex hac passione
chordapsus fieri consuevit.

De dolore coli.

CAP. L. Si manum miseris, & similiter
longanone patere sine ulla inflatione, repe-
reris, & non frequenter volutantem se, sed
projicientem subinde in dexteram partem, &
quasi extensionem interdum ad conamen min-
utionis, invenies duritiem in intestinis inge-
nem cucurbitae similem, scias animal coli do-
lore vexari: & quanto durius intestinum in-
veneris, tanto pluribus diebus dolore crucia-
tur. Ex qua causa raro periclitantur, & do-
lent biduo, vel triduo, vel si nimium quin-
que diebus. Sed quanto inveneris mollio-
rem ipsum locum, tanto velocius mitigabi-
tur dolor. nam quaedam stercorea in longa-
none reperies. & erit salubris curatio, si post
clysterem vel potionem multum stercoreis ad-
fellatus ediderit. Quo facto, statim intestinum,
quod a colo induratum fuerat & tumebat,
non apparebit, reddita sanitate.

De dolore vesicae.

CAP. LI. Si [vesica] currendo fuerit inversa, similis dolor sine inflatione ex cursus injuria & nimietate frequenter emergit. Huic manum subjicies in anum, & deprimes usque ad veretrum versus, ubi invenies vesicam ejus lotio plenam, quam a dextra & sinistra parte leniter adducis sursum ad anum versus [cum oleo,] & minctionem provocas, tam diu donec urinam faciat: liberabitur periculo, de quo animalia difficile evadunt.

Cossi & lumbrici qua cura tollantur ad manum.

CAP. LII. Sunt alii, qui assidue dolorem ventris patiuntur sine ulla inflatione, nec vehementer se volutant, & quasi in cursu provocant, aliquando se projiciunt, & ilia sibi corrodunt, & quasi scalpunt. In hujusmodi dolore manum immittis in longanonem per circuitum & interiore parte per plurima loca diligenter tentabis, & invenies vermes collectos exisse in singulis locis, & intestinum pertundere. ex qua necessitate nascitur dolor periculofus. Digitis evelle eos, qui quidem vix evelluntur, & ipsa tibi in manu cohaerent, ut difficile eos projicias. ex qua ratione multa jumenta caudam frequenter parietibus fricant, propter morsum vermium, quos

purgare de longanone studiose debebis, & potionem dare per plurimos dies eam, quae ad lumbricos faciat. ita omnes vermes, quos ossos appellamus & tineolas, purgabis. Similiter etiam, qui lumbricos habent in ventre, sic eos convenit mederi. Pice liquida & oleo calido renes & totam spinam cum dorso perfricari oportet tam diu, donec calefactionem patiantur ex manibus. & auriculas eorum & anum ex oleo complebis. ventrem quoque & testiculos perunges. sal tritum cum melle decoctum mixtum in anum subicies, animal [potionibus] crebris ambulationibus potionatum exercebis. Si ex hac ratione non mitigaverit, clysteriabis eum calida, & afronitro & sale. Praeterea super renes & dorsum faccellos calidos ex furfure plenos imponis, & tam diu innovabis calefactionem donec ventum reddat. Potionabis cum potionibus supra dictis & clysteriis, ut a discrimine liberetur.

De syncopatis & confixis.

CAP. LIII. Si quod jumentum syncopaverit, his agnoscitur signis: Pigrius ambulabit, tanquam suffusione constrictum. Inter suffusos autem & syncopatos haec distantia est, ut suffusi, licet tardius a terra levant pe-

des, flectentes crura incedere solent: Syn-
 copati autem universo corpore constricti &
 rigidi sunt, etiam cum se projiciunt, non si-
 ne gemitu & toto corpore decidunt. Hi ve-
 ro non sine febre erunt, cibum & potum fa-
 stidiunt, magis jacere cupientes. qui cum se
 levare voluerint, impetu conantur exurgere,
 sed propter dolorem omnium membrorum
 tardius exurgunt. Quod contingit ex magno
 labore & cursu nimio, vel ex humoribus ni-
 miis, cum plurimus sudor fatigatis nervis
 membra conquasset, unde syncope, id est,
 defectio nascitur: cujus ista curatio est. Ca-
 lida cum flore foeni eum fomentabis a spina,
 armis & renibus, tepefactumque diligenter
 tergendo siccabis, tunc vino & oleo calido
 totum perunges, diutissimeque confricabis:
 coopertum deinde locis calidis statues, mol-
 liaque substernes, ut dormiat. Quod cum per-
 triduum feceris, hac potione refovebis. Mir-
 rae uncias 2, draganti uncias 4, croci drach-
 mas 4, meliloti unciam unam, anagallici li-
 bram, thuris masculi pondus unum. Quae
 omnia cribrata in pulverem rediges, ex quo
 duo cochlearia cum aquae calidae hemina,
 & mellis cochlearibus duobus, & olei rosei
 cyathis duobus potionem dabis plurimis die-

bus, donec sanum fiat. Etiam vulvis haec potio, & tensione laborantibus prodest.

De his, qui sanguinem per nares emittunt.

CAP. LIV. Saepe ex cursu nimio jumenta sanguis infestat, & per nares emanat, qui difficile, veluti ruptis venis labore & calore, substringitur, & velocissimam etiam postulat medicinam. Succum itaque viridis coriandri, vel si defuerit, porri sativi succum in naribus periclitantis infundes; pollinis triticei drachmam, thuris pulverizati drachmam 2, anagallici unciam 1, amyli semiunciam, commixta & in tres partes divisa, ex vino nigro suffundes naribus, sanguinemque praecludes.

De infestatione sanguinis.

CAP. LV. Animal sanguine laborare haec signa declarant: Oculi tumebunt, frigidum erit corpus & cervix, tristitia fastidiumque jungetur, difficileque curabitur. Hac ratione curandum. A cibo potuque temperabitur, somnique indulgebatur copia mollibus stratis, tum de matrice, quantum ratio postulaverit sanguis auferatur, nec potionis cura cessabit. Succum itaque viridis coriandri, vel si defuerit, porri sectivi, trixaginis quoque & centaureae violaceae, & nitri aequi ponderis

mixtura inungitur. Ex quibus tunfis atque cribratis diurnum cochleare ex hemina aquae tepidae infundatur faucibus. Quae potio humores & sanguinem, imminentesque alios morbos purgat, prohibet & sanat.

Quae adhibenda est diligentia, ut animalia sana perdurent.

CAP. LVI. Obscuras difficilesque curas prima fronte digessimus, consequenter ad caetera pergentes: sed necessariam credimus ostendere rationes, ex quibus incolumitas jumentorum incorrupta fervetur. Melius enim est diligenti studio custodire sanitatem, quam aegritudinibus praestare remedia. Diligens itaque dominus stabulum frequenter intrabit, & primum dabit operam, ut stratus pontilis emineat, ipsumque sit non ex mollibus lignis, sicut frequenter per imperitiam vel negligentiam evenit, sed roboris vivacis duritia & soliditate compactum. Nam hoc genus ligni equorum ungulas ad faxorum instar obdurat. Fossa praeterea, quae lotium recipiat, deductorium debet habere cuniculum, ne pedes jumentorum redundans urina contingat. Patena, quae appellatur, hoc est, alveus, ad hordeum ministrandum, sit munda semper, ne sordes aliquae cibariis admis-

ceantur & noceant. Loculi praeterea vel marmore vel lapide vel ligno facti distinguendi sunt, ut singula jumenta hordeum suum ex integro nullo praeripiente consumant. Nam sunt animalia ad edendum avidissima, quae cum celeriter propria devoraverunt, partem confortis invadunt. Alia vero naturali fastidio tardius comedunt, & nisi separatim acceperint, vicinis rapientibus macrescunt. Cratibus, quae jacca vocatur a vulgo, pro equorum statura nec nimis alta sit, ne cum injuria guttur extendatur, nec nimis humilis, ne oculos contingat aut caput. Luminis plurimum stabulo infundi oportet, ne tenebris assueta, cum producuntur ad solem vel caligent, vel aciem visus imminuant. Aestate in apertis locis, tam noctibus quam diebus, jumentis libera aura praestanda est. hieme vero tepere debent stabula potius, quam calere. nam nimius calor licet custodiat pinguedinem & reficere videatur, tamen indigestionem facit, & vehementius nocet naturae. Propter quod diversa genera morborum ex vapore ipso animalibus generantur. Si producuntur ad frigus insolitum, statim aegritudinem ex frigoris novitate percipiunt. Curandum est praecipue, ut siue foenum, si-

ve paleas, vel manipulos viciae pro regionum usu vel copia animalibus praebeas, incorrupta ac bene olentia & munda mittantur. De hordeo quoque non erit sollicitudo dissimilis, ne aut pulverulentum sit, aut lapidofum, aut mucidum, aut vetustate corruptum, aut certe recens de areis sumtum, & ipsa novitate praeferendum. Aqua etiam limpida ac frigida, etiam perennis ac profluens ministranda est. Nam quicquid importunius fluit, virus non admittit. Bis in die multorum manibus animalia sunt toto corpore confricanda. quae cura & mansuetudinem docet, & laxata cute pinguedinis praestat augmentum. Hordeum quoque non semel nec bis, sed pluribus portionibus praeberi conveniet. quidquid enim paulatim acceperint, legitima digestionem conficiunt: quod vero semel & enormiter sumserint, cum fimo indigestum integrumque transmittunt. Vicinum vero stabulum convenit esse loco arido, stercore vel paleis mollibus adopertum, in quo ante potum animalia volutentur. Quod exercitium & sanitati proficit, & aegritudinis vitium demonstrat. nam quoties animal, aut non solito more se transvolvitur, aut omnino detrectat accumbere, scias illud ex taedio laborare, & ideo separari debere, at-

que curari. Ad quod opus quoque plurimum juvat, si saepius & cum moderatione animalia sedeantur. Nam imperitia rectoris & incessus eorum debilitat, & mores, praecipue fervorum impatientia, qui absentibus dominis ad cursum equos vehementer stimulant, & non solum flagellis, sed etiam calcaribus caedunt, dum aut inter suos velocitatem cupiunt experiri, aut cum alienis vehementi obstinatione contendunt, nec revocant aliquando currentes, nec temperant. neque enim de damno domini cogitant, quod eidem contingere gratulantur. Quam rem diligens paterfamilias summa severitate prohibebit, & jumenta sua idoneis & moderatis hominibus, scientibusque tractare committet. Post sudorem quoque si aestus sit, pusca os ablui convenit: si hiems, muria. Vinum quoque & oleum faucibus infundi oportebit ad cornu, aestate frigidum, hieme tepescitum, ita ut hieme meri sextario, olei unciae tres, aestate autem duae tantummodo misceantur. Nec convenientium potionum debet cura cessare. nam languor, macies, & tussis, & internorum dolor facile submoveatur, si sulphuris vivi semiunciam [i. scrup. 12] myrrhae scrup. 4. redactos in pulverem, ovoque crudo immixtos cum hemina vini

optimi per os dederis. Est alia sumtuosior, sed accommodatior potio ad omnes morbos, quae & celeriter reficit, & cum intrinsecus purgaverit, curat omnes morbos, tussim veterem, phthificos, vulsos, & quaecunque vexata sunt in opertis. Ptisanæ sextarium i, feminis lini heminam, foenigraeci heminam, croci unciam i, acronem falsum porci pinguis, vel longanone, vel si porcina defuerint, caput haedinum depilatum, cum pedibus suis, & cordulis intestinorum mundis, hyssopi fasces duas, cochleas germanas xv, bulbos xv, ficus duplices xx, rutae fasciculum i, baccarum lauri, cum virent, sextarium, dactylos xx, allii capita tria, sevi caprini uncias 6, pulegii ficci fasciculum. Haec omnia purgata leniterque contusa decoques in aqua cisternina, donec acron ille, vel certe caput haedi liquecat & dissolvatur ab ossibus. propter quod assidue aquam refundis, ne comburatur, sed fervendo pinguescat, vel succus ipse pinguior efficiatur. Post haec diligentissime colabis ad colum, tum draganti unciam i in tres divides partes, ita quod exinde in unam potionem missurus es, pridie infundas in calidam, ut inturgescat. tunc addis passii sextarios 3, & tribus diebus singulos sextarios da-

bis, ova numero sex, (in die secundo olei rosati ova plena numero 2) butyri uncias 3, (in die tertio) anagallici uncias 3, amyli uncias 3, pulveris quadrigarii felibram, lomenti fabae felibram. Quae omnia misces, ut dictum est, aequis ponderibus per triduum divides, & jejunum animal potionabis, & horis aliquot deambulare facies, usque ad septimam a cibo abstinenceatur & potu. Animalia vero macie attenuata non absque studio diligenti revocantur ad corporum firmitatem. Nam oleo veteri vinoque permixtis, & tepefactis in sole, per totum corpus unguntur, & contra pilum multorum manibus perfriquantur, ut & nervi mollescant, & cutis laxetur, & sudor erumpat. Quo facto cooperata in pontili strato collocentur; & si hiems fuerit, condita cum semiuncia apii feminis triti, & olei tribus unciis calefacto per os ipsius oportet infundi. Si aestas fuerit, abfinthium vel rosatum cum 4 scrupulis croci, & duabus unciis olei frigidum per os similiter debet accipere. Quorum si non suppetit copia, vinum simpliciter convenit praeberi cum caeteris. Praeterea ejusmodi species tempore hiemis cum hordei modiis 4 misces, fabae sextarios 8, tritici sextarios 4, ciceris sexta-

rios 8, foenigraeci sextarios 4, ervi sextarium 1, & si meritum equi vel facultas domini suppetit, uvae passae & nuclei sextarios singulos. quae omnia sollerter commista cum fuerint, unum modium in aqua mundissima pridie debes infundere, & paululum mane ficcare, ex quo equo semimodium ante prandium, & semimodium ad vesperam dabis per plurimos dies in loco optimo. viginti uno die ita stabuletur, ut intrinsecus bibat. Quod si ultra modum sagina provenerit, ne pletura noceat, auferendus est sanguis a matrice. Praeterea graminum radices, quas aratrum frequenter evellit, studiose collige, & quam potueris longas minutatim concide, hordeo-que commisce, & quotidie praebere non dubites. Aestate vero, excepto ervo, species illae, quas diximus, pro aestimatione mensurae farragines ad invicem praebentur, hoc est, hordei viridis plures majoresque fasciculos, tritici vel ciceris vel foenigraeci minores & pauci. Quae omnia contusa oportet apponi. Praecavendum tamen, ut in longiore vectatione vel itineribus, jumentis urinae copia non negetur, quae res non sine periculo plerumque differtur. Pedes quoque eorum post viam eruendi sunt diligenter, ne

quid luti vel fordium in articulis basique permaneat. Unguento etiam confricandi sunt, quo ungulae nutriantur, & medicaminis beneficio subcreseat, quod itineris attriverat injuria. Allii capita tria, rutae veteris fasciculum, aluminis scissi & cribrati uncias 6, axungiae veteris pondo 2, stercoreis asinini recentis manum plenam, quibus commixtis atque decoctis domi, ut volueris in itinere uteris ad vesperam. Praeterea aliud, quod ungulas nutrit & firmat. Picis liquidae libras 3, absinthii libram 1, allii capita 9, axungiae libram 1, olei veteris libram semis, aceti acrioris sextarium unum, universa contundes & misces, & decoques, & ex eo coronas vel ungues animalium confricabis. De palatis singulis mensibus minuenta luna sanguis detrahetur. quo facto, si qua est, capitis passio relevatur, & ciborum fastidium tollitur. Oportet autem ferramento concisorio animalium soleas ramulasque purgari, quod evaporat atque refrigerat, & fortiores ungulas reddit. Si animal domi forisque perfrikerit, calidioribus unguentis, quae multa sunt, lumbi eidem confricentur & cerebrum, potionibusque & pigmentis, & herbis, quarum ferventior est vis, per os continuo oportet

tet infundi, ut perfrictionis incommodum evincatur atque pellatur. Nam si in visceribus permanferit algoris injuria, diversos periculososque procreat morbos. Si vero dierum canicularium tempore aestu animal fatigabitur, vel aquis frigidis est perfundendum, vel in mare flumenve mittendum, frigidis etiam potionibus recreandum, ut necessitati laboris aut temporis aptior medicina succurrat. Sed in equis non solum utilitas, verum etiam decoris ratio servanda est. Nunquam itaque, nisi necessitas passionis exegerit, de articulis refecandi sunt cirri. Naturale enim ornamentum pedum natura in illis constituit. Cervicem etiam ipsam diligens debet ornare tonsura. Multi enim sicut curulibus, ita & sellaribus jumentis pressius colla radunt. Quae res licet praestare creditur augmentum, tamen sub honesto seffore deformis est. Alii ita tondent, ut arcum videantur imitari. Nonnulli Armeniorum more crines aliquos in tonsura ipsa per ordinem derelinquunt, sed gratiora sunt, quae translata de Persis posterior usus invexit. Nam media juba ad omnem accurationem ex sinistra parte tondetur, a dextra vero omnino insecta servatur. Et nescio quo pacto plurimum deceat, quia il-

lud, quod naturaliter laudat Vergilius, imitantur:

Densa juba, & dextro jactata recumbit in armo.
Quod si bicomis fuerit, ut vulgus appellat, mediae cervicis setas aequaliter oportet attondi, ita ut tam dextri, quam sinistri limitis continuata serie jubae relinquantur intactae. Quod nihilominus inventum constat a Parthis, quibus consuetudo est, equorum gressus ad delicias dominorum hac arte molire. Non enim circulis atque ponderibus praegravant, ut soluti ambulare condiscant, sed ipsos equos, quos vulgo Trepidarios, militari verbo Tottonarios vocant, ita edomant ad levitatem, & quaedam blandimenta vecturae, ut Asturconibus similes videantur. In fico itaque aequalique solo quinquaginta passus in longum, & quinque in latum plenis cophinis digeritur per ordines creta, ad similitudinem stadii, quod aulicibus asperius sit, tum difficultate coronam velocitatis optantibus ingerit, in quo spatio cum equus frequentissime exerceri coeperit, in illos aulices necessario offendit, & priores & posteriores ungulas impingit, & aliquando vel cadit, vel sic offendit, ut cadere videatur, post quod admonitus injuria, tollit altius crura, & in-

flectione geniculorum atque gambarum mol-
liter vehit. Praeterea minutos gressus imi-
tatur, ut inter aulices ungulas ponat. Nam
si extendere voluerit, offendit in cumulum.
Minutim autem equus ambulans commodius
vehit, & pulchrius videtur incedere. Potio-
nes etiam hiemales aestivasque conscripimus,
quibus aut conservetur sanitas perpetua, aut
vehemens aegritudo pellatur.

Potio aestiva.

CAP. LVII. Dum aestus incanduit, haec
potio animalibus commoda est, quia hume-
ctat & refrigerat: Croci unciam unam in-
fundes in vino veteri, draganti uncias tres
infundes in aqua calida, his adjunges fasci-
culum viridis porri 1, item fasciculum viri-
dis apii, herbae portulacae fucci heminam,
lactis caprini sextarios tres, ova septem, olei
rosei libram, mellis uncias 3, passi sextarium
1, vini veteris, quod sufficiat. ex quibus omni-
bus diligenter commistis atque contritis, ad
cornu per triduum sextarios singulos anima-
libus dabis. Alia quoque refrigeratoria po-
tio: Vini veteris sextarium, olei libram se-
mis, ova tria, fucci coriandri cyathum 1,
lactucarum cyathum 1, follerter admisces,
& in tres divides partes, daturus per tri-

duum jumentis aestuantibus, salutare remedium. Tamen eo momento, quo potionem defusus es, per singula animalia singulas heminas aquae frigidae & recens sumtae portioni debes adjungere.

Potio hiemalis.

CAP. LVIII. Hieme quoque potio ista praebetur: vini veteris sextarios 3, olei se-
libram, piperis unciam 1, rutae viridis un-
cias 6, cerefolii viridis vel feminis ipsius un-
cias 3, draganti uncias 3, feminis feniculi
uncias 3, baccarum lauri unciam 1, mellis
uncias 6, ova quot volueris, & passii quan-
tum usus exegerit.

Potio in autumno & vere praebenda.

CAP. LIX. Vere vero & autumno haec
detur potio. Costi semiunciam, cassiae fistu-
lae unciam, Celticae semiunciam, petroseli-
ni semiunciam, betonicae semiunciam, gli-
cericae semiunciam, sagapini semiunciam,
spicae Indicae semiunciam, saxifragae, eu-
patorii, meliloti, iris Illyricae, ana semi-
unciam, centaureae, gentianae, aristologiae
longae, ana unciam 1, amomi, aristologiae
rotundae, ana semiunciam, scinoanthos fe-
miunciam, asari, aloë, ana semiunciam, mur-
rae unciam, opopanacis, radicis draconteae,

ana femiunciam, croci unciam, draganti uncias 6, castorei unciam, absinthii Pontici fasciculos 2, haec omnia in pulverem redacta ad XII animalia per triduum sufficere creduntur, ita ut cum vino optimo digerantur.

Potio omni tempore necessaria.

CAP. LX. (Alia potio, quae omni tempore exhibetur.) Costi, meliloti, hyssopi, iris Illyricae, aristologiae, sampfuci, dracontii, asari, draganti, centaureae minoris, marrubii, gentianae, spicae Celticae folia, aequis ponderibus misces, redactaque in pulverem cernes. sed si aestivam dare volueris potionem, commisces croci, mellis, & draganti quod sufficiat. Si autem potionem facies hiemalem, addis feminis piperis, appii feminis, & feminis sinapis. Utroque autem tempore cum boni vini sextario plenum cochleare miscetur, faucibusque animalium diffunditur.

De difficultate urinae.

CAP. LXI. De urinae difficultatibus ordine suo multa dicenda sunt, sed viatorium istud, & physicum, & semper paratum te scire convenit. Lutum ex cujusunque equi lotio factum vino permisces, colatumque per nares infundes, & confestim provocat uri-

nam. Item allium conteres & in anum injicies & veretrum, mox egerit lotium. Item, pulverem quoque thuris cum ovo vinoque permixtum, addito succo apii & caulium, si potionem dederis, provocabit urinam. Item, betas ac malvas ad tertiam decoques, ex quibus aquam calentem ad medium sextarium cum melle commisces, & per os digeres, proderit minctioni. Item, cimicem quoque vivum in aurem equi mitte, & alterum supra naturam in ipso foramine, quo mingit confrica, facillimum certumque remedium est.

De Stropho.

CAP. LXII. Itinerum casibus subvenire cupientes, de pluribus pauca, sed manifesta libabimus. Nam animalia sub fessore vel onere dolor ventris frequenter affligit, ut voluntur & procumbant. Semen itaque rutae silvestris vel hortensis, si illa defuerit, diligenter tritum cum vino calido per fauces oportet infundi. Praeterea aquam in qua usque ad tertiam betae decoctae sunt, succumque earum nitro trito sollerter admisces, oleique addes heminam, tepesactaque in intestinum per clysterem diffundes, cum prius pronum animal statueris, ut injectum ad interiora perveniat. quae si forte defuerit, mel

coctum cum tertia parte falis triti cogis in pilulas, ita ut collyria ad ovi magnitudinem facias, similiterque prono animali in intestinum vel quinque, vel septem, aut novem collyria inferere curabis. post solvitur venter & mitigatur dolor. Item, physicum traditur os limacis neque manu immunda, neque terra, neque dente contactum alligare umbilico dolentis curare continuo.

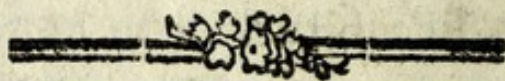
De dorso curando.

CAP. LXIII. Plerumque dorsum animalibus aut sarcina laedit, aut fella, propter stramenti negligentiam vel oneris injuriam. quod in itineribus interdum necesse est evenire, sed recens tumor hac ratione curatur: mallonem ceparum vel ipsas cepas in ferventi aqua decoques, & calentes, quantum corium valet sustinere, tumori superimpones, & fascia ligabis. una nocte omnis aufertur inflatio. Praeterea sal tritum cum aceto miscebis, additoque vitello ovi, loca, quae tumere coeperint, perfricabis, recens indignatio destrieta ficcabitur.

De potione probatissima, Diapente.

CAP. LXIV. Cui curae est animalium salus, potionem superius declaratam, quam specierum numero diapenten Graeco voca-

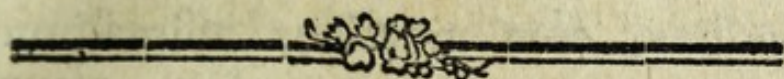
bulo nuncupant, gentianae, aristologiae, murræ, baccarum lauri, rasuræ eboris, paria pondera diligenter trita atque permixta, domi, five in itineribus prius condita, habere oportet in promptu, ut, quoties moestum aut horridum videris animal, aut morbi aliqujus labe tentatum, statim plenum cochleare ex pulvere memorato cum sextario vini optimi per fauces diffundas, & per triduum, etiam equo in labore constituto, digeras, ut adversus virus internum subveniat. probata curatio. Tussienti autem cum passî heminam dabis, & statim sentiet curam. Si liber, cui jam ponendus est finis, legentium non offendit auditum, sequenti volumine inchoantes a vertice usque ad ungulas ex diversis auctoribus enucleatas animalium publicabimus curas, ut ordo, qui a natura datus est, in medendi dispositione fervetur, ne indigesta ac membrorum consequentiae repugnans pagina quaerentem confundat, aut tardet.

VEGETII RENATI ARTIS VETERINARIAE

SIVE

MVLO MEDICINAE

LIBER SECVNDVS

PROLOGVS

MVLO MEDICINAE ars jamdudum vitio cupiditatis & exiguitate mercedis, nullo studiosius discente, collapsa est. Numquid vero exemplo Hunnorum five gentium aliarum artis ipsius etiam usus intercidet, dum homines refugientes expensas, barbarorum consuetudinem imitari velle se simulant, & incurata animalia hibernis pascuis, & negligentiae casibus dedunt? Quae res nulli compendium, plurimis attulit damnum. Primo quod Barbarorum animalium aliae naturae, & ad omnem injuriam durius corpus est. Deinde quod sic instituuntur a parvulis, ut nec potionem medicinalem requirant, & hibernis pascuis vigeant, ac sine perniciie frigora pruinaeque sustineant. Nostra vero jumenta & mollioris generis sunt, & tectis fre-

quentioribus affueta, calidissimis etiam stabulis imbuta, cum indignationem ex aliqua necessitate contraxerint, continuo in aliquod genus incidunt morbi. Diligens itaque paterfamilias, cum mortibus animalium suorum & cum medicinae expensis atque mercedibus faciat rationem, intelliget, unius vilissimi jumenti pretium ad multorum, quae sine dubio peritura sunt, si curata non fuerint, salutem posse sufficere.

C A P V T I.

De valetudinibus capitis.

IN universo animantium genere caput obtinet principatum, quod eminentius caeteris, dominatum quendam circa loci ipsius conditionem fortitur. In eo est odor, gustus, auditus ac visus: quod, quantum habet potestatis, tantum sustinet ex labore discriminis. Causas itaque, ex quibus aegritudines generentur, & signa, per quae qualitas eorundem possit agnosci, curas etiam, quarum medela sanitas revocetur, per ordinem indicare tentabimus. Plerumque autem in corporibus jumentorum indigestionis vitio sanguis corrumpitur: quod evenit, cum ex aestu vel fri-

gore debilitata sunt membra, & in capite frixus sanguis vertitur in virus. tunc enim repletis venis cerebri membrana distenditur, & somni salubritatem frequenter excludit. Ex quo necessario dolor capitis, moestitia, & imbecillitas subit. Quae valetudo & prima videtur, & levior, si velox medicina subvenit.

De Appioſo.

CAP. II. Caeterum cum noxius sanguis membranam cerebri & ex una parte pertuderit, & eandem dolore nimio coeperit praegravare, efficitur animal appioſum: cujus & mens hebetatur, & viſus. Nam cerebri incolumitas & oculos pascit & ſenſus. In qua paſſione, quia una pars capitis praegravatur, tanquam ad molam vadit in gyrum.

De Frenetico.

CAP. III. Cum vero medium cerebrum corrupti ſanguinis virus infecerit, animal freneticum redditur, ut repente ſaliat, & velut effugere velit, parietibus ſe tanquam irregibilis impingat, nec poſſit ratione aliqua contineri.

De Cardiacis.

CAP. IV. Cardiacus iſ eſt, cui cor dolet. Cardiacus autem fit, quoties ſanguinis illa

corruptio stomachi vel thoracis impleverit venas, cerebrumque percusserit, cor etiam pestiferi humoris labe constrinxerit. Quae valetudo inducit mentis alienationem, & corporis sudore monstratur, ex quo difficillime liberatur.

De Rabioso.

CAP. V. Quod si appiosum simul passio thoracis invenerit, facit continuo rabiosum. Ex ardore enim nimio jecinoris & sanguinis, venae cordis nervique praefocantur, ex qua constrictione fit dolor ipsius loci usque adeo, ut mordendo se comedat. Ex quibus valetudinibus si animal fuerit liberatum, & post curationem aliqua pars cerebri fuerit immuta, vel tumor subcreverit, ineptum jumentum, pigrumque redditur. & in illa parte capitis, ubi vitium remansit, difficile se gyra- bit, & ex eo latere se parietibus jungit, & tarde incedens, non sentiens plagam, ambulaturae gratiam perdit, & erit submisso capite, & cum stare coeperit cum tarditate se movet, minus etiam videbit, nec cibum nec potum recusat. Quem si curare volueris, cyclo curabis. In omnibus supra scriptis valetudinibus, primum de temporibus minuendus est sanguis, sed & de matrice aliquando tollen-

us. Cura autem pene omnium similis est, cujus ordinem sequentia declarabunt.

Qua observatione curentur cyclo animalia. et unum exemplariorum habebat, cibo.

CAP. VI. Memineris autem omnes valetudines capitis, praecipue veteres, periculosas, cyclo oportere curari. Cui haec observantia & ordo est adhibendus: Triduo ab hordeo abstinabitur animal, temperabitur etiam mollibus cibis, post diem tertiam de dextra ac sinistra, prout aetas aut vires, vel valetudo permiserint, de matrice sanguis auferetur. Quo facto, per triduum viridi cauliculorum ac lactucarum sustentabitur cibo. Primo uno die a cibo eum sustinebis & aqua; novo autem die offas caulium cum liquamine & oleo optimo temperatas non minus viginti digeras, cui nihilominus lactucam dabis in cibo ter in die. post potionem bibere semper incipiat. Si vero venter vehementer solvi inceperit, caulium offas dare desistes: sed dabis paleas & furfures, ita ut sequente die penitus nihil manducet, sed solam aquam percipiat ad bibendum, ac postero die inducatur in cellam balnei calidam, & fudet. Opus est autem diligentia, ut reducatur celeriter de calore, ne intercluso spiritu pereat: tunc

extergetur diligenter, vinoque & oleo largiter perfricatus, accipiet cum nitri pulvere folia rafani conspersa, quantum commodum est. Postmodum cum radicibus cucumeris asinini viridis minutatim concisis oleum optimum misces, & in vase novo ita decoques, ut tertiam perdat. ex quo singulas heminas per capita animalium per triduum dabis, ut potio ventrem resolvat. Sed si ultra modum fluere coeperit, lenticulam & hordeum pari mensura friges, & de his singulas bilibres per dies singulos cum furfure & paleis dabis. Quinque itaque diebus operam refectioni ejus impendes, & leviter exercebis, ut intelligas, quantum vires corporis sanitasque profecerit. Post haec eum pro arbitrio despumabis. Sequenti die caput ejus purgabis exorica, vel radice Dianaria, quam Artemisiam dicimus: si haec non fuerint, ex liquamine optimo cum oleo mixto. cujus caput pedesque connectis. Cum bene purgatum agnoveris, solvito, butyrum ex oleo roseo solutum infundes in nares, ut illo purgationis mitigetur asperitas, ita ut singulae cotylae singulis naribus infundantur. Si supra dictae potiones non solverint ventrem, mellis, hellebori albi pondus unius denarii cum hemina dulcis vini bene

ritum in potione recipiat, vel certe scam-
moniae pondus duorum denariorum diligen-
ter tritae cum dulcis vini hemina simili ra-
tione diffundes in fauces. Quod si venter
ultra modum dissolutus discrimen importat,
anagallicum succo ptifanae ad restrictionem
ipsius dabis, lenticulamque & hordeum fri-
xum, singulas bilibres cum paleis & furfure
praebebis in cibo. Ad ultimum, partes, quae
in causa sunt, sinapizabis diligenter, sinapi-
zatum cauterere ferreo, vel quod utilius cre-
ditur, cuprino combures, uita curaturus ex
more. Potionem quoque ex antidoto poly-
grefo per dies plurimos dabis, & exerce-
bis leviter, & ad cibaria ipsius aliquid per
partes semper adjunges, donec ad pristinam
consuetudinem revocetur. Insanabiles vale-
tudines cyclo affirmantur posse curari, id
est, insani corroborari. Caduci cyclo curati
uruntur in capite: morbidi vero, dysenteri-
ci, coriaginosi, orthopnoici, strophosi, cyclo
curentur in renibus.

De cerebro commoto.

CAP. VII. Cerebrum plerumque diversis
passionibus commovetur, quod his deprehen-
ditur signis: Ambulabit pravus, & frequen-
ter offendet, & toto se corpore commovet.

Cujus ista curatio est: Baccas lauri numero xx, nitri selibram, rutae manipulum: quae omnia diligenter trita, cum aceto non acri, & oleo optimo rosaceo commixta, hieme calefacies, perunctoque oleo capite ejus & cerebro, vel auriculis cerebellum de lanata pelle convolvīs. Quae si forte defuerint, farinam hordeaceam refinamque miscebis, ex quo cataplasma confectum cerebro oportet imponi. Praeterea ceram oleo cyprino jungis, & linteolo inter auriculas ad ceroti instar imponis. Sed & reliquum corpus portionibus refovendum est. Tres fluviales cancos conteres diligenter, & cum duabus unciis succi caulium, addito lactis sextario, olei duobus cyathis, permiscebis, & colatum per os diffundes ad cornu. Quorum si inopia est, mellis cyathos duos, aquae calidae sextarium i, coquito, ex quibus pastillos facies, & in aqua frigida dilues, & dabis in potum. Praeterea si hieme curaveris, farinam triticeam; si aestate, hordeaceam, aquae frigidae adinvicem amuli permixtam, in portione praebebis.

De capitis dolore.

CAP. VIII. De capitis dolore multi auctores multa dixerunt. Cujus haec sunt signa:

tumor

tumor circa oculos apparebit, pabulum recusabit, lingua ejus & palatum labiaque tumebunt, quanto vehementius increverit morbus, tanto exoritur amplius tumor: ambulantes toto corpore vacillant, umbramque suam velut odorantes expavescunt. Cujus passionis ex corruptione sanguinis nascitur causa, cum indigestio ciborum naturali meatu intercluso, vel certe derelicto, in eas venas, quae circa tempora sunt, defluit, membranamque cerebri vitiat. Cui sanguinem de temporibus oportet minui, & continuo oleo acetoque permixto caput largiter perungi. Quod si hiems fuerit, hordeum pridie infundes in aquam & decoques, calidamque in faccellos immittes, jumentorumque caput fumentando diutius vaporabis. Alii auctores tolli de palato sanguinem jubent. Tunc cimoliam cretam ex aceto infusam, & merdam bubulam recentem cum nitro trito miscent, & in cacabo super carbones decoquunt, calidumque cerebro languentis imponunt, aceto rigantes, ne creta astringatur ad pilos usque, cum prius calida fumentaverunt caput. Dolorem capitis prope ad insaniam ista signa demonstrant. Quoties grave est, & in praesepio se deponit, lacrymae frequenter oriun-

tur, auriculae stabunt, oculi graviores erunt, anhelitus creber, aridus pilus, tremores frequentes, tristis aspectus. Quem in primis ab aqua abstinebis, ne nimium bibat; de utraque parte colli sanguinem detrahes; caput, sicut scriptum est, curabis.

De distentionibus.

CAP. IX. Distentionis quoque valetudo ad capitis praecipue causam refertur; cujus haec erunt signa. Impediente caligine obscurabitur visus, tremor & sudor totius corporis insequitur. quod vitium contingit ex aqua, si sudans jumentum biberit: vel ex indigestione cibi, si non dormiat, vel substrictus manserit. Huic capitis membrana distenditur. quae passio caeterarum valetudinum & fons probatur & mater. Nisi enim inter initia curaveris caput, ut animal dormiat competenter, fiunt appiosi, infani, rabiosi, frenetici, cardiaci. Igitur cum animal distentionis aegritudo comprehenderit, de cervice eidem sanguinem tolle pro magnitudine corporis & aetatis. Et si aestas erit, oleo & aceto caput totumque corpus perunges, & diutissime confricabis, loco refrigerato & opaco inclusum continebis, substernes etiam stercorea sicca vel paleas, ut provocet ipsa mol-

lities ad cubandum. locum calidum declinabis, nam impedit somnum. furfure, vel paleis, vel foliis lactucarum reficies. praeterea potum praebebis exiguum. Cum convalescere coeperit, modicis ambulationibus exercebis. ubi idoneum visum fuerit, ad cibaria largiora infusum hordeum ad pristinam consuetudinem paulatim per incrementa revocabitur. Si die septimo non profecerit, sanguinem iterum de temporibus emittes, & caput sine intermissione curabis. Potionem dabis, qua fiantur appiosi: nasturtii feminis, apii feminis, feminis lactucae, anagallici, petroselini, aneti, papaveris silvatici feminis uncias singulas, piperis scrupulos 3, croci drachmam unam. Quae omnia bene cribrata atque commixta ex aqua temperabis. trochiscos facies, ut habeant non minus, quam singulas drachmas. In dieta unum trochischum in aqua dissolutum per os digeres. quod quotidie oportet fieri, donec sanitas redeat. Si non appetit cibum, singulos trochiscos solutos cum succo ptisanæ quotidie praebebis. Vinum nunquam dabis. Capitis enim valetudo sumto mero deterior efficitur.

De appioso.

CAP. X. Si quod jumentum appiosum

faerit, in praesepio incumbit, oculos tenſos habebit, micabit auriculis, viſus caliginem patietur, & gyrat in circulo tanquam ad molas.

De Rabioſo.

CAP. XI. Quod ſi etiam fuerit converſus in rabiem, ſic intelliges: Subito hinniet tanquam ſanus, parem ſuum appetit morſu, vel hominem, praesepia, aut ilia ſibi mordicans rodit: quem ſicut appioſum curabis. Prorſus abſtinebis ab hordeo, mollibus cibariis ſuſtentabis. Praecipue tamen apium viridem, quantum voluerit, praebabis. Sanguinem de temporibus aut de cervice emittes, loco tenebroſo ſtatues, caput eidem huiusmodi acopi confectione curabis: opopanacis libram 1, refinae, terbentinae ana uncias 2, galbani unciam 1, refinae frixae uncias 3, maſticis tritae uncias 2, olei veteris libram 1. ex hoc ei cerebrum & auriculas confricabis, oleum tamen ſolum ac liquidum in aures ejus ſuffundes. cujus tamen prius quam acopo utaris, ſaccellationibus caput cerebrumque vaporare te convenit, & caput appoſito cerebello communire. Potiones quoque ex trochiſcho ſuperius memorato quotidie praebabis, collyrio acri inungis aſſidue, ut caligo ex oculis poſſit auferri. Quae cura ſi non

profecerit, caput & tempora sub ipso proto-
comio semisse inuris cauterio, quod & super
venas temporales facies. Plerique tamen,
facies ne deforment jumentum, solo tabula-
re palati confecto, sani fieri possent. Fervor
enim foci debilitatem capitis tollit, & mem-
branam menti pristinae, sanitatique restituit.

De insania capitis.

CAP. XII. Alii auctores insanientis ju-
menti ardentes & sanguineos oculos & hu-
more suffusos, stantes auriculas dicunt vel
micantes, ut ad instar indomitorum, nec capi
possit, & captum, parietibus se illidens con-
etur effugere. terram pedibus fodiet, & mul-
tum ilegmatis ex ore profundet. quod hac ra-
tione curatur, ut auferatur ei sanguis de an-
gularibus venis, de palato, & post de cruri-
bus. a cibo eadem die abstinenceatur & potu. Alia
autem die aquam frigidam dabis ei bibere. Au-
ferantur stercorea, quae in ano ejus sunt, per
quatrimum continuato clystere, curabitur ven-
ter, ungetur cerebrum, secreto collocabitur lo-
co, accipiet in substantiam porros, & herbam
mollissimam, aut mollissimum foenum. His po-
tionibus percurandum. pulveris turis drach-
mam 1, aceti albi sextarium 1, radicis pana-
eis unciam 1, herbae saxifragae uncias 3, ex

aqua mulsa per os dabis. Lactis caprini sextarium unum defundis in fauces. quod si defuerit, ciminum rusticum pondo duo in pulverem rediges, additoque olei optimi uno ebulo, ex aqua mulsa diffundis ad cornu. Sed caeteris potio haec aptior creditur: apii unciam 1, jusquiami unciam 1, feminis apii unciam 1, feminis lactucae uncias 2, papaveris silvestris unciam. quae omnia in pulverem redacta commisces, & unum cochlearium magnum ex aqua dabis, vel si cibum non accipit, ex succo ptisanæ. obscuro & frigido, & laxiore loco statues, silentiumque praebebis ut dormiat. prius tamen oleo ac pice liquida caput perunges, auresque complebis, tempora etiam munies cerebellare vel fasciis, mirtam quoque aridam conteres, & aceto oleoque miscebis, corpusque ejus totum diutissime confricabis. Solent constringi & obrui stercore, ut fudent & dormiant. Quibus si somnus venerit, afferet sanitatem. Rabiosum vero jumentum eadem omnia, & majora ostendit, quam insanum. Nam & alia animalia comedit, & facit ipsa contagione rabiosa. Plerumque etiam moribus intestina sua extrahunt & hinniunt fortiter. Quae valetudo ex nimia sanguinis abundantia & ar-

dore contingit. Curatur autem observatione
& potione superius declaratis.

De chirurgia.

CAP. XIII. Chirurgia appellatur quod-
cunque secatur ferro, vel cauteriis uritur.
quae cum sit omnibus membris animalium,
praecipue tamen capitis necessaria est medi-
cina. Quodcunque igitur jumentum in qua-
libet parte fregerit caput vel nudaverit casu,
sollicite curandum, ne indignatio vulneris in
nervos cerebrumque penetrando periculum
generet. nec in primo medicamentis uti acrio-
ribus convenit, sed magis melle curare. cum
ad maturitatem venerint illa, quae fracta fue-
rant, ossa laxantur, tenta sollerter, & mobili
manu vel forficibus eximito. Reliqua frag-
menta ossis, quae asperata sunt, ferramentis
caedito atque perradito, ut carnem facilius
inducant. nunquam enim clauditur vulnus,
si non raseris, donec sanguis per os ipsius
respondeat. In quo major est adhibenda cau-
tela, quia solet in locis ossuosis & commissu-
ralibus fistula fieri. quae cum evenerit, pa-
rumper injuria afficit vulnus, per quod non
sanies, sed humor liquidus emanat, nec un-
quam deducta cicatrice solidatur. Quod si
evenerit, hac ratione curabis. Papyrus per

ipsam fistulam trajicies, ita ut capita papyri, quae extra fistulam eminent, ex utraque parte alligas lino, ne cadat, & diebus v vel pluribus, donec callositas fistulae papyri distentione turgescat, & majus vulneris foramen fiat. Tunc ad mensuram vulneris ex fistulari medicamento collyrium faciens, exemto papyro intra fistulam injicies, ut impleatur ex integro, plane ne excidat, munies diligenter. Post dies quatuor vel quinque solvis. si fistula ceciderit, traumatico curabis, quod vulnere semper immittes, donec spissa sanies & non multa in eo loco reperiatur. Cum autem jam limpidum videris collyrium, fac pollinem herbi, & thus masculum tritum aequis ponderibus cum melle decoquito, & plagae ipsi imposito, per dies plurimos quotidie curato ita, ut deprimas ipsas partes vulneris, quatinus junctae citius cohaerescant. Si graviter offenderit caput, ut cerebrum vexet intrinsecus, continuo de temporibus sanguinem eidem oportet auferri, & spongiam aqua, si aestas fuerit, oleo roseo, & aceto aequa parte commixto capiti ejus imponi, fasciaeque connecti, & cibos virides praeberi. si nec ipsos appetit, quia omnem cibum recusat, fabam moles & convertes in pollinem, fari-

nam quoque triticeam pariter admisceas, & cum mulsâ per cornu ad substantiam animalis tam diu faucibus ejus infundes, donec cibos virides appetat, quos aqua marina vel falsa oportet aspergi.

De auribus.

CAP. XIV. Aurium ut vicinitate proxima, ita periculi non discrepans cura est. quae si casu aliquo fuerit a radice contusa, & collectionem fecerit, eam cum maturaverit, scalpello secato, & pus finito fluere. tum linis aceto acerrimo & oleo per triduum, quarta die traumatico curato, donec sanetur. Etiam si cartilaginem vexaverit, ejusdem medicinae observatione proficiet. Si vero a radice auriculae, vel commissura capitis tumor magnus cum duritia extabit, ex foenigraeci & lini semine, & tritici polline cataplasma imposito, maturatam collectionem scalpello secato, ita ut inferius plaga spectet, quatinus humor per prona decurrat. Vino, oleo, & sale mixto infusos lemniscos inducis, & vulnus per quatrimum fovebis, post traumatico uteris. Sed difficilis cura est, quia fistulae in talibus locis frequenter oriuntur. quae si evenerint, supra scripta curatione curantur. Si tamen aegritudo vulneris ulterius

etiam post medicamenta procedat, vicinae urendae sunt partes, & cauterio in ipsis collectionibus infigenda sunt puncta vehementius, ut & cutis, & causa perumpatur interior. post solerter uita curanda sunt. Non enim aurium est negligenda curatio, ne ex dolore nimio generetur insania. Primum purganda est auris diligenter intrinsecus, ut auferatur, quod dolorem movet, aut laedit. Si nihil invenitur, spongiam nitro & aqua moliter infundes & dilues, unamque noctem intra auriculam infusam spongiam manere patieris. De tertio nitro & aqua calida fovere incipies frequenter & diu, donec dolor recedat. Quod si aqua fuerit ingressa, oleum vetus & acetum aequis ponderibus adjecto nitro in aurem mittito, & succidam lanam superimponito. Si vulnera fuerint lyparem auribus inferes & curasti.

De pilis, qui nascuntur in oculis.

CAP. XV. Quodcunque jumentum in oculis tritiacem patietur, id est, ut pili aliam palpebram urentes lacrymas moveant, visumque conturbent, hac ratione curatur. Non longe a pilis ab interiori parte scalpello plagam dabis in cute palpebrae, post forpicebus per longum ad mensuram oculi fascio-

lam praecides, & impositis fibulis consues palpebram foris versus, ut oculus sine deformitate recipiat visum & gratiam naturalem. Tunc vero optimo oleo, nec non etiam muria infusam spongiam superpones, & oculum fasciabis. Post die quinto solvis, tunc intrinsecus oculum collyrio curabis: deforis vero tetrapharmacum impones, non prius fibulas ablaturus, quam duxerit cicatricem. Nihilominus & cadentibus fibulis, collyrii cura non deerit, ne caro rursus superflua excrescat. Sed plerique adhibent cum deformitate compendium, ut partem, quae prominet ad mensuram naturae forpicibus amputent, pusca, quae frigida sunt, propter fluxum sanguinis foveant, oculum collyrio intrinsecus curent, ne indignationis necessitate laedatur.

De suffusione oculorum.

CAP. XVI. Suffusio sicut hominum, ita jumentorum impedit visum, cujus tria genera ab auctoribus indicantur: Stenocoriaſis, platycoriaſis, hypocoriaſis, Graece pupula nominatur. Stenocoriaſis dicitur, cum constringitur visus & vires amittit. Quae hac ratione curanda est, ut sanguis de temporibus auferatur: radicem quoque foeniculi, &

herbam chelidoniam, vel rutam decoques ad tertias, & cotidie ex ipsa aqua, quantum manus patitur, oculus foveatur. Inunges etiam collyrio opobalsamo, quod suffusionibus prodesse consuevit. [Adversus infestantes pilos tertia cura est, ut leni tenuique cauterio genae, quae procreverint, inurantur, quo facto, ducta cicatrice contrahitur pellis, & palpebra altius elavata a pupilla cursu pilorum arcet injuriam.] Platycoriafis autem est, cum se ultra naturalem modum pupilla diffundit, & eripit visum, nec curari ullatenus potest. Nam sicut ovi vitellus casu aliquo disruptus in priorem formam coire non potest, ita semel pupilla diffusa recipere non potest usum videndi. Quod evenit equorum sudore, dum membranula, quae continet lumen, indignatione caloris disrumpitur: vel certe sollicitudo longi itineris ad indignationem jumenta compellit, aut laesum oculum dominus curare neglexerit. Quod cum accidit, oculus videtur incolumis, nullis lacrymis, nullo sanguine, nulla indignatione prodit injuriam, sed visus tantum declaratur indicio, quod in pupilla ipsius imaginem tuam, tanquam in speculo, videre non potes. Hypocoriafis autem a capitis humore descendit,

& in uno oculo sese primo ostendit, postea etiam ad alterum transit. Intelligitur autem humore vel lacrymis. Continuo sanguinem ei de supercilio, vel de ipsa parte temporum detrahes, fomentabis ex tepida aqua, in qua radices foeniculi decoctae fuerint cum ruta. Praeterea inunges collyrio opopanato & opobalsamato. Quod si institeris medicinae, per lacrymarum cursum consuevit saepius caligo sanari. Temporales quoque venae cauteriis inurantur, & meatum humoris excludunt.

De paracenthesi oculi.

CAP. XVII. Quod si vis passionis intulerit cicatricem, diligenter attende, quo colore sit membrana, quae apposita pupillae impedit visum: si auroso colore fuerit, insanabilem scias: si candida nimium, etiam noveris non posse curare ipsam. Si vero spissa fuerit, colore oleagino, muco similis, per paracentesin ad hominum similitudinem, cum fuerit maturata, curatur. Jumentum igitur pridie temperabis a cibo, vel potu maxime prohibebis, in loco molli elides, caputque ejus & cervicem apte collocabis. ita patentem oculum facies, ut claudere non possit. Deinde ab ipsa fronte paracenterium inter tunicas oculares subjicito, ne pupillam tan-

gas, aut aliquid laedas interius, sed ipsum album de superiori parte, ubi hypochyfis posita est, capitello paracenterii deorsum deprimis ad palpebram inferiorem subtiliter. Quod si depositum fuerit, non prius paracenterium eximas, nisi clausum oculum penicello calido diutissime vaporaveris. solet enim resilire. Quod si ita evenerit, reprimito, donec ita componatur, ut resilire non possit. Cum itaque intellexeris claritatem pupillae sine ullo obstaculo hypochyfis, tunc eximes ferrum, & invenies animal videre. Curabis sic: ex oleo roseo & ovi albo anacollima facies, lanam infundes, & super oculum curatum impones, ac desuper fasciabis. Caveto, ne ipsa die manducet, & moveat oculum agitatione maxillae; sed tamen si voluerit, bibat. Altera die solvis & calida fomentabis diutissime. deinde foenigraeci succum in oculo subfundis, & rursus anacollima supra dictum similiter imponis, fasciabisque. Quod cum per triduum, aut quatrimum feceris, oculum solvis, & foenigraeci succo fomentabis, ex melle optimo Attico unges, donec cicatrix se confirmet & oculus.

De lunatico oculo.

CAP. XVIII. Est aliud vitium ejusmodi,

ut interdum oculo album inducat, interdum limpidet: ex qua passione lunaticum oculum veteres nominavere. Cujus ista curatio est, ut de ipsa parte temporum detrahatur sanguis. interpositis diebus, sub oculo nihilominus sanguinem oportet minui. Cotidie quoque calido fomento oculum curabis de foris; intrinsecus autem inunges collyrio therman- tico & acerrimo per plures dies, donec recipiat sanitatem. Si nihil ex hac ratione profecerit, venas superiores in temporibus supra ipsum locum, qui sustinet passionem, diligenter perquires & inures, ut humor noxius possit arceri.

De staphylomate oculi.

CAP. XIX. Quodcunque jumentum in oculo habuerit staphyloma, incurabile est: talis tamen curatio consuevit adhiberi: de sub oculo sanguinem ei detrahes, & fomentabis calida cum radicibus foeniculi & rutae decocta, inunges etiam collyrio non valde acri, si vulnus fecerit & deplanaverit, ex succo foenigraeci fomentabis, & inunges collyrio leni, quod facit ad tunicas ruptas, donec se cicatrix cum planitie claudat, tunc uteris acriori collyrio, & per dies plurimos, donec quaecunque pars aequari possit ad naturae

similitudinem, compleaturque, ut non deformetur obtutus.

Ad album de oculo tollendum.

CAP. XX. Si casu aliquo animal oculum impegerit aut confricaverit, vel ex percussura laeferit & album induxerit, etiam si totus oculus praeclusus sit, tamen experimentis hac ratione probatum est cito posse curari. Hederam colliges terrestrem, & in pila mundissima diutissime contundes, succum exprimes, ex hoc animal inunges: potestate medicaminis, quamvis desperata, consumitur albugo. Sed si terrestrem hederam non inveneris, five baccas hederæ, five folia contundes, & succum exprimes, & ex eo succo inunges. Si hoc quoque difficile videbitur aut morosum, paululum aquae frigidae cum foliis hederæ diutissime contundes, succum exprimes, & per siphonem ei in oculum defundis. Quod cum per dies plurimos tam mane, quam ad vesperam feceris, album omne tolletur. Sed si vinum miseris optimum & recens efficacius curata sanat.

De suffusione curanda per nares.

CAP. XXI. Aliqui auctores dixerunt, si dexter oculus suffusionem susceperit, vel album incurrerit, dexteram partem naris, si
sinister

sinister sinistram diligenter inspiciet, in ipsa callositate narium foramina subtilissima inveniet, quibus tenuis inferenda est fistula, per quam ille, qui curare debet, os plenum vino insufflet, ut merum per foramen illud penetret. Quo facto oculus incipiet lacrymare. Velocius autem proficiet. quia per interiores venas meri virtus ad oculum penetrat.

De diversis passionibus oculorum.

CAP. XXII. Jumentum in oculo in osse percussum, si tumorem fecerit durum, callosum, & ossilagini similem, hac ratione est curandum: dejecto animali contra causam ipsam cutem aperito, & ossis cisorio gingivulam, vel cartilaginem vel os, quod ex se excrecere coeperit, caedito, ut deplanes ad similitudinem partis alterius. Si apte deplaveris, aceto & oleo linteolis vel licinio addito, locum ipsum comples & fasciabis. tertia die solves, & similiter curabis per dies 5, donec fervor desinat. post traumatico uteris. Catastolico quoque medicamento libratam cutis consumis, quam diu limpidum vulnus curetur & adaequetur. Quod si ipsum os concarnari non potuerit, tam diu cotidie eradicato donec sanguinet atque concarnet,

ita ut medicamenta congruentia vulneri imponas. Quod si post sanitatem causa eadem crescere coeperit, punctis cauterio subtiliter urito. Oculorum epiphora infra oculum deductus sanguis emendat, si usque ad sanitatem melle optimo inungatur assidue. Praeterea prodest eidem passioni: myrrhae pondus denarii unius, crocodili stercoreis semiunciam, salis armoniaci semiunciam, sepiae ossium semiunciam, mellis Attici cyathos 2: ex quibus omnibus tunsis atque permixtis oculum perunges. Magnae lippitudini adhibetur tale remedium: Myrrhae troglotidis unciam 1, thuris masculi, croci Siculi, limpidis Cypriae, aeris usti, ana uncias 2, teres simul, consparges & cernes, aquae coelestis & Falerni vini, mellis Attici adjicies quantum sufficit, in vase vitreo condas, & cum necesse fuerit, uteris. Si casu cilium ruperit, fistulam dabis & mannam thuris cum ovo impones. Discutit cicatricem oculorum ejusmodi compositio: Spicae nardi unciam semis, salis armoniaci uncias 3, catimiae unciam semis, croci unciam 1, piperis semiunciam, in pulverem convertes & uteris. Albi vitia deterget ista curatio: Sepiae marinae ossis rasi scrup. decem, croci scrup. duos, salis ar-

moniaci scrupulos 2, myrrhae, crocodili ster-
coris scrupulos duos. Item, album five glau-
comata emendat, vini Aminei veteris sextarii
tres, gariofili sextarius, mellis uncae tres,
quibus omnibus decoctis uteris. Album
tollit si ex humore vel percussura evenerit:
sandaricae unciae 2, ossis sepiae combusti
unciae 4, piperis albi semiuncia, salis armo-
niaci unciae 2, cum melle permixtis. Cica-
tricibus oculorum medetur jejuna saliva, si
cum sale mandatur in ore, & expuatur in
oculum. Sal quoque tritum cum osse sepiae,
& sinapis agrestis semine. Collyrium nar-
dinum: opopanacis scrupulos 2, violae un-
cias 2, spicae nardi, cassiae, marrubii ana
semiunciam, croci Siculi unciam semis, olei
semiunciam & scrupulos 4, piperis albi un-
cias sex, gummi scrupulos 5. Item alia con-
fectio collyrii: aeruginem aeris & salem
optimum aequis ponderibus, & aceti quan-
tum sufficit misces. Necessaria compositio:
rutaе scrupulos 4, thuris masculi, stercoreis
columbini, murium, olei, croci, mellis, ca-
timiae, olei rosati ana scrupulos 4, diligenter
trita miscebis & uteris. Si vero oculus ictu
vulneris insanabilis redditur, & (ut mulo
medici dicunt) canchremata fecerit, ne peri-

culum mortis incurrat, ervi pollinem cum oleo roseo & ovo simul immittito. Cum purgatum vulnus fuerit, cum melle Attico inungito. Sunt & alia multa collyria, quae, quia eandem vim easdemque species continent, enumerare superfluum duximus.

De strumis jumentorum.

CAP. XXIII. Plerumque strumae, vel parotides, aut scrophulae jumentorum guttur infestant, & faucium tumorem producunt. Nam & subrecto sunt capite, & tanquam ab stranguria praefocantur. Hos primum fomentis calidis, & cataplasmate ex polline hordeaceo, & resinae unciis tribus mero valido coctis curari expedit: & cum collectio fuerit maturata, scalpello secari opus est, & quidquid collectum fuerit, emittere, & aceto, & sale & oleo infusos lemniscos subjicere. caeteris quoque diebus traumatico & medicamentis aptis solerter curare, si vulnus pateat, dum sanetur. Nam in his locis ex praeclosure cito solet fistula fieri: quae si evenerit, ut supra demonstratum est, papyro & collyrio poterit perfanari.

De glandulis.

CAP. XXIV. Glandulae quoque animalibus, & praecipue pullis, usque ad pericu-

lum interdum molestae sunt, & in morbum transeunt aliquando; quae inter maxillas inferioresque fauces nascuntur, & ad similitudinem pilularum majores, aliae vero minores connexae ex carne obdurefcunt, & tumorem sine doloribus faciunt. Quae inter initia perunctae oleo, picula perfricari solent, vehementiusque manibus corrumpi. & ita velut vanescendo sanari. Quod si excreverint amplius, dejecto animali, ita ut per medium secentur scalpello subtiliter, cum radicibus eximuntur, ne aliqua vena tangatur. Quo facto aceto & oleo cum sale medicamentisque superius declaratis sananda sunt vulnera. Plerique urenda dixerunt. Sed si parva sint, prodest, ceterum majores exsecandae sunt ferro.

De pullaribus.

CAP. XXV. Dum caput pullorum calefecerit prima dentitio, inter gingivas atque maxillas tumor collectioque generatur, quae pullaria vocatur. Cujus passionis tanta tensura est, ut manducare vix possint. Sed cataplasmatibus studiosissime maturanda sunt, deinde scalpello aperienda, post sale, & aceto, & oleo curanda. Plerique etiam cum ferro exemptae fuerint glandulae, propter san-

guinis fluxum loca uri debere praecipiant, post sale & oleo octo diebus utuntur. nec non ex nitro & aqua calida diluunt. Si nitri inopia est, lotio calido aut lixivio utuntur. Deinde vinum & oleum, & farinam de ervo imponunt per triduum, consequenter de vino ac oleo, & farina hordeacea, & melle percurant. Addentes, quaecunque plaga fuerit, aut strumae, vel parotidis, glandulae, quae tolluntur Lycio medicamento, vulnera percurari ita, ut de malis granatis ficcis pulvis aspersus, celeriter afferat sanitatem.

De fistula maxillae, vel de conficiendo collyrio fistulari.

CAP. XXVI. [“De conficiendo collyrio fistulari.”] Si ex aliqua hujusmodi curatione jumentum fistulam in ore fecerit, hac ratione curabitur: papyrum injicies in fistulam, ut pars ejus in ore extet, quam lino diligenter ligabis, ne possit elabi: pars vero foris exeat, quae nihilominus constringenda est lino, ne cadat. triduo permaneat, quarta die papyrum eximes, collyriumque ad longitudinem & cavaturam vulneris ad arctum fistulae subjicies, & ne forte labatur, fasciabis locum, ita ut ad manducandum possit maxillas agitare: tertio die solves. Si fistula ce-

ciderit, diebus septem unguento traumatico curabis. deinde collyrium ex melle & ervi polline decoctum subicies ad plenitudinem foraminis diebus plurimis. Ad ultimum, anapleroticum ipsi vulneri medicamen imponis, donec omnis plaga, ducta cicatrice, solidetur. Fistulare autem collyrium hac ratione conficies: anisi unciam 1, ferulae unciam 1, aeruginis aeris unciam 1, battiturae calcetis unciam 1, cimini seminis unciam 1, teres cum aceto acerrimo, & secundum qualitatem vulnerum, cum usus exegerit, collyria formabis.

De expositione fistulae.

CAP. XXVII. Fistulae nascuntur, quoties nervus, aut cartilago, aut os negligentia vel imperitia curantis, ex plagae alicujus tabido humore vitiatur. Tunc enim, quae commeaverit, ad instar cuniculi, carnem indurat & incallat, & fit fistula, quae nulla ratione sanari potest, nec aliquando coire, nec solidari, nisi penitus eximatur. Hujus a diversis auctoribus tradita est diversa curatio. Alii enim scalpello refecari & aperiri jubent, & syringotomio decarnari, medicamentisque acerrimis consumi, & sic postmodum vulnus ad cicatricem coire. Quod cum laboris ac

discriminis habeat plurimum, minus tamen prodest. Alii vero cauterio omnem fistulam inurendam, vicinasque partes ejus punctis ferventibus praerumpendas esse duxerunt, quatinus per ignem callositate submota, astrictis medicamentis vulnera percurentur. Sed melius est fistulam, sicut superius declaratum est, papyri injectione curare. quia neque nervus, neque vena, neque commissura vexatur. Nam scalpello vel cauterio saepe fit causa deterior, & periculum creant. Collyrium vero omnem callositatem fistulae de alto a radice ejus eximit. Quod si os fuerit vexatum, quod oporteat radi patens vulnus, per medicamentum curam non potest impediri. Si vero in alto tabes aliqua vel nervus aut cartilago remanserit, ex eodem collyrio pulverem facies, & frequenter injicies. Omnia enim vulnera elimpidat atque persanat.

De tumore faucium vel capitis.

CAP. XXVIII. Interdum ad similitudinem synanches animalibus fauces & caput interius intumescunt, adeo ut bibere aut manducare non possint. Cujus totum & os & lingua aqua calida fomentatur, & taurino felle perlinitur. Potio autem datur hujusmodi ad cornu. Olei veteris libras 2, vini sextarium 1 commisces, novem quoque Ca-

ricas cum novem capitibus porrorum decoques, & diligentissime conteres, & in aqua ipsa nitrum Alexandrinum tritum, quantum sufficit, misces, & ex his omnibus potionem mane & ad vesperum heminas singulas dabis, ut tumoris ipsius relaxetur & mitigetur asperitas. Manducet autem herbam viridem, aut quod melius est, pascatur. Quae si defuerint, farinam de hordeo facies, cui nitrum admiscebis, & sic apponis. Foenum quoque mollissimum eliges; quod nihilominus nitro & aqua consperges. Sanguinem non detrahas, nisi forte de palato despumes. Cum coeperit convalescere, nitrum tunsu & cribratum, pulveres de radicibus cucumeris asinini silvatici commisces, & vini sextarium, cochlearia pulveris ipsius junge, ut hujus potionis vi resoluta ventre purgetur. Alii auctores tumorem capitis ac linguae, vel faucium, etiamsi obduraverit, ita festinantes propter periculum curare nituntur: lapides molares plures igne succendunt, cum candere coeperint, caput equi cooperiunt, & vas plenum lotio sub ore & naribus supponunt, & per vices singulos candentes lapides in lotium immittunt, ut ille vapor ac fumus, a calore lapidum concitatus, os equi & nares

impleat. Nam & fustem transversum, ut apertum os habeat, debet accipere. Quod cum diutissime feceris, aquam marinam calefacito, vel certe salem in aqua dulci miscbis, fervendoque dissolves; addito aceto acerrimo, caput ejus & os, & gingivas diutissime confricabis. Postea fimum bubulinum cum acri aceto miscbis, & tepefacies, ex quo caput totum frontemque & labia perunges, tunc farinam hordeaceam cum aqua tepida sufficienter pro cibo dabis & potu.

Si ex pletura sanguinis fauces tument.

CAP. XXIX. Quod si ex sanguine tumor ille indignationis evenerit, ita intelliges, si venis tensis obturabitur halitus, & oculi sanguinei apparebunt. cui de temporibus, si non tument, aut certe de palato, si ibi indignatio non erit, sanguinem oportet auferri. Cretam Cimoliam duabus partibus, & tertiam partem cretae nigrae, ex vino austero temperabis, & dum calet, illinis caput.

De intomatibus, i. e. tuberibus.

CAP. XXX. Sciendum est autem tubera in corporibus frequenter excrescere, quae Graeci oncomata vocant. Horum variae qualitates & diversa sunt nomina. Steatoma est tuber, quod in se adipem vel pinguedinem continet. Meliceris est tuber, in quo caro

in spiffata, quomodo in verrucis, invenitur. Aneurysma est tuber, in quo sanguis conspiratus uberis venae similis invenitur. Athetoma est tuber, in quo farinosa congeries reperitur. Ganglion est tuber, quod fit ex duplicatione nervi, similis tubero cum dolore immobili. Horum omnium una est curatio. Jumentum colligatum deponitur, & contra locum causae sagitta aut scalpello in longum dextra ac sinistra pro mensura tumoris aperitur, ita ut media fasciola cutis, quae supra tuborum est, intacta permaneat. Post egestis vel everfis omnibus, quae tumorem moverant, medicamentis competentibus, ea, quae supra declarata sunt, producit ad cicatricem.

De lingua incisa.

CAP. XXXI. Si jumento lingua fuerit incisa, statim cum fibulis consuato, deinde vino lavato, post gallam tundito & pulverem cernito, ex eo imponis, donec sanetur. cui dabis foenum mollissimum concisum, & pro hordeo furfures. Alii postquam fibulas acceperint, linguaque vino fuerit elota, mel imponendum esse duxerunt, ut plagam purget & curet. Ad ultimum ex malo granato pulverem injecerunt.

De gingivis & dentibus.

CAP. XXXII. Si jumento loculamenta dentium, id est, gingivae vel dentes doluerint, his agnoscitur signis: hordeum solidum glutiet, macescit, salivarum plurimum effundit, gingivae intumescunt. Cretam Cimoliam cum aceto acerrimo macerato, & calentem extrinsecus maxillis inducito, ne minus quinque diebus: gingivas autem interius cum pulvere corticis mali granati & melle tertia die diutissime confricato, donec egesta sanie convalescat. Quod evenit, cum humor acrior ex capite in maxillarum defluerit venas.

De osse fracto.

CAP. XXXIII. Quod si animal juxta collum vel molares, vel alio oris loco os fregerit, ut morsum claudere non possit, & apertis dentibus horreat propendentibus labris, continuo calida fomentabis, & labrum & quae sunt disrupta componis, fasciola tenuissima aceto & oleo madefacta diligenter unam partem, deinde alteram compingis ad locum, & similiter fasciato, ne iterum dissipetur: cui & corbem constrictam oportet imponi, ne depravet dentes & labia. Cum solveris ad curandum, manu, quae ante composueris, contineto, furfurem & farinam hor-

dei mixta in cophino ad manducandum dabis, ita, ut quamdiu manducat, manus tua a loco, quem continet, non recedat. Cum jam manducare noluerit, offero ei aquam, ut bibat. Cum biberit, curato similiter, ut supra scriptum est. cui & succum ptisanæ convenit dari, si minus fortasse manducaverit. Quem tali observatione per dies quadraginta curatum restitues sanitati.

De cartilagine narium si sanguis fluat.

CAP. XXXIV. Jumento narium cartilago si corrupta sit, & sanguis reprimi non possit, spongiam Afram & thuris masculi pollinem commixtum impone ad locum, qui laesus est, & si vulnus factum fuerit in cartilagine, hac ratione curato. Interdum animal despumatum remissus semel de palato sanguis non potest reprimi, propter quam necessitatem, sicut supra scriptum est, in loco, in quo sagitta ruptum est palatum, spongiam imponis, caputque ejus sursum constringe, & aqua frigida renes cerebrumque testiculosque perfundis. Quae res si tardius subvenit, acatiam nigram & thuris pollinem aequis ponderibus ex aceto acerrimo temperabis, totumque caput illinies, donec sanguis ipsa constrictione claudatur.

De palato si vena se non clauserit.

CAP. XXXV. Mature periculum creat, cum incisa vena claudi non potest in palato, sed continuo sanguinis profluvium inhibetur, si aut candenti cauterio fuerit meatus ille combustus, & suspensum altius caput. Cum per nares sanguis defluit, nec potest aliter retineri, coriandrum viridem sufficienter tundes, succumque ejus expressum, substricto equo, naribus infundes, frigore naturali venas protinus claudit: chartam etiam & lanam combures, ipsumque pulverem per fistulam insufflabis naribus.

De genere & qualitate mucorum, qui per nares fluunt.

CAP. XXXVI. Mucorum etiam qualitates, qui per nares effluunt, convenit nosse, ex quibus genus passionis ostenditur, & causa cognita facilius curari potest. Mucus limpidus cotidianus est, & nisi nimius fuerit, non debet esse suspectus. Crassus autem & candidus a cerebro defluit, & admonet ad medelam capitis festinandum. Rubens, tenuis, frigidus, veteris perfrictionis prodit injuriam. Propter quod thermanticis potionibus calefieri animal oportet. Coeruleus, id est, fuscus, levis ab interioribus venit, qui

indicat febrein: & ideo conveniens leptiperifis, id est, piretran adhibenda curatio est. Crassus autem, spumofus & pallidus, a pulmonibus nascitur, qui suspiriosos ostendit: quibus difficile, nisi festinatum fuerit, subvenitur. Fabaceus vero a glandulis serpit, quae celeriter aut eximendae sunt, aut ferro curandae, ne convertantur in morbum.

De cuferino, i. e. cum post cursum sanguis de naribus fluit.

CAP. XXXVII. Saepe ictu vulneris animalibus per nares sanguis fluit, quod vitium cuferion vocant, quod praecipue contingit, si equus ultra vires agatur ad cursum: omni corpore oleo & aceto perungendum est animal, ac loco tepido statuendum, cooperiendum etiam diligenter, dandaque opera, ut molliter cubet, nec ad deambulandum cogatur, sed cibo diligentius reparetur. tunc erucae unciam 1 cum lacte conteres, & per cornu naribus infundes. Quod si eruca defuerit, aristolochiae unciam 1, croci semiunciam cum vino dulci conterito, & dejecto per nares. Similiter coriandri viridis succum exprimes & naribus infundes.

De polypofo.

CAP. XXXVIII. Si polypus oritur in

naribus, praecluso spiramine strangulabitur, stertet, humidi profluent muci, pericula passionis plurima. haec medicina subvenit. Si prope polypus fuerit, acutissimo excabitur ferramento. Curandum his rebus, quibus circumcisa sanantur. Si vero altius fuerit, cauterium plumbeum quadratum facies, ex quo calefacto polypum frequenter inures, & sic polypum sanas.

De siderato.

CAP. XXXIX. Jumentum si fuerit sideratum, his agnoscitur signis. Labia ejus & maxillae nec non etiam nares ejus depravantur in parte, ita ut vix cibaria dentibus invalidat. Quae etiam humoribus plena reperies, & cum voluerit bibere, os usque ad nares demerget in aquam; quia infirma sunt labia, quibus haustus attrahitur. Aceto & sale lingua ejus & labia diutissime perfricantur, donec sanguis emanat. Tertia die causticum crudum in illa parte labii imponis, quae sentit injuriam, cum cautela, ut prius alliges linguam, ne medicamenti violentia noceat. Cum medicamento labia perusta videris, aqua lavabis, deinde aceto & oleo fovebis, sicut alia vulnera, & hac ratione curabitur. Si vero maxillam sideratam habue-

rit & tortam, haec est cura. De temporibus partis ipsius sanguinem detrahes, fimum bubulum acerrimo aceto permiscebis, & diutissime decoques, & parti temporum, ex qua sanguinem extraxeris, calidum induces faepius, ut exsiccetur & curet, hac usus positione. Trixaginem, hyssopum silvaticum, origanum, serpillum, aristolochiam, mannam croci, pro aequis ponderibus contundito atque cribrato, ex quo pulvere plenum cochleare, cum aqua mulsa, oleo & vino per narrem sinistram ad unam heminam quotidie oportet infundi.

De observatione flebotomi.

CAP. XL. Convenit de cervicis curatione dicturo observationem indicare flebotomi: quia circa ea loca frequenter operatur. De tracturus sanguinem animal a cibo abstinebis & potu, aequali loco constitues. tunc locum supra cervicem alius teneat, & adstringat ad normam, ut vena facilius appareat. Deinde supra laqueum, de sinistrae manus pollice, venam deprimas, ne ludat, tum sagitta tangas. Duae autem venae a capite summo descendunt, & conveniunt se sub maxillis usque ad gulam, inde a geminis venis inferius quatuor digitis ferramentum depri-

mis, ne in gulam mittas, & bifurcum tangas, & jumentum occidas. Statim sagittam duobus digitis tenebis, nec plus ferri imprimas, quam extra digitos eminebat. Nihilominus etiam mediano digito manum tuam moderando suspende, ut sit levior, ne vehementius imprimas, quam oportet. quia non plus debet, quam mucro descendere. Si parum apte profluat sanguis, jumento foenum dabis, aut aliquid, quod manducet. Agitatione maxillarum lusus sanguinis vena profluet.

De cervicibus.

CAP. XLI. Si jumentum cervicem egerit, aut laxaverit, aut certe vertibulas egerit vel extorserit, hac ratione curabitur. Deponito jumentum atque constringito, & cervicem ejus extendito supra fossam, donec omnia vertibula laxentur. Post oleum vetus & axungiam veterem tunsam colatamque permisces, & cum calefacto eodem unguento cervicem diligenter infundis, in locum reponis, & fasciam tenuem & amplam ex oleo tepido & vino madefactam alligabis ad corpus. Lanas quoque succidas ex oleo & vino infusas supra convertes, post regula soleaginiis non minus quatuor digitis, ita ut tantum spatii sit inter regulas alligatas & con-

nexas, & lino confringes. Et si aestas fuerit quater in die suffundis; si hiems, bis. Cum modum fecerit, regulas solves. hoc die quinquagesimo & primo, post unctionibus uteris, donec ad sanitatem perducas. Si tardius confirmabit vires, regulatim & solenniter uita curabis.

De malandria, i. e. de vulneribus cervicis.

CAP. XLII. Si jumento malandria de cervice auferre volueris, ita facies. Candentia prius cauteria praeparabis, deinde ferramento decarnabis sic, ne nervos tangas, & venulas quascunque videris emittere sanguinem, aduris, ut possit cruoris fluxus inhiberi. Cave autem, ne cauteriis plus aduras, & indignatione nervorum periculum facias. Post axungia veteri cervicem perfricabis, & fascia munies. Sequenti quoque die cataplasma imponere incipies, ablataque ferunta lotio calido fovebis, deinde aceto & oleo dilues, & medicamentis aptis curabis. Si jam videris cicatricem pilos renovare, pulverem ex canino capite combusto, & adipem suillum recentem permisces & inducis: ex quo medicamento & sanitas consequitur, & pilorum redit ornatus.

De destillatione cervicis.

CAP. XLIII. Si cervix destillationem patiatur, tumidior videbitur, quam oportet, foetorem habebit canceraticum cum humore nigro & liquido. Cujus foramina scruta-beris diligenter, ne ulterius inter nervos aut armorsumum destillationem fecerit. Quod si accidit, pauca hinc difficulter evadunt. nam his signis discrimen ostenditur: fridet de pectore & per nares humorem liquidum projicit. hac ratione curabis. Foramina desuper marrubio & sale pariter contuso implebis, atque calcabis, subter autem cataplasmate apposito laxabis. Et si loci conditio patietur, diaeresin dabis, ut foras per plagam humor emanet. Tertio quoque die calida urina lavabis, deinde traumatico & pannis lineis limpida & purata jam vulnera sanare incipies, cujus compositio talis est: ervi pollinis sextarium, iris Illyricae uncias 2, thuris masculi uncias 2, miscebis & facies cephalicum medicamentum, quo uteris ad consumptionem medellae.

De destillatione scapularum.

CAP. XLIV. Quod si jumento scapulae fuerint dissolutae, diligenter inspicias, ne quas inter nervos & commissuras pendigines

faciat, quod si inveneris, quacunque parte plagas accipere poterit, cataplasmatibus molli-
lire, & scalpello vel cauterio aperire curabis,
ut sanies illa atque collectio defluat. Foraminibus autem traumaticum & linteola ficca dabis. Si quod inter nervos foramen factum fuerit cautissime curato, ne ulterius aut ferrum aut cauterium procedat, neque putorem neque putredinem lavis, sed magis ficcis omnibus curare festina. Nam omnis humor destillationi praestat augmentum. Quum incisa vel usta duxerint cicatricem, pro confirmatione in ultimo causticum imponitur.

De armis laesis.

CAP. XLV. Si armus laesus erit, in medio crure utraeque solventur venae, & pulvere thuris cum eo, qui profluit sanguine copiosissime immisto armi liniantur. Quod si plus profluat, quam necesse sit, stercus ipsius jumenti fluentibus imponitur venis, & fasciis alligatur. Postero quoque die quasi epaphaerensis fit, & ex eisdem locis sanguis detrahatur, atque similis in omnibus cura procedit. Ab hordeo abstinebitur, foeno sustentabitur exiguo per triduum. deinde porritres cyathos, & olei heminam miscebis, & per cornu faucibus infundes. Post sextum

diem lente ingredi cogatur, & cum ambulaverit, mittatur in piscinam vel flumen aut mare, uti natet, cum sparteâ & pannis victo pede. postea firmioribus cibis ad saginam pristinam revocandus. Si leviter dolebit, vino & oleo tepefacto perfricetur in sole: si validius dolebit, ventum in armum mittito atque pertundito, a summa juba infra digitos octo ne cartilaginem tangas. Et cum inflaveris, ferula vel virga molli armum caedito, sale & oleo perfricato, ipso die postero stracta uteris, cujus haec erit compositio: simillae sextarios duos, si defuerint, pollinis triticeï sextarios duos, cum aceto acri & cum tribus ovis miscebis; sed ovorum solum album mittes, adjicies etiam pulveris thuris unciam semis; quae omnia manu subigis, & in armos inducis, & per dies multos armum aqua calida cum flore foeni fovebis diligenter, ut mollescat, stractam quotidie imponito, de vino puro armum lavato. Additurus unguentum: baccas lauri selibram, olei sextarium, vini boni sextarium, nitri uncias 3, sed nitrum & baccas lauri in pulverem rediges, & cribrabis. Ex quo in sole, cum calida armus fomentatus fuerit, inungatur ex tepido, & diutissime confricetur. Post syncrisma ad cu-

randos armos inducitur, & cum melius habuerit natatum mittito. Quod si ejecerit juxta consuetudinem ad rotam armum, reponito, & supra scriptis medicamentis curato. Si non senserit, ultimum est, ut uratur. Armī doloris haec sunt signa: pedem priorem tentum quasi rigidum aforis extrahit. Sed convenit inspicere diligenter, utrum ex percussura vel casu coeperit causa; & si ex jectura fuerit, prius locis suis reponenda sunt membra, & sic reliqua facienda. Quod si ex humore vel sanguine armi gravabuntur, sanguinem emittis a pectore, vel unctionibus uteris.

De genu commoto vel basi.

CAP. XLVI. Genu vel basim si femoverit ad tormentum rotae vel machinae, locis suis ejecta restitues, lanam succidam ex oleo & aceto infusam imponis, & alligabis ex more, tertio die solves fomentabisque, post resinam induces & piculam, ad ultimum malagmate uteris aut caustico.

De fractura articuli, vel cruris, vel coxae.

CAP. XLVII. Impulsu axium vel rotarum in circo vel in aliis locis varietate casuum animalibus crura franguntur, aut coxae vel articuli, in qua necessitate si extra cutem fractura ossis eruperit, hoc est, si exbercen

fecerit, difficilem noveris & prope insanabilem curam. Similis desperatio est, si coxam fregerit, aut acroteria, aut supra gambam, insanabilis est casus, quia non recipit ligaturam. Si vero fractura sit sine vulnere in his locis, quae constringi possunt, hac ratione curabis. Primo fracturam recompones, & fasciis mundis scissilibus infusis ex vino & oleo conligabis, insuper lanarum munimenta conjunges & regulas circumduces, jumentum autem in canterio vel in scalis vel in suspenso loco, ne fractura flebiliter commeat, cui quotidie mane & ad vesperam suffundes, tertio die solves, & expleta curatione ligabis. Quinto quoque, vii aut ix die eadem facies, donec corpus inducat. Post haec adjicies muscum de vitice, aut salicis radicem, & ova cruda quinque, verum non regulis, ut prius, sed circumductis ferulis alligabis. Die tertio solves & fomentabis, de resina & axungia perunges: ubi cura profecerit, malagma vel causticum inducis, non ante tamen permittis stare jumentum, quam dies quadraginta praetereant. hoc autem tempus est, quo divulsa vel fracta solidantur.

De flegmone, marmore, sive mallonibus.

CAP. XLVIII. Plerumque in genibus,

vel articulis aut phlegmon oritur, aut marmora, aut mallones. Quae vitia ex malo humore generantur, & passionem cum deformitate tumoris ostendunt: sed ista distantia est, quod phlegmon tuber est molle, marmor duritiam ostendit ex nomine, mallo inflatus tuber est sine dolore; quibus recentibus potest facilius subveniri. Primo lanam fuccidam ex oleo & aceto induces, contre aquam frigidam & currentem animal constitues. Post sine ferro hac ratione curabis. Sinapis & salis Alexandrini serup. 4, aceti cyathos 2, axungiae veteris felibram, simul conteres & induces, post diem tertium solvis. Si aperituram fecerit, spongiam cum aceto & lasere imponis, vulnera styptico curabis. Praeterea locum, quem curare volueris, inducto psilothro decalvas, radicem filicis & ervum & ficus aphros contundes in pila & induces in panno, per triduum ligatum patieris manere. Alii radicem filicis & ervum cum axungia veteri & aceto acerrimo putant oportere misceri. Item cineris quoque de foco uncias 3, calcis vivae uncias 6, vino subigito ad crassitudinem oxymellis, & antequam obdurescant, tubercula obline. Quod si assidue in recenti feceris, passionis molestia ficcabi-

tur: si vetustiora sint, punctis subtiliter inurantur, ne vi & igne vitientur. Talis quoque compositio spargere phlegmon asseritur. Rhododaphnes uncias 3, bituminis, nitri ana uncias 3, axungiae veteris colatae uncias 3. Plerique dixerunt cauterio cuprino candenti duobus punctis debere perrumpi, & phlegmon effundi, licinio quoque intorto cum axungia, & aceto, & oleo loca, de quibus muscus ejectus fuerit, fatiare: per foramina etiam ustionis lemniscum trahi debere, ut quidquid humoris est, egeratur. Post haec cataplasma & foenugraeco & vino confectum inducis, cum usta ceciderint & tumor resederit, lemniscum eximis, traumatico curabis, ad ultimum causticum inducis. Alii sagitta pertuso corio phlegmon effundunt, & lanam madi-
dam cum aceto & lasare plagis inserunt; sic spongiam cum pusca acri & lasare supra vulnus imponunt: tertia die solvunt, lanam eximunt, & tetrapharmaco curant quinque diebus vel septem. Si vero marmor habuerit, ex quo validius claudicet, & vix flectat articulos, inurendus est leviter. Cui post feruntam malagma, quae cupressina appellatur, oportet imponi. ex qua curatione sanitas redditur, & deformitas permanet. Si autem mal-

lon in genibus vel articulis excreverit, continuo curam adhiberi oportet, ne neglecta passione deformitatem tumor augeat, vel obduratione diuturna convertatur in marmor. Aperies in pedibus sive genibus dextra ac sinistra vel ferro vel cauterio cuprino, sicut superius declaratum est. Lemniscum trajicies cum aceto, & sale, & oleo, ut supra. Cataplasma imponis, donec fervor definat & faniem faciat. Post purgatis vitiis, lemniscos eximis, & traumaticum imponis, & ternis diebus interpositis solves, & medicamentum renovabis, donec sanetur.

De aquatilibus & ozoenis.

CAP. XLIX. Si aquatilia in articulis vel in gambis fuerint, frigido ferro omnino non sunt tangenda, ne abundantia humoris jumento discrimen importet. Sed utendum est scarificatione subtili, & detractione sanguinis, post quae lavis validissimis, tam cum aceto, quam cum optimo sale tunso, & oleo, vel axungia, per dies quinque conliganda sunt loca. Si tardius haec cura profecerit, utendum est ferventissimo caustico, ut faciat ustiones. Alia quoque ratione sanantur, si fletam, qua trictores utuntur, & salem pro dimidia parte commisceas, lanamque succi-

dam ex aceto alliges, post diem tertium soluturus. Si aperturam fecerit farinam hordeaceam ex melle coctam cum lini semine & foenigraeco inducis, ad ultimum malagma crudum impones. Praeterea atramentum futorium, gallulas minutas, & alumen aequis ponderibus tunsum cum axungia miscebis, addito pulvere mali granati, nitro & aceto: quae in commune decocta, vitium, si adjungatur, emendat. Ficus siccae cum sinapi contusae mixto aceto imponuntur. Post diem tertium soluto medicamento, si tardius profecerit, eadem cura renovatur. Cum melius habere coeperit, alliccem impone articulis. Alii opoponacem cum farina hordeacea coctum in modum cataplasmatidis imponunt. Nonnulli fabam fractam in aqua decoquunt, & mixto melle deterunt, & in panno induentes curant. Ad ultimum malagma cupressinum imponunt. Plures calcem vivam & cineres ex melle & vino commiscent, & ozaenis frequenter imponunt. Ad ultimum caustico utuntur. Quae genera curarum & posterioribus pedibus adhibenda veterum censet auctoritas. Usus invenit, addito sale & aceto ciliciis ozaenas defricare, donec cruor aut tumor emanet. Quae observatio etiam si non persanaverit, sequentes tamen adjuvat curas.

De pedibus reumaticis, five ventosis.

CAP. L. Interdum reumatici jumentorum, interdum ventosi sunt pedes: quae vitia nunquam tangenda sunt ferro, sed exsiccanda per malagmas vel causticum, & aliquando urenda leviter per venas, ut cauteriis meatus, qui humorem suscipiunt, angustentur & constringantur, ut pro tempore afferant medicinam. Quia in totum, etiam si intercisae & adustae sunt venae, non poterit talis causa sanari.

De impetiginibus.

CAP. LI. Impetigines quoque in articulis vel genibus inter nervos commissuralibus locis aliquando nascuntur, & fit vulnus simile rhagadio, & non facile sanatur, nisi stalticis vel stypticis rebus, non sine alligatura, vel interdum adustione curetur. Malagmas quoque convenientes oportet imponi.

De uligine.

CAP. LII. Uligines etiam in pedibus, cruribus, unguibusque vel sub armis aliquando generantur, quas quidam dulcedines vocant, habent similitudinem scabiei. Quae cum se diffuderint, pedes exulcerant ad similitudinem leprae, & urgente prurigine animalia sibi partes illas corrodunt vel alternis pedi-

bus confricando vulnerant. Quod vitium a crudo vel putrido humore consuevit generari, & idem curatur detractione sanguinis, unctionibus, & purgationibus ventris. Si radix cucumeris filvatici cum nitri pulvere misceatur infusa per fauces, humores pessimos purgat.

De podagra jumentorum.

CAP. LIII. Podagra vero nonnunquam solet occupare jumenta, cum hominum vitium transit in pecudes: cujus passionis haec sunt signa. Nec stare potest nec ambulare, sed si cogatur, claudicat, & saepe se projiciet, sicut indigesta ex hordeo animalia faciunt, quae propter dolorem non coquunt cibum. & ideo fit horridum, & corpus ejus calebit, venae etiam extabunt, natura submissa erit, in pedibus stercus haerebit propter nimium eorum calorem, sicut subtritis solet evenire. Cui proderit, si non sinatur accumbere, sed minutim deambulare & loco sicco, donec fudet, multorum manibus confricandum est, ut vehementius fudet. Sanguinem ei detrahes a capite a superioribus venis, sed non multum. sequenti die de posterioribus locis detrahes supra talos. tertio de gambis, vel de sub ipsis dolorum locis. Memineris semper

parum oportere detrahere. Aquam calidam dabis in potu, in qua adjicies pulverem nitri, & triticeam farinam, pollinem quoque thuris acetabulum plenum in vino maceratum infundis, & triduo per nares singulas cotylas. betas etiam excoques, & aquam earum ad tres cyathos suffundes, & exercebis eum singulis diebus. ventrem quoque eidem expurgabis, ut auferatur humor pessimus, qui descendit in venas. Hoc genus purgationis adhibebis: thymi acetabulum plenum in vino veteri dulci macerabis, & singulas cotylas per nares eidem infundis, foenum viride adponis. quod si defuerit, ficcum nitro aspersum dabis. Si nihil profecerit, castretur, & vitio carebit. Nam podagra raro vexat eunuchos.

De orthocolis sive stillofis.

CAP. LIV. Orthocola etiam jumenta vel stillofa dicuntur, quae contractionem nervorum patiuntur in pedibus, & de capitibus ungularum calcant, & sunt rigidi articuli, plenas ungulas in terram ponere non possunt. Quod vitium nascitur ex enormitate onerum & labore confragosarum viarum. sed hac ratione curantur: sanguinem ei de sub cirro vel de coronis detrahes, ungulas bene com-

pones, pollinem ex hordeo & refina cum axungia decoques, & ter in die perunges. tepida quoque, in qua verbenae decocta fuerit, confovebis, & tota ejus crura acopo perfricabis. Post dies quinque cataplasmas eum ex polline hordei & lini semine & foenigraeco aequis partibus ex vino decoctis: cataplasma imponis in omnibus cruribus ante acopo perunctis ab articulis usque ad genua: quae loca lanis succidis munies & fasciabis, & ter in die paulatim incedere facies. Si hoc non profecerit malagmam hanc articulis ejus imponis. Armeniaci, galbani, opoponacis, medullae cervinae lib. 2, refinae terbentinae uncias 2, apochymatis libram, refinae frixae libram S. oleum vetus quod sufficiat, lento igne decoques & colabis, impones in alutam per dies plurimos omnibus pedibus, donec sani sunt. Sed necessaria festinatio est, quia sic solent remanere, si tardius cura praestetur. Alii vero urendos censent paulatim in articulis, sed raro etiam prodest ista medicina.

De pedibus & ungulis.

CAP. LV. Animalium ungulae asperitate ac longitudine itinerum deteruntur & impediunt incesum. Ex tortura quoque, si in aspero

aspero vel lapidoso itinere jumenta coguntur ad cursum, indignationes oriuntur. Postremo etiam si nulla causa praecefferit, otiosa in stabulis ex collectione humorum incipiunt claudicare. Oportet autem solum ungulae celeriter aperiri, ut per inferiores partes apostema digeratur, ne eruptionem super coronulas faciant, & difficile ac tardius cura procedat. Cujus haec sunt signa: pedem priorem planum ponet, quod si suspendere videris gressum, ut diligentius intelligas causam, ungulam subradis, & locum, quem videris nigriorem, digito pulsabis, si cesserit in dolore, & maturum fuerit, aperies, & saniem emittis. pendiginem circumcides ad vivum. ex oleo roseo, & aceto & sale cum stercore ipsius linteola imponis, animal calceabis, tertio die solvis. si caro excrescit gramen decoques cum oleo & impones. Si videris carnem ipsam nigrescere, inspicies, ne aliquam fracturam habeat, neque clavum aut lapidem acutum, aut spinam. propter quod fomentis & resina utaris, ut possit educi. Cum purum videris vulnus, traumaticum impone. Post quod adjicies fuliginem ficcā. Cum autem compleveris curam, resinam remissam & sulphur imposito. Quod si adhuc in alto

apostema fuerit, hordeum vel fabam in aqua decoques, & exinde fomentabis, ut exinde ad maturitatem possit adduci. Subtritos pedes fomentabis aqua calida, axungiaque veteri perunges. Deinde testa candenti decoquis, oleo post & sulphure pariter contrito lamina candente leviter ures per triduum. Si vero contuderit, sanguinem de corona emittes, & calida fomentabis, axungia veteri perunges, ovinum quoque stercus cum aceto permiscebis & imponis: quamvis alii caprinum efficacius credant.

Si pulmunculum ad aperturam fecerit.

CAP. LVI. Si jumentum ad aperturam pulmunculum fecerit, scias totum solum, hoc est assem, hac ratione tollendum: ungulam subradis, deinde inter commissuram calcis & assis in circuitu incidis, sublevabis a parte priore & solum calcis retroversus expelles, ubicunque pulmunculus fuerit, radis ad vivum, & adjicies lanamentum ex oleo, & aceto, & sale, & stercore ipsius [imponas] & calceas, tertia die solvis & tollis. post hoc fomentabis: farinam hordeaceam, resinam & acetum decoques, per triduum impones; hoc enim medicamento etiam fracturam curabis, si frequenter apponas. Post etiam trau-

maticum cum liniamento impone, & cum corpus fecerit, corium mali granati & bitumen Judaicum ex aceto decoques & impones triduo, & cum solueris, iterum impone, donec obdurescat in cornu.

Si exungulaverit jumentum, & si suffusionem pedum patiatur.

CAP. LVII. Si exungulaverit jumentum, cura difficilis, sed profutura, si non egebit industria, papyrum candellarum purgatam, subtiliter carpis, intingis in ovi crudi albumento circa nudatum pedem in circuitum pones, panno & fasciolo superligabis, post diem tertium solvis, fomentabis farina frumentacea, refina, aceto & melle pariter decoctis, interdum lomentum pro farina mitis. Si vulnus non erit purum, vino tepido lavabis, liniamenta cum melle impone: cum purgaverit, traumatico uteris. Cum autem duxerit cicatricem, corium fabae cum pelle cervina combures, ex melle temperabis, addito pulvere bituminis Judaici & mali granati, cum aceto: alternis diebus medicamentum renovabis, donec cornu ungulam faciat. Ad ultimum sparteam veterem contundes, ex aceto in olla nova decoques, ex quo ungulam obdurescentem obvolves, & ad ple-

nam revocas sanitatem. Si suffusiones pedes patiantur, ficus ficcas cum sale pro aequa parte contunde & ungulis impone.

De pedibus attritis sive mollibus.

CAP. LVIII. Animalibus exiguae ungulae crescunt, vel attritae reparantur, si allii capita 7, rutae manipulos 3, aluminis tunsi & cribrati uncias 7, axungiae veteris pondera 2, stercoreis asinini plenam manum commisceas ac decoques & utaris. Prudentius consilium est pedum tueri sanitatem, quam passionem curare. Corroborantur autem ungulae, si jumenta mundissime sine stercore vel humore stabulentur, & roboreis pontibus consternantur. Articuli quoque vel suffragines post iter calido foveantur vino. Naturaliter autem molles ungulae solidantur, si hederæ feminis duas partes & aluminis rotundi unam partem pariter contundas, & calceatis pedibus per multos dies inducas. Item subtritis pedibus prodest, picis liquidæ felibram, aceti heminam, salis libram, hederæ foliis, quantum sufficit, pariter contundis, & laboranti quotidie pedes perunges. Mollissimæ ungulae hoc uno medicamine, quo potentius nihil est, assolent indurari. laertum vivum viridem in ollam novam mit-

tis, adjicies olei veteris libram 1, aluminis Judaici felibram, cerae libram, absinthii tunfi felibram, & decoques cum lacerto. Cum fuerit resolutum, calentia universa colabis, abjectisque ossibus & purgamentis, liquatum medicamen in ollam remittes, & cum ungues indurare volueris, ungulam subradis, & factum unguentum in cannam viridem mittes, adhibitis carbonibus prope fervens, per cannam instillas ungulis: provisurus, ne coronam tangas aut ranulas, si his exceptis, in solo & in circuitu solidaturus ungulam confricabis. Memineris autem ungulas excresecendo renovari, & ideo interpositis diebus vel singulis mensibus talis cura non deerit, per quam naturae emendatur infirmitas.

De dorso confirmando.

CAP. LIX. Animalium dorfa ut laboris plurimum sentiunt, ita diligentius sunt curanda. Exceptis enim his, qui deputati sunt circo, reliquum mulorum, equorum, asinorumque genus sub fellis aut fagmis solo tergo praestat officium. Unde laudabilior industria est, quae incolumitatem tuetur, quam quae cupit laesa curari. Nam diligentia defendit a vitio, si centones vel faga primum sufficientia, deinde mollia imponantur, &

lota, atque ad tempus diligenter excussa, ne aliquid fordidum aut asperitatis inhaereat, quod sub pondere inulceret pellem. tunc sagmarum vel fellarum mensura conveniens, & apta qualitas debet adhiberi. Si enim ista minora fuerint vel majora, angustiora, vel ultra modum lata, vel quae non congruunt, graviter nocent. Hinc enim collisiones, suppurationes, apostemataque nascuntur, cum nimis locis inaequalibus premitur pondere, vel discentes tracturam mercurius aut spina deteritur. Ipsorum quoque pondere, etiam si in stratis nulla sit culpa, enormitas nocet, & ideo temperanda est mensura, ne inferat vulnus.

De dorso curando jam laeso.

CAP. LX. Quod si dorsum sedentis injuria tumere jam coeperit, in recenti statim mallonem ceparum, id est, calamos ficos, unde fasces dependent, in aquam ferventissimam mittis, & aliquamdiu maceratum, calidum super tumorem impones, fascia constringes vel cordiscum superimpones, una quoque nocte manere patieris. absque suppuratione palpabitur tumor. Quod si clavum fecerit, farinam hordeaceam cum foliis caulium contundis pariter & tepidam impones.

Cinerem quoque cum oleo miscebis & inducis, quam diu clavus cadat: cum ceciderit, lipara utere cum minutissimis pannis, vel mel cum linteolis: cum ulcus purgaverit, Lycio percurabis.

Si pulmunculus nascitur in dorso animalis.

CAP. LXI. Si pulmunculus natus fuerit in dorso, difficile est, eum medicamentorum appositione ficcari: sed si parvulus fuerit, cautare, & praecipue cuprino aperiendus est, ut sanies, quam collegerat, egeratur: tunc curandus est, sicut moris est, usta curari. Sed commodius est pulmunculum decussatim ferro secare & eximere, ita ut pellem ad modum praecidas, ne, cum cicatricem duxerit, inveniatur epidermis: oleum, acetum, & falem continuo addis in plagam, & ne nimius sanguis erumpat, stercus ipsius vulneri superponis & colligabis, die tertio folia caulium tunsa cum oleo & aceto imponuntur per dies quinque. Cum jam ducere cicatricem coeperit, Lycio curabitur.

Si vulnus fecerit.

CAP. LXII. Si vero fecerit vulnus, indulgebis otium, ut diligentius curetur, & recepta sanitas confirmetur induciis, nec imponendus est labor, qui rescindat adhuc te-

neras cicatrices. Sanatur autem ulcus si gal-
las Syriacas combustas cum melle superim-
ponas. Pulveres quoque corticum pini &
flos calcis vivae aequo pondere miscebis, &
vulneribus inspergis. Pilulas quoque cy-
pressi tunfas & cribratas, & cortices quercus
tritros & in pulverem redactos mittis. Prae-
terea ossa sepiarum & testas etiam ostrearum
in pulverem rediges, & aerei quoque vasis
fuliginem pariter miscebis, quae bene tunfa
si frequenter asperferis, ficcatum vulnus du-
cet celerius cicatricem.

Ut pili renascantur.

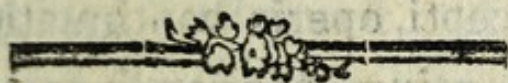
CAP. LXIII. Quod si pili tardius cref-
cunt, vivam testudinem supra farmenta com-
bures, & cineres ejus in novum cacabum
mittes, additis unciis 3 aluminis crudi, me-
dullae cervinae quod sufficit, & vino infuso
decoques, & diebus plurimis imponis. re-
vocare pilos creditur. Pulvis de fabis com-
bustis vel de lupinis crudis, vel de foliis fici
combustis, sevo commixtus superponitur assi-
due. Quod si nulla praecedente causa deci-
dunt pili, spicam nardi, & uvas passas pari-
ter tundes & ex aceto decoques, calidum-
que medicamentum glabro corpori impones.

De denigrandis pilis albis.

CAP. LXIV. Si album pilum nigrescere cupias, atramenti iutoricii scrupulos 7, rhododaphnes succum scrupulos 4, febi caprini quod sufficit, pariter temperabis & uteris.

Ut pili nigri albescant.

CAP. LXV. Si e diverso albos pilos facere volueris, cucumeris filvestris radicum libram unam, nitri scrupulos 12, in pulveres cogis, heminam mellis adjicies, quibus permixtis uteris.

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVL OMEDICINAE

LIBER TERTIVS

PROLOGVS

MVLO MEDICINAE me commentarios ordinante, civium atque amicorum frequens querela, accepti operis continuationem suspendit, deflentium aegritudines, mortesque clamorissimas boum, cum magnopere peterent publicandum, si quid pro salute tam commodorum animalium scriptum reperiretur in libris. Cedens itaque familiarium honestissimae voluntati, ex diversis auctoribus enucleata collegi, pedestrique sermone in libellum contuli. Cujus erit praecipua felicitas, si eum nec scholasticus fastidiat, & bubulcus intelligat. Maximo autem incitamento mihi fuit ipsorum boum utilitas & gratia, sine quibus nec terra excoli, nec humanum genus sustentari ullatenus poterunt. Cuncta igitur legumina sive frumenta bobus merito

aratriſque debentur: vinearum ipſarum uſus periret, niſi eorum adminiculis ſubvehendis carpenta ſudarent. Quid de diverſorum onerum comparatione referamus, dum inter mobilia & quidquid gravius eſt, abſque vehiculis pene reddatur immobile? Reliqua quoque animalia, ipſaeque cohortales aves ex eorum capiunt labore ſubſtantiam. Unde enim equis hordeum, unde cibum canibus, unde porcis pabulum dominorum ſolertia miniſtraret, ni pararentur boum labore frumenta? Et ne longum faciam, bobus debent alimenta, quidquid ali poteſt. Apud alios genus mulorum, apud alios camelorum, apud paucos elephantorum licet exiguus uſus eſt: nulla poteſt natio eſſe ſine bobus. Poſtremo ut ad providentiſſimorum virorum ſcripta redeamus, quorum firmatur auctoritas, juſtitiam jumentorum caede violenta derelictis terris ad fiderum remeaſſe conſortem. Quid poteſt laudabilius reperiri, quam ut nomen aequiſſimum, boum fugaretur interitu? quod dum homicidia fierent permanebat in terris. Duplicem igitur ſolicitudinem oportet impendi, ut ſanitas incorrupta maneat, & aegritudo, quae ex caſu vel negligentia ſive labore contracta eſt, competentis medicinae curetur ratione.

CAPUT I.

De observanda bouum sanitate, Rubricae c. I.

Ut longaevi & sani sint boves, bubulcum convenit providere vel dominum, quatenus frigoribus calidissimo cubili muniantur, & si fieri potest, semper foco vicini sint boves. Quodam enim beneficio naturali ejusmodi animalibus semper ignis commodum est, five quod inutilis & pestifer humor exudat, five conceptum ex pastu vel opere frigus expellitur, five in flammaram halitu interna curantur. Praesepium oportet extructum esse diligenter, ne quid pabuli inter pedes animalium pereat. Bovile autem loco sicco statuendum est, assidueque mundandum est, ita, quod quotidie pabulum ad edendum inutile substernatur, ut boves ficius & mollius cubent. Par quoque studium est, cum boves revocantur ex opere, ut colla eorum ex vino tepido perfundantur, & diutissime perfricentur. Cum vero de via vel pastu redeunt lutulenti, adhibita, priusquam deducantur ad bovine, aqua diluendi pedes, ne inhaerentes corpori sordes ulcera generent, vel ungulas faciant molliores, vel certe molestiam manducantibus, vel inquietudinem afferant dormituris. Sed hieme omni soler-

tia frigus est prohibendum, velut aestivis mensibus pura aura quaerenda. Per diem igitur sub umbra, per noctem sub divo boves stare convenit. Non enim pauciores si aestuaverint, quam si alserint, colligunt morbos. Praeterea unum ovum crudum cum hemina salis, & sextarium vini per singula capita septimo diffundi percommodum est. Juvat etiam, si allium tunsum hircino misceas sevo, herbam quoque verbenam additam denteras, rutam herbam, etiam pollinem inungas, & cum vino per os digeras. Cavendum praecipue est, ne aut cursu nimio, aut longo itinere fatigentur, vel ullis gravioribus certe oneribus affligantur. Nimiam enim lassitudinem sequitur aegritudo, & omne animal est debile, si rumpitur. Aquam quidem istius generis animal non requirit nitidissimam, nec usque adeo laeferit, si fordidam biberit. Sed tamen bubulci diligentius est, procurare, ut mundam semper & optimam bibant. Maxime autem studendum est, ut competentibus redundantibusque saturi semper habeantur & pingues. Omnis enim aegritudo exordium sumit ex macie. Exhaustum animal celerius labor frangit, aestus vexat, frigus penetrat. Non solum enim aestivis

mensibus pascuum sufficit, ubi frondes diversi generis addantur, & minuat varietas ipsa fastidium. Hieme non tantum paleis, sed foeno quoque & hordeo, & saepius ervo saginandi sunt boves. Nullus autem uberiores ciborum repudiabit expensas, qui considerare voluerit, boum per inopiam pereuntium quam cariora sunt pretia. Adversum boum morbos non minor adhibenda est diligentia, quam equorum.

De morbis boum, & primo de malleo. Rub. c. 2.

CAP. II. Nam equinum genus morbus, qui appellatur malleus, diverso genere passionum emigrans per plures contagione consumit, boves quoque idem morbus interficit, sed a diversis diverso nomine vocatur, quem plerumque vulgus appellat. Hic morbus bovem si quando tentaverit, istis agnoscitur signis: erit pilo horridus & tristis stupentibus oculis, cervice dejecta, salivis assidue per os fluentibus, incessus pigrior, spina rigidior, fastidium maximum, pauca ruminatio. Cui si inter initia subvenire tentaveris, discrimen evadet: si per negligentiam adhibeatur tardior cura, vetustioris morbi non potest superari pernicies roborata. Inter exordia igitur taedianti bovi adversus omnes morbos

potio ista succurrerit: tres semis uncias squillae minutatim concisas, praeterea radices tenerae populi effossas & diligenter lotas contundes in pila, & tria ex iis pondera, addito sextario salis, in vini septem sextarios mittes, & per septem dies per os bobus singulos sextarios digeres. Quod si toto anno adversus omnes aegritudines desperatas boves stagnare volueris, incipiente vere, id est ab idibus Februarii quindecim diebus continuis, hanc potionem dabis omnibus diebus, quae usque adeo salutaris est, ut approbatum sit integro anno boves sic curatos nullius morbi contagione tentari. Talis etiam compositio & morbis resistit, & vires animalium firmat: folii caprinis, folii mirti silvestris, folii cypressi ana uncias tres diligentissime deteres, infundes in congium aquae, & una nocte sub divo manere patieris, & inde unoquoque bove tepefacto per triduum singulos sextarios dabis. quae potio ad stagnanda animalia quater in anno facienda est ultimis temporibus veris, aestatis, autumnii, & hie-
mis. Morbos aegritudinesque depellit. tres uncias baccarum lauri, gentianae, aristolochiae longae, myrrhae, betonicae diligentissime detere, & misce cum mero, ex quo

trinas heminas triduo jugiter jumento per os dabis. Spicae quoque allii tritae, cum vino quoque per nares infusae, purgant capita jumentorum. Ova cruda cum melle jumentorum faucibus inferuntur, atque ita fastidium ac nausea discutitur. Expedit tamen, salem pabulis misceri, marrubium quoque tritum mane cum oleo vinoque diffundere. Thuris pulverem cum mero sive per nares injece-
ris, sive per os dederis, prodest. Nec minores medicinae bobus horum copia subministrantur. Nam porros, rutam, apium, & herbam fabinae si quis large deterat & misceat vino, ternasque heminas praebeat ad potandum, aegrotantibus subvenit. Plurimi-
que caulem vitis albae concisam atque ferpillum & squillae partem in aqua macerant, ternasque heminas per triduum digerunt, quae potio ventrem purgat, vires quoque confirmat. Ad interna autem curanda praecipue amurca creditur salutaris, si tantundem aquae misceas, & animal bibere consue-
fcat. Sed quia licet sitiat, potum fastidiat ignotum, primo cibi asperguntur, deinde aqua exigua potio medicatur, ad ultimum pro mensura miscetur, & usque ad saturitatem sitientibus datur. Quocunque au-

tem tempore, sed maxime aestate, si boves concitentur ad cursum, aut alvus eorum ad perniciem solvitur, aut febriculae commoventur. Natura enim pigrum, & labori potius quam velocitati accommodum, vehementer laeditur, si ad opus cogatur infuetum. Periculofum quoque est, si ad praesepia fues aut gallinae pervenerint. Nam bos, cum gallinae fimum inter pabula sumferit, statim nimio ventris dolore torquetur, inflatusque moritur: cui hac ratione succurri convenit: Apii feminis uncias 3, cimini sextarium feminis, & duas lib. mellis commifces, & tepidum per os infundes, ac tam diu ambulare compellis, & confricas manibus plurimorum, donec ventrem potio moveat. Gifni quoque cum vino deterere, & per os dare creditur salutare remedium. Lixivium quoque ex arbore ulmi, vel cujuscunque generis ligni cinerem, dummodo bene coctum, cum oleo miscebis, & liquidum ac tepidum diffundere per fauces, adverfus stercus plurimum prodest. Si autem porcinum stercus bos devoraverit, statim pestilentiam contagionis solius mallei sustinet morbi. Qui cum semel in gregem vel armentorum vel domitorum incesferit jumentorum, statim omnia

animalia, quae levem suspicionem habuerunt, de possessione tollenda sunt, & distribuenda illis locis, ubi nullum pecus pascitur, ut nec sibi invicem, nec aliis noceant. Nam pascendo herbas inficiunt, bibendo fontes, stabulo praesepia: & quamvis sani boves, odore morbidorum afflante depereunt. Usque eo etiam mortua cadavera ultra fines villae projicienda sunt, & altissime obruenda sunt sub terris, ne forte ipsorum corporum interna faeculae contingantur & pereant. Uno quidem vocabulo pestilentia appellatur, sed habet plurimas species, quas enumerare non licet [vel piget]: facilius ipsa principia a diligentibus intelligi possint. Est itaque humidus [humor], quoties per os & nares humor effluit bobus, & fastidium aegritudoque consequitur. Est ficcus, quoties nullus humor apparet, sed animal quotidie macescit & fit deterius, nec juxta consuetudinem appetit cibos. Est articularis, quoties interdum de prioribus, interdum de posterioribus pedibus claudicant boves, cum habeant ungulas sanas. Est & subrenalis, quoties a posterioribus debilitas appareat, & quia lumbi dolere creduntur. Est farciminosus, quoties per totum corpus bobus tubercula exeunt,

aperiunt se, & quasi sanantur, & iterum in aliis locis exeunt. Est & subtercutaneus, quoties humor pessimus in diversis partibus corporis bobus erumpit & decurrit. Est elephantiosis, quoties velut scabies minutae cicatrices exeunt extra corium, & ad similitudinem lenticulae. Est mania, quae reffectis bobus eripit sensum, ut nec audiant more solito, nec videant: ex qua passione celerrime moriuntur, quamvis hilares pinguesque videantur. Hi omnes morbi contagione sunt pleni, & si unum animal apprehenderint, celeriter ad omnia transeunt, & sic interdum aut integris armentis, aut omnibus domitis afferunt interitus. Unde omni studio quae semel tentata fuerunt, segreganda sunt animalia, & ad ea loca mittenda, ubi nulum animal pascatur, ne contagione sua omnibus periculum generet, & negligentia domini (sicut solet a stultis) divinae imputetur offensae. Evincendi tamen sunt, & exquisitis remediis expellendi quamvis acerbissimi morbi. Panacem supplastariis comparas. Eryngion autem herba dicitur, quae in littore nascitur prope undam maris, florem habet quasi aureum vel galbineum, folia ejus sunt quasi folia cardui silvestris, inter arenas lit-

torum largissime spargitur: has effodies, & in umbra ficcatas servabis. adversus morbum tam equorum quam boum plurimum profunt. Ex quibus potio componitur ista: radicis panacis, itemque radicis herbae eryngii ternas uncias, feminis quoque foeni uncias 3 pariter deteres diligenter, addisque farinae triticeae sextarium, ita ut prius frumentum frangas & molas: quae omnia de calida fervente conspergis, & cum melle vel sapa novenas offas singulis diebus digeres. Praeterea sanguinem marinae testudinis colliges, & cum vino per os dabis. quam quia invenire difficile est, vulgarium testudinum prodesse aestimant. quod utrum bene opinantur, usus viderit. nam auctores de terrestri testudine tractaverunt. Pulverem & cassiae fistulae, necnon etiam thuris pro aequa parte admisceas, ex eo unam semis unciam cum sextario vini veteris in die per nares bovis infundis. Quod medicamentum per triduum facies. Morbi quoque, quos superius nominavimus, amari sunt, & non nisi amaris potionibus superantur. Nam contraria contrariis potionibus curantur ratione medicinae. Ideoque pulverem herbae absinthii & crudorum lupinorum, herbae quoque centaureae

vel peucedani aequis ponderibus diligenter
 misces & in sextario vini veteris trina coch-
 learia singulis diebus, additis unciis 3 olei,
 per os dabis. Praefens quoque remedium
 experimentaverunt: radiculam herbae confi-
 liginis (quam alii pulmonariam vocant, alii
 tantundem radiculam) sinistra manu ante or-
 tum folis collige (quia sic majorem vim ha-
 bere creditur) tunc ad acum vel acutum
 cuprinum pars auriculae, quae lata est, quasi
 in circulo signatur, adprematque, ut rupta
 cute leviter sanguis exeat. Quod cum ex
 utraque parte feceris, medium orbiculum
 perforas ad acum, & in eodem foramine in-
 seres: quod ubi exierit, omnis pestilentiae
 virus per ipsum defluit vulnus, donec ille
 solus locus, qui designatus est, putrescat &
 decidat, atque ita animal liberetur. Visci
 folia cum vino trita defunduntur in nares,
 atque ita singulis bobus, sive universis gre-
 gibus, cum morbum incurrerint, subvenitur.
 Suffimenta quoque plurimum juvant, sulphur,
 bitumen, allium, origanum, semen corian-
 dri, carbonibus insperge, & cooperta boum
 supra vas, in quo suffimenta incenderis, diu-
 tissime continebis, ut fumus os eorum capiat,
 ac nares impleat, atque ita ad cerebrum &

interna salutari remedio penetret. Sed & totum suffimentare percommodum est, ut ab eodem morbi pernicies expellatur, & caetera pestilentiae contagio non coinquinet. Generalia igitur remedia adversus morbos generales contagiososque retulimus, nunc adversus valetudines, quae singulis animalibus accidunt, nec in alia transeunt, remedia subjungemus.

De cruditate. Rub. c. 3.

CAP. III. Cruditas plurimum nocet, cuius haec sunt signa: crebri ructus, cibi fastidium, sonitus ventris, intensiones nervorum, oculi hebetes: propter quae nec bos ruminat, neque linguam detergit, ut solet. Prodest itaque, ut duos congios, ubi bibi possit, digerere per fauces. post quos statim brassicae triginta caules modicas decoques, & ex aceto dabis, suspensumque animal ab alio cibo penitus abstinebis. Alii cruditate laborantes, clausos in bovili detinent, nec cibos praebent. Praeterea lentisci & oleastri cacuminum pondera 4 deterunt, & cum lib. mellis atque aquae congio miscent, quae una nocte sub divo mittunt, atque ita faucibus digerunt. Deinde interposita hora, macerata infusaque ervi 4 lib. objiciunt, ab alio quoque cibo vel potione prohibentur. Nam si

neglecta fuerit cruditas, ventris inflatio intestinorumque subsequitur, exprimit gemitus, cibosque capere non finit, nec in loco consistere, decumbere & volutare cogit, caudamque frequenter commovet. De experimento medicina est caudam juxta clunes resticula vel lino vehementer, astringi vinique sextarium cum hemina olei tepidum dare per fauces, atque ita per mille quingentos passus bovem currentem trahere: si dolor permanferit, ungulas ejus secare, & uncta manu per anum finum extrahere, & rursus agere currentem. Si tardius proficit, tres partes lauri diu conteruntur, & cum duplici aquae calidae dantur. Si ista non valent, myrtae silvestris foliorum duae lib. tunduntur in pila, & duae ex calida aqua miscentur, ac per vas ligneum faucibus infunduntur. atque ita sub cauda quatuor digitis ab ano percussa vena sanguis emittatur. Qui cum satis effluxerit papyro ligata cauda restringitur. post concitatus bos agitur usque dum anhelet. Ante detractionem tamen sanguinis adhibentur ista remedia: tribus heminis vini, quatuor unciae contriti allii permiscentur, postque potionem cogetur currere: duae quoque unciae salis cum decem unciis ceparum

atteruntur: mel quoque decoctum admiscetur, ex quo facta collyria longiora non parum valida immittunt in anum, ut ventrem resolvant: atque ita bos currere cogitur. Ventris quoque & intestinorum dolor sedatur, si anseres natantes, & maxime anates animal aspexerit. Nam anas mulos, etiam equinum genus conspectu sui celeriter sanat. Sed interdum nulla medicina convenit sequiturque torminum vitium, quorum signum est, si cruentum mucosumque ventrem ediderit. Singulare remedium est cupressinae quindecim, verbenae quindecim gallae diligentissime tritae, quantum utraeque ponderantur, tanti ponderis vetustissimus caseus, quibus pariter detritis admiscentur vini austeri sextarii 4, & in potu dantur, ita ut lentisco mixtaque oleastri cacumina praebeantur. Si venter coeperit fluere, & videris egere corpus & vires capito plerumque inutilem reddit, quia ex cibariis ad medelam bovis nil pervenit, [quod sic videris per ventrem projicit, quam quod manducaverit.] Quaecum acciderint, prima die a cibo & potu abstinendum est, ita, quod nec secunda die bibere permittatur, cacumina tamen oleastri & cannae silvestris, itemque baccae lentisci

& myrti dandae sunt, nec post triduum etiam potestas bibendi, nisi perparum concedenda est. Sunt, qui ex foliis lauri teneris libram 1, abrotanum hortense pari portione, deterunt cum aquae calidae 2 sextariis, atque ita faucibus infundunt, pabulaque superius praebent. Aliqui vero 2 lib. ex vinaceis ad focum torrent & conterunt, & cum sextario vini austeri ad bibendum dant, & commemorata saepius cacumina objiciunt. Quod si neque proluvies ventris erit, neque intestinorum dolor, recusat tamen cibos, & praegravato capite erit. lacrymae quoque oculis & pituita naribus currit, usque ad ossa frons media uratur, auresque ferro discindantur, sed usturae igne factae ut sanescant, veteri urina bovis ipsius confricandae sunt. aures vero scissae picula oleoque curantur. Periculosum fastidium bobus ranulae faciunt, quae aperiendae sunt, & allio cum sale pariter trito ipsa vulnera confricanda, ut omnis humor exeat provocatus. Melius creditur, si ad acutam cannam exfeces ranulam. Post vino os lavatur. Interposito unius horae spatium virides herbae vel frondes dantur. Tam diu autem sustentantur mollibus cibis, donec facta vulnera

cicatrices ducant. Si neque ranula fuerit, & non appetent cibum, allium tritum cum oleo naribus infundes.

De febre. Rub. c. 4.

CAP. IV. Bos si febrile coeperit (quod ex venarum inquietudine & calore totius corporis vel oris intelliges) una die a cibo est penitus abstinendus, ita, ut postero jejuno eidem sub cauda exiguum sanguinem detrahas, atque interposita hora triginta parvos aculeos decoques, & ex oleo ac liquamine per os digeres, eamque escam per dies quinque jejuno dabis. Praeterea cacumina lentisci, vel olivarum, vel tenerrimum quemque frondem, ac pampinos, si eodem tempore sunt, praebebis in cibo. Labra quoque ejus deterges ad spongiam, & aquam frigidam ter in die offeres ad bibendum, ita, ut infra tectum bos febriens teneatur, nec antequam sanatus est, dimittatur in pastum. Febrientis autem ista sunt signa: lacrymae profluunt, gravatur caput, oculi semiclausi sunt, labra salivis madida, longior & cum quodam impedimento tractus spiritus, frequenter & gemitus. Tussis boum non minus diligenter sananda est, quam equorum: si recens fuerit, sextarius farinae hordeaceae cum

uno ovo crudo & hemina passi per os datur jejuno: gramen quoque concisum tunsumque admixta farina fabae frixae & pollinis lentis, sextario aquae calidae miscetur, agitataque diligenter per os diffunditur. Veterem tussim sanant duae librae hyssopi maceratae ex aquae sextariis tribus, quod infusum teritur, & cum duabus partibus farinae miscetur, & per os datur, super quod aqua hyssopi, in qua [decoctum] infusum decoctumque etiam propinatur ad cornu. Porri etiam succus expressus cum oleo & ipsi feбри cum hordeacea farina remedium praestant. Radices quoque ejus diligenter lotae, & cum farre triticeo contusae, jejunoque datae, discutiunt vetustissimam tussim. Idem praestat ervum, si in pabulis cum ptisana hordei molitum, & cum aqua tepida vel mulsā in fauces salivanti ore dimissum. Suppuratio, quam apostema dicunt, melius ferro aperitur, post cum expressum pus aut sanies fuerit, sinus ipse, qui eam continebat, urina bubulina calida lavatur, ac linamentis ac stuppis sive linteolis pice liquida & oleo infusis curatur. Quod si colligari ea pars, ubi est ulcus, non potest, lamina candente sebum caprinum aut bubulinum stillatur. Aliquantum, cum vitiosam

partem intunxerint, tunc urina veteri humana lavant, atque ita aequis ponderibus pice liquida cum veteri axungia incoquunt & liniunt. Sanguis cum ex aliqua necessitate ad pedes venerit boum, claudicationem affert. Quod cum accidit, inspicito ungulam, inuenies eam ultra solitum calere, & vitiatam partem premi vehementer bos non patitur. Sed si sanguis adhuc super ungulas in cruribus est, ad triduum triti salis perfricatione discutitur. Quod si tantum in ungues descenderit, cultello leniter inter duas ungues aperies, & mundabis deintus, & postea stuppam sale atque aceto infusam applicabis ad solum, sparta opere calceatur, maxime quae datur operantibus, & in aquam non mittat pedem, sed, ubi siccum est, ambulet. Qui sanguis, nisi emissus fuerit, saniem creabit. Quo suppuratio etiam curabitur. Nam primo ferro circumcisis expurgatur ad vivum. Deinde pannis aceto & oleo & sale madefactis impletur, mox axungia veteri & sepo hircino pari pondere ferro cadenti stillantibus curatur, & perducitur ad sanitatem. Si sanguis in interiori parte ungulae est, nec aperturam facit, & tantum claudicat animal, extrema ipsius ungulae ad vivum refecantur,

& ita remittitur, ac stuppa vel linteolis cum sale & oleo aceto infusis pes involutus spar-tea munitur. Mediam vero ungulam ab inferiori parte non expedit aperiri, nisi eo loco, in quo suppuratio facta est. Si claudicat ex dolore nervorum, oleo & sale genua poplitesque & crura confricanda sunt calido aceto, & lini semen aut milium detritum infusumque aqua mulsa imponendum est, & spongia quoque ferventi aqua infusa & expressa, conspersaque postmodum melle, genibus circumdatur ac fasciis alligatur. Quod si humor est cum tumore, fermentum vel farina hordeacea ex passio aut aqua mulsa incotta imponitur, & cum maturaverit suppuratio, scinditur ferro, emissaque sanie (ut supra docuimus) percuratur. Potest etiam radix lilii vel squilla cum sale, vel herba sanguinalis (quam polygonon Graeci appellant) vel marrubium, ferro aperta sanare. Omnis autem corporis dolor, si sine vulnere est, recens fomentis mellinis discutitur: vetus autem uritur, & supra vulnus vel butyrum, vel caprina instillatur axungia. Scavies sanatur trito allio defricata: eodemque remedio rabiosi canis sanatur morsus, vel lupini vulnus illatum. Vetus quoque fassamentum utram-

que perhibetur plagam curare. Ad scabiem quoque praesentior medicina ista est: si cunila bubula sulphurque conteritur, admixtaque myrrha cum oleo atque aceto decoquitur, & cum tepescere coeperit, alumen scissum tritum inspergitur: quod medicamentum candente sole illinitum prodest. Ulceribus gallarum tritarum pulvis inspergitur. Succus quoque marrubii impositus cum fuligine sanat. Insecta pestis est bubulino pecori (quam coriaginem rustici vocant) cum pellis ita dorso haeret, ut apprehensa manibus deduci non possit a costis: quae res non aliter accidit, quam si bos ex languore aliquo ad maciem deductus est, aut sudans in opere faciendo refriguit, aut si lapsus sub onere vehementer est infusus in pluvia. Quae quandoque perniciose sunt, custodire debemus, ut, cum ab opere redierint boves adhuc aestuantes anhelantesque, vino aspergantur, & offula panis vino infusa faucibus eorum inferatur. Quod si praedictum vitium inhaeserit, expedit decoquere laurum, & cum calida & oleo & vino spinam dorsumque animalis confricare contrapilum, ac per omnes partes apprehendere pellem, & velut a costis separare. Quod aut in loco calidissimo faciendum est, aut

sub divo sole fervente. Aliquantum feces vini & axungiae commiscent, eoque medicamento tepido post fomentum praedictum utuntur. Est etiam gravis pernicies, ut cum pulmones exulcerantur, unde tussis & macies, ad ultimum vero phtisis invadit, quae mortem afferant. Radix consiliginis, succus porri omnium hemina per mensuram olei miscetur, & bibendi sunt cum vini sextario per dies plurimos. Nonnunquam & tumor palati ciborum fastidium facit, crebrumque suspirium. Prodest palatum ferro aperire, ut profluat sanguis, cui ervum sine corio maceratum ad manducandum dabis, viridemque frondem vel quodlibet aliud molle pabulum, dum sanetur. Si in operibus contuderit collum, praestantissimum remedium est, sanguis ab aure emissus. At si id totum in tempore, quae vocatur amati amaticum sale tantum & imposito. Si cervix mota & dejecta est, considerabimus, in quam declinet, & ex diversa parte sanguinem detrahimus, ex ea vera, quae in aure videtur amplissima, quae farmento prius verberanda est, & cum intumuerit, ferro aperiatur, effusoque sanguine postero die ex eo loco emittitur cruor, & biduo vacatio operis datur. Tertio vero die

levis injungitur labor, & paulatim ad operis consuetudinem revocatur. Quod si cervix in neutram partem dejecta est, mediaque intumuit, ex utraque auricula sanguis emittitur. Qui si inter triduum, quod bos vitium coeperit, emissus non est, intumescit collum, nervique tenduntur, & ita nata durities jugum non patitur. Tali vitio comperimus aptum esse medicamentum, ex pice liquida & bubula medulla, hircino sepo, & axungia veteri, oleo quoque veteri aequis ponderibus impositum, concoquitur, quo utendum est, cum bos ab opere disjungitur. & in piscina in quolibet tumore cervix lavatur, confricaturque diligenter praedicto medicamento, deterfaque diluitur. Si ex toto propter tumorem cervicis jugum recusat, paucis diebus requies ab opere danda est, & cervix cum aqua frigida lavanda & spuma argenti linienda est. Celsus quidem tumentis cervici herbam, quae vocatur avia (ut supra dixi) contundi & imponi jubet. Quae cervicem infestant minor est cura. Nam facile sanantur per ardentem lucernam oleo instillato. Melius tamen est custodire, ne nascantur venae. Etiam colla calvescunt, quae non aliter glabra fiunt, nisi cum sudore aut pluvia cervix madefacta est

in opere. Quod si acciderit, pulvere lateritio trito priusquam dejungatur, bovis colla conspergi oportet. & cum exsiccati fuerint, exinde oleo iterum infundi. Si talum vel ungulam vomer laeferit, picem duram & axungiam cum sulphure & lana succida involvito, & candente ferro supra vulnus imposito & ungito: quod remedium optimum facit, si clavum calcaverit, aut acuta testa vel lapide ungula pertunditur: quae tamen si altius vulnerata est, latius ferro circumciditur, ita inuritur, ut supra praecepi. Deinde sparteae calceata per triduum aceto suffuso curatur. Quod si vomer intraverit, lactuca marina, quam Graeci cyniolam vocant, admixto sale imponitur. Subtriti etiam pedes eluuntur calefacta bubulina urina. Deinde favillam sarmentorum ferventem calcare compellitur, & pice liquida cum oleo vel axungia cornua ejus unguntur. Minus tamen claudicant, si ab opere disjunctis frigida pedes laventur, & suffragines coronaeque ac scissura ipsius ungulae, veteri axungia defricentur. Frequenter etiam vel ab asperitate itineris, vel in proscindendo duritiam soli, aut obviis radicibus obvolutatus convelhit armos. quod cum acciderit, ex prio-

ribus cruribus sanguis emittitur, si dextram ex sinistro. Et si vehementius utramque vitiaverit, etiam in anterioribus cruribus venae solvuntur. Perfractis vero cornibus, lintheola, sale, atque aceto & oleo imbuta ponuntur, superligatisque per triduum eadem infunduntur. Quarta die tantum axungia cum pice arida & cortice pini pari pondere imponitur, & ad ultimum, cum jam cicatricem producant, subito infricatur. Solent autem neglecta ulcera vermes creare, quae, si mane ex aqua frigida perfundantur, rigore ejus contracti, decidunt; vel si haec ratio nihil profecerit, marrubium aut porrum conteritur, admixto sale imponitur, vel calcis vivae pulvis inspergitur, aut cucurbitae viridis succus cum aceto mittitur. Ideoque universis ulceribus picem liquidam, oleum vetus & axungiam oportet adhiberi, & extra vulnera etiam eodem medicamento circumliniri, ne infestentur a muscis, vel vermes creent cum vulneribus inciderint. Serpentis quoque ictus mortiferus est bobus, sed & minorum animalium noxium virus. Nam vipera & Caecilia cum in pascuis bos improvide supercumbit, stimulo morsus imprimunt. Araneus quoque, quem Graeci Mygalen ap-

pellant, parvi quidem corporis, non parvam solet inferre perniciem. Verum viperae venenum depellit, supra tumorem, qui inflatur ex ictu, scarificatio ferro facta, ita ut herba, quam personatam vocant, imponatur trita cum sale. Creditur, radix si contusa ponatur, vel filer montanum reperiatur, & trifolium Symonianum, quod fragosis locis efficacissimum nascitur, odoris gravis, bitumini similis, propter quod a Graecis asphaltion appellatur, nostri autem propter figuram acutum trifolium vocant. Nam longis & hirsutis foliis viret, caulemque robustiorem facit, quam pratense. Hujus herbae succus cum vino faucibus infundatur, atque ipsa folia cum sale trita imponantur in plagam. Quod si viridem minime reperiunt, femina ejus collecta & trita dantur ad potandum cum vino. Radices quoque ejus cum succo caulis tritae, addita hordeacea farina & sale, cum aqua mulsa scarificationi superponuntur. Est etiam praesens remedium, si fraxini cacumina tenera conteras cum sextariis vini quatuor vel olei, expressumque succum faucibus infundas. Itemque cacumina ejusdem arboris cum sale trita laesis naribus superponas. Caeciliae enim morsus tumorem, suppuratumque

generat. idemque facit muris aranei. Sed Caeciliae morsus sanatur, si acu aerea locum laesum compungas, & creta Cimolia ex aceto oblinis: muris vero pernicies, si animal ipsum oleo mersum neces, & plagam dentium ex eodem confrices. quod si non fuerit, contritum ciminum cum picula & axungia, ut similitudinem malagmae habeat, impostum plagae, perniciem submovet. Quod si antequam tumor discutiatur, suppuratio fuerit generata, optimum est ignea lamina vel cauterio collectionem aperire, quidquid vitiosum est inurere, atque ita cum liquida pice & oleo inlinere. Quidam vivum murem araneum creta figulari circumdant, & collo boum suspendunt, morsusque ipsius bestiae submovent. Oculorum vitia plurima in illis sanantur. Nam siue intumuerunt aqua mulsae triticea farina conspergitur & imponitur, siue album in oculo est salis fossilis Hispani vel Armeniaci, vel cum melle permixti vitium extenuant. Idem praestat trita sepiae testa, & per fistulam oculo ter in die insufflata. Prodest etiam radix, quam Graeci filphion vocant, nostri autem laserpitium; huiusmodi quantum volueris ponderis cum decima parte salis Armeniaci & cum fistula

oculo insufflas. quae radix tunsa & cum oleo lentisci mixta vitium expurgat. Si genae humorem profundunt, lacrymisque visus confunditur (quam epiphoram vocant) polenta ex hordeo mulsae aquae conspersa super genas superciliaque imposita reprimit humorem. Pastinaca quoque agrestis, quam armoniaceam vocant, cum melle trita oculorum sedat dolorem. Memineris vero quoties mel aliosve succos remedio adhibes, ut prius pice liquida cum oleo circumlinias oculos, ne a muscis apibusve vel vespis infestentur, quas dulcedo mellis invitat. Plurimumque hirudo, id est, sanguisuga, cum foris juxta fauces haeret, sanguinem trahit, eam a jumento digitis oportet auferri: sed si interius sit, ut manu detrahi non possit, cannam vel fistulam perforatam inferito faucibus, ac per eam calidum oleum infundes. Nam eo contactu bestiolae importunitas recedit. Odor quoque cimini super carbones impositi ubi sanguisugam afflaverit, evellet a vulnere. Quod si stomachum vel intestinum tenuerit, calido aceto per cornu infuso necatur. Machina quoque describenda est fabrica, qua conclusa cujusvis generis jumenta bovesque curantur, ut ei tutus ad pecudem meden-

dum accessus sit, nec luctando quadrupes aut membra conuxet, ac sic remedia despuet. Roboreas asses constringis, folium, quod in longitudine novem pedes debet habere, in altitudinem pars posterior duos, semipedem; pars vero, quae ad priora animalium pertinet, quatuor pedes: texuntur ita, ut velum in caudam ductum non possit exire. Sed a parte posteriori paululum latiore, a priore strictiorem machinam compingi oportet. Cui transversum tigillum ad modum jugi confirmandum est, ad quod equorum capita, vel boum cornua religantur. Nam reliquum corpus ad temones focios, vel funibus alligetur, ut juvamentum praestetur ad medentis arbitrium. Quae machina ad omnium majorum animalium medelam solet esse communis.

Si vermes animal fecerit Lib. 3.

CAP. II^b. Si vulnus in dorso, aut quacunque parte corporis coeperit habere vermes, & timetur, ne putredo vulneris transeat in cancrum, nepitam & cedrinam sive cymium vel cicutam conteres ex aceto & impones. Calcem quoque vivam ex aceto acerri-
mo temperatam, necare vermes experimenta docuerunt. Si vermiculus dorso putredinem fecerit, utilissimum est, cauterizare subtiliter,

postea viscum cum melle & vino conterere & imponere. Pannos quoque minutos cum oleo & aceto vulnera purgare manifestum est. Quo facto si necessitas fuerit ustio rursus adhibetur. Ad ultimum cornu caprinum combustum & contritum valet, ulceribus superinspergitur, ut recuperetur & sanitas ei detur.

De cura lumborum.

CAP. III^b. Lumborum quoque cura vicina est. Nam animalia, aut cum nimio pondere, aut cum transcendere fossam conantur, si posteriores resederint pedes, aut nimio frigore dolorem renum contrahunt. Ideoque aqua calida cum flore foeni diutissime confovendi sunt lumbi. Inunctionibus etiam calidissimis perfricandi, & ad ultimum afro-nitri diluti inducto caustico corroborandi. Quod si dolor vehementior fuerit, de inguibus solvendae sunt venae, & oleum cum axungia, sanguini qui profluit immixta renibus inlinuntur. Et si necessitas fuerit cataplasmis utendum est. Potio quoque renibus subvenit, si pilulas cypressi incidis duodecim supra carbones, nitri quoque uncias tres assis, & utraque in pulverem redigas, cum unciiis tribus mellis, & vini veteris sextariis

tribus, & olei boni tribus unciis, quod per quatrimum aequa parte faucibus digeras. Vitio lumborum medetur hemina feminis brassicae, cum sextario polentae attusa ex aqua frigida subacta atque imposita dolentibus locis. Sisymbrium quoque cum polentae sextario, & aqua subactum medetur. Efficacius tamen est, si cypressi folia ad modum heminae diligentissime contundas, & polentae sextarium admisceas, acrique aceto subactum dolenti imponas. Praeterea resinae durae uncias sex decoquas, ut lique scat, cui ferventi superaspergis hordeaceam farinam, quam diu inspissetur ad similitudinem pulmenti, & diu subactum, & calidum ita, ut manus pati possit, super illinis renibus. Quod si frequenter renovaveris, & dolori subvenit & tumori. Si vero tanta indignatio fuerit, ut ejusmodi non sentiat curas, aut cauterio cuprino, locis opportunis urendo deprimes puncta, ne deformetur animal, aut si vilius est, & necessitati aptius, quam decori, craticulatim, sicut moris est, ures.

Quibus signis dolor renum indicetur.

CAP. IV^b. Renum autem dolor his agnoscitur signis: posteriores ungulas trahit, lumbi vacillabunt, cauda dejecta erit, faeculen-

tum minget, ilia dura atque contracta. Interdum tales sunt renes, ut sanguinem mingant, & si nimium effuderit, incurabilis est passio. Si parum cruoris abundaverit, scito posse curari. Cui post detractum sanguinem vel de matrice vel de femoribus, hanc potionem dabis, videlicet, porri sectivi succum ex aqua.

De internis musculis renum.

CAP. V. Saepe muscoli, qui in renibus sunt, vexantur ex casu, & exteriores facilius curantur, si justae medelae afferunt tarditatem. Optimum est, quoties ceciderit jumentum, loco non moveri, & aqua frigida perfundi, & postmodum unguentis uti. Quae passio ista consuevit ferre indicia: renes obdurescunt, contrahuntur testes, coxamque trahit, & colligere se non poterit. Quae valetudo nascitur ex itineris longi fatigatione, aut ab infractu clivosarum viarum. Incitatio quoque cursus & saltus extensio, hanc adferunt causam. Sanguinem igitur ex visceribus oportet emitti, prout qualitas corporis patietur. Utendum est potionibus etiam ad valetudinem necessariis, molli dormitione animal collocandum.

Si talus exeat animali.

CAP. VI. Ex perfrictione nonnunquam animalibus foras exit extalis. qui hac ratione curatur. Scalpello scarificabis, praecipue loca, quae videntur eminentiora, similiaque vesiculis, scarificatio digitis exprimitur, & decarnatur, pulvere salis perfricatur, donec cum sanguine actus humor exsiccetur. Post calida & fale fovebis & deprimendo intus remittis, & continuo revertetur ad locum, unde exierat. Altera intus digitis missis inlita lipara, vel meliloto, donec sanetur. Quod vitium si ferro tangere dubitas, hoc medicamento curabis quotidie: castorei uncias tres, salis triti pondera duo, salis Ammoniacy lib. unam, sinopidis Ponticae fescunciam. haec omnia tunsa & cribrata pariter decoques, impones extali, & alligabis, quotidie autem lixivio calido fovebis, & medela continua, usque ad sanitatem. Potionibus autem thermanticis calefiet aegrotum. Alii in hac passione, cum axungia ad manum extale fulciri & reponi oportere, dixerunt, postea spongiam apponi caudam supra alligando. Si tamen diebus aliquot fuerit cura neglecta, prius foveri ad sex ex lixivio, vel fale, & urina calenti, & sic reliqua curationibus impleri.

De dolore renum.

CAP. VII. Dolor renum animalibus saepe contingit; his proditur signis: nec incedere poterit, nec cubare, illa ejus inflantur & obdurescunt. quorum ista curatio est. Sanguis de utrisque femoribus emittitur, postea lotium vetus & putridum in vase supponitur, & lapides molares ferventes mittuntur, animal sagis diligentissime, usque ad ungulas operiatur, ut vapore lotii venae testium fudent, post aqua calida confoventur, nitrum & alumen scissum pariter conteres diligenter, & admixto oleo testes perunges fricando. Si molares [lapides defuerunt, qualescunque calefacies, & mittes in lotium. Alia quoque] hujus rei proditur medicina. Lentis heminam unam decoquis, admixto vino mortario teres, cypressi folia scrup. 4 mollissime pariter trita commisces, tantundem etiam suillae adipis adjunges, vinumque vetus desuper sparges, panno inlinitum testibus. apponas, donec sanitas procuretur. Si tardius dabitur sanitas, testes subter stillatis cauteriis urito, vel leviter scarificato.

De tumore testium.

CAP. VIII. [Quod si testes tumbunt,] hordeum comburito, pulveresque ex eo trito,

suillae adipi misceto, ex quo medicamento mane & vespere testes illinito. Physicum autem creditur, testes animalium ablutos canino felle sanari. Alii auctores aqua calida testes, cum dolent, fovendos esse duxerunt, suffumigandos etiam viridibus foliis cypressi, quae arbor specialiter mederi testibus creditur. Sed si defuerit, testas ardentes nihilominus in aqua calida mitti, & inde suffumigari, post cretas Cimolias cum stercore bubulino ex aceto acerrimo calentes induci, & quotidie revocari, quousque sanitas subsequatur.

Si natura revocari non possit.

CAP. IX. Si natura jumento excedit, & revocari non possit, in aqua frigidissima constituendum est, & ibi fovendum, & sublitam manum in anum ejus injicies, & contra vesicam fricabis, post diligenter cooperies, ne perfrigescat. Potiones dabis, sterces suillum quotidie ex vino, aut in aqua dulci, donec liberetur.

Si jumentum sanguinem minxerit.

CAP. X. Si jumentum sanguinem minxerit, vel adsellatum fuerit, hac ratione curabitur. De superiore vena sanguis auferatur, asphodeli quoque herbae radix teritur,

& cum vini albi dulcis duabus cotylis per os infunditur, quae glutinosa videatur. Prodest etiam farinam triticeam cum adipe suilla & pulvere corticis mali granati decoquere, & non crassas potiones, sed liquidas per os fundere. & non solum a cursibus, sed etiam ab ambulatione abstinendum est, ut glutinetur vena, quae interrupta est. Contingit enim cursu vel saltu, ut intrinsecae venae rumpantur, quapropter rebus stypticis, & his, quae consolidationem faciunt, curetur. Super renes hoc anacollima oportet imponi: bulbos talscedeas vivas contusas, allia quinque, anagallici libram, quae omnia pariter bene trita commiscis, & renibus ejus imponis. quod prodest etiam illis, quibus evulsi vel emoti sunt renes. His autem, quibus per nares effluit sanguis, pusca frigidissima caput ejus fovebis, modicum salis adjicies. post anacollima in capite, & in temporibus oblinis, & in medicamento constrictis venis fluxum sanguinis reprimes.

De dysenteria.

CAP. XI. Si dysenteria jumentum apprehenderit, reversatur ejus extalis, qui ut curetur, circumsecandus est cautissime, ne intestinum, quod praepositum est extali, fran-

gatur. Procidit intestinum a contactu: vitae periculum facit, si tangatur; quod semel non redit, & sic remanebit, & paululum exit extalis supra.

Si otiosum animal sanguinem mingat.

CAP. XII. Animalibus otiosis & pigris contingit ex pletura sanguinem mingere, cum hoc, quod abundat, erumpendi per urinam invenit viam: attenuati & exhausti animalis interdum est urina sanguinea. Quod accidit, aut ex nimio ascensu, aut labore ponderis, aut nimietate cursus. sed illis, qui ex deliciis aut abundantia contraxerint passiones, de matrice auferunt sanguinem; attenuatis venas laxare contrarium. Utrisque tamen salutaris est potio, si lac caprinum cum a matricibus obolis & vitio laris herbae succo [pastillos facias, ex quibus unum] per os frequenter infundas. Certissima quoque ad ipsorum salutem potio praedicatur, si draganti unciam semis, mespili scrup. storacis scrup. tres, nucleos pini, hos purgatos ducentos decem infundis in vino optimo, ac diutissime conteres, post ad magnitudinem nucis avelanae cum apibus attritos & vini sextario resolutos dabis ad cornu, & faucibus digeres, per dies continuos septem, quod etiam omni-

bus prodest, ad fabae magnitudinem cum ovo dedisse.

Si animal sanguinem evomat.

CAP. XIII. Si vero sanguinem vomat, oportet genestae succum, cum vino atque porri succo lixivio oleoque permixta, faucibus infundere. Aliquando animalia sanguinem vomunt, quibus hac potione succurritur: absinthium Ponticum & spicam nardi aequis ponderibus in cacabo novo cum aqua decoques & dabis in potu.

Si percussa vena claudi non possit.

CAP. XIV. Si sanguis interdum nimis per venam cum percussa fuerit, ut claudi non possit, erumpat, remedium est, stercus ipsius animalis superponere fluentibus venis: aut si perseveraverit, urere cauterio subtiliter, ne nervi laedantur. Floccum etiam competentis oleo tinctum venae admoveto. etiam assem ligneum in vena, qua sanguis profluit, ponis & ligas, praesens est remedium.

De indignatione vesicae.

CAP. XV. Vesicae indignatio generatur ex plurimis causis: quae propter urinae difficultatem celerrimum, immo praesens discrimen importat. De qua valitudine diligenter tractari convenit, ut passioni competens me-

dela succurrat; quae his agnoscitur signis: mingere non poterit, omnia cura flectentur, dimittitur venter ad terram. Et si difficulter mingit, dysuria appellatur. Sed quando guttas per veretrum mittit cum labore, stranguria dicitur: quum in totum non potest mingere, ischuria appellatur, & vicinus est morti. Propter quod extensiones & tubercula nascuntur in dorso, & praefocatio circa fauces ex dolore ventris. Cui hac ratione succurris, de pectore venas pungis, & sanguinem, quantum videbitur, detrahis, & sic accipitur laxamentum. Praeterea manum tepidam cum oleo in anum mittis, & si qua stercora inveneris intus, quia impedimentum praestant, attrahis. Post, cum libra olei, salis triti plenum acetabulum misces, & calefactum injicies in anum, jumento in locis pronis posito, ut facilius ad interiora descendat, dulcedo etiam sequitur ac solutio ventris, & dolor mitigatur. Quae remedia si tarde subvenerint, manus & brachia perungito, & cum magno sensu atque cautela in anum injicito, in partem dextram, & reversato in sinistram: vesicam manu plena leviter premito, ut incipiat urina procedere, & sic liberabitur. Valde premere est contrarium.

Ex his autem causis passio ista descendit, si jumentum in opere aut cursu magna parte diei cogatur, & urinae faciendae spatium denegetur, tunc a vesicae meatu usque ad vetrum nascitur tumor, & cum dolore egestionis foramen angustatur; e diverso, si jumentum exerceri solitum, diebus plurimis steterit, indigestione nascuntur spurcitiae, & humores efferuntur, usque ad vesicam, compunctiones etiam & morsus urinali fistulae praestant, ex quo stranguria plerumque contingit. Ex perfrictionis indignatione dysuria solet venire, cum nimio rigore meatus intumuerit. Et ideo calefactionibus diversis a frigore solvenda est injuria celeriter. Interdum & indigestione hordei & cum aquam frigidam avidissime biberint, dolores ventris animalia patiuntur, & propter vicinitatem commota vesica stranguriam sustinent. Aliquando & stercus pullinum, & alia noxia, in cibo sumpta, cum inflationem fecerint, impediunt minctionem. Bestiolae etiam, quae appellantur buprestes, araneae similes, cum devoratae fuerint, animal praefocant. Aqua quoque coeno vel limo turbida si bibatur, meatus impedit minctionis. Vermes quoque vel lumbrici in intestinis cum ex ulcere vene-

runt, vesicam laedunt, & dupliciter animalibus discrimen important. Quod hisprehenditur signis: animal, quod tardius mingit, latera sibi scalpit, vel terram mordet, scias eum vermibus vel lumbricis extorqueri. Cui hac ratione succurris: brassicae folia subtilissime contundis, & commiscis boni vini cotylas quatuor, & per sinistram narem infundis. Sulphur etiam vivum in pulverem rediges, & cum oleo totum ventrem animalis & veretrum perfricabis. Absinthium etiam largiter cum vino decoques, & per sinistram narem defundes. Laser quoque Syriacum & nitri pulverem cum vino decoquis, & per os digeris. Inambulationibus & leni cursu exercebis in loco molli vel herbido: vel ad aquam leniter abeuntem ad urinam invitabis. Si ubi aliquod aliud animal minxerit, teneatur, facilius provocatur. Quae praemittuntur, ut veniatur ad curas, aqua enim calida diutissime lumbi fovebuntur & renes, tunc avenam agrestem ex vino dulcissimo duabus cotylis decoquis, & per sinistram narem infundis colatos humores: ficus praeterea optimas decoques in aqua cotylis quatuor, mixtoque nitri pulvere similiter defundes. Allium quoque cum vino decoctum, &

per sinistram narem infusum producit urinas. Memineris statim, cum in passione ceciderit, hordeum eis subtrahendum penitus, & potus, herbas virides, vel farragines ad sustentandum dandas. Sarmatarum autem equitatus veteres plurimum valuerunt, usus invenit, ut animalia a collo usque ad pedes involvantur de sagis, suppositisque carbonibus vivis addito castoreo suffumigentur, ut totum ventrem testiculosque eorum castorei fumus evaporet, & confestim detractis carbonibus cooperti deambulant & mingunt. Alumen scissum & sales fricato, admixtoque oleo, & melle collyrium longum & tenue facito, & in veretri ipsius foramine inferito, continuo provocabitur. In ano panacis, quantum digiti minoris extremitas est, dabis. Alii cepas acerrimas & leviter contusas tres aut quinque ponunt in anum, & sic deambulare faciunt. Ad urinas inventus est, qui affirmat, & ungulam equi ipsius radi, & teri cum vini sextario & per nares infundi ad celerem minctionem. Si non tali ratione prodesset, betas & malvas decoques, & aquam earum calentem, cum melle ad unum sextarium naribus infundes. Si tempus virides denegat cibos, foenum melicrato adpersum

praebebis: vel succum ptisanæ hordeaceæ cum melicrato similiter dabis. Aliquantum rosmarinos decoquunt, & ex ea calida (testes) foveant. Alii cimices tritos in nares animalis mittunt, & alium super naturam, qua mingit, confricant, certissimum dicitur. Porros decoques, & succum eorum exprimes ad sextarium 1, & cum vini veteris hemina olei acetabulum permisces, & per nares dextram dabis, deambulando ducis. Vulgare & verum est remedium, lutum de via ex lotio cujuscunque equi factum, vinoque permixtum & colatum naribus infundas. Apium radices aut melicrato decoctas praebebis, pulveremque thuris, ovumque crudum, cum vino dulci permixta, [per os convenit dari oleo cum vino permixto] & calefacto supra renes & ilia inungens confovebis. Ex melle quoque decocto & sale collyria longa & tenuia foramini immittuntur, quo emanat urina. Musca viva & loco ipsi immittitur, vel mica thuris apponitur, & de bitumine collo inferitur, ut provocetur urina.

De fluxu ventris.

CAP. XVI. Quibus modis frictus venter solvi debet, saepe praedictum est. Nunc exponendum est, quemadmodum, si solutus,

postea restringitur. Etenim hoc animalibus periculosum nimis est, nisi velox medicina subvenerit, cujus necessitatis de experimento principale remedium est. Balauftii feminis unciam ex vino austero dabis, caryotas tundis & gallas Syriacas, & exinde datur potio salutaris. Talis quoque subvenit compositio: cerae uncias 2, lardi libram unam, piperis unciam semis piculae femiunciam diligentissime tundes, casiae unciam semis trita pariter consperges, offas facies, solito more intinges in cera, cum remissa est. Sic quoque digeres stercoris ovis libram, & in aceti & mulvae sextario per cornu dabis. herba rubea restringes, si dederis in vino. spongiam Afram intinges in pice liquida, post combures, farinamque ejus vino austero defundes, farinae triticeae heminas quatuor commisces & digeres. Nitrum quoque, (si potest fieri) virgineum diligentissime tritum, & in pulverem redactum, cum hemina aceti femiunciam dabis. Pulvis ex pumice datus cum vino in potu mox medetur.

De verrucis.

CAP. XVII. Aliis quoque partibus corporis nascuntur aliquando verrucae, & vitium difformitatis important, hac ratione cu-

randae: lino subtili constringentur ipsae verrucae. Dein causticum crudum imponitur, & sponte decidunt. Ferro etiam praeciduntur, & de cauterio leviter adusta sanantur.

De vitiis coxarum.

CAP. XVIII. Interdum jumentis misera fit coxa, cui de venis femoris sanguis emititur, & in vase diligenter excipitur. admiscetur etiam pulvis sulphuris, nitri baccarum lauri, simul tritis, & contra pilos diutissime perfricatur, & per triduum sic permanere permittitur. Aqua etiam, in qua verbenae coctae sunt tepida ter in die fomentabis: pedes, quos sanos habet, glante ferreo, vel si defuerit, sparteae calceabis, cui lemniscos subjicies, & addita fasciola diligentissime colligabis, & suppositiciam facies parti illi, quae misera est, ut planas ungulas possit ponere. Synchrisma etiam perungues in sole, & non minus, quam unam horam contra pilum diligentissime confricabis. Si ejusmodi cura tardaverit, contra coxae commissuram quatuor foraminibus caute pertunde, & pannos vel lemniscos ex aceto & oleo sub cute per foramina traice per triduum, post traumatico illinitos pannos, diebus novem per eadem foramina traicies, vel calida verbenae

cea utaris, & sic lemniscos subjicias. Undecimo quoque die lemniscos educes & incretas locum, ut cutis ad pulpas adhaereat. Cum cicatrices se clauferint, causticum imponunt. Hac ratione emota vel laesa coxa sanabitur. Sed si coxam ejecerit emoveritque, quod a mulo medicis dicitur filius laesisse, certior & facilior curatio inventa docetur, & probata. Nam dudum claudum animal in sole ponunt, vino & oleo calefacto calefaciunt ipsum, hoc est, juncturas coxae diutissime confricant, donec fudet; tunc animal capistro trahunt, & sensim currunt, alius lorum vel funes tenens laxos sequitur, & subito, dum animal currit, recta ad se coxam ipse cum impetu trahit. si sonuerit, scias loco suo redisse, paululumque cessabis, post sensim deambulando tentabis. Si ad locum suum redierit, retractos pedes ponit, & minus claudicat, ulterius animal non convexabis, sed triduum fomentabis calida verbena-cea, post causticum induces. Quod si prima die junctura componi non potest, secunda die simili ratione coxam saepius trahis, donec revertatur ad locum. Quidquid autem vexatum vel emotum fuerit, vel ictu rotae, aut quocunque alio casu in prioribus vel

posterioribus partibus vel articulis, vel genibus, hoc anacollima constringit & consolidat. Bulbos rufos triginta, cochleas vivas triginta, anagallici libram 1, plantaginis viridis manum plenam diligentissime contundis & misces, additis tribus ovis, cum stupa imponis, & colligas, laxata constringet & tumefacta sedabit.

De laccis gambarum.

CAP. XIX. Si jumento laccae enatae fuerint in gambis, his agnoscitur signis. Dextra ac sinistra ad similitudinem vesicae inflabitur cutis. Curandum est autem hac ratione, qua flegma in genibus diximus oportere curari. Est & alia medicina. Lentesc, quae supra aquam natant, colligis & contundis, additaque veteri axungia colligabis. Vitium exficcare perhibetur. Si gamba vel armus aliquo loco ex ictu aliquo tumere coeperit, cretam Cimoliam & rubricam & aceto acerrimo miscebis & oblinis.

De gambofo.

CAP. XX. Si gambosum factum fuerit animal, & recens passio est, de tibia sanguinem emittito, lanam succidam circumligato. Cave ne fomentis aut cauterio tangas, utrumque enim in tali curatione contrarium est.

Malagma cruda uteris, tertio die semper solvis & curas. Cum videris animal profecisse, causticum inducis. Si quod jumentum coxam fregerit aut supragambam, scias non posse curari, quia partes istae ligaturas tenere non possunt.

De his, quae laeduntur a rotis.

CAP. XXI. Si jumentum aut rotae, aut axis ictu fuerit elisum, in recenti lanam succidam ex aceto & oleo colligabis per triduum, post ficus duplices, & nitrum pariter tritum imposito, die tertio solvito ac renovato. Si nihil profecerit malagma tetrapharmaci imposito per triduum. Si & ipsa tardaverit, imposito malagmam, quae dicitur meliacinus, usque dum sanetur.

De syrmatiko, id est, quod coxam subito trahit.

CAP. XXII. Syrmaticum jumentum his agnoscitur signis. Prodiens de equili, vel de loco, ubi steterit, coxam trahit & transversam ungulam inflexis coronis terrae superimponens ostendit, & Syrmaticum a tragoeorum palliis, quae trahuntur, dicitur. Sed quamvis alienata horum vel emota coxa videatur, si super ipsum pedem cessim repellantur, continue emendabitur gressus, & sine claudicatione rectus incedet. Et hac autem

ratione contingit, si commissuram vertibuli, ex corruptione corporis, vel perfrictione natus humor intraverit, tunc se defundit ad nervos, & eos reddit immobiles, & velut alienatos, quae hac ratione curantur: Sanguis ei de subgamba detrahitur copiosus, in quo admisceas sal, sulphur, marinas cochleas, mannam thuris, feclam, nitrum, baccas lauri, aequis ponderibus, contusa omnia atque eribrata, vino quoque veteri & oleo miscbis cum sanguine ipsius: qua unctione praeparata post inflationem illinis. coxas calida, in qua verbenae decoctae sunt, interposito triduo diutissime confovebis, post unctionem renovabis. si ex hoc plenam non receperit sanitatem, vulnus uris cauterio in ipso vertibulo. Similiter sciaticis fieri consuevit. Quaecunque aut de ozoenis caeterisque vitiis articulorum, vel de ungulis primorum pedum nunc dicta sunt, scias etiam in posterioribus debere servari.

De morbo alienato.

CAP. XXIII. Alienatum morbum auctores vocaverunt, quoties haec signa procedunt. Patentes oculos animal habet, nec sentit hominis adventum, quibus & labra & ipsa orificia intumescunt, quasi ab aliqua be-

ftiola contacta. Quem morbum alii auctores orabum nuncupaverunt. Est autem nequissima passio. primo, quod pestifero transitu contagionem spargit in plurimos: deinde, quod imperitos decipit specie sanitatis. Nam resecta & bene curata animalia ex hac passione subito inflata moriuntur. Alienatus autem vocatur, quod eripit animalibus sensum, Malleus, quod pestilentia internecivum contagium facit. Plerumque autem viscera interius vermibus consumit. Quorum morfu pertuso aqualiculo animalia suffocata, subito moriuntur, sed si velocior medicina succurrat, hac ratione salvantur: de cervice sanguinem detrahis, potionem componis hujusmodi: Gallici lib. unam, hyssopi libram 1, abrotani libram semis, aristologiae rotundae lib. semis, mannae succari uncias 3, trixaginis uncias 3. quae omnia contundito & cernito, ex aqua multa copiose decoques, & animal aegrotum diebus plurimis potionabis. Sed quia plerumque hujus aegritudinis pestilentia transit in proximos, totum gregem si inciderit, ut singulas heminas singulis degeras, potionare te convenit, frequentissimis etiam suffumigationibus, stagnare pariter & curare, sicut in malleo superius constat expositum.

Quibus usque adeo mutanda sunt pascua, ut si fieri potest in alias transmittenda sint regiones. Nam qua transeunt in lanis & in ipso anhelitu inficiunt universa. Velocius autem curabuntur, si separata fuerint atque translata.

De roborosis.

CAP. XXIV. Roborosa passio dicitur, quae animal rigidum facit ad similitudinem ligni: cujus haec sunt signa. Totum corpus adstrictum, extensae sunt nares, & aures rigidae, immobilis cervix, os constrictum, caput extensum, colligati armī vel crura, pedes etiam constricti, ut nulla commissura flectatur: cujus caput si erigere volueris, non poteris: oculi praeccluduntur, spina praerigida, & ideo distendit & erigit caudam, ut eam flectere atque movere non possit, dura ilia, adstricti sunt renes: cubare penitus non potest. Contingit autem haec passio ex nimia perfriictione, vel spasmo nervorum, vel tremore, unde & tetanici dicti sunt. Plerumque in hanc valetudinem incidunt, qui cum ab igne castrati fuerint, negliguntur, & inambulantes frigore laeduntur. Quorum nervi recenti dolore & frigore compellente, & spasmus patiuntur, & obdurescunt in ro-

bur. E diverso etiam altius, quam expedit, in pedibus uſta jumenta, vel quocunque alio loco, contactis nervis patiuntur ſpaſmum, & robur incurrunt. Ex nimia quoque pruina, vel ſi in nimio frigore ſudabunt, vel e calidis ſtabulis producuntur in frigus, fieri adſolent roboroſi. Sed ſi a poſteriore parte fuerint comprehenſi, ut morbus deſinat in lumbos, opiſthotonici fiunt, calefactionibus tamen unguentisque curantur. Si quos vero robur a priore parte comprehenderit, ita ut os aperire non poſſint, deſperanda ſunt, quia conſtrictis dentibus fame perire coguntur. Quae autem ex toto corpore aequaliter periclitantur, ita, ut ex aliqua parte os valeant aperire, tam diu unctionibus calidiſſimis perfricanda ſunt, donec ſudent, coopertaque ſagis copioſiſſime, loco calido ſtatuuntur, ignisque juxta ea fieri conſuevit ſine fumo, ut amplius ſudent. Surculos quoque laureos validiores in os eorum inter malas mittito, ut rodendo eos exagitent maxillas & caleſiant. Fabas quoque ſolidas, cum baccis lauri mixtas, je-
juno dabis. Aquam quoque calidam offeres ad potandum. Ventrem ipsis cum mulſa calida, admixto caſtoreo, clyſtere purgabis: oleum quoque optimum cum ſucco ptifanae

mixtum per narem sinistram defundis, hordeum emoliturum cum furfuribus admixtum dabis ad substantiam, donec sanetur. Aliquantum dixerunt oportere eos aëre candenti, in arena fluviali vel maritima colligatos obrui, ita, ut caput eorum exstet & nares, & tam diu detineri, donec fudent. Sed ex supra scripta cura saepe plures constat esse sanatos. Quod si ex hac re non profecerint, ures eis cervicem, dextera sinistraque decussatim, faccellationem ex furfuribus supra totum tergum calidam imponis per triduum. & hac unctione quotidie uteris in sole, si caluerit, vel in calidissimo loco. Ceræ libram, afroniti libram, resinae terebinthinae felibram, galbani libram, castorei felibram, opopanax libram, piperis unciam, medullae cervinae uncias duas, olei veteris uncias duas & semis, vini veteris optimi, quantum opus fuerit, admisces & uteris. Praesens tamen experimento remedium est, si picem liquidam cum oleo & vino veteri decoquis, calentique medicamine jumentum perungis. Ex qua unctione & auriculas cum oleo tepefacto oportet infundi, ut sanitas matura proveniat. Sed ut venae eorum calefiant intrinsecus, & conceptum frigus ex-

sudet, necessaria potio est, quae roborosos tetanicos, & opisthotonicos salubriter curat, clabi feminis uncias 2, cimini Alexandrini uncias duas, agallici, castorei, abrotani uncias singulas, trixaginis uncias duas, mannae croci unciam unam, succari unciam, hyssopi unciam unam, piperis albi semiunciam, quae omnia diligenter tunsa atque cribrata redigantur in pulverem, ex quo bina cochlearia lassis & periculose se habentibus cum succo ptisanæ tepidae propinantur: fortioribus vero cum vini veteris calida hemina defunduntur in os, nunquam tamen sine oleo, propter leniendam potionis austeritatem, & canalem faucium mitigandum. Alii auctores ejusmodi passionem hac dicunt ratione curandam. De temporibus sanguinem detrahes, excipiesque diligenter, injecto nitri pulvere, sale atque castoreo, animalia perfricari, & loco calido statui oportere, atque hanc offerri potionem: lac caprinum, rutam, baccas lauri, piper album, oleum, & fabas solutas: hordeumque etiam datur, ut agitet edendo maxillas. Die tertio de cauda sanguinem tollunt, & renes calidis unctionibus foveant. Interdum etiam in balnea intromittunt animalia, ut diligentius convalescant.

dant etiam quotidie potiones. fustes quoque vel de falice, vel de robore in os mittunt, ne maxillarum usus indormiat. Si melius habere coeperit, post duodecim dies cooper-tum exercebis, ut sudet. Si ista non valuerint, uteris superius declaratis. Plerique asseverant, ficulneas frondes roborosis oportere praeberi, quae naturaliter calent. Potionem quoque per os dandam: opopanacis uncias 2, storacis uncias 3, gentianae uncias 3, mannae succari uncias 3, myrrhae scrupulum 1, piperis longi scrupulos 2, cum vino veteri tepido, atque ad cornu digerere. Hac etiam unctione ad curandum robur vel expellendum frigus utuntur: Cerae libram, resinae terbentinae uncias 8, opopanacis uncias duas, medullae cervinae uncias duas, storacis uncias quatuor, baccarum lauri semilibram, olei pini, prout opus fuerit: quae omnia in unum adjecta in aqua decoquunt, & perfricantes inungunt.

De hydropicis.

CAP. XXV. Hydrops non levius animalia, quam homines frequenter infestat. Vitalibus namque vitiatis, cum digestio ciborum plena non provenit, humor noxius perniciem corporis, tumoremque consuevit inferre.

ferre. Quam valetudinem haec signa demon-
 strant. Turget venter, & crura, testiculi,
 scapulae, latera & tergus inflantur, usque
 eo, ut nec in capite ejus appareant venae.
 Cui cum sub linguam tetigeris subtusset.
 Hunc ambulationibus brevibus opertum gra-
 vioribus sagis, donec fudet, exercebis in sole,
 & adversum pilos, per totum corpus postmo-
 dum confricabis, cibum daturus, radices cum
 foliis suis, quia & purgationem faciunt, &
 vitio medentur. foenumque conspersum aqua
 nitroque praebebis, die ac nocte maceratos
 lupinos in aqua, rursusque ficcatos, prae-
 bebis in cibo. Radicem quoque cucumeris
 silvatici vel folia, quae ventrem moveant,
 eidem dabis, ut purges. Quae curatio si tar-
 daverit sanitatem, evocandus est humor. Qua-
 tuor itaque digitis ab umbilico ad veretrum
 versus sagitta pungis, ut peritoneum ipsum
 rumpas, sed cave, ne intestinum tangas, &
 animalia perimas, subjicis fistulam centima-
 lem, & patieris humorem currere, quantum
 aestimaveris necessarium, quem in vase ex-
 cipies. Cum fistulam abstuleris, duo vel tria
 grana salis in plagam inseris, ne claudatur.
 Insuper & pastillos imponis. Alia vel tertia
 die epaphaeresin quasi facturus, denuo fistu-

lam appones, humorem ejicies, donec partes totas exsiccet. Tunc vulnus curandum solenniter, potionesque catharticas per os dabis frequenter. Interdiu, usque dum fudet, exercebis. Quanto fortius esse coepit, tanto diligentius est curandum, & semper abstinendum a potu, ut tepidum & modicum ad sustentationem bibat tantum.

De sarcofi.

CAP. XXVI. Sarcofis quoque talis est passio: jumentum cum biberit, inflatur & sufflat. Hac eum ratione curabis: cineris vel lixivii sextarium unum, feminis plantaginis uncias 5, conteres & cum vino dabis & oleo celeriter, usque quo resideat inflatio. Alii auctores asserunt, ab umbilico duobus digitis contra pectus plagam fieri debere, & fistulam poni, & educi humorem vel aquam noxiam usque ad sextarios tres, vel amplius, si major est tumor. Sed cautius est, per partes saepe tollere, ne repentina exsiccatio periculum faciat. Potionibus utendum esse dicunt, quae urinas moveant, frequenter etiam confricandum esse, ut fudet, pro foeno gramen accipiet & pro hordeo cicer infusum. Prodesse etiam dicunt, si inter pigmentarios frequentissime deambulet animal: quia di-

versi odores latentes pulmonibus profunt. Portionem etiam hujusmodi dant: Petroselinum & mala granata contundunt, & cum vino veteri per os digerunt. Apium quoque, quantum appetere voluerit, offeres ad edendum. Asparagi filvestris radicis uncias 2, cum vini veteris sextario decoquis, ut ad tertiam redeat, & ad heminam per os digeres.

De tympaniticis.

CAP. XXVII. Tympaniticus quoque hydropico similis est, sed alijs agnoscitur signis. Venter quidem ejus crescit ut hydropici, & cervix fit rigidior; sed nec testiculi, nec crura intumescunt. Convenit itaque tympanitico calidum cinerem cum liquamine optimo in panno, vel linteolo umbilico vel ventri supponere, & fasciis colligare, sed a pluribus animal tenendum est, ne luctando moveat ligaturas. Radicem panacis, fil Gallicum pariter conteres, & cum oleo vinoque tepificato per cornu faucibus digeres. Praeterea thymum filvestrem & etargium in vino decoques, & singulas heminas per triduum dabis. Tympaniticum haec signa demonstrant: ciborum bibendique fastidium, exiguus somnus aut nullus. Si per nares mucos coeperint emittere, desperandum est: si mundas nares

habuerint, hac ratione curabis: cremorem ptisanæ & defruti binos cyathos per triduum dabis tepidos. Praeterea hyssopi uncias quatuor, allii viridis manum plenam, palmas numero viginti, foenigraeci cyathos sex, aquam cisterninam & vinum odoratum vetus pariter misces, diligentissime decoques, & in potionem per triduum dabis.

De lienosis.

CAP. XXVIII. Lienosi ut manifestum est periculum, ita manifesta sunt signa. Nam oculi invertuntur & suffusi sunt sanguine, tardius ambulant, collum habent extensum & fit deterius & rigidius. Quae passio principium indicat roborosi, quorum latera intumescunt, siue cervicis media spina ad similitudinem alvei fit concava, adstringuntur aliquando maxillae, quod vitium consuevit inferri ex nimia perfrictione, cum animalis dorsum aut frigore, aut pluvia, aut grandine caeditur, aut nivibus. Cujus ista curatio est. De cauda parum sanguinis demis. Nam si amplius tuleris, infrigescet & rigori additur rigor, admisces in eum merum & oleum, & calefacies, & statim hac dorsum & cervicem perunges, faccellum quoque ex fure calidum impones, ut totam spinam te-

nere possit & lumbos. altera die extergebis diligenter, & unctiōe eadem perfricabis, supra quam similiter cum furfure calentem faccellum imponis, hoc ufurus unguento: medullae cervinae libram unam, mannae thuris uncias quatuor, depli uncias tres, castorei uncias tres, opopanacis uncias tres, resinae frixae uncias tres, apocymae uncias tres, resinae terebintinae uncias duas, cerae libram semis, olei laurini uncias octo, olei cyprini libram, olei glaucini sextarium unum. Ex his sicca, quae fuerint tundis & cribras, caetera super carbones solvis, quibus cretam admisces & leviter decoquis in vase novo, uncturus cum necessitas postulaverit, reponis ac fervas. Hac quoque potione intrinsecus curabis. absinthii unciam unam, aristolochiae uncias tres, betonicae uncias duas, petroselini unciam unam, & semis, trixaginis unciam unam, thuris masculi uncias tres, castorei uncias duas, mannae succari uncias duas, contundis pariter & cernis & ex aqua mulsa & oleo diffunde per fauces, absque dubitatione curabis. Alii auctores afferunt, sanguinem de brachiolis auferendum, & animal abstinendum ab hordeo, allium, nitrum, marrubium, [sanguinem de brachiolis] aequis

ponderibus tritum cum absinthio Pontico & vino austero per os dandum. Et cum biberit, deambulet, & spongiis calidis foveatur, & pressa manu diutius perfricetur. Si ventris permanferit tumor, pectus cauteriis inurendum est. Post quinque dies ternos digitos subjicis hac atque illac inurendum est iterum; observabis autem, ne venas forte comburas.

De implectico.

CAP. XXIX. Implecticus autem quia similem sustinet passionem, perfricandus est unctione superius memorata, & si necessitas postulaverit, inurendus.

De phragmatico.

CAP. XXX. Si phragmaticum erit jumentum, his agnoscitur signis: febricitabit, oculos introrsum reducet, aures tensas habebit & rigidas, terram pedibus tundet. quod hac ratione curabis: sanguinem detrahas de matrice, adjunctoque oleo & vino. tepefacies, totumque jumentum contra pilos diligentissime confricabis, loco tepido statues, & curasti.

De eo, qui aquam timet.

CAP. XXXI. Aliquando jumenta aquas timent, quae dicuntur hydrophoba. Signa hujus haec sunt: venas omnes habebit exten-

fas, sudabit suffufis oculis, tremorem fren-
doremque patietur, illidet se parietibus: ex
qua passione converti confuevit in rabiem.
Cui hac ratione succurris: sanguinem ei de
femoribus detrahes, a cibariis abftinebis, in
loco fic claufo, ut lumen videre non poffit,
conftitues, magno filentio aquam in fitula
vel alveo ita apponis, ut non audiat foni-
tum, manipulum ratae deterito, & baccas
lauri XV, olei rofati libram, aceti unciam
unam commifceto, caput & nares diligentif-
fime perunges, & fanabitur.

De fpafmo.

CAP. XXXII. Spafmum certum eft ani-
malia fufstinere, quae neceffitas his declara-
tur indiciis: fubito concident, & articuli eo-
rum extenfi funt, & toto corpore palpitant,
aliquando etiam de ore fpumam emittunt.
Quibus efcam dabis pufca nitroque conſper-
ſam, cucumeris quoque filvatici pulverem,
& nitrum tritum per ſeptem dies in potione
dabis, ut purget. Sanguinis quoque marinae
teftudinis dimidiam cotylam, aceti tantun-
dem, laſeris aliquantulum pariter miſces, &
ſuffundis in nares. Utile dicitur, terga eo-
rum oleo, & aceto, & nitro frequentiffime
confricari.

De epilepsia.

CAP. XXXIII. Quadam ratione lunari animalia, sicut homines, frequenter corruunt, & intermoriuntur. Quorum ista sunt signa: jacentia contremiscunt, salivae per os defluunt, desperata pro morituris repente confurgunt, & pabula appetunt. Cartilaginem naribus eorum digito tentabis, quanto frigidorem inveneris, tanto plus casurum scias. Si minus frigida fuerit, rarius cadet. Cujus ista curatio est. De cervice ejus copiosum sanguinem tolles, post quintum diem de temporibus, loco calido tenebrosoque constitues, totum corpus thermanticis confricabis unguentis, cerebrum quoque ejus & auriculas pice liquida cum oleo laurino admixto largius perunges, & mittes intrinsecus, caput etiam acuta vel cerebellari communies, potionem autem cathartica dabis ejusmodi: fileris radicis uncias duas, panacis radicis unciam unam, diagridii unciam unam, cum cucumeris silvestris uncia. quae omnia bene trita commisces, cum mellis sextario uno decoques, ex quo cochleare plenum in aquae calidae sextarium, & olei drachmas tres mittis & per os defundis. Caput quoque ejus saepius curabis. Radicem Dianariam, id est,

herbae Artemisiae, in pulverem rediges, & per fistulam naribus insufflabis. Radicem quoque laseris tunsam si naribus defuderis, eadem ratione proderit. Si autem passio perduraverit, caput ejus ures, ut apioso fieri consuevit.

De eo, qui aquam revomit.

CAP. XXXIV. Animalia saepe aquam revoment, quam biberant. quae passio e nimia perfriictione descendit, cum stomachus paralyfin ex frigore sustinet. Sed hac ratione curantur. Sanguis de cervice detrahatur, potiones thermanticae propinantur, unctio- nibus calidissimis armi pectusque confrican- tur, purgatur per nares caput, & si necessi- tas postulaverit, etiam sinapizantur.

De sideratitio.

CAP. XXXV. Sideratitia jumenta dicun- tur, cum venas vacuas percusserit frigus, aut aestus, aut impleverit cruditas, aut jejunia bulimum fecerint. Redditur enim stupidum animal, & titubans ambulat. Quod mollibus cibariis, lenibusque potionibus curari oportebit ita: laseris unciam unam, & heminam mulsae succumque ptisanae miscebis. Et si ex frigore causa est, cum vino & oleo tepido dabis. Si ex aestu, cum rosato praebebis.

Si ex cruditate, abstinebis a cibo. Si de bulimo, ciceres offeres largiores.

De percusso a sole.

CAP. XXXVI. Sol quoque canicularis ardentior, animalia percutit in cerebro, quibus de temporibus sanguis emittitur, & simili ratione curantur. His autem ostenditur signis, quia dejectum caput portare coguntur.

De cruditate.

CAP. XXXVII. Cruditas jumentis generat aegritudinem, quæ hac ratione dignoscitur: modo in unam partem, modo in aliam ambulantes inclinant. Quorum ista est medicina: sanguis eis de cervice detrahitur, a potu & cibariis abstinentur. Si aestas est, refrigeratorias accipiat potiones, non parum natura compellitur.

De bulimo.

CAP. XXXVIII. Bulimum animalia sustinent frequenter ex fame, frequenter ex lassitudine. Cujus ista sunt signa. Oculi interius fugiunt, incertus est visus, corpus tremat. Qui hac ratione curandus est, ut primo omnium defricetur ex vino oleoque tepificato, tunc panis mundi mollem partem vino infundes, [& cum eodem confricabis.] Si cylon feceris, per cornu digeres, & repa-

rabitur. Quod si permanferit bulimus, fimilae heminas cum sextario vini infundes, & per cornu digeres. Quod si iter agens inciderit bulimum, ubi neceffaria defunt, terram faucibus infundes, aut offas facies, & per os degeres.

De anhelitu.

CAP. XXXIX. Quod si ex anhelitu inflationes contigerint, cujus caufae rationes reddi non poffunt, pufcam calidam cum fpongia cerebro ejus apponis, & pectori in aures ejus oleum laurinum mittes, frigidiffimo loco eum conftitues, nares quoque titillabis, ut frequentius fternutet. Quo facto, ftatim exhilaratur.

De aestu.

CAP. XL. Si aestuaverit animal & defectionem patietur, brafficae folia cum apio contundes, & cum vini sextario permiscebis & per narem finiftram infundis. Si vero fortius aestuaverit, petrofelini, daucii, filis Gallici, abrotani, fpicae nardi, fchinuantus aequis ponderibus tunduntur, & cum aqua mulfa data, aestum relevant. Quod si his ita membra defecerint, ut concidant, quibusdam placet abftineri eos a potu, & fitientes in aqua frigida una hora ftare, & continuo re-

parari. Alii dixerunt hordeaceam farinam cum vino per cornu faucibus infundi. Plerique experti sunt, triticeam farinam cum aqua frigida datam continuo profuisse. Vel certe tria ova cruda cum pulegio & pusca, oleoque permixto, faucibus infundunt.

De paralytico.

CAP. XLI. Paralyfin ad similitudinem hominum jumenta patiuntur, quae his ostenditur signis: ambulabit pravius in latere ad similitudinem cancri, cervicem incurvabit, ut solent habere, quibus fractae sunt, rectos pedes mittere non potest. si coëgeris, parietibus se illidunt, cibum & potum non recusant. Hordeum autem ipsius udum semper apparet. Hac ratione curabitur: sanguis ei de temporibus parte contraria, non qua contractus est, tollitur. unctionibus thermantiscis perfricatur, cervicesque ejus constringuntur usque eo, ut cratellis ex ligno apposis constricta cervice pravitas dirigatur. Loco autem calido stabulatur sicut roborosus. cui ipsae potiones dantur. Si parum in totum ista medelarum adjumenta profecerint, cervices eorum uruntur, non qua contractus est, sed ex parte contraria de cautere accipit palmas ab armo usque ad cervicem auriculae,

& in tempore uritur ad mensuram semissis. In alia autem parte temporis quasi stellam parvam cauterio facies, & in parte renum usque ad mediam spinam virgulas dabis solemniter, & curasti.

De intrinsecus rupto.

CAP. XLII. Jumenta nimio saltu, vel cursu aut ruina, cum aliquid ruperint, vulfant. quorum ista sunt signa: stranguriam patientur, excreabunt etiam purulentum, & quoties volutata fuerint, non revolvuntur, nec se excutiunt. Si recens ruptura fuerit, sanguinem magis excreabit quam pus. Quae curantur glutinosis & lenibus cibis. Talem etiam accipiunt frequentissime potionem. Thuris masculi unciam unam, opii unciam unam, heliotropii unciam, quod intybum agrestem vocamus, rutae unciam unam, quae omnia diligenter trita cum vino austero quatuor mensuras adjicies, & per dies singulos dabis ad cornu, donec quae intus rupta sunt, glutinentur.

De insania.

CAP. XLIII. Sed animal nonnunquam invadit insania, ut praeseptum frangat, seseque morfu laceret, impetus etiam in homines faciat, auribus micat, oculis erit, atten-

tis & splendidis, & ex ore egerit spumam, quem caute, ne medentem laedat, diligenterque constringito. Sanguinem ei de cervice & de cruribus trahito, rursusque in tenebris contineto, donec appetat cibum. Cum coeperit ad patientiam revocari, succum cicutae uno acetabulo, & aquae unam heminam admisce, & per os defundis. Post rutam conterito, & supra cerebrum ponito, caputque lanata pelle constringito & curato, & cum profecerit, calide stabuletur. Talis quoque potio equis subvenit rabiosis. Baccas lauri novem, & allii purgati grana viginti & unum, diligenter conteres, & cum vino veteri candido per narem sinistram injicies.

De plethura ex hordeo.

CAP. XLIV. Si animalia, dum sudant, hordeum comederint, vel ipsum hordeum novum fuerit, quia vehementius calet, vel copiosius, quam oportet, otiosa pascuntur, absque dubio indigestio & plethura comitabitur. Quae passio his agnoscitur signis: sudabit, ligati erunt armi, ambulabit incertum. Sanguinem ei de cervice detrahes, aceto oleoque permixtis totum corpus diligentissime confricabis, levibus ambulationibus exercendum est, & ab hordeo penitus abstinendum. Cui

ejusmodi subvenit potio: brassicae folia contundis, succumque exprimis, & myrrhae pulverem, & parum liquaminis, & vinum vetus optimum misces, quod per triduum per os defundes, ita digestio & sanitas consequetur. Aliquantum praecantatione tentant afferre remedia, quae vanitas ab aniculis folis diligenda est, cum animalia sicut homines non inanibus verbis, sed certa medendi arte curentur.

De passione pulmonis.

CAP. XLV. Pulmones ut integri praestant substantiam vitae, ita vitii periculum afferunt mortis, quorum dolor manifestis declaratur indiciis: stertet, tussiet graviter, & exscreabit purulentum. Si aegritudo longior fuerit, de prioribus claudicat pedibus, gravem foetorem naribus expellit, difficile se collocat, sed febriens praesepio incumbit. corruptum affellabit. Aliquando in corpore ipsius similia furunculis tubercula nascuntur. Quorum aegritudo difficilis est, sed hac positione curanda: thuris masculi uncias tres, hyssopi uncias duas, folii unciam unam, mannae croci unciam unam, myrrhae uncias duas diligenter tundis & cribras, ex quo pulvere unum cochlear cum tribus ovis & aqua

temperabis, & diffundis per os. Si cibum non appetit, pro aqua lac caprinum miscebis, & addito mellis cochleario propinabis. Succum quoque ptisanæ cum oleo rosaceo, & pulverem superius comprehensum cum ovis per os dabis ad cornu. Offas quoque ex duobus sextariis farinae triticeæ, & uno sextario ervi pollinis facies, quibus admiscebis ex supra scripto pulvere quinque cochlearia. Sed septenas offulas diebus singulis digeras, quas quotidie ad substantiam dabis, donec cibos tentet appetere. Cui omnem escam propter fastidium viridem oportet offerri, & contrario lenticulam cum tritico vel hordeo torrefacto, cum palea dabis, ut quidquid ex diversitate ciborum voluerit, eligat. Lac tamen recens cotidie ei convenit dare. Deambulet primum, ubi coeperit convalescere ad exercitium revocandum est. Lac si defuerit, aquam, in qua ervum prius lotum die ac nocte permanferit, dabis in potu. In causa pulmonum de cervice vel de palato his sanguis aufertur, quibus nec fastidium evenit, sed fortiora sunt corpora. Cineres quoque ulmi loti & infusi aqua cum vino veteri optimo odorato heminas singulas mices & dabis. Quod si vehementius vexatum

aegritu-

aegritudine, transivit in morbum: radicis lentisci drachmam, thuris uncias duas, myrrhae drachmam, succari semiunciam, contere diligenter, & cum vino suffunde. Sunt & ista remedia: uva alba in os equi frequenter exprimatur, semen radicis datur in vino, amygdalae frixae cum aqua offeruntur. Sed est alia efficacior potio: cardamomi uncias duas, cassiae unciam, storacis unciam unam, quae omnia, si validior & sine febre erit, cum vino; si febriens, cum succo ptisanæ per os dabis.

De ejeronica, vel orthotonico, vel ortholistophico.

CAP. XLVI. Orthopnoicum jumentum his agnoscitur signis: etiam si trahatur, ambulare detractat, anhelat graviter, frequenter suspirat, ronchos ducit, ilia suspendit, dum manducat, tussit. Ex quo vitio difficile liberabitur, licet in longum protrahat vitam. Pulmo enim eorum contrahendo se comburit, unde & macies cum morte insequi consuevit. In recenti tamen hanc curam festinanter adhibebis: sanguinem de pectore detrahes, & mero oleoque permixtum atque calefactum perunges. Lixivium quoque cineris diligentissime cretum cum oleo optimo temperabis, & per nares diebus quinque continuis eidem

digeres. Potionem quoque dabis postmodum: sinapis Alexandrini frixi, & sulphuris vivi, & myrrhae, cardamomi species aequis ponderibus contundis & cernis, & cum melle optimo decoquis. Ex quo medicamento ad magnitudinem nucis cum vino nigro calido dilues, & quotidie per os potionabis. Alii vero myrrhae uncias duas, sulphuris unciam unam, nitri semiunciam, picis liquidae pusillam deterunt, additoque melle & vino vetere odorato, candido, per nares saepius infundunt. Curabis autem ne algeat, temperabis exercitationibus ut sudet: & non solum in potione, sed etiam in foeno nitrum cum melicrato aspersum semper accipiat.

De opisthotonico, & empisthotonico.

CAP. XLVII. Opisthotonici quoque similis passio declaratur. Orthotonicus, qui totus est rigidus, opisthotonicus, cui in posterioribus partibus morbus insederit. Cujus ista sunt signa: aures rigidas habebit, collum extensum, oculos minores, tensa pellis in facie, labia gravia, ut oscitare & aperire vix possit, cibum potumque fastidiet, cauda rigida, gressus incertus, membra distensa, difficile progreditur, & frequenter in posteriorem partem concidit, unde opisthotonicus

nominatur. Quod genus passionis hieme curare difficile est, aestate autem, si diligentior fueris, obtinebis. Quae passio per aestatem his nascitur causis, si jumentum ardentissimo fuerit sole percussum, vel si in itinere priore claudicans pede, coactum fuerit ambulare vel currere, & vehementius sudaverit, ex dolore, vel si armum laeserit, vel supra ipsum jacuerit, ut armus indormiat. Hieme autem cum de itinere vel de exercitatione venerit, & cum sudore steterit sub divo in frigore, aut in loco (recenti) vel humecto aut marmorato, aut tessellato, vel si frigore maxillae obdormierint, tunc ista aegritudo contrahitur. Cui hac ratione tentabis succurrere: adipis porcinae veteris libras duas, resinae terbentinae semilibram, pipæris triti drachmam, cerae libram, olei veteris sextarios duos pariter decoques, & calidissime totum animal perunges. Multi ervum decoquant, calentemque aquam capiti ipsius languentis imponunt. Alii in stercore ipsorum calido obruunt aegrotantes, ut languor exsudet. Plerique colligata jumenta commodum credunt arenis sole ferventibus operire. Haec quoque potio traditur salutaris: pipæris triti grana viginti, cedri pondus denarii,

nitri unciam unam, mixturae laferis Cyrenaici globulum ad magnitudinem fabae, trita atque permixta, addita liquaminis floris hemina, & vini veteris [summi] sextario bis in die per os digeres. Expertum dicitur, sanguinem bubulinum calidum & fumantem, sed moderate per cornu faucibus infundis. Quod si forte defuerit, thuris cribrati & salis triti ternas uncias cum vino optimo prodesse dixerunt. Calidis medicamentis animal expedit, dum sanetur, perungi. Adipis quoque porcinae recentis coctae, quantum existima- veris, cum oleo optimo & vino summo & melle commisces, & ad carbones [semper] decoques, ac per nares infundes. Malagma quoque de calidis speciebus in carbonibus cum oleo cyprino vel communi, sed veteri, solvitur & perungitur. Post curam operitur fagis, & in sole calido exercetur a fessore, trepidans dum fudet. Post fabanis validioribus abstergetur, & denuo unctum operitur, pice quoque liquida admixto oleo perungendum, non tamen nimia pix sit, ne corium laedat. Nonnulli jam validioribus de cervice sanguinem detrahunt, Plerique in balneum ducunt, calidissimis potionibus curant, id est, lasare & cymino, aniso, oleo,

baccis lauri, ex quibus quotidie aliquid cum vino ministrant. Unctionibus quoque istis utantur: cerae libram, refinae uncias quatuor, opopanacis uncias duas, medullae cervinae uncias tres, olei storacini uncias tres, olei laurini uncias quatuor, quae omnia decoquunt, & in sole aut in loco calido perungunt. . Alia quoque unguenti compositio talis est: baccarum lauri sextarium unum, cymini sextarios duos, sulphuris vivi uncias tres, refinae unciam unam, galbani uncias tres, olei sextarios duos, quae omnia decoques & uteris.

De lethargico.

CAP. XLVIII. Lethargici quoque iumentis ista sunt signa: Jacebit semper & dormiet, neque cibum appetit neque potum, cum excitatum fuerit, continuo aggravatur, & se projicit & macescit, & quamcunque ei dederis potionem, tanquam dormiens vix suscipit. quod hac ratione curabis: substernito in stabulo, ubi stat, ut bibat ibi. cui caput fomentabis ex calida pulegio decocta, postmodum perunges oleo cum adarce trito, ita, ut caput ejus & aures infundas, ea usus potione: camomillam Illyricam, (idem nos trace) & herbam Artemisiam in aqua

decoquis, ex qua quotidie ei binas cotylas propinabis. cui & pedes priores frequenter fomentabis calida. Solet enim haec passio adstrictius ad rectum pedem contingere. Est quidem periculosa passio atque curatio; cuius ista sunt signa: oculi ejus lacrymabunt, quasi lippiant, in praesepio dormitans incumbit, a posterioribus ambulans nutat, & totum gravatur. Cui sanguinem detrahes de pede priori dextro, & de femore sinistro, ex quo eum perunges. Herbam Artemisiam contundes, & cribratam dabis cum lixivii sextario, & olei cyathis duobus, per triduum. quarta die intermittes. Quod si cibaria non appetit, ervum molitum ex aqua tepida [comedat, & aquam] bibat. Si minus profecerit, lini semen cum aqua ex olla decoques, & heminas singulas per dies singulos dabis ad cornu, addito melle, quantum sufficiat. Quae potio etiam febricitantibus prodest. Lethargicum animal frequenti exercitatione prohibendum, constat a somno. Assidua quoque injungenda est deambulatio, si anteriores pedes ejus miseris in fomentum. Nam fures sale & aceto permisces, & calentes ungulis imponis. Farinam quoque triticeam cum tritis salibus & puscae sextario uno,

faucibus infundes, herbam Artemisiam tun-
sam cum oleo & modico lixivio dabis ad cor-
nu, abstinebis ab hordeo, fabae solidae sex-
tarium porrigis, ut vigilet, donec duriores
edomet cibos. de cervice sanguinem ei de-
trahes. Depletum hac ratione curabis: afro-
nitri uncias tres, gallae Syriaticae uncias
duas, spicae nardi uncias duas, radicis cap-
paris uncias duas, tunsa & cribrata permis-
ces, & terna cochlearia in sextario aquae
tepidae dabis in potu. Nunquam frigidam,
nec nimium calidam, sed tepidam ad biben-
dum semper accipiat. Assidue flagello exci-
tandum aut voce, ut vitium timore deponat.

De morbo regio.

CAP. XLIX. Si quod jumentum mor-
bum regium habuerit, his agnoscitur signis:
utrique oculi virides sunt, & cervicem in-
clinatam habebit in dextra parte, & pede
[dextro etiam] sinistro videbitur claudicare.
Cujus curatio est ista: loco tenebroso, ubi
lumen videre non possit, clauditur, & ope-
ritur sagis ita, ne oculi ejus aperiantur in
die, oleo & vino tepido ungetur atque fri-
cabitur. Lapides molares non minus pon-
dera quinque in ignem imponuntur, anima-
lis caput copulatur ad pedes, cum bene can-

duerint, sub ejus naribus apponuntur, per
fusi oleo suffumigatur os, nares & oculi, ut
morbi virus exfudet. quod per septem dies
continue est faciendum. Tali etiam ratione
succurrimus: sanguine caprino & lacte ovillo,
anagallico, costo, oleoque pariter admixto po-
tio conficitur, quae per dies duodecim datur.

De bili, id est, coleribus.

CAP. L. Sed interdum biles, quae cho-
lerae appellantur vulgo, solent jumenta ve-
xare. quae passio his declaratur indiciis: com-
movetur ac volutatur ut strophosus. Sangui-
nem de cervice emittis, daturus ejusmodi
continuo potionem: herbae trixaginis nigrae
unciam semis, mannae succari unciam unam,
nitri uncias duas, altei uncias duas, vini
optimi sextarium unum, conteres, ex aqua
mulsa heminam unam per finistram narem
infundes.

De bili arida.

CAP. LI. Quod si aridam bilem habue-
rit, myrtum agrestem cum vino contritam
per narem dextram defundes, pro hordeo far-
triticeum dabis. Potionem ipsam temperabis
ex aqua.

De coli passione.

CAP. LII. Coli passio gravissimos crucia-

tus jumentis consuevit inferre, ita, ut cardiaci aut strophosi esse credantur; sed his agnoscitur signis. Cum stat, repente concidit, ut arreptum putes, si satis suspensum fuerit, dolor subsequitur, & jacet nonnunquam: cum frigidam aquam acceperit, tremit, sudat, anhelat. Cui hac ratione succurritur: anisi Pontici unciam unam, petroselinii unciam unam, foeniculi feminis unciam, piperis nigri uncias duas, marrubii unciam unam, abrotani unciam unam, anethi uncias tres, Levistici scrup. 4, centaureae minoris & majoris uncias duas, cametris semiunciam, eupatoris scrup. quatuor, gingiberis unciam semis, pullegii semiunciam, rutae unciam, apii unciam semis, pariter contundes & cernes. tunc mellis optimi pondera duo cocta & despumata cum omnibus misces, ex quo medicamento ad magnitudinem nucis avellanae cum aquae tepidae sextario dilues, & per os infundes. Certissima medicina est. Quod si dolor perseveraverit, foeniculi feminis cochlearia quinque bene trita cum vino sincero, sed cibario, sext. 1 dabis. Praeterea piperis aliquantulum, & pelliculam de ventre pulli ficcatam in furno & tritam cum vino dabis.

De vomica.

CAP. LIII. Vomicae plerumque animalibus nascuntur intrinsecus. Cujus passionis signa sunt ista: cum accubuerit, difficile surgit, os ei graviter olebit, incumbet in eo loco, a quo vexabitur, tussiet, & purulentum excreabit interdum. Turis uncias duas, aristolochiae uncias duas in uno cum vino tepefacto per nares degeres. Item sulphuris vivi uncias duas, aristolochiae unciam semis, similiter dabis. Cibo autem maxime sustentandum est, ut habeat corporis nutrimentum. Et cum ruperit vomicam, cauteriis circa pectus aduris, ut facilius provocatus humor emanet,

De coriagine.

CAP. LIV. Passio, quam Graeci ecedermiam vocant, Latini coriaginem appellant. Cujus ista sunt signa: macescet, & sine febre non erit, corium illius adhaerebit costis, spina fit durior, in dorso ejus nonnunquam furunculi exire consueverunt: magis etiam, quam adsueverat, appetit cibos. Cujus ista curatio est: thymum & sales cum vino rubro conteris, & tubera, si qua in eo sunt, confricas. Parabis etiam aliam unctionem: picem, ceram, resinam cavealem, & thuris

pollinem ex oleo veteri temperabis ac decoques, totum animal confricando diutissime perunges. Sed parum est unctione corio menderi, nisi potionibus & intrinseca curentur. Piperis albi triginta grana, myrrhae semunciam, vini odorati veteris cotylam, olei viridis cyathum unum admiscebis & per os digeres. Item fasciculos rutae viridis atque purgatae & opopanax unciam unam in cotylam vini & olei viridis cyathum admisces, & dabis in potu. Quod vitium ex perfriktionis injuria, aut ex coactione alicujus necessitatis descendit. Aliquantis suis non vetulae sed novellae sanguinem vino permixto ad cornu faucibus degerunt, ignorantes, si plus sanguinis fuerit, continuo animal interire. Cautius est, hac magis potione curare: cepas germanas & semen rutae pariter admisces & deteres, ex quo uncias tres cum vini cotyla per dies singulos dabis, usus curationibus, quae conveniunt roborosis.

De stomachico.

CAP. LV. Syntexin animalia patiuntur & homines. quae valitudo his declaratur indicibus: cotidie tenuantur, & macie ossa eminent, multum manducantia esuriunt semper, quidquid invenerint, tentant fame cogente

corrodere, durum sterqus emittunt, trahunt longam ac miserabilem vitam, ut nec surgere valeant. sed jacentia, fatigata, multumque manducantia fame moriuntur. Omnis enim esca, quam sumserint, ad sterqus, & omnis potus convertitur in urinam: nullus ex his succus, nullum alimentum pervenit ad medullas. Propterea quod stomachus eorum nimio rigore perstrictus, nec coquere poterit, nec epati aliquid propinare, in quo tota virtus ad nutriendum corpus per dispensationem ciborum, & sanguis praeparatur. Tabescit semper, jecurque ejus minuitur ad similitudinem arboris, quae radicibus ex majori parte praecisis, cum a parvulis aliquamdiu sustentata, portaverit frondes, celeriter exarescit. Quorum manifesto periculo hac ratione tentatur occurri: inter principia facies unctionem, cerae libras duas, refinae terbentinae libram, medullae cervinae libram, axungiae veteris sine sale libram, propoleos selibram, irifillyricae libram, samfuci libram, olei laurini, quantum satis fuerit, decoques carbonibus lentis, & ad ceroti mollitiem percolabis, cui adhuc tepenti misces pulverem irifillyricae & cretae Cimoliae, donec infrigescat, agitabis. Ex quo medicamento

totum jumentum perunges, & multorum manibus confricabis, donec calefiat & fudet. Quod interpositio triduo convenit fieri, ita, ut coopertum animal sit, & cotidie paulatim exerceatur, ut digerat. Cui haec praeparabitur potio: abrotani uncias quatuor, fantonici uncias quatuor, trixaginis uncias quatuor, chamaepityos uncias quatuor, gentianae uncias duas, murrhae uncias duas, opopanacis uncias duas, ejusdem radicis, fucari semiunciam, rutae aliquantulum, omnia bene tundis & cribras. ex quibus duo cochlearia in vino veteri decocta cum succo ptisanæ, in quo acro decoctus est, admiscebis. adjunges etiam ervi pollinis cochlearia duo, quae cum per novem dies continuos dederis, intermittis aliquamdiu, ut vires colligat & resumat, & per singulas periodos alternis curabis. Nec cessabis, donec sanitas redeat. Diebus autem vacuis offas ex farina triticea in lacte conspersa ad substantiam degeris. furfures quoque triticeos & paleas dabis, hordeum non dederis, nisi fortassis infusum, denegabis etiam herbam viridem, donec reparare coeperit corpus.

De icterico.

CAP. LVI. IctERICI ista sunt signa: oculi

virides, de quibus profluet lippitudo, ad similitudinem fabae: indurescit corium, fit horridum pilis, insequitur fatigatio, ambulans genibus claudicabit. His sanabitur medelis: Panacis Syriatici & apii seminis singulas libras contundito atque cribrato, & cum mellis Attici libra misceto, tunc aquae, in qua lupini crudi fuerint decocti, sextario, ex medicamento superius descripto, quatuor cochlearia miscebis, & in potione dabis per dies quinque. Si tardius adjuvat, vini sextarios tres in pultario novo, canini stercoreis albi uncias tres admisceto, & ponito sub divo, ex qua potione quinque diebus per os degeres. Praeterea aquam, in qua ciceres decocti fuerint, & sterqus caninum simili ratione praebebis.

De stropho.

CAP. LVII. Strophæ diversae causae & diversae sunt curae. cujus ista sunt signa: volutatur, patitur torsiones, ilia sibi respicit, sterqus durum affellat, terram pedibus tundit dolore cogente, intermissis horis refrigerationem sentit & requiem. Hac potione curandum est: acori, anisi, opopanax, singulas libras pariter contundis & cernis, ex quo pulvere duo cochlearia in vini veteris

fextario & olei pondo semis admisce, & tepidum per os dabis triduo. Si strophosus fuerit, & non facit ventrem, caudam inter coxas suas mittet, & ad ventrem suum conversus attendet. cui pulverem de semine rutae silvaticae cum vino per os dabis. Praeterea cepas decem veteres, ficus ficcae scrup. octo, nitri scrupulos quinque, stercoreis columbini scrupulos quatuor, ex quibus, addita urina, collyria facies, & bina vel terna in anum immittes. Si vero fortius venter induruit, convenit adhibere clysterium, sed prius ventrem aqua calida perfovebis. Tunc succum Cantabricum, in quo fuerint betae malvaeque decoctae, cum nitro & hemina olei, & columbini stercoreis quatuor scrupulis, pronum constitues, & per anum injicies jumento, ita, ut post clysterem inambulet aliquantulum. Alii finum leporis cum novem cochlearibus mellis, & quindecim granis piperis addito caulium succo per os salubriter defundunt.

De dolore jecoris.

CAP. LVIII. Jecoris dolor solet infestare jumenta, cujus ista deprehenduntur indicia: cibi fastidium, potus appetentia, ventris inflatio, macies. Cui primo cremoris ptisanæ

sextarium unum, cum olei rosacei tribus cyathis per os degeres. Si passio permanet, alia potione curabitur: apii feminis uncias tres, hyssopi uncias tres, abrotani unciam unam, allii viridis, quantum sufficit, vel ficci paulominus, si viridem abnegat tempus, ex vino optimo ad tertias decoques. per aliquot dies potionem dabis. Similis quoque hujus passionis est ratio. Sine febre enim animal non erit, nec facile cibum conficiet, testiculus dexter tumebit & indurescet. Cui ista subvenit medicina: foenigraeci cyathos quatuor mittis in aquae fontanae sextarios quatuor [i. grana triginta] & decoques ad tertiam partem. hemina per os data potione curabis. Nonnulli turis drachmas duas tritas cum vino, quantum sufficit, miscent, & inde totum corpus multorum perfricatur manibus, faccis cooperiunt, ut fudet.

De inflatione ventris.

CAP. LIX. Inflatio ventris interdum jumenta non sine dolore conturbat. Cujus passionis ista sunt signa: testes eorum sudabunt, alternis pedibus terram tundunt, subito inde alterna parte se convertunt, caput ad ilia suaponunt, tanquam qui locum doloris ostendant, gemitus interdum & tremor totius corporis

poris insequitur. Hunc paulatim deambulare facies, manum unctam in anum mittes, & sterqus extrahes. deinde sale & melle mistis in anum infundes, ut affellandi augeat voluntatem. Si hiems fuerit, oleo & pice liquida lumbos & auriculas illius saturabis, hanc daturus potionem: laurum viridem vel baccas ipsius, piper & cyminum, petroselinum & foeniculi semen, semen agrii & nitri, quae pariter admixta, tunsa & cribrata cum vino & oleo tepido, & calidae aquae parvula portione potionabis, & deambulare compellis moderate, donec dolor cesset.

De intestini vexatione.

CAP. LX. Intestini quoque vexatio, quod colon vocatur, & inflationes & dolores consuevit inferre. quae his agnoscitur signis: cum ambulare coeperit, prioribus pedibus transuariat & dolore subglutit, & crebras deambulationes & calores stabuli, si diligenter etiam operiatur, diligere consuevit. Cui per nares suffundes laser Cyrenaicum in vino tepido solutum.

De tussi.

CAP. LXI. Frequenter omni genere deformae vitium, eo quod maximae animalium parti accidit, tussis est, quae interdum spon-

te definit, interdum medicamentorum ratione curatur, interdum insanabilis penitus invenitur. Difficultas autem curationis emergit, quia causae, ex quibus tussis evenerit, a medentibus nec discernuntur, nec intelliguntur interdum. Quam passionem universis auctoribus evolutis, quanto crebrius accidit, tanto studiosius credimus exponendam. *De tussi, quae venit, si quid faucibus haeserit.*

CAP. LXII. Exasperatio aut injuria faucium gravissimam commovet tussim, quoties aut pulvis, aut arista, aut os, aut furculus, aut lapillus, aut aliquid inhaeserit gutturi. Quae res adeo periculosa est, ut nisi celeriter subveniafur, animalibus per impatientiam doloris insaniam generet. In sole igitur diligenter inspicito, si quid haeserit, evellito. Ex tepida etiam, addito nitri pulvere, infusa spongia tergito. Deinde oleo rosaceo tepido cum lana obturato locum, qui indignationem sustinet. Post diem tertium lanam ejicies, eadem, ex qua calida fovebis, & tale medicamentum imponis. succari scrup. quatuor, aluminis colati scrup. i ex tepido vino infundes, & sic exasperata sanabis.

De tussi ex perfrictione.

CAP. LXIII. Ex perfrictione quoque nas-

citur tussis; cujus ista sunt signa: cum tussierit, caput deorsum mittit usque ad terram, & cum biberit, aqua ei per nares currit. Quam hac ratione curabis: machinam ori inferes, manum planam injicies, comperies in parte superiore quasi vesiculam, quam unguibus rumpis. Deinde tres pilulas bene contusa axungia mollissimas facies, quas in subtilissimo lomento, hoc est, farina fabacea, convolves, & per os digeres. Deinde per triduum venaculo & sale perfricabis, & pastillos cum speciebus calidis & vino in potionibus dabis.

De tussi a colibus.

CAP. LXIV. Tussis a colibus si fuerit, his signis agnoscitur: coles injuriae pleni sunt ac tumbunt, dum bibunt, continuo ruminant. Ovum in aceto acerrimo mittis, resolutaque testa, ita, ut integra membrana permaneat, pice liquida perunges, & faucibus degeres. Post alumen, axungiam, sale, in vino conteres, offas facies, & ex melle dejicies, ita, ut aqua calida, & si facultas suppetit, cum evisco decocta, assidue fomentare non desinas. Hanc quoque potionem adjicies: myrrhae uncias duas, piperis albi semiunciam, nuclei pini purgati sextarium

femis, uvae passae sextarium femis, mellis uncias tres, pastinacae unciam unam, cariottae viridis selibram, decoques pariter ex aqua, & addito vino tepido quinque vel sex diebus potionare non desinas.

De tussi ab interioribus.

CAP. LXV. Ab interioribus gravior & pene insanabilis tussis est, quae hac ratione dinoscitur: nares jumenti praecludes, ut spiritum reddere non possit, tunc ilia ei inspicies, quae si spissis pulsibus duxerit, scito esse tussim ex causa jecinoris, pulmonis, vel praecordiorum, sed recentem. Si lentis pulsibus ilia duxerit & ventrem, indicat tussim de interioribus, hoc est, de his locis, in quibus intestina jumentorum ligantur, quorum tensione & injuria compelluntur tussire. Nam si cursu nimio vel latiore saltu convexata ilia fuerint, haec nascitur causa. Ex nimio quoque aestu, vel intolerabili frigore interiora vitiantur, & faciunt tussicos. [Unde vulsi appellantur.] Sive igitur ex supra scriptis sive ex aliis causis interioribus nata fuerint vulnera, etiam si post sanitatem duxerint cicatrices, strictius tamen contrahendo se & asperitatem faciunt, & assidua titillatione perpetuam excitant tussim. Quae causae lenis-

simis medicamentis adjuvari vel suspendi aliquatenus possunt, perfanari omnino non possunt. Hinc est, quod in herba viridi vel pascuis vulforum vitia celantur. Sed omni tempore haec compositio est salutaris: foenigraeci heminam, feminis lini heminam, traganti unciam unam, turis masculi unciam unam, myrrhae unciam unam, succari, ervi pollinis ana unciam unam cunsa & cribrata in calida infusa permaneant, altera die ex aqua tepida singulas cotylas dabis ad cornu, cyatho olei rosati permixto, per plurimos dies. Ex qua compositione recens causa sanabitur; vetus sentiet levamentum. Ad quae vitia nunquam dederis austeriorem potionem, ne exasperet & decidat: sed lenem & simplicem, & refrigeratorem. Cavendum etiam est, ne in tali passione unquam sanguinem detrahas. Plerique tracanton ex oleo dedere per biduum, tertio die decoctos raphanos atque contusos propinarunt cum vino, refrigeratorium pastillum addentes in aestate. Ad tussim diversae sunt potiones, quas proprie omnes inferere necessarium duximus, ut pro qualitate passionum, medentis arbitrio remedia commodentur. Farinae fabae frixae sextarios duos infundis in passi sextariis tri-

bus, & in mortario diutissime conteres. piperis triti grana triginta, sepi hircini libras tres pariter admisces, & omnia tusa & cribrata per os ad cornu per triduum dabis. Nonnulli vero duobus sextariis conditi fabae frixae heminam ante triduum fundunt, post deterunt diligenter, & aequatis partibus per triduum degerunt. Aliis placet farinae fabaceae sextarium unum tribus sextariis vini veteris infundere, additaque olei optimi libra pariter deterere, ac dare per cornu. Si tussis ex ruptura vel vulsione provenerit, anagallicum primo tundes, post herbam parietariam [pro duabus partibus] teneram admisces, adjunctaque axungia veteri conteres diligenter, & pastillos facies, quos impari numero & imparibus diebus cum resolutobutyro ac melle diffundes. Ad levem tussim viatoria sunt expeditaque remedia, porros decoquere, & cum herba parietaria bene tusa miscere, factisque pastillis in ovo resoluto & oleo roseo, nec non & passo & melle convolvere, & per triduum dejicere, succum ipsius juris, in quo decocti sunt porri, insuper dare per cornu. Item laser [id est, opium Cyrenaicum] ad magnitudinem fabae, cum vino veteri deteres & per cornu dabis. Tussi

& gravedini capitis medebitur oleum roseum vel certe simplex, sed viride cum aqua calida per narem dextram per triduum diffusum.

De vulsis.

CAP. LXVI. Vulsis glutinare creditur, si draganti uncias duas pridie infundas in calida, foeni quoque Graeci heminam, lini seminis heminam, separatim infundas, die postero in cacabo decoquas & pariter teras, post medullae cervinae uncias duas, sepi hircini libram, radicis dracontiae unciam unam, gentianae unciam unam, centaureae unciam unam, sepi taurini unciam unam contundes & illis, quae prius parata sunt, addas: quae omnia in mortarium mittes, & diutissime conteres. Ad ultimum passi sextarios tres, & aquam, in qua foenum Graecum vel semen lini fuerat infusum, adjicies & decoques, ac per triduum ad cornu dabis. Graviter tussientes & vulsi hac potione recreantur: de masculo pinguis porcinus acro decoquitur, donec omnis caro solvatur, abjectisque ossibus universis, cum jure, quo deferbuerant, & tribus sextariis passi & sextario ptisanæ rursus in cacabum mittis. glutis taurinae semiunciam, aceti acerrimi hemina dimidia conjungitur; & fervet, ut q uilon fiat. traganti unciae tres,

lini feminis & foeni Graeci unciae fingulae decoquuntur extrinsecus & teruntur: adjunges etiam medullae cervinae & sepi hircini uncias tres. quae ad ultimum, cum omnia pariter calefacta fuerint & colata, facies portionem, ex qua per cornu dabis animalibus diebus septem, aut novem: curaturus, ut tepefactam degeras, quae ne spissentur, adjectio passii, & aquae illius copia, in qua cocta sunt semina, praestat liquamentum. Aliquantum caput agninum tam diu decoquunt, donec omnis compago solvatur, abjectisque ossibus terunt, adjectoque ad jus ipsius melle, diebus septem ad cornu digerunt. Quod si tussis ex faucibus veniat, myrrhae uncias tres, cardamomi unciam unam, nuclei sextarium, uvae passae sextarium, deteres diligenter, additoque melle agitando lentis carbonibus decoques. cum intepuerit, pastillos ad nucis magnitudinem facies, quos ternos cum butyro diebus quinque vel septem degeres. Item si ex faucibus causa est, occisum pullum palpitantem aperies, & tollis ejus ventriculum, quem cum suo stercore calentem & integrum in melle convolves, & per canalem degeres. Certissimum ac verum remedium est. Si exasperatio gutturis move-

rit tuffim, murrhae uncias duas, piperis uncias duas, feminis lini frixi & contufi sextarium, cardamomi femiunciam, uvae paffae sextarium, nuclei sextarium, mellis pondo duo, diligenter trita commifces ac decoques, paftillos ad nucis magnitudinem facies, ternos in die degeres.

De tuffi, quae ex humorum acerbitate generatur.

CAP. LXVII. Tuffi, quae ex acerbitate humorum provenit, tali ratione fuccurritur: in primis purgandum eft corpus tuffientis. Cucumerem itaque filvaticum vel radices ejus cum nitro Alexandrino conteres, adjunctoque vino vetere per os dabis ad cornu. Quae potio cum laxaverit ventrem, poft diem tertium squillae validioris fcrup. quatuor contundes, & optimi laferis, quantum fabae patitur magnitudo, commifces, vinique odorati sextarium, & olei veteris libram addis, & cum diligenter omnia cribraveris, triduo per os defundes ad cornu. Iftis quoque fuffimentis non minus, quam potionibus adjuvabis: fandarici uncias tres, asphalti uncias tres, allii & ceparum uncias tres. quae cum pariter triveris, in tres partes aequaliter divides, & per triduam cooperto ori vel capiti fubjectis carbonibus fuffumiges, ut odor

impleat nares. cujus tamen oculos prius ligabis, ne medicamenti acerbitate laedantur. Herbae quoque marrubii fasciculum, quam magnum volueris, deteres, & cum ovo & vino succido admisces, addita adipe cervina, vel si defuerit, vervecina cum cera resolvis, & cum tepida ad cornu degeris. Gravissimae subvenit tussi, si pilulas cypressi decoquas, & purges diligenter, addita axungia, & anagallico, & foliis tenerioribus herbae parietariae, contundas in pila, & pastillos ad nucis magnitudinem facias, quos quotidie impares cum melle & oleo & vino passo, ovis intinctos dejicies. Si placet, pro pilulis etiam folia cypressi contusa miscere cum omnibus supra scriptis, potes liquidiores facere potionem, & dare per cornu. Ad omnes tusses talem dedere plerique potionem: draganti, myrrhae, spicae nardi ana unciam unam detrivere sollerter, & cum duobus sextariis passi per triduum diffudere.

Ad tussim siccam vel ad suspirium, & arteriam exasperatam.

CAP. LXVIII. Ad arteriam exasperatam, & ad spasmus: hyssopi libram, foeni Graeci selibram, feminis lini, tracanti, anagallici, rutae viridis singulas selibras, salis

heminam dimidiam conteres, & usque ad tertiam decoques cum passo, tussienti per triduum, vulso per novem dies dabis. Alii petroselini Macedonici unciam unam semis, dauci unciam unam myrrhae, spicae nardi, costi, tracanti, singulas uncias, prius in mulsa tepida diffusas, acori, piperis, succari ana unciam unam, guttae Ammoniacae uncias duas, cassiae unciam unam, pariter deterunt, pastillos ex mulsa faciunt, post cum passo dejiciunt tediante. Ad tussim veterem & ad suspirium, vel anhelitum & ad synanchen mox dederis storacis rubeae uncias tres, myrrhae trogloditis uncias duas, opopanacis uncias duas, irisillyricae uncias duas, galbani uncias duas, resinae terbentinae uncias tres, herbae symphoniacaе unciam unam, pariter commisces & deteres, pastillos facies cum melle. Praeterea axungiae libram semis, Caricas quindecim, pineam combustam, & in pulverem redactam, liquaminis optimi heminam, mellis libram cum cauliculis excoctis, offas faciunt, & cum passo degerunt. Aliquantum hederæ folia, item populi albi folia, aequo pondere deterunt, & cum vino albo per nares defundunt. Alii rutæ folia cum melle deterunt, & cum vino optimo per na-

res defundunt. Alia: Cucumeris silvatici folia foeno miscent, radicemque ipsius contundunt, & cum lini semine & hordeo commixta offerunt. Experimento probatum est tussim suspiriumque sanare, si sulphur vivum & rosmarinum cum melle & vino veteri per sinistram narem degeras. Aliquantum panacis radicem detritam cum vini optimi hemina & tribus cyathis olei, per cavernas naris sinistrae infundunt. Praeterea rosmarini scrup. quatuor, myrrhae scrupulos duos, cum vini veteris sextario, olei hemina, per nares triduo defundunt, ita, ut in die detur hemina. Anethi acetabulum, irisillyricae acetabulum, rutae scrupulum unum, olei heminam dimidiam per os digerunt. Suspirium quoque ac tussim relevat, si radicis mori scrupulum unum, herbae heliotropii uncias tres, diligenter conteras, & cum hemina vini candidi per os defundas. Recens quoque tussis experimento curationis sedatur: lentis sextarium semis emolis, farinamque mollissimam facies, ex qua singulas heminas cum singulis heminis aquae per os per triduum degeres. Vetus autem tussis aboleri creditur, si cyathos tres ex succo porri cum hemina olei pluribus diebus per fauces defundis. Tuf-

fientes ac vulsi hac potione curantur: panacis radicis uncias duas, sulphuris vivi unciam unam, thuris masculi uncias duas, myrrhae troglodytis unciam unam commixta in pulverem rediges, ex quo duo cochlearia cum duobus ovis, addita vini veteris hemina, diebus quinque vel septem per os dabis. Expertum dicitur, ulmi cinerem levissimum, id est, favillam aqua tepenti permiscere, & olei boni aequam mensuram addere, junctisque tribus ovis, diebus, quot volueris, dare per fauces.

Ad vomicas & tussim.

CAP. LXXIX. Validissima contra tussim & vomicas compositio est: succi marrubii expressi heminam, Caricas ficas XXV, mellis Attici vel cymini sextarium semis, in olla nova ad medium decoques, post myrrhae troglodytis uncias duas, dauci unciam unam, cassiae fistulae unciam semis, cinnami semiunciam, thuris masculi unciam, aristolochiae uncias duas, opopanax unciam, irifillyricae unciam semis, radicis panacis unciam, universa conterito atque cribrato, & supra medicamentum, in quo mel & ficus coxeris, mittito, & studiose agitans fervere facito paulatim carbonibus lentis, post in pixidem plumbeam vel ligneam condito, ex

qua bina cochlearia cum hemina vini per os quotidie degeres. Vulsis vel tussientibus prodest singulos sextarios lentis, foeni Graeci & lini feminis frigere separatim, & pulverem facere, & de singulis speciebus singula cochlearia cum succo anagallici, & succo plantaginis, quantum volueris, addito vino, per os dare.

De diversis potionibus vulsorum & tussientium.

CAP. LXX. Ut diversae causae sunt, ita & difficiles curae. Quapropter studiose, quae experimentis nostris vel aliorum probata cognovimus, intimamus. Ad unum itaque animal talis potio praeparatur: fabae frixae sextarium sine sale cum aqua decoques, quemadmodum hominibus consuevit apponi. Praeterea foeni Graeci sextarium separatim mittis in cacabum, & cum fervere coeperit, primam aquam fundes, post addis aquae sextarios quinque, Caricas viginti, liquiritiae uncias duas, tantum ferveat, donec quatuor sextarii remaneant, tunc fabam istam coctam & foenigraecum cum Caricis vel liquiritia in mortario diligenter deteris, addis insuper butyri, sepi hircini ana uncias duas ad calorem diligenter resolutas. quae cum omnia miscueris, addito jure, in quo foenum Grae-

cum decoxeris, tepefacta, per cornu plus quam singulas heminas diebus singulis faucibus digeris. Quod si spissiore videris portionem, tantum passi addis, ut possit per cornu exire. Barbarorum usus adversus tussim invenit salutare remedium. Radicem herbae, cui nomen est inula, quam Campanam plerique appellant, colliges, in umbra ficabis, postea deteres, in pulverem rediges, ex quo terna majora cochlearia in singulos sextarios vini veteris pridie infundis, & cum bene agitaveris, claudes, ne odor herbae salutaris exhalet; per os triduo, vel quot volueris diebus, degeres. Item alia: lentis Alexandrinae, foeni Graeci, lini feminis, heminas singulas decoquis, addisque ei traganti unciam semis, pridie in tepida infundis, & anagallici uncias tres diligentissime resolutas, quae cum omnia in mortario triveris, in cacabo novo cum tribus aquae sextariis decoquis, exinde tertiam partem cum sextario passi tepidum per os dabis triduo continuo. sanare creditur vulfos. Si jumentum ex vulneribus faucium tussis urgebit, irifillyricae unciam unam, piperis nigri semiunciam, succari scrup. unam, myrrhae troglitis semiunciam, thuris pollinis semiunciam, traganti

prius infusi & triti unciam unam, ova quinque cum passi sextario commisces, & triduo per fauces degeres ad cornu. Post mel, butyrum, axungiam, salem & piculam commisces, offas facies, & in passo intinctas degeres. Si ab internis intussierit, succi ptisanæ heminam, defruti cyathum misces, & per triduum dabis. Si gravius tussierit animal, fabae frixae & coctae sextarium, sevi hircini uncias tres, allii capita tria pariter decoquis, & in mortario deteris, & cum passo dabis. Curat autem vulsos & ruptos: foeni Graeci sextarium unum, cum viginti Caricis, fasciculo apii, & fasciculo rutae in aqua ad medium decoquis, ita, ut post modum traganti resoluti unc. tres, & anagallici contusi unc. tres, & allii tres addantur, & omnia conterantur, offulisque ad nucis magnitudinem factis, ternae, quinae, septenae per triduum degerantur.

De scabie.

CAP. LXXI. Scabies jumentis deformem passionem, & interdum periculum generat. Contagiosa namque est, & transit in plures. Cui nascenti medicamentis non oportet occurrere, ne praeclusa cute in visceribus residens convertatur in morbum. Sed ut eruperit

perit foras, primo purgatio ventris adhibetur, si pulverem ex cucumere filvatico cum vino faucibus animalis infundis, vel certe, si radicem concisam copiose cum hordeo subministras. Quod cum ex ratione processerit, interposito triduo, aliquantulum sanguinis, si caput & collum scabies infestat, de cervice detrahes. Si vero scapulae vel armi, aut pectus in causa est, de brachiolis sanguis emittitur. Cum spinam vel lumbos aut coxas papulis aestuans prurigo pervaserit, de femorum venis sanguis emittitur. Asphaltum, sulphur vivum, picem liquidam in butyrum aequis ponderibus pariter deteris, & in sole diutissime confricans totum jumenti corpus perungis. aceti acris sextarium, piculae uncias quatuor, cedrinae uncias quatuor pariter decoquis, scabiosum animal ex lotio humano & calida permixta diligentissime perfricaturus, tunc penicillo in fuste ligato medicamentum inducis in sole asphaltum & sulphur aequaliter conteris, addita adipe porcina, & olei veteris tantundem, quae cum decoxeris, perunges in sole. Adipis libram, sulphuris vivi uncias duas, bituminis unciam unam, olei felibram, picis liquidae cyathos duos, omnia conteris & de-

coquis, & perungis sicut supra scriptum est. Lotii veteris humani, faecis scrup. quatuor, stercoris ovilli selibram, olei heminam, sulphuris vivi uncias tres, picis liquidae cyathos tres, omnia contere & decoque, & in sole calido animal semel in die perunge. Bituminis pondo duo, sulphuris vivi selibram, cerae libram, mannae thuris selibram commisces in oleo, in quo prius fasciculus anchusae decoctus est, & perungis in sole. Alia: si minus habeat integras vires, ranas in aqua decoquis, unctumque earum colligis, & cum polline lenticulae, adipe & oleo permisces, tepefacto perungis. Item alia: cucumeris silvatici radices lavas & tundis, in cacabo novo cum oleo, quantum sufficit, decoquis & uteris. Sulphur quoque cum vino decoctum similiter juvat. Si vetustate scabies occalluit, prius obradenda ferro, vel testis ad vivum est, insuper humano lotio cum aqua marina vel falsa mixto confricandum est. post sulphuris, bituminis, picis liquidae, axungiae veteris, sepi caprini, cerae, aluminis spissi singulas libras contundis, misces & decoquis, & sic animal perungis in sole. Folia rhododafnes cum oleo vetere decoques, addita pice liquida, & aceto, & cera. Cer-

tum est de experimento remedium. Memineris tamen in omni unctiōe, contra pilum jumentum in sole diutissime confricandum.

Si animal foeno malo laedatur.

CAP. LXXII. Vitiatum aliquo casu vel mucidum foenum ad similitudinem veneni animalibus nocet, quorum ista sunt signa: oculos habebunt vagos & semper micantes, ipse gradus eorum erit incertus. His de matrice auferendus est sanguis, de brachiolis flebotomandi sunt, & potionandi [ita,] Caricis in vino odorato decoctis, rursus detritis: abstinendi ab hordeo & foeno: dandae etiam diureticae potiones.

Si hordeo malo laedatur.

CAP. LXXIII. Simili observatione curantur, quae nimio hordeo aut malo laeduntur. Sed haec etiam in aqua frigida adversus torrentem diutissime detinentur. Utrique remedium est, pelliculam de ventre pulli ficcata fumo deterere, additisque octo scrupulis piperis, & quatuor cochlearibus mellis, & uncias pollinis ex thure cum sextario vini veteris tepesfacto per os dare.

Ad fascinum.

CAP. LXXIV. Fascinatum animal triste est, gravatur incessu, macescit, & nisi sub-

veneris, incidet in morbum. Bituminis igitur & sulphuris parum cum granis lauri ex aqua defundis per nares. Praeterea coriandrum vel semen ipsius cum sulphure & teda carbonibus circumferes, ex aqua ferventi animal consperges, suffumigabis. Universis quadrupedibus remedium praestat ista suffumigatio, curat, atque morbis resistit.

Remedium contra omnes morbos.

CAP. LXXV. Adversus universas infirmitates & morbos equorum vel boum, ubi primum coeperint aegrotare, potio ista succurrit: radix scillae, radices populi, quae graece appellatur rhamnos (nam est fuscior & nubellula) & sales communes, quantum sufficit, mittes in aquam, eamque animalibus usque ad sanitatem dabis in potu. Quod si desperatas valetudines praeoccupare volueris, ne unquam accidant animalibus tuis, incipiente vere hanc illis praeparabis potionem, & per quatuordecim dies continuos dabis in potu.

Si animal laedatur, dum accipit potum.

CAP. LXXVI. Ostendendum autem est, potiones ipsas oportere cum ratione defundi; siquidem frequenter evenit, ut, dum animalia potionantur, tussiant, sudent graviter, &

tremorem musculorum omnium patiantur, follicent etiam & submiſſo capite ſe ſuſtinere vix poſſint. Quod accidit, ſi, quando per imperitiam [artis] dantis, potio in arterias & ſpirituales partes pulmonis reſilierit. Unde fit & periculum praefens. Quare obſervandum eſt, ne tuſſienti jumento & pendentĩ adjicias potionem, ſed ſtatim [eum] ſolvas, paululumque deambulet, & magis ei alia portione ſubvenias: aquae tepidae oleum roſatum commiſces & agitas, & per os ſaepius dabis. Puſca quoque puleiata nares ejus fovebis, & emendabitur culpa. Obſervandum quoque eſt, ut ſubtracto hordeo & negato potu digerat animal portiones.

Si animal a venenatis beſtiolis mordeatur.

CAP. LXXVII. Plerumque a nocivis animalibus, id eſt colubris, ſcorpiis, phalangiis, & muribus caecis animalia feriuntur, & in periculum veniunt. Cujus iſta ſunt ſigna: faſtidium ciborum, pedes trahuntur, & cum producuntur, ſuccumbunt ad ſingulos grefſus, per nares deſluit ſanies, gravedo naſcitur capitis, ita, ut dejiciatur ad terram, ad ſurgendum vel incedendum deficiunt corporis vires. Generaliter curatio iſta ſuccurrit: locus, qui percuſſus eſt, ante omnia ſumigandus eſt ſuc-

centis testis ovorum gallinae, quae prius infundes in aceto, addito etiam cornu cervino vel galbano. Post suffimentum loca ipsa scarificabis, & sanguinem ex his emittis, vel certe candenti ferro comburis loca, quae venenata pestis attigit. Observare autem debes, ne aut supra articulos aut nervosis in locis in quacunque passione unquam cauterium imponas. Aduſtis enim nervis vel articulis, perpetua debilitas consequetur. Sed diligenter considera, ut aut superius aut inferius pusillum, quam nervi aut articuli sunt, cum necessitas fuerit, apponas cauteria. Animal autem, quod venenata bestiola tetigerit, expedit ut sudet, & calidis coopertoriis involutum deambulet, & farinam hordeaceam in cibo sumat, additis frondibus fraxineis & vitibus albis. In plaga autem mel Atticum vel cuminum in vino veteri mixtum, calefactum oportet imponi. Nonnulli sterco suillum recens & mel Atticum cum vino miscent, & calefactum quasi cataplasma inducunt, addentes urinam humanam.

Si buprestem comederit animal in foeno.

CAP. LXXVIII. Equus si buprestem comederit in foeno vel in pabulo, haec signa statim sequuntur. Venter ei inflatur, a cibis

resilit, & stercore minutatim & frequenter reddit; qui statim sternendus est & cogen-
dus ad cursum. Post ei vena tangenda est
de palato leviter, ut sanguinem suum deflu-
entem transglutiat, assidue deambulet, tri-
ticum cum passio infusum, & porros adferes
ad cibandum. Vinum autem tepesfactum cum
uva passa diligenter contritum ad cornu da-
bis eidem in potu.

Si vipera percusserit animal.

CAP. LXXIX. Vipera si momorderit ju-
mentum, ex morfu ejus pus consuevit exire.
Nam si praegnans erit, totum rumpitur cor-
pus. Ad morsum tamen viperae, vel pha-
langii, aut muris aranei, commune reme-
dium est, terram formicarum cum vino mis-
cere & dare per fauces. Vel certe de ipsa
terra frequentissime vulnera confricare. Ad
quas causas etiam terra talparum creditur
posse prodesse. Quod si in itinere aut in lo-
cis, ubi desit copia fomentum, necessitas ipsa
contingit, piperis grana triginta cum sextario
vini veteris tepesfacto faucibus degeres. &
herbam thymum tritam cum vino si dederis,
prodesse creditur. Morsus viperae vel cujus-
cunque serpentis ostenditur, si humor puti-
dus de plaga incipit currere. Praesens reme-

dium est, si haedum, vel gallum, vel agnum in recenti occideris, & calentes pulmones ejus cum sanguine, vel corde, vel jecore vulneri apposueris, diligenterque constrinxeris, ut omne virus educat: daturus continuo potionem: acori Pontici semiunciam tritam cum vini veteris sextario, salis triti heminam pariter misces, & tepefactum faucibus degeris. Si perseverat tumor, vitem albam silvestrem copiose comburito, & ex cineribus ejus lixivium facito, & in potionem triduo ad unum sextarium dato. Cinerem quoque ipsum cum aceto in modum cataplasomatis vulneri imposito. Si nihil profecerit, cauteriis urito, uista solenniter curato. Farinam quoque hordeaceam cum vino & sale, oleoque decoctam in cicatricem oportet imponi.

Si araneum comederit.

CAP. LXXX. Jumentum si in pabulo araneum comederit, haec erunt signa: totum corpus tumebit, sed circa auriculas, & oculos, & nares inflatio cum indignatione major apparet. Cui hac ratione subvenis: de palato sanguinem tolles, eumque exceptum cum sextario aceti & hemina salis miscebis, & circa plagam vel loca tumentia perunges, diligenterque operies, ut sudet. Hac ratione sanabitur.

Si phalangius percusserit animal.

CAP. LXXXI. Si phalangius jumentum percusserit, his apparebit indiciiis. Stat ei veretrum prae dolore, & videbis velle mingere. Cui ista ratione subvenies: piperis unciam unam, pyrethri unciam, uvae silvaticae unciam, terito, & cum vino veteri per fauces dato.

De mure araneo.

CAP. LXXXII. Mus araneus pestis venenata, & tam equis quam bobus noxia. atque ideo, cum captus fuerit, merfus necabitur in oleo, ibique in putredinem vertitur, ex quo medicamento, cum animal mordetur, plaga linitur, & curatur animal. Vel si inventus non fuerit, cyminum tritum cum pice liquida axungiaque miscetur, ad spissitudinem malagmatis coquitur, impositumque a periculo liberat & sanat. Quod si in suppurationem fuerit plaga conversa, lamina ferrea candenti aperienda est, & quidquid vitiosum est, inurendum, atque ita pice liquida vel oleo curandum. Ne autem mus araneus animal mordeat, ipsum animal vivum de creta circumdabitur, quae cum induraverit, suspenditur in collum, & non contingetur a morfu. certissimum est. Adversus morsum

comprobatur allium tritum cum nitro, & si nitrum defuerit, cum fale & cymino permiscere, atque ex eo pulvere loca, quae morfu contacta sunt, confricare. Quod si eruperint vulnera venenata, hordeum combustum in pulverem rediges, & diluto aceto vulnere insperges, & hac ratione sola curabis. daturus potionem, pollinem tritici, hordeum, cedriam, & vini sextarium per fauces degeres. Quod si praegnans mus araneus fuerit, qui percusserit, his agnoscitur signis: pustulae per totum corpus exeunt; sed simili, ut supra scriptum est, ratione curabitur.

Ad ictum scorpionis.

CAP. LXXXII¹. Scorpius si jumentum percusserit, his agnoscitur signis: Genua contrahuntur, claudicat, non manducat, de naribus fluent pituitae virides, ut accumbit vix resurget. Simili ratione curatur sicut serpentis ac viperae morsus: stercus tamen asininum velocius in plagam oportet imponi.

De canis rabidi morfu.

CAP. LXXXIV. Canis rabiosi morsus & jumentis & hominibus exitium inferre consuevit, usque eo, ut ipsos, qui contacti fuerint, hydrophobos faciat & convertat in rabiem. Qui hac ratione curantur: locus, qui morsus est, ferreis, vel quod utilius est, cu-

prinis cauteriis urito, in loco tenebroso eum constituito. Sic etiam eum adligabis in tenebris, ne aquam videat. Quod si canem ipsum occidere poteris, jecur ejus decoctum dabis ad manducandum, vel detritum faucibus degeres. Foeni quoque flores combures, & cum axungia veteri deteres, & ad morsum appones. salutare remedium est. Sed specialiter prodest, si radicem cynorhodon, id est, herbae, quae appellatur rosa canina, effoderis, & lotam prius atque contusam diligenter, siue homini siue animali, quod rabiosus canis momorderit, in plaga apposueris, contritamque cum vino veteri propinaueris quotidie ad bibendum. Hac enim sola ratione nec hydrophobus fiet, & imminens discrimen evadet. Canis rabidi morfibz subvenit, si tres scrup. nitri, Judaici bituminis scrupulum unum, tritum cum hemina vini veteris tepentis triduo per os degeras. Sambuci quoque grana vel succum de foliis aut de cortice exprimes, & cum vino veteri dabis in potu. Sed tunc efficax est haec potio, si de eo sambuco dederis, quod non in terra, sed in alia arbore fuerit innatum.

Si animal comederit stercus gallinarum.

CAP. LXXXV. Si fimum gallinarum animal in hordeo comederit, vel foeno sumserit,

quasi a venenatis bestiis percussum cruciatur continuo, internorum dolor & inflatio subsequitur, ad similitudinem quoque strophii & volutatio ac tussis asperrima. Adversus quam necessitatem, apii feminis deteris uncias duas, & cum vini veteris sextario & hemina mellis temperas, & per os defundes, & tam diu deambulare compelles, donec potio ventrem moveat. Quod si nimius dolor etiam abrobatio fuerit subsecuta, baccarum lauri libram, nitri felibram, aceti sextarios duos, olei sextarium, diligenter trita permisces, & ad focum calefacies, & in loco calido per triduum unges, & contra pilum diligenter fricabis, certissimum daturus ex sudore remedium. Adversus hujusmodi casum physicum remedium experimenta docuerunt: pulum si occideris vel gallinam, ventremque ejus crudum, & adhuc calentem cum stercore suo equo vel mulo involutum melle digerere per fauces. Optimum creditur: tres pilulas gypsi cum vino veteri deterere, & tepidum per os dare, eadem optime sanare firmatur. Lixivium quoque de arbore ulmi, vel cujuscunque generis ligni cinerem, dummodo bene cretum, cum oleo miscere, ac liquidum & tepidum defundere per fauces, physicum & salutare laudatur.

VEGETII RENATI
ARTIS VETERINARIAE
SIVE
MVL OMEDICINAE

LIBER QVARTVS

PRAEFATIO

SOLENNIS excusatio negligentium est, dispendia ex dissimulatione venientia Deo imputare vel casibus. Minus namque peccare se credit ignavia, si id, quod ipsius culpa accidit, ad potestatem incipiat deferre fortunae. Sic de aegrotantibus dicitur morituros, & si medicina cesset, evadit. Cui disputationi, quia non solum iners, sed etiam impia est, non libenter assenserim. Malo enim nihil expertum relinqui, quam si quid calamitatis evenerit, avaritiae vel dissimulationibus imputari. Sed fortasse aliquando vera [illa] videantur in homine, qui divina providentia ac dispositione fatorum creditur regi. Animalia vero, cum quibus divinitas nihil dignatur habere commune, nisi homi-

num studio impensisque curentur, absque ambiguitate depereunt. Quid enim jumentis spei superest, quae divinitas fovere respuit, si hominum medela cessaverit? Saepe accidit, ut neglectis animalibus, quae primo cum perirent morbo, contactu crescens pestilentia greges integros perimat, quum polluta a languidis pascua, infectique fontes, ita nocent, quasi in venena vertantur. Postremo aegroti odor cum sanorum impleverit nares, ipso foetore visceribus inferet morbos. Sic ad pullos mors a matribus corrupto lacte transmigrat. Sic in numerosis stabulis, quamvis vile jumentum, si contagiosam semel suscepit passionem, veloci transitu pretiosa quoque jumenta consumet. Sed adversum omnia diligentia, studium, herbarum potestas, curandi scientia, prodesse consuevit. Sicuti medicorum prima doctrina est humani corporis partes organorumque cognoscere, ita necessarium Mulo medicis, de ossibus, de nervis ac venis jumentorum universa perdiscere. Neque enim curare rationabiliter potest, qui qualitatem rei, quam curat, ignorat.

CAPVT I.

De numero & positione ossium.

IUMENTVM igitur habet in capite ossa duo, a fronte usque ad nares alia duo, maxillaria inferiora duo, dentes quadraginta, id est, molares quatuor & viginti, caninos quatuor, rapaces duodecim. In cervice autem sunt spondyli septem, spatulae renum sunt octo. a renibus usque ad anum septem, muscarium habet commissuras duodecim. In armis prioribus sunt regulae duae. ab armis usque ad brachiola duo. A brachiolis usque ad genua duo. In genibus parastaticae duae. a tibia usque ad articulos duo. Bases quae appellantur, numero duae. Usque ad pumices ungulae ossa minuta sedecim, in pectore unum: costae tamen in interioribus triginta sex. Item a posterioribus a cumulari usque ad molaria duo; a molaribus usque ad vertebrae duo, costales duo. Ab acrocolesio usque ad gambam duo; a gamba usque ad cirros tibiales duo, minuta usque ad ungulas sedecim. Et sunt ossa omnia centum septuaginta.

De numero & qualitate membrorum.

CAP. II. Nunc mensuras numerumque

membrorum oportet exponi. In palato gradus sunt duodecim. Longitudo linguae habet pedem semis. labrum superius habet uncias sex, inferius uncias quinque, maxillae singulae uncias denas: a cirro frontis ad nares habet pedem. auriculae singulae continent uncias senas. In oculis autem singulis unciae quaternae. a cirro, ubi definit cervix, usque ad Mercurium continentur calculi octo. Spina continet subter spatulas triginta duas. a commissura renum (quod cumulare dicitur) usque ad imum muscarium commissurae sunt duodecim. Sagulae longicia uncias duodecim; ab armis usque ad brachiolum uncias sex, a brachiolis usque ad genua longitudo continet pedem: ab articulis usque ad ungulas uncias quatuor; in longitudinem vel prolixitatem pedes sex. Haec eumetria equi convenit staturae honestae ac mediae. Caeterum non dubitatur in buricis minora ista, & in primae formae equis esse majora,

De numero & qualitate nervorum.

CAP. III. Nervorum quoque numerus, qualitas, ac mensura pandenda est. A mediis naribus per caput, cervicem, ac mediam spinam, usque ad imum muscarium descendit filum duplex, quod continet pedes duodecim.

duo nervi in cervice palmarii continent pedes quatuor. ab armis usque ad geniculum nervi duo. a geniculo usque ad basin nervi quatuor. In prioribus sunt nervi decem, in posterioribus decem. a renibus usque ad testes nervi quatuor. fiunt in se omnes nervi triginta quatuor.

De qualitate venarum.

CAP. IV. Consequenter venarum quoque indicandus est numerus. In palato venae sunt duae, suboculares duae, in pectore duae, de brachiolis duae, de sub cirris quatuor, de talis duae, de coronis quatuor, de feminibus quatuor, de femoribus vero duae, de sub gambis duae, de muscario una, venae matricis in cervicibus duae. fiunt pariter venae undetriginta.

De indiciis & aetate equorum.

CAP. V. Aetatem jumentorum ex dentibus aliisque signis oportet agnosci, ne vel ementes imperitiae subeamus incommodum, vel curantes aegrotantis ignoremus aetatem. Quia sicut hominibus, ita & equis, aliud convenit, cum jumenta sunt fervida, aliud cum senectute jam frigida. Manifestum est autem notas corporis cum aetate mutari. Pullis enim bimis & sex mensium, mediis

dentes superiores cadunt, quos lactantes vocant. cum autem quartum annum agere coeperint, deciditibus his, qui canini appellantur, alios supponent. Deinde intra sextum annum molares cadunt. Sexto anno quos primo mutavit, exaequat. Septimo omnes explentur aequaliter, & ex eo cavatos habere incipiunt dentes, nec postea quot annorum sint, sciri ad fidem potest, nisi signis aliis, quae usus edocuit. Decimo namque anno tempora cavari incipiunt, & supercilia nonnunquam canescere. Duodecimo anno nigredo in medietate dentium apparet. Plerique adferunt, domitis & freno affuetis animalibus rugas, quae in labris sunt superioribus computandas, ita, ut ab angulo, ubi incipit morsus, incipientes, usque ad extremum labrum perveniamus. quia annorum numerum, rugarum numerus ostendit. Proptremo rugarum multitudine, tristitia frontis, dejectione cervicis, pigritia totius corporis, stupore oculorum, palpebrarumque calvicie senectus ipsa se prodit.

De signis, quibus agnoscitur patria.

CAP. VI. In permutandis equis vel distrahendis, maximam fraudem patriae solet afferre mendacium. Volentes enim carius

vendere, generosissimos fingunt. Quae res
 nos compulit, qui per tam diversas & lon-
 ginquas peregrinationes equorum genera uni-
 versa cognoscimus, & in nostris stabulis saepe
 nutritivimus, uniuscujusque nationis explicare
 signa vel merita. Nam ut viliora ministeria
 taceamus, equos tribus usibus vel maxime
 necessarios constat, praeliis, circo, sellis. Ad
 bellum Hunniscorum longe primo docetur
 utilitas patientiae, laboris, frigoris, famis.
 Toringos deinde & Burgundiones injuriae to-
 lerantes. Tertio loco Frigiscos, non minus
 velocitate, quam continuatione cursus invi-
 ctos. Postea Epirotas, Samaricos, ac Dal-
 matas, licet contumaces ad frena, habiles
 armis [ac bellis] asseverant. Curribus Cap-
 padocum gloriosa nobilitas: Hispanorum par-
 vel proxima in circo creditur palma. Nec
 inferiores prope Sicilia exhibet circo, quam-
 vis Africa, Hispani sanguinis velocissimos
 praestare consueverit. Ad usum sellae Persis
 provinciis omnibus meliores praestat equos,
 patrimoniorum censibus aestimatos, tam ad
 vehendum molles, & pios incessibus, nobi-
 litate pretiosos. sequuntur Armeni atque Sa-
 phareni, in qua nec Epirotas Siculosque de-
 spexeris, si mores ac pulchritudo non deferat.

Hunniscis grande & aduncum caput, extantes oculi, angustae nares, latae maxillae, robusta cervix & rigida, jubae ultra genua pendentes, majores costae, incurva spina, cauda filvosa, validissimae tibiae, parvae bases, plenae ac diffusae ungulae. ilia cavata, totumque corpus angulosum, nulla in clunibus aruina, nulli in musculis tori, in longitudine magis, quam in altitudine statura, propensior venter exhaustus, ossa grandia, macies grata, & quibus pulchritudinem praestet ipsa deformitas: animus moderatus & prudens, & vulnerum patiens. Persis & statura & positio a caeteris equorum generibus non plurimum differt, sed solius ambulaturae quadam gratia discernuntur a caeteris. gradus est minutus & creber, & qui sedentem delectet & erigat, nec arte doceatur, sed naturae veluti jure praestetur. Inter colatorios enim & eos, quos totonarios vulgus appellat, ambulatura eorum media est, & cum neutris sint similes, habere aliquid creduntur ab utrisque commune. His sicut probatum est, in brevi amplius gratiae, in prolixo itinere seavior patientia, animus superbus, & nisi labore subjugetur assiduo, adversum equitem contumax. mens tamen pru-

dens, & quod mirum est, in tanto fervore cautissime decoris est observantior; incurvata in arcum cervix, ut mentum recumbere videatur in pectore.

De temporibus vitae.

CAP. VII. Aetas longaeva Persis, Hunniscis, Epirotis, ac Siculis: brevior Hispanis ac Numidis. Frequens opinio est, Barbaricis nulla adhibenda medicamina, quod usque adeo naturae beneficio aegroti convalescant, ut eis nocitura sit cura. Sed falsa erat ista persuasio. Nam quando fortiora membra sunt, tanto diutius vivunt, si ex arte veniens medela non deficit. Spadonibus tamen inter auctores constitit sanguinem de matrice nunquam nisi forte ex nimia & extrema necessitate, tollendum: propterea quod caloris maximam partem cum testibus amiserunt. De palato tamen, si non impediatur negligentia, omnibus prope mensibus tam spadonibus quam testiculatis, minuendus est sanguis. Admissarii vero si cohibeantur a venere, nisi dematricati fuerint, caecari saepe dicuntur: quamvis eo anno, quo admissum faciunt, non sit eis vena laxanda, ne generationi intentum corpus cura geminae necessitatis exauriat. Studiosis equorum quae cura stabuli,

qui alimentorum cultus, quae observationis sollicitudo praestanda sit, primus ac secundus indicat liber. Nunc decursis omnibus his, quae hujus artis doctrina poscebat, ad compositiones necessariarum potionum medicamentorumque descendimus, in quibus & explorata congeessimus, & ea, quae non tam ad utilitatem curandi, quam ob caritatem emendi mulo medicorum cupiditas inflaverat, submovimus. Constat namque, non tam multis neque pretiosis speciebus, sed paucis, & ad causam, de qua agitur, accommodis posse sanari. Primum igitur ut pingua sint jumenta tam in curulibus quam in sellaribus, decet, deinde ut sana permaneant, post ut aegroti curentur, confectiones (ut dictum est) medicaminum proferemus electas ex auctoribus multis, de experimentis manifestissimis approbatas.

Potio ad reficienda jumenta, & diapente.

CAP. VIII. Traditur Chiron ad reficienda jumenta vel curanda, hanc edidisse potionem, quae internos exterageat morbos, quae tussim reprimat, vulsos ac tussicos curet. Ptisanæ sextarium, lini seminis heminam, croci unciam unam, intestinum porcinum recens, quod longanonem vocant, prius diligenter

lotum, vel acronem: quae si in praesentia forte non suppetunt, haedinum caput cum pedibus & intestinis ac ventre, & diligenter quasi ad hominum usus curatum, in cacabum mittis. addes superioribus hyssopi fasces duos, cochleas germanas purgatas quindecim, bulbos quindecim, ficus duplices viginti, rutae fasciculum unum, baccarum lauri sextarium unum tritum, dactylos viginti, allii purgati capita tria, sepi caprini uncias sex, pulegii ficci fasciculum. Quae omnia trita decoquis in aqua cisternina vel coelesti, donec liquefacta carne defluant ossa. sed aquam saepius adjicies, ne medicamentum ustura constringat. Sed cum spissum videris, colabis, abjectisque excrementis & ossibus, traçanti uncias tres pridie calida infusas, ut inturgescat & solvi possit, adjicies, passi sextarios tres, ova cruda sex, olei rosacii ova plena sex, butyri resoluti uncias tres, anagallici uncias tres, amyli uncias tres, pulveris quadrigarii uncias tres, lomenti fabae [id est, farinae] sextarium. Haec omnia ita temperabis, ut per cornu defluant, & sextarios singulos jejunis animalibus per triduum dabis. & si volueris septem diebus interpositis repetis, & das a capite potionem. Jumenta

a morbis vindicat & custodit: Gentianae, aristologiae rotundae, myrrhae troglodytis, rursurae eboris, & baccarum lauri aequis ponderibus pulvis immixtus, ex quo grande cochleare plenum fumis. Addes hyssopi triti scripulos quatuor, mellis vel passi uncias tres, vini sextarium, gisni resoluti pastillum unum, post cursum sive post laborem conditi bene piperati heminam adjicies, aestate roris vel absinthii tantundem, & per os dabis ad cornu. Si aestu animal fatigatur, puscam cum pulegio trito mifces, naresque & faciem corfovebis: ova quoque trita cum hemina vini veteris optimi faucibus infundes, ut per ovi refrigerium vini virtus accrescat. Maciem languoremque depellit, si semiunciam sulphuris cum myrrhae scripulis quatuor in pulverem resolutis ovum crudum & vini veteris sextarius addatur, frequenterque per fauces detur: diapente est (ut supra retulimus) necessarium pluribus causis ac morbis, & semper diligenti confectione servandum. Gentianae, aristolochiae rotundae, myrrhae, rursurae eboris, & baccarum lauri, de recentibus speciebus in unum redactis minutissimis pulvis, ex hoc febrientibus plenum cochleare cum tribus unciis mellis, & aquae tepidae

sextario, in qua radices junci, & apium sufficiens decoctum fuerit, per os dabis, ita ut triduo similiter cura procedat. Idem pulvis si ultra cochlearium cum sextario vini veteris & olei viridis hemina detur, animal a quibuslibet venenis, vel serpentum aut bestiolarum moribus liberat. Cui si piperis atque pulegii, nec non etiam cymini pulveris, aliud cochleare addideris, & cum vini veteris sextario dederis, omne frigus expellit.

Ad tussim & vulsos.

CAP. IX. Tussim quoque insanabilem cura cum hemina passii, & tribus unciiis olei & ovo crudo, si per triduum defundis faucibus, addito fabae polline, & foeni Graeci binis cochlearibus. Praeterea valde tussientibus prodest, fabae frixae sextarius sine sale coctus, sepi caprini unciae tres, butyri unc. 3, allii purgati capita tria decocta cum succo ptisanæ, data per triduum. Quo medicamento validius creditur: ficus ficcae pondera duo, foeni Graeci sextarium, tracanti unciam, pridie in calida infusa, anagallici unciam, rutae viridis fasciculum, apii fasciculos tres, pariter in aqua diutissime decoques, & faucibus per triduum defundes. Curare etiam vulsos creditur, si septem uncias ci-

neris mundissimi colligas, addasque olei uncias tres, bulbos tritos septem, anagallici unciam, butyri unciam, sepi caprini unciam, mellis uncias tres, plantaginis viridis tritae uncias tres, passii heminam, ptisanæ vel lini feminis heminam: quæ ita temperata, ut per cornu defluant, per triduum, vel ut necessitas cogit per plures dies, jejunis singulos sextarios dabis. Desperatam tussim sæpe curavit potio vilis ac facilis: pulveris ex faba uncias sex, pulveris ex foeno Graeco uncias sex, enulae tunssæ ficcae pulveris uncias sex, pulveris anagallici tunsi uncias tres, butyri uncias sex: quæ omnia cum tribus boni vini sextariis additoque passii sextario uno semis, pariter agitabis, & uni equo jejuno ante lucem bina cornua per os dabis, donec omnem ebibat potionem. Curam quoque non parum profuisse experimenta docuerunt, hac ratione compositam: fabae frixæ sextarium sine sale decoques, addeque sepi hircini resoluti uncias tres, butyri uncias quinque: in mortario deteres universa. Praeterea foeni Graeci sextarium bene purgatum fervere facies, primamque aquam inter initia fervoris effundes, addeque aquae sextarios quinque, pinguißimas Caricas viginti, & liquiritiæ un-

cias quatuor, pariter decoquas, donec aqua ad tres sextarios redigatur. tunc in mortario deteris foenum Graecum, liquiritiam & Caricas, miscesque cum faba, superfundis etiam calidam, in qua Caricae cum caeteris coctae sunt: contemperatisque omnibus, si liquor spissior fuerit, tantum passî addes, ut per cornu facile possit exire. diebus plurimis ex eo per os singulos sextarios tuffientibus dabis.

Ad cossos, vermes vel tineas.

CAP. X. Cossos, vermes, vel tineas, caeteraque animalia ventris extinguit, si heminam cineris ex olivae ligno arido collecti cum hemina olei viridis per triduum dabis ad cornu. Alia quoque confectio, sed quae saepe mortiferam liberat passionem. pulveris fantonici, itemque absinthii Pontici, nec non lupini crudi, & herbae centaureae, & ervi pollinis, & feminis raphani binas uncias mittis, addisque cornu cervini unciam, sinopidis Pontici pastillos tres, opopanacis semiunciam, vini tenetani vel alterius austeri sextarios duos, olei viridis sextarium, quae tepefacta ita animali defundis, ut per os cornu accipiat, in clivo constitutum, quatenus succus facilius ad interiora perveniat. Postero die idem animal pronum constituatur in

clivo, & per clysterem illius tepidae potionis sextarius ingeratur, quatenus alternis diebus ex utraque parte injecta potio coagulare, quod appellatur, possit infundere, in quo illae noxiae bestiolae coguntur, & per-tuso ventriculo excruciatæ doloribus animalia perimunt. Est & tertia confectio non minus valida: radicis capparis Siculi, vel baccas cum foliis ad unam libram deteris, pariterque commisces, addisque aceti sextarios duos. Quod medicamentum interdum per os (sicut superius dictum est) interdum per intestinum injicis animali, ut internos hostes potionis austeritate consumas.

Adversum omnia genera morborum.

CAP. XI. Adversum omnia genera morborum salutaris confectio præparanda est, ut inter ipsa initia ex conditis possit occurri. Cassia est enim medicina, quae fera est. Myrrhae libram, turis masculi libram, mali Punici corii tursi libram, piperis uncias tres, croci uncias tres, acaciae rufae selibram, Cadmiae botryodis selibram, refinæ ustae selibram, absinthii Pontici selibram, pulveris serpylli selibram, betonicae selibram, centaureae selibram, sagapeni selibram, saxifragae selibram, peucedani selibram. quae omnia bene

tunsa & cribrata in mellis optimi tribus sextariis misces, & ad carbonem leniter paululum coquis, post in vase stagnaeo vel vitreo condita servas, ex qua confectione morbidis, si febriunt, ad diem singula cochlearia majora cum hemina aquae tepidae, & olei floris tribus unciiis dabis. Quod si absque febre sunt morbidis, vel convalescere jam coeperint, cum vino & oleo plurimis diebus dabis, donec animal liberetur, quam validissimam & approbatam noveris potionem.

Confectio suffimentorum salutaris.

CAP. XII. Suffimentorum compositio fascinum pellit, lustrat animal, fugat daemones, submovet morbos. Odor namque fumi ac spiritus per os ac nares ingrediens, penetrat ad viscerum omnes recessus, ac curat saepius loca, quae potiones non potuerunt curare. Etiam in hominibus suffimentorum vapor praecipue sequitur. Denique desperatos & periculosissimos morbos auctores multo medicinae adferunt, non ex pabulo aut aquarum vitio, sed aëris corruptione descendere. Et ideo facilius languorem, quem pestilens morbus ingessit, suffimenti salubris hujus curat afflatus. At talis compositio suffimentorum: sulphuris vivi libram, bituminis Judaici li-

bram, opopanacis unciam, galbani felibram, castorei felibram, ciceris crudi felibram, albitis felibram, falis Ammoniacy uncias tres, rasurae cornu cervini uncias tres, sinopidis uncias tres, gagatis foeminae uncias tres, lapidis gagatis uncias tres, lapidis ematitis unciam unam, lapidis fideritis unciam unam lapidis argyritis unciam unam, caballiones marinos septem, stellas marinas quatuor, pilas marinas septem, crudas marinas septem, ungues marinos septem, uvae marinae uncias tres, medullae tediae pineae pondera tria, cedriae pondera tria, picis liquidae pondera tria, ossa sepiae septem. haec ficcata pariter deteruntur atque miscentur. ex quibus unum cochleare, cum opus fuerit, vivis carbonibus aspergis, & cooperto capite, ut fumum per os naresque suscipiat, animal suffis. Quod suffimentum, praeter curam jumentorum, sanat incurrentes hominum passiones, grandinemque depellit, daemones abigit & larvas.

Confectio pulveris quadrigarii.

CAP. XIII. Quadrigarium pulverem vocant, qui ex diverso pigmentorum genere mixtus & per se adjuvat animalia, & aliis potionibus pro modo vel curatione miscetur.

Hujus Chiron talem compositionem faluber-
rimam credit: tracanti pondera tria, aloës
uncias sex, myrrhae uncias sex, & scrup. 1,
costi unciam unam, & scrup. 1, amomi un-
ciam unam, & scrup. 1, cassiae unciam unam,
& scrup., gentianae libram unam, aristolo-
chiae libram, centaureae libram, betonicae
libram, faxifragae libram, samfuci libram,
opii libram, abrotani libram, eupatorii un-
cias sex, cardamomi uncias sex, folii uncias
tres, spicae nardi uncias tres, spicae Celticae
uncias sex, asari libram, dauci uncias tres,
castorii uncias sex, opopanax uncias sex,
galbani uncias sex, struthii uncias sex, panacis
radicis uncias sex, liquiritiae uncias sex, ab-
sinthii fasces tres, succi herbae peristerei sic-
cae & cribratae uncias quinque, haec omnia
pariter conteres, & diligentissime in vase vi-
treo vel stagneo servabis. Pelagonius vero
quadrigarii pulveris ejusmodi composuit con-
fectionem: cinnamomi, spicae Syriacae, spi-
cae Indicae, croci Siculi, myrrhae Troglo-
dytis, scienī, piperis nigri, piperis longi,
mannae croci, betonicae, cassiae nigrae, trif-
saginis, folii, nardi, lentisci, cepe Indici,
nardi, storacis, acori Pontici, turis masculi,
irifillyricae, thymi Cretici, piperis albi, ca-

lami aromatici, asari Pontici, petroselinî, mannae croci, mali terreni, gentianae, rosae aridae, cassiae fistulae, enulae: omnia aequis ponderibus pro modo animalium mifces, conteris, cribras, in pyxide vel vitreo dolio condis, & cum opus fuerit, singula cochlearia, vel amplius, si vires patiuntur, jumentis singulis dabis, addito vino & oleo. Interdum aliis potionibus mifces, si ratio artis vel cura mandaverit. Absyrtus quadrigarium pulverem hac ratione composuit: folium, spica nardi, crocus, piper album, piper longum, piper nigrum, opopanax radix, cassiae dafnitae, cassiae marmalitis, cassia nardina, irisillyrica, apii semen, malum terrae, peucedanum, sabina, gentiana, herba rosina, thymum, myrrha, trixago, costum, tus masculum, gesse mantium, malum Punicum, calamum aromaticum, rosa ficca, ruta agrestis, petroselinum, aristolochia longa, amomum, calamum Syriacum, herba Artemisia. Haec omnia pro numero animalium praeparas, aequis ponderibus intermifces & tundis, cribrasque & servabis, adversus passiones ufurus.

Compositio caustici.

CAP. XIV. Causticum humectata ficcatur,
laxata

laxata constringit, luxata parat, laesa confirmat. Hujus Chiron talem compositionem demonstrat. Bituminis Judaici pondera duo, bituminis Apollonii pondera duo, mannae turis uncias sex, bdellii Arabici uncias duas, medullae cervinae pondera duo, propoleos uncias duas, galbani uncias duas, guttae thoracis uncias duas, cerae communis pondera duo, resinae cavealis libram unam, visci Italici uncias tres, apochymatis uncias duas, succi hyssopi uncias duas, guttae Ammoniacae uncias duas, picis Brutiae libram, [liquefacienda liquefac, pulverem aliorum addens agita & coque, ut sit una substantia, quo uteris adversus vesicas & suffusiones, quae nascuntur in genibus & tibiis, & nodis, & articulis: & glandulas & ossilaginem curare creditur.] Pelagonius causticum, quod suffusiones vesicasque ficaret in genibus vel articulis, hac ratione composuit: cerae Punicae libram, resinae pondera duo & semis, galbani uncias tres, asphalti Judaici pondera duo, myrrhae secundariae pondera duo, bituminis libram, Ammoniaci uncias sex, costi uncias sex. Verum caetera decoquis in cacabo fictili novo, qui cum refrixerit, addis asphaltum & Ammoniacum & costum pro

mensura, qua scriptum est, tritum ad modum farinae, & agitabis, & iterum coques, ut fit una substantia, quo uteris adversum venas & vesicas & suffusiones, quae nascuntur in genibus, aut in tibiis, aut inter nodos, aut in articulis, usque eo, ut ossulaginem curare credatur. Malagma quoque causticum hac voluit ratione componi. Picis pondera duo, cerae pondera duo, galbani uncias tres, resinae libram, adipis taurinae pondera duo, bdellii uncias septem, thuris pollinis uncias tres, resinae terebinthinae uncias sex, visci pondera duo, glutis uncias tres. Absyrtus hujusmodi causticum hac ratione composuit, glandularis resinae frixae uncias tres, picis durae uncias tres, bituminis Judaici uncias tres, evisci uncias tres, galbani uncias tres, bituminis Graeci uncias tres. Haec omnia in vino decoquis; bitumen vero contundis & superimmittis.

Compositio malagmae.

CAP. XV. Compositio malagmae ad tumores duros & veteres. Galbani uncias duas, resinae libram, Ammoniacy selibram, picis Brutiae selibram, cerae libram, olei, quod temperare possit. Item malagma ad tumores duros & veteres: galbani libras duas, Ammoniacy selibram, resinae terebinthinae seli-

bram, opopanax libram, storacis libram, cerae rufae libram, bdellii libram, piperis albi unciam unam, baccae lauri libram, piperis longi unciam unam, picis Brutiae febram, olei irini quantum fufficit.

Compositio collyrii fistularis.

CAP. XVI. Collyrium fistulare, quod conficitur, ut mittatur in fistulas vulnerum, quae ab initio curata fuerint negligenter. Formatur autem ad mensuram ipsius fistulae, ut cum immiffum fuerit, eandem possit implere, ut celerius jam consumpta duritie, caro viva ducat solidam cicatricem. Mify libram, feculae libram, aeruginis libram, chalcitis libram, cymini uncias sex, teres cum aceto, vel collyria facies. Item aliter componitur collyrium fistulare: mify, aeruginis, chalcitis libras singulas, mellis uncias sex, zungitis pondera duo, coquas ex vino veteri, pastillosque inde facies fistulis inferendos.

Compositio malagmae crudae.

CAP. XVII. Compositio malagmae crudae: calcis vivae libras duas, sinapis Alexandrini libram, ficus ficcae uncias sex, axungiae quantum fufficit, immifces, contundis & uteris.

Compositio syncrismae.

CAP. XVIII. Compositio syncrismae: cerae rufae pondera duo, resinae frixae pondera duo, olei laurini libram, sepi taurini libram, axungiae libram, medullae cervinae libram, olei Cyprini, aeruginis, hyssopi, axungiae veteris libras singulas: haec omnia pariter ad carbones decoquis & uteris.

Compositio traumatici.

CAP. XIX. Traumaticum medicamentum curationi vulnerum valde convenit. Nam absumpta putredine vivam carnem ad sanitatem reducit. Hujus est talis compositio: mify libram, chalcitis pondera duo, aeruginis libram pariter colabis, & supra tegulam in ignem pones, & coques, ut rubeum fiat. Post in mortario teres, & ad similitudinem farinae pulverem facies. Deinde duos sextarios mellis in olla nova coquis cum vino, & cum fervere coeperit, pulverem supra scriptum agitabis & pariter decoques: refrigeratoque ad cancrumatas plagas, ad fomicem & cicatrices reducendas uteris. Traumaticum quoque hac ratione componitur: Mify, cathimiae, aloës, acori libras singulas, aeruginis libras duas, chalcitis libram, mellis libras duas in olla nova decoques, refrigeratoque uteris.

Compositio malagmae basilicae.

CAP. XX. Malagmae quoque istiusmodi compositio approbata est: mellis libram, galbani, storacis, bdellii, piperis albi singulas libras, Ammoniacy pondera duo, medullae cervinae, baccarum lauri ana libram, thuris pollinis uncias duas, sepi caprini uncias quinque.

Alia compositio malagmae.

CAP. XXI. Malagmae quoque medicamentum hac ratione componitur: ammoniaci uncias tres, cerae libram, nitri floris uncias duas, resinae terebinthinae pondera duo, storacis uncias tres, baccarum lauri uncias sex, olei Cyprini uncias tres, olei laurini uncias tres, medullae cervinae uncias sex, olei rosati uncias tres, adipis aserinae uncias sex, hyssopi uncias quatuor, adipis cervinae uncias sex, opopanacis uncias sex, piperis albi uncias duas, galbani uncias tres, axungiae veteris libram, aceti acerrimi heminam, thuris masculi uncias quatuor.

Compositio prima anacollimatis.

CAP. XXII. Absyrtus compositionem anacollimatis ejusmodi composuit & prodidit: floris nitri sextarium, opopanacis uncias tres, croci Siculi uncias duas, piperis albi unciam,

pollinis turis uncias tres, cochleas contusas decem, bulbos viginti, avellanas viginti, quae omnia contusa & permixta, si aceto temperaris, divulsa conjungis. Efficacius tamen est, si locis dolorosis emissum sanguinem ipsius animalis addideris. Compositio synchrismae: storacis uncias quatuor, Ammoniacy uncias tres, medullae cervinae uncias duas, olei glaucini uncias sex, olei Cyprini uncias tres, sevi taurini uncias tres, resinae terebinthinae uncias quatuor, adipis urinae uncias tres, adipis leoninae uncias quatuor, propoleos uncias tres, olei veteris uncias sex, axungiae veteris libram, olei Sabinensis libram, opopanacis, galbani uncias tres. Haec ad carbonem lentis vaporibus decoquuntur, & unctionem saluberrimam praestant.

Compositio alia malagmae crudae.

CAP. XXIII. Compositio malagmae crudae talis est: cerae Punicae selibram, Ammoniacy selibram, bdellii uncias tres, storacis uncias duas, sagapeni uncias quatuor, thuris pollinis uncias sex, olei veteris uncias quatuor, propoleos uncias duas, medullae cervinae uncias sex, sevi taurini uncias duas, resinae fraxinae uncias duas, adipis urinae uncias duas, adipis leonis uncias duas, opopa-

nacis, baccarum lauri, ana uncias duas, olei Cyprini uncias quatuor, gentianae uncias tres, resinae Colophoniae uncias sex, galbani uncias sex. Item alia compositio malagmae: cerae Ammoniacy ana libram, storacis uncias sex, sagapeni uncias tres, thuris pollinis uncias tres, medullae cervinae uncias quatuor, opii Hispani uncias duas, propoleos uncias quatuor, sepi caprini uncias sex, galbani uncias sex, picis Brutiae uncias quatuor, resinae terebinthinae uncias tres, resinae fraxinae uncias quatuor, aceti acerrimi uncias quatuor, olei lentiscini uncias sex, olei irini uncias quatuor.

Compositio malagmae ad uligines.

CAP. XXIV. Compositio malagmae ad uligines. Salis Afri libram unam, bulbi libram, nitrum, sulphuris libram unam, mysi libras duas, olei libram. his coctis diligenter, uteris.

Compositio malagmae ad nervos.

CAP. XXV. Compositio malagmae ad nervos: sulphuris vivi, aluminis, resinae, picis Brutiae ana libram unam, cerae pondera duo, medullae cervinae libram unam. Haec omnia pariter diu agitas aut verberas.

Compositio traumatici.

CAP. XXVI. Compositio traumatici: gal-
lae uncias quatuor, aeris usti uncias tres,
corticis mali Punici uncias tres, misy uncias
quatuor, vini unciam unam, aceti uncias
tres, in olla nova excoquis & uteris.

Compositio collyriorum.

CAP. XXVII. Compositiones collyrio-
rum Absyrti, Pelagonii, Chironisque subje-
cimus. Ad album enim de oculis tollendum
& abstergendum Absyrtus tradidit: nuces
avellanas combustas donec redigantur in ci-
neres, in mortario deteres, addeſque man-
nae thuris idem pondus, quae diutiſſime tri-
ta, & melle optimo adjecto comprehendan-
tur, & ſic inungatur animal. Idem Absyrtus
ejuſmodi collyrium laudat: piperis albi grana
octo, mellis Attici uncias duas, croci uncias
duas, ſepiae marinae teſta diligentiffime trita
uncias duas, baſami unciam unam. Pela-
gonius tale collyrium monſtrat. Oleum, ſal,
refinam, ceruſſam, opobaſamum, addito mel-
le deteris atque componis, alternis diebus
inducis uſque ad ſanitatem. Nardinum quo-
que collyrium hac ratione compoſuit. Vio-
lae uncia una, ſpicae nardi uncia ſemis, caſ-
ſiae, myrrhae unciae tres, croci unciae tres,

olei Cyprini unciae sex, piperis albi unciae duae, cymini unciae tres. Item alia collyria composuit. opobalsami, croci, myrrhae, salis Hispani, lepidis, offis sepiae, singulas uncias, cadmiae uncias duas, afronitri unciam unam, mellis Attici libram. Chiron etiam vetera glaucomata hac collyrii indicat confectione purgari. Cornu bubulum extremum, ubi solidum est, combures, ac thuris masculi pulverem, stercoris quoque humani combusti & salis Ammoniaci pari mensura pulverem facies, piper longum, ossa sepiae, flos aeruginis, vetus vinum, crocum, rutam, pariter detrita commisces, addito optimo melle, quod sufficit & inungis. Aliud quoque collyrium simile composuit. Ossa sepiae marinae, crocus, myrrha, troglodytis: item sal ac stercus crocodili; haec omnia pariter ac diutissime deteruntur, & bene trita cernuntur, additoque optimo melle unctionis utilitatem animalibus praestat. Licet parva & prope nulla de his, quae diversi auctores retulerunt, praeterisse doceam, tamen quaecunque videbantur probata conscripsimus. Verum ne longior liber confusionem magis legentibus, quam instructionem videretur asferre, modum plenum credimus faciendum,

illud iterum iterumque commonentes, ut diligenti cura passionum occurratur exordiis. Nam etiam incurabiles aegritudines, si praeventae fuerint, medentis arte vincuntur. Inveteratas causas, etiam faciles, curari saepe non posse, legi.

CAP. XXVIII. Cephalicum, quod facit ad omnia vulnera difficilia claudenda & supplenda: herbae panacis radices, thus masculum, myrrham, pollinem ervi, rosae folia arida bene trita & cribrata. Hic pulvis confectus difficilia vulnera claudit ac curat. Nunc etiam si melle decocto, & huic medicamento mixto collyrium facias, & altis sub vulneribus fistulae subjicias, citius supplere & sanare cogit. Medicamentum consuetum, in usu quotidiano necessarium, propter compendium & moras ita facies: aeruginem, chalcitem, aeris florem, aes ustum; haec bene trita & cribrata aequo pondere catastaticum faciunt, quod carnem supercrescentem comedendo effovet. Hoc idem cum aceto & melle decoctum ad mellis crassitudinem facies medicamentum, quod facit ad omnia vulnera & cancos elympidanda & ossa scabrosa. Chlora medicamentum, quod facit ad omnia vulnera complete lympidanda, vel si-

ne difficultate claudenda. Punicam, resinam terebinthinam, medullam cervinam, aeruginem, oleum, ita conficies, quantum sufficit. Tetrapharmacum, quod facit ad omnia vulnera elympidanda, & velocius curanda: adipem taurinam, ceram, picem, oleum. Igitur medicamentum, quod supra dixi, catuloticum est. Glicium, quod facit ad omnia vulnera fordida & cancrofa: amurcam, falem, acetum: his mixtis, quantum volueris, ad crassitudinem mellis uteris. Officulare medicamentum, quod facit ad omnia officula, & (darscus, quo loco factum, si dejiciendum volueris) picem liquidam, axungiam veterem, aeruginem bene tritam & admixtam, colas bene coctum, post decoctionem supra scripta purgat vulnera diligenter. Stypticum, quod facit ad omnia vulnera humecta & fungos exsicccandos. Alumen scissum, gallas minores, cortices mali granati, subcorticem de ipsa arbore. haec omnia trita, pulvis ipsius vulneribus exsicccandis valde prodest. Medicamentum, quod facit ad omnia vulnera claudenda: absinthium, sinopidem, lepidam. haec tria bene commixta faciunt medicamentum ficcum, quod ad omnia vulnera prodest. Implectoricum medicamentum,

quod facit ad omnia cava supplenda: pollinem thuris, pollinem herbi, lepidam. haec bene trita medicamentum faciunt ad supplenda vel elympidanda vulnera. Ad oculorum rupturas & tuniculas fervendas prodest, si fel caprinum lacti caprino misceatur, & sic penna nigra oculi inungantur. Ad oculorum album five glaucomata sic facies: vini sextarios 4, gari floris sextarium unum, mellis uncias 4, pariter decoquis & uteris. Ad recentem ocularem percussam: croci, myrrhae, thuris masculi, gummi, medullae vervecinae, anagallici succi, mellis, cardami, binas uncias. Synchrisma: cerae rufae pondera 2, axungiae pondera 4, opopanax uncias 2, olei veteris pond. 2, galbani unc. 3, myrrhae pond. 4, Armeniae pond. 3, olei Cyprini pond. 4, medullae cervinae pond. 2, hyssopi pond. 2, storacis pond. 4, olei lentiscini pondera 4. Synchrisma ad alia genera: galbani pond. 2, opopanax pond. 1, cerae pond. 4, medullae cervinae pond. 3, thuris masculi pond. 2, piperis albi pondus 1, resinae terebinthinae pond. 3, storacis pond. 1, adipis anserinae pond. semis, euphorbii uncias 6, adipis leoninae, mellis, castorei, libras singulas, olei myrrhae lib. 2,

olei lentiscini pond. 2, olei Syriaci lib. 2, olei veteris lib. 2, olei mellini pondera 2, olei storacis pond. 2, opii pond. 3. Lipparia sic facies: spumae argenti pondus 1, cerussae uncias 2, vini sextarios 3, olei pondus 1 & semis. omnia conficies, & sic uteris. Lipparia alio genere sic facies: spumam argenti, cerussam, thus masculum, acetum album, oleum. haec omnia in unum conteres, & cum vino melicrato admisces, & sic uteris. Traumaticum sic facies: chalcitidis pond. 1, misy pond. 1 semis, aeruginis unciam 1, stercoris columbini pond. 1, adarcis uncias 3 & scrupulos 3. decoquis una, & sic uteris. Item alio genere ad flegmonas tollendas: sinapis Alexandrini unc. 6, fici Afrae unc. 3, axungiae veteris uncias 6, aceti scrup. 3. Item Traumaticum alio genere ad verrucas tollendas: floris chalcitis uncias 2, nitri uncias 2, lalari uncias 3, aceti heminam. Item alio genere ad suffraginosos: aeruginis, aluminis ana pond. 5, herbae fideritis, ferrariae pond. 1 aceti acris sextarium unum. Ad flegmonas discutiendas: radicis, ervi, axungiae, aceti acris, linis in linteo, & sic uteris. Causticum ad nervos crassos, vel quaecunque in notitia sunt: galbani, opopanacis, medullae

cervinae, resinae terebinthinae, Armeniaci, propoleos, violae, thuris pollinis, bina pondera, resinae frixae pondera 5, bituminis pond. 3, picis durae pond. 5, resinae pituinae pond. 5, cerae pond. 5, olei cerini pond. 3, incomii pond. 2, storacis pond. 2, visci pond. 2. Causticum ad nervorum dolores: galbani, storacis, violae, propoleos, resinae singula pond. Colophoniae uncias sex, resinae terebinthinae pond. 6, opopanacis pond. 1, thuris pollinis, hyssopi, Armeniaci, baccae lauri, singula pond. picis Brutiae pond. 1 & semis, vini Aminei pond. 1 semis, resinae bituminis pond. 1; haec omnia in uno cacabo coques, in linteolo induces calida. Malagmam cocticam sic facies. Cerae albae, galbani uncias singulas, resinae terebinthinae pond. 2, adipis taurinae pond. 3, hyssopi pond. 2, bdellii pondus 1 semis, irisillyricae pond. 2, adipis anserinae pond. 1; haec omnia decoquis & uteris. Malagma ad nervorum dolorem: cerae unc. 6, adipis cervinae unc. 3, galbani, piperis, Armeniaci, resinae terebinthinae uncias ternas, tracanti uncias 5, singula contundis, permisces & uteris. Malagma ad nervos vexatos: menthae, galbani, rubricae, storacis, violae ana pond. 6, similaginis pond.

4; haec omnia cum fimilagine & vino decoques in cacabo, & liquida facies, deinde fimilaginem & vinum in unum permiscebis, inlinis in linteolo, & alligabis ferventia. Magma ad tumores sic facies: cerae uncias 6, adipis cervinae uncias 3, galbani uncias 3, violae, piperis albi uncias ternas, Armeniaci unciam, refinae terebinthinae unc. 3, storacis unc. 3, gentianae unc. 1; singula contundis, postea permisces in vino, & sic uteris. Emplastrum: cerae viridis pond. 1 & semis, olei Cyprini unc. 9, olei myrrhini uncias 2, adipis anserinae uncias 2, thuris pollinis unc. 2. haec omnia in cacabum mittis, coquis & linteolis inlinis. Cerotum ad ulcera. (strumenta) pond. 2, cerae rufae pond. x, olei myrrhini pond. 6, olei veteris pondera 8, aluminis pond. 9, olei Cyprini pond. decem, calcis pond. quinque. Fomentum ad tumores sive ad duritiam quamlibet sic facies: eviscum ex vino decoctum conteris cum axungia, & sic uteris; si minus, herbam fabinam conteris, & ex rosaceo concoquis, & sic uteris ad sanitatem. Compositio ad colicos: asari Pontici, petroselini, foeniculi uncias singulas, piperis nigri uncias 2, marrubii maf. unc. 1, abrotani un-

ciam semis, mellis optimi pond. 2, coques & despumabis, & haec omnia contundes & cernes, & sic in melle commiscebis, inde figuram facies nucis avellanae, & ex aqua dabis, & aquae congiū 1, in potum. Item diebus, quibus eo morbo tenetur, foeniculi feminis cum vino cochlearia tria aut quatuor fricabis in mortario, adjicies vini cibarii sextarium 1, mittes in ampullam aut cornu, & dabis, ut bibat, & cum sagis bene munies. Malagma ad nervos claudos: sepi hircini libram, molybdaenae selibram, refinae libram, aeruginis selibram. Compositio ad genua: acetii hemina, falis pusillum, aeris usti selibram, sinopidis, quod satis est. Potio hiemalis: croci, costi, petroselini Macedonici, murrhae, thuris masculi, tracanti, cymini Alexandrini, crocomagmae, piperis uncias singulas, vini & olei, quod sufficit (ova); haec omnia permisces, & dabis cum succo ptisanæ, cui immittis palmas xxv, bulbos xxv, hyssopi fascem, caprinos adipēs, catulum brevem vivum mittis, quem cum madefactum videris, tunc omnia exsiccabis, & adjicies olei, quod sufficit, tunc illa omnia permisces & potionabis. Potio aestivalis: traganti, croci, abrotani, cardamomi, glaulii, petroselini Macedonici

cedonici binas uncias, gingiberis unc. i. haec temperas, & cum dare coeperis, mittis quotidie heminas singulas singulis jumentis. Adde porri sectivi, porcla fil Gallici, thus, apium, olei Afri heminam, temperabis quod sufficit & uteris.

C V R A E B O V M

EX CORPORE

G A R G I L I I M A R T I A L I S

AD boum morbum. Salem tritum per cornu cum vino in potionem dabis. Boves morbos ne noceat, dato sumptas salis, terna lauri folia, & totidem porri sectivi, & ulpici alii ternas spicas, turis grandis grana terna, herbae sabinae erbas ternas, rutae cauliculos ternos, sambuci carbones ternos. Haec omnia sub dio coeli per triduum ex eadem potionem dato: adjecto scilicet vino. Quod ita partieris, ut aequas portiones per triduum accipiat. Sane is, qui dabit, sublime stet, & vaso ligneo infundat in os, deiciat in gutture. Boves si aegrotare coeperint, dato continuo ovum gallinacium, quod crudum integro facito, ut devoret: postero die caput ul-

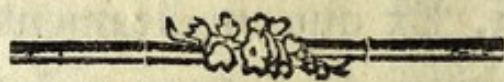
pici alii. Bos si aegrotat, quotidie ei dato unam eminam vini, & exercere bene vivere medium. si aegrotat, herbam centauream contrita ex vino infunde per cornum. Bos si aegrotat, muriam falsamenti optimam, & malum terrae aquae sext. aceti fil. ruta conterito & labris perfricato. Vel radicem herbae personaciae conterito & primo die dato unc. 1, vinique sext. 1, & aquae. Bos si aegrotat, junci radicem decoques & per cornum dabis. Bos si tussiet, aut si suspiravit, terrae malum, ovum crudum & adipem suillum, & vinum vetus, adipem tamen prius liquefacito & dato, juvat; vel marrubium cum vino datur. Si bos collum subtorserit, ebulo contrito perungitur, saepe vel medullam taurina, prius tamen axungiam perfricato. Si in collum nervi laboraverint, sumito corticem novam de subero, comburito ut carbones fiant, & terito ex vino veteri & axungia bene inter se commixto & perfricato, ei collo pili saepius defluunt. Ulmi vernaculi radicem ex vino decoquitur ad tertias, & eum, cum opus non faciet, saepius perunguito, vel adipem ursinam vel medullam taurinam, prius tamen axungia perfricato. Si bovi intestina dolebunt, sumito vini

sext. III, & olei emin. & permixtum per cornum & curat, remediabitur. Item aliud. Salis pugnum & cepae capita X, pariter conterito, & in offae modum reficito, eam in anum bobis inicito, & fac eum arare continuo folli & sanus erit. Scabies bobis neves. & erbam si satrum tundes, & ex eo pecus lavabis. Et ex aqua, in qua lupini decocti fuerint, nihilominus lavabis. Bobus & caeteris pecoribus scabiem ut discutias, intibum filvaticum conteris & perunguis. Bos aut asinum si eisdem morbos inciderint, fumito scilla aut rumnisa radicem, id est, spinam albam quam tenerrimam, & in aquam infundito. ex qua per dies quatuordecim bibat. Unde expurgabuntur & sanitas consequitur. Irudinem si bos devoraverit, cimicem conteres, & ad nares ejus admovebis, statim eicies. Bos si non rumigat, falicis folia aut corticem ejus viridissimam contundito, & in eo sext. vini addito, & olei partem quartam in se bene misceto, & per cornum bovi infundito. Intestinum enim movit, ut pedere non cesset enovit sanabitur. Jumenta si potionabis: sterCUS leporinum & cepam ficcam cum vino conterito, & per cornu dato. Jumentum ruscones si habebit, allium cum

axungia conteris & dabis: aegri des remedium foeniculi cum cepa conteris & potionabis jumenta, si crocinabuntur jumenta, marrubium & axungia conteris & in vino dabis. Ad glandulas jumentorum. Luna XIV. mane, antequam manus laves, jumento omnia impedimenta tollis, & manus sinistra digito medicinali de glandulam apprehendis, & haec dicis: fenti precante nec lapis lanam feri: nec lumbicos oculos habet, nec mula parit. Utriculum coffia herpiosum arbor fuit manu humana haec ipsa concisa est, corbo factus est, & si tuber, si panus evala subula neceris, nec radices agas. Hoc semel dices. Si jumentum sterco gallinacium comederit, brassicam agrestem terito cum oleo & aceto, bibat per cornum. Ad abundantiam sanguinis genestam viridem conterito, & eam in vino sive in aquam permixtam dato per cornum. Jumentum si male habuerit, cineres, lixiva, cyathos VIII, olei cyathos VI, confubige & in se & dat. bibat per cornum, & currat, ne minus horam aut seniores. Ut bene valeant. Ypopomaces unc. i conteris ex vino dabis potionem. Ad scabiem jumentorum. Arabis bituminis p. III, sulfuris p. II, picis liquidæ p. VI, picem, mentam, oleum, mit-

te in ollam integram, sine quiescat. Dein super infricato, qui & trita erunt, & quae soleta, adice. bitumen, sulfur nigro & ita infunde, sed diligenter coques, ne ferveat, sed lene igni vel carbonibus calefacito, & remobes ab igne & colas, ac resolutum prius aceto admiscebis. Hoc medicamento perunguis jumenta alternis diebus plus bis aut quater. Ad pituitas, anicis unc. III, benetoris dabis cum vino permixtos cyathos VI ad cornum. Ex quo medicamento etiam per sinistram narem duas dragmas infundis. Item aliud: stercoris scrupini pulverem contritum diligenterque cribratum studiose servabis, ut si quando jumento pituita molesta erit, ex confecto pulvere cum vino veteri, quantum videtur posse sufficere, per cornum deicias, & sanabitur statim. Si quod jumentum cujuslibet generis stranguriam patitur, de sinistra manica tunicae pediculum eximis, eumque in aurem equi sinistram conicies, continuo sanabis. Sed cum hoc facies, pediculum omnino non nomines. Si quod jumentum mus coecum morderit, acetum acrum bene cum orbita infundito, & cum subigis & sic tollis, & inde acu ferrea morsum bene compungito, & supra dicta terra confri-

cato. Hoc per triduum facito, & cornu cervino suffumigato. Ad vermes necandos scyllae fucum instillato & pice liquida tangito. Boves si pedes adriverint, priusquam in viam mittas, pice liquida cornua perungito, Famicem si boves habuerint, sale & aceto diligenter eluito posa aeris flos contritum commixtum cum axungia vel alumine solo, vel galla cum alumine.

AVSONI POPMAE
DE
INSTRUMENTO FVNDI

L I B E R

C A P V T I.

Instrumenti fundi definitio & divisio.

INSTRUMENTVM fundi est apparatus rerum necessariarum, cum ad culturam agri vilaeve, tum ad fructuum perceptionem vel conservationem. Nam quod ornatus aut usus sui causa paterfamilias habet in fundo, id appellatur instructum: veluti supellex, bibliotheca, paedagogia, artificia; haec enim omnia non agri, sed ipsius domini sunt instrumenta, quibus ille lautior in re familiari, & ad vitae cultum fit instructior. Quae autem continentur instrumento fundi, partim sunt animalia, ut homines, pecudes, aves: partim inanima, ut ferramenta, vehicula, dolia: sine quibus neque agricultura, neque frugum fructuumque reliquorum collectio, vel conservatio esse ulla potest. Ac homines quidem ad usum rusticum parati, vel liberi, vel

fervi sunt, soluti aut vincti: & alii praefecti, alii operarii: utrique vero a diversis ministeriis & operis diversa habent nomina, quibus discernuntur.

Praefecti villae & rei rusticae, Villicus, Villica, Procurator, Actor, &c.

CAP. II. Inter praefectos primus est VIL-
LICVS, agri colendi causa constitutus in villa: cui contubernalis VILLICA; quae rem familiarem & domestica opera curat. *Villae* autem appellatione intelliguntur omnia aedificia extra urbem, quae non pecora modo armentaue recipere possunt, sed etiam familiam & fructus fundi. Tres enim partes villae constituuntur, una *Urbana*, ampla & ornata, quae *Praetorium* quoque dicitur, & ipsius domini habitatio est: altera *Rustica*, laxa & impolita, quae habet familiam villaticam, pecora, stabula, praesepia, omne denique instrumentum rusticum: tertia *Fruentaria*, ubi fructus fundi ac redditus reponuntur, ut foenisecia arida in tabulato, vindemia in cella, in granario messis. PROCURATOR est socius villici, & in omnibus rebus administer; Graeco vocabulo dicitur *Epistata*. Cato 57, *Villico, Villicae, epistatae, opilioni*. ACTOR in familia rustica accepto-

rum expensorumque actum administrat, cibaria familiae distribuit. DISPENSATOR rationes villaticas dispensat, pecuniam fenerat, locat, mercedes praestat. Plinius Epist. 3, *Sub eodem procuratore, & paene iisdem actoribus habere.* Quintil. declamat. 345, *Quod per dispensatores feneratis, quod familiam per procuratores continetis.* ATRIENSIS villae & supellectilis rusticae munditias curat, videtque ut ferramenta deterfa nitentur, atque rubigine liberentur, ceteraque si refectionem desiderant, fabris concinnanda tradantur. MONITOR est, qui tenet nomina operariorum totius ac familiae, & unumquemque nominatim sui muneris & operae admonet: sicut qui in scena adest histriionibus, & gestus verbaque suggerit, dicitur etiam *Monitor* auctore Festo. Columella lib. 1, *Et in turba & sub Monitore vinitor opus facere debet.* ibidem: *Ne praeuentis monitoris diligentiam multitudo confunderet.* Ulpian. tit. De inst. & instrum. leg. *Villici & monitores.* CELLARIUS cibum & portionem praebet familiae, & rationes cellae ne turbent, videt. ideo, more veteri, cellam penumque omnem signo herili obsignabat. Plaut. captiv. *Obsignate cellas, referte annu-*

lum ad me. Perfa: Allium servo obfignant cum fale. Vocabulo Plautino *Promus & Con-*
duſ appellatur. Pſeudolo: *Promus & Con-*
duſ fuit, procurator peni. CVSTOS torcu-
 larium ſervabat, ne quid incuria aut furto
 deperiret; & erat homo liber: contra qui
 dolia curabat, ſervus. in lapide priſco. A
 TERENTIUS. M. L. CHRYSOGONUS
 SER. DOLEARIS. FURNACARIUS ac-
 cendendi fornacis curam gerit, ignemque
 cuſtodit, ne evagetur: qui ab Jurisconſultis
 tit. ad legem Aquil *Fornicarius*, & tit. de
 inſtr. & inſtrum. leg. *Fornicator* appellatur:
 nimirum propter affinitatem & commutatio-
 nem literarum A & I, quam multis exem-
 plis oſtendi lib. 1. De uſu antiquae locutio-
 nis. ERGAſTVLARIUS erat cuſtos &
 praefectus ergaſtuli, in quo vincti & com-
 pediti ſervi concludebantur, cum ceſſaſſent
 ab opere, ne noctu auſugerent. Erat enim
ergaſtulum in villa tanquam privatus carcer,
 Juvenalis, Sat. 14, *Quem mire afficiunt in-*
ſcripta ergaſtula carcer Ruſticus. & Sat. 8,
Nempe in Lucanos, aut Tuſca ergaſtula mit-
tar. Hinc Apuleius lib. 9. Metamorph. vo-
 cat *Tullianum*: *Eos retrorſum abducunt pa-*
gani, ſtatimque vinctos in Tullianum compin-

gunt. OSTIARIVS five IANITOR *foribus tutelam gerit*, ut ait Plautus, & introitus exitusque observat: ob quod olim in cella sua prope januam catena vinctus cubabat, non ruri modo, sed etiam in urbe. Petronius Satyrico: *Non longe ab ostiarii cella.* Columella lib. I, *An putem fortunatius a catenato repulsum iri janitore.* Ovidius Factor. I, *Janitor immitis dura religate catena.* Operarii rustici, & eorum diversa ministeria & nomina, Politor, Arator, &c.

CAP. III. Operarii rustici pro modo & natura agrorum diversas operas praestant, vel colendis arvis, vineis & hortis, vel pas- cendis pecoribus, vel salictis aut saltibus instituendis atque tuendis. In quibus singulis Columella requirit singularem animi ac corporis habitum, ut in aratore proceritatem, in vineatore latitudinem, in bubulco vocis vastitatem pariter & corporis, in pastore sedulitatem ac frugalitatem. Ex horum numero est POLITOR, qui agrum cultura expolit, dummodo id facit fide domini. Non enim tenetur instrumento fundi (quod idem de aliis omnibus intelligendum) si pecuniarium mercedem, aut certam fructuum partem capit, pro ratione operae & artis, vel

conditione foli: ut olim in agro Cassignate & Venafro, loco bono, si politor tantum demeffuiffet fruges, & eae una cum fpicis in corbem corruerentur, accipiebat partem octavam, at fi etiam impendiffet triturae & ventilationis laborem, & purgatum frumentum modio divideretur, ferebat partem quintam, auctore Catone, 136 Ulpianus tit. Pro socio: *Cum pecus in commune pascendum, aut agrum politori damus in commune quaerendis fructibus.* ARATOR terram aratro fulcat & profcindit, IUGARIUS in aratione juga ducit & regit. Columella 1, *Jugario ad circumeundum laxa ministeria praebent.* MEDIASTINUS est quasi in medio actu agri- colationis, & post aratorem reliquas partes tractat. Habent enim opera rustica commune quoddam vinculum, quo inter se alia aliis stato ordine succedunt, ut terra primum variis modis illecta & praeparata ad sementim profcinditur aratri: deinde illius gremio mollito & subacto semen inspergitur, quod mox confrata humo altius obcaecatur: tum ubi herbescens ex eo viriditas se ostendit, spinae noxiae succrescentes leviter evelluntur rastris, farculis, runcinis: post fruges jam adultae defecantur, quae calore solis ad-

ficcatae bacillis, furcillisve in area trituran-
 tur & excutiuntur: ad extremum grana ven-
 tilabro per longum spatium in ventum proji-
 ciuntur, atque ita purgantur. Quae opera qui
 efficiunt, singuli sua privaue habent nomina,
 ut SATOR, OCCATOR, SARRITOR, RA-
 STRARIUS, RUNCATOR, MESSOR,
 TRITVRATOR, VENTILATOR, & uno
 simul omnes vocabulo *Mediaftini* appellan-
 tur: sicut in familia urbana *Mediaftini* sunt
 servi medii inter actores & compeditos, id
 est, inter summos & infimos: Lucilius lib.
 17 Sat. *Villicum Aristocratem, mediastinum*
atque bubulcum. Columella 1, *Mediastinus*
qualiscunque status potest esse, dummodo per-
petiundo labori sit idoneus. VINITOR colit
 vineam: cui adjungitur PVTATOR, FRON-
 DATOR: ille vites aut arbores amputat &
 purgat: hic arbores defrondat, ut e frondi-
 bus faciat manipulos ad pastum pecoris per
 hiemem: vel vitium folia decerpit, quo uva
 folis calori exposita commodius maturescat.
 Utriusque insigne olim erat falx. Ovidius
 Metamorph. 14, *Falce data frondator erat,*
vitisque putator. PASTINATOR terram vi-
 nealem fodit & praeparat. VINDEMIATOR
 colligit vindemiam & Graece *τρυνγητής* dici-

tur. OLEARIVS loco & ordine focius ac aequalis est Vinitori: quia apud veteres fuit gemina & juncta cura vineae & oliveti. Huic operam praebet LEGVLEIVS, qui oleam caducam & verberando decussam nuda manu legit; STRICTOR digitabulis pressam decerpit ab arbore: FACTOR oleam facit exprimitque, ut *Factus* est quod uno tempore conficitur; & *Hostus*, quod ex uno facto reficitur, quasi haustus, ut *Horio*, pro haurio veteres dixerunt & *dehorito* pro de-haurito Cato 67, idem 6, *Hostus nequam erit*, id est, inutilis & nullae rei. CAPVLATOR oleum expreſſum *capulis* deplet, & e *cortina* in *labra* aut *dolia* transfundit. *Deplere* enim est haustu minus facere, ut ait Statius Achil-
leid. 1, *Fontes deplevimus haustu*. HORTV-
LANVS & OLITOR curat fructus horten-
ſes, & vendit impositos aſino vel caballo, ut olim fieri solebat. Horatius Epist. 1, *Olito-
ris aget mercede caballum*. Paſtioni pecoris praeest MAGISTER PECORIS idem PA-
STOR, qui pecus pascit, regit & curat, ut *Magister camelorum* Victori, *sarcinalium prin-
cipis jumentorum magister*, Ammiano lib. 15. ARMENTARIVS ſive IVMENTARIVS &
ARMENTI CVSTOS Ovidio 11 Metamorph.

cui qui praefectus est, dicitur SUPERIV-
MENTARIUS. Suetonius in Claudio: *Bar-*
barum & olim superjumentarium. Sed a pe-
coris genere, cui praesunt armentarii, habent
diversa nomina, ut *Equiso, Asinarius, Mu-*
lio, Bubulcus, Subulcus, Opilio, Caprarius,
Proculator, qui observat porcellos lactentes.
AVIARIUS est, qui aves villaticas pascit
& curat, FARTOR qui faginat. Horat. 2
Sat. 3, *Cum scurris fartor.* Antiqua inscri-
ptio, AVIVM FARTOR. GALLINARIUS,
curator gallinarum, DELIACVS, faginator.
Varro de re rust. 1, *Qua gallinarius curator*
earum ire possit. ibid. *Ut maxime factitave-*
runt Deliaci. Cicero Academic. 2, *Accepimus*
Deli fuisse complures salvis rebus illis, qui
gallinas alere permultas quaestus causa sole-
rent. Plinius 10, *Gallinas faginare Deliaci*
coepere: SALICTARIUS est, qui salictum
curat, & ex eo materiam salignam parat, vel
texendis corbibus, canistris & cistellis, vel
viti pedandae, jugandaeque. Sunt enim *sa-*
licum duo genera; aliae *viminales*, supelle-
ctili villaticae texendae, aliae *perticales*, vi-
neis jugandis vel soboli plantandae, vel de-
nique saepimentis usum praebent. Unde Cato
in aestimatione praediorum tertium locum

tribuit faliſto, praeponitque olivetis, agris frumentariis & pratis. SALTUARIUS vocatur custos saltuum: five fructuum conservandorum gratia paratus fit, five finium tutandorum causa, ut ille Tyrrhus Virgilianus, *cui late custodia credita campi*. Nam omnino Saltuarii continentur instrumento, si fundus saltus pastionesque habeat: sicut etiam accedunt instrumento si villa cultior est SCOPARIi, & si viridaria habeat TOPIARIi, qui hedera deambulationes gestationesve convestiunt, & formas varias ex plantis, arboribus, fruticibus compositis & plicatis reddunt: si in agro venationes sunt, VENATORES; si ab aucupio reditus percipiatur, AUCUPES; si ex melle, MELLARIi, qui sunt curatores apium & mellis, ut ait Varro 2. Denique est in instrumento fundi FOS-SOR, qui compeditus erat, & minimae dignationis. Unde pro inertis & stupido dixit Persius 5, *ne cum sis cetera fossor*. Juvenalis 2, *Squalidus in magna fastidit compede fossor*. MESSOR, FOENISEX, vel *Foeniseca*: illius insigne, more veteri, erat corbis, hujus corona e foeno. Cicero pro Sestio: *Messoria se corbe contexit*. Ovidius Metamorph. 13, *O quoties habitu duri messoris aristas Corbe tulit,*

tulit, verique fuit messoris imago. Idem. 14, *Tempora saepe gerens foeno religata recenti, Defectum poterat gramen versare videri.* Propertius 4, *Arma tuli quondam, & memini, laudabar in illis, Corbis at imposito pondere messor eram.* Ibidem: *Da falcem, & torto frontem mihi comprime foeno, Jurabis nostra gramina secta manu.* GERMINISECA, qui in hortis & vineis germina falculis praecidit. Varro L. L. 4. *Falculas has phancillas germinisecae vocant: Sed Pistor, Molitor, Coquus, Faber, Tonsor, Fullo, Textor, & alii opifices, si qui in fundo sunt, continentur instrumento, non ut fundi instrumenta, sed instrumenti, nempe familiae rusticae, cujus causa parata sunt, ut infra dicemus.*

Pecudes majores agriculturae servientes, Boves, Equi, Asini, &c.

CAP. IV. Sequuntur reliqua duo genera instrumenti animalis, *Pecudes & Volucres*, quae fundi culturae inserviunt. Non enim si quae habentur, ut dominum lautiores reddant, instrumento fundi annumerari debent: sed hae modo sine quibus recte exerceri nequit possessio. Itaque si dominus paravit greges venalium, ut ex iis fructus caperet, hi non sunt in instrumento, nihilo magis, quam

si induxit plures in fundum textores, fabros,
 aut alios artifices rei quaerendae. *Pecudes*
 autem promiscue appellantur omnia animalia,
 quae parent hominis imperio & pabulo pas-
 cuntur: & sunt aliae majores, ut bos, asinus,
 mulus, equus, aliae minores, ut ovis, capra,
 fus: quae familiae victum, vestitum mini-
 strant. Majores pecudes communi nomine
 dicuntur *ARMENTA* ab arando, vel ab ara-
 mis, id est, scapulis majoribus, ut Servius pu-
 tat; & *IUMENTA* a jungendo five a juven-
 do, quod necessarium rusticum laborem vel
 subvectando, vel arando juvent: etsi juris-
 consulti haec distinguant subtili quadam dif-
 ferentia, quam tamen alii auctores non ob-
 servant, ut notavi lib. 1 de differentiis ver-
 borum. Ex his veteres praecipuum usum &
 honorem tribuerunt bovi, socio laboris rusti-
 ci & tanquam colono; ob quod Hesiodus ex
 viro & uxore aut bove domum constare di-
 xit. Cognominatur autem *BOS IUGATORIVS*,
 qui jugo submittitur, contra *INIUGIS*,
 qui sub jugo non fuit, ut Festus tradit.
ALTILIS ad publica sacrificia faginatus,
 apud Varronem lib. 2, ut *gallina altilis* apud
 Martialem 13. *STERILIS*, qui est exsectus.
 Tibullus 3, *Dum subigunt steriles arva se-*

secunda boves. LACTARIA bos foemina, vac-
 ca, quae lac praebet. FORDA & HORDA,
 vacca, quae praegnans est; unde *Fordicalia*
 seu *Hordicalia* festa dicta, quod tum hordae
 boves immolarentur. Ovidius Fastor. 6, *For-*
da ferens bos est, secundaque dicta ferendo.
Hinc etiam fetus nomen habere putant. PAR-
 TA vacca foeta, ἡ τοῦ ἀγ: contra EXPARTA,
 quae parere desiit, effoeta. Glossae, *Expar-*
ta, partu vacua. Varro de re rust. 2, *Aetate*
potius ad fructus ferendos integrae, quam ex-
partae. Columella 7, *Exparta nutrici con-*
sociata minus laboret in educatione foetus sui.
 Item a diversa cornuum forma bos LAEVVS,
 cujus cornua terram spectant; LICINVS,
 cujus cornua sursum versus reflexa sunt; CA-
 MVRVS, qui conversa introrsus cornua ha-
 bet, contra PATVLVS, cui cornua diversa
 sunt & late patent: ob quod plaustris & ara-
 tris aptus est, Graecis dicitur πάτηλος & πα-
 τάλις: qua forma Plautus Truculento, *Ut ego*
me ruri hamaxari mavelim patulem bovem.
Equus variis rebus & usibus destinatur, ut
 vecturae, agriculturae & admissurae. Hinc
 VECTARIVS, qui vehit vel aptus est ad
 vehendum. Varro lib. 2, *Qui vectarios fa-*
cere vult. IUGALIS, qui curru junctus in-

tra jugum five temonem decurrit, Graecis ζύγιος dictus, ὁ ὑπὸ τῷ ζυγῷ ἵππος: contra FVNALIS, qui extra jugum decurrit, five ante, five ad latera adjunctus sit: inde appellatus, quod fune five loro aut catena exterius vagatur, ut in quadriga duo jugales, duo funales, dexter & sinisterior. Graecis vocatur παρώριος vel σείραιος. Sophocles Electra, δέξιόν τ' ἐνείς Σείραιον ἵππον εἶργε τὸν προυνείμενον, *dextro funario laxans habenas attrahebat infirmum.* Suetonius Tiberio, *sinisteriore funali equo.* Statius Thebaidos 6, *funalemque Thoam.* Aufonius Epicedio Phosphori: *Pegasus hinc dexter currat tibi, laevis Arion Funis eat, quartum det tibi Castor equum.* ADMISSARIUS, qui admittitur ad coitum, quasi maritus equarum, quod periphrasi poëtica decenter expressit Virgilius Georgicor. 3, *Quem legere ducem, & pecoris dixere magistrum.* SAGMARIUS idem qui Clitellarius & Dossuarius & Sarcinalis apud Lampridium in vita Heliogabali. Nomen habet a *sagmate*, quod stratum significat, quo sarcinae aptantur. Isidorus *sagma*, quod corrupte vulgo *Selma* dicitur, *stratum sagorum* vocatur. Unde Caballus Sagmarius. ASINUS alius est PLOSTRARIUS, qui plaustra trahit, alius

DOSSVARIVS, ut nominat Varro lib. 2, qui onus dorso fert, alius CLITELLARIVS, qui & ORNATVS dicitur Catoni, ab impositis *clitellis*, id est, fellis dossuariis. Apulejus Metamorph. 10 de se asino: *Sarcinis propriis onustum & prorsus exornatum armatumque producunt in urbem.* Alius MOLARIVS, qui molas frumentarias versat, Cato 10 & 11, idem dicitur ab Africano tit. de legatis 3 & Ulpiano tit. de instr. & instrum. leg. MACHINARIVS eo, quod catillum sive machinam infixam molaе frumentariae trahit & volvit. Nam asini solebant agitare *molas versatiles*, quas Cato vocat *asinarias*, sicut servi *trusatiles* & *pistrinarias*: ex quo Catullus ait, *Et non pistrino traditur atque asino*, id est, datur ad molas trusatiles & versatiles. Quamquam nonnulli asinum machinarium in libris Jurisconsultorum accipiunt eum, qui tympanum rotamve, qua aqua de flumine aut puteo tollitur, versat: quibus non consentio.

Pecudes minores, ut Ovis, Sus, Capra, &c.

CAP. V. Post majores pecudes ovilli generis prima ratio est, si utilitatis magnitudo spectetur. Nam simul & corporibus nostris vestitum praebet, & casei lactisque abundantiam, & carnis lautissimae dapes subministrat.

Quod Virgilius scite expreffit: *Inque tuendos
Natum homines, pleno quae fertis in ubere
nectar, Mollia quae nobis vestras velamina
lanas Praebetis, vitaeque magis, quam mor-
te iuvatis.* Oves autem varie cognominan-
tur: AGNAE, quae nondum dentes edide-
runt: BIDENTES, quasi *Biennes*, interpo-
fita D littera, id est, duorum annorum, ut
tradit Gellius; aut a dentibus duobus emi-
nentioribus, quibus ad sacrificia censebantur
aptae: etiam si illos non sola ovis bima, sed
& alia pecus habet, cum ad bimatum ad-
scendit, teste Hygino. Glossarium. Biden-
tes *διόδοντα πρόβατα*. AMBIDENTES, quae
superioribus & inferioribus sunt dentibus.
ADASIAE, vetulae recentes a partu. Isi-
dorus in Glossis, *Adasia ovis major natu*.
APICAE, quae non amplo corpore sunt, nec
multam lanam habent circa collum ac ven-
trem. Nam *ἄπειρος* est glaber. MINAE ven-
tre glabro sunt. Varro 2 & Plautus Tru-
culento, *Perperas minas oves*. DELICV-
LAE vel aetate vel morbo delinquent &
deficiunt, ut *armenta delicula*, Cato II. REI-
CVLAE ob vitium aliquod rejiciuntur &
alienantur, ut minae, perperae: INCIEN-
TES sunt vicinae partui: PYSTVLOSAE

corripiuntur sacro igne, quem *Pusulam* vocant pastores, eo quod pus contineat & pustulas cuti imprimat. PASCALIS passim in nemoribus & montibus pascuntur, eadem HIRTAE & SOLOCES, quod lana crassa & squalida, quae Solox dicitur, contactae sint. Lucilius: *Pascali pecore ac montano, hirto atque soloce*. Quibus opponuntur PELLITAE, quae propter lanae bonitatem pelibus integuntur, ne lana inquinetur, & in tenerrimis pascuis aluntur, ut sunt Tarentinae & Atticae. Horat. Carmin. 2, *Dulce pellitis ovibus Galesi flumen*. PECULIARES vel PECVLATORIAE, quae servis aut filiis familias sunt in peculio; sicut *Peculiares servi* & *ancillae*, quae adolescentulos aut puellas sectabantur & curabant, proprio sibi ministerio. Plaut. Afinaria: *Etiam opilio, qui pascit, mater, alienas oves, Aliquam habet peculiarem, qui spem soletur suam*. Captivis: *Parvolum peculiarem parvulo puero dedit*. Persa: *Sophoclidisca haec peculiaris est ejus, quo ego missus sum*. Praeterea agni dicuntur CORDI, ferotini, ut qui post x Cal. Augusti nascuntur, vel qui post tempus gignuntur, ac remanserunt in volvis sive membranis involuti, quae Graeci vocant *χορλον*, au-

ctore Varrone, sicut *Cordum foenum* autumnale, quod autumnno secatur, & *corda frumenta*, quae sero maturescunt: *olus cordum* apud Columellam. *DEPVLSI*, qui a materno lacte depelluntur, Virgilius, *depulsos matribus hoedos*. *SVBRVMI* lactantes. Nam *Rumis* five *Rumia* est mamma. Varro de liberis educandis: *Ruminae propter rumam, id est, prisco vocabulo mammam: a quo subrumi etiam nunc dicuntur agni*. *MVSTEI* recens ablectati & in pascua ducti, Cato in oratione *de agna mustea pascenda*. *Sus* culinae rusticae uberrimos apparatus praebet, & ganeae exquisitam materiam, quam Censoriae leges saepe coërcuerunt, interdixeruntque coenis abdomina, vulvas, & alia gulae irritamenta. Nam sapidissima omnium pecudum aestimatur vulgo *suilla caro*, ut ait Plautus in Milite, *Occisam saepe sapere plus multo suem cum manducatur*. Haec ubi peperit *FETA* dicitur: ubi omnem fetum ad utrumque latus circum se habet *CONFETA*, qualis ad sacrificium adhibebatur, teste Festo. Quae semel tantum peperit, *PORCETRA*: quae saepius *SCROFA*. Verres castrati mutant nomen, atque dicuntur *MAIALES*. Porci a mamma depulsi *Lactentium* nomine omisso

DELICI appellantur. A partu decimo die puri & integerrimi dicebantur SACRI five, ut antiqui loquebantur, SACRES, quod tum primum idonei ad sacrificia, quae Laribus agno & porco fiebant ab iis, qui infani fuerant, aut piaculum aliquod admiserant, aut liberorum prole familiam auxerant, ut ex Plauti Menaechmis & Rudente constat; iidem MYSTICI Tibullo dicti 1, 10 *Hostia-que e plena mystica porcus hara.* NEFRENDES, quod nondum fabam frendere, hoc est, frangere possunt. Terentius Scaurus de orthographia: *Ne pro non positum est, apud antiquos, ut Nefrendes porci, qui fabam frendere non possunt.* SERARIi, qui fero pasciunt: Cato 151. COLLUVIARIS, qui omnigeno potu nutritur, cibo permixto.

De canibus & eorum diversis generibus & usibus.

CAP. VI. *Canis* etli pecudum numero non est, ut recte censent jurisconsulti, quoniam pabulo non pascitur, tamen instrumento continetur. Nam & nocturnas vigilias agit, pro tutela domus ac villae, & custos est pecoris, quod eo comite defenditur, maxime Ovillum & Caprinum: cui inermi generi lupi insidiantur, nisi Canis opponatur defensor. Itaque alius dicitur DOMESTICVS

five VILLATICVS, alius PASTORALIS & PECVARIVS, alius VENATICVS. *Domesticus* intra villam & aedificium excubat, vel libere circumiens, vel catena per diem vinctus & noctibus solutus. Unde dicitur *catenarius*, qui etiam in urbe domus custos ad januam accubabat. Seneca de ira 3, *Iraſceris ergo catenario cani? & hic cum multum latravit, objecto cibo mansueſcit. Pecuarius* pastorem apud gregem comitatur: in quo maxime requiritur fortitudo & acritas, ut lupum aliasve feras repellere, aut raptores perſequi & praedam eripere poſſit. Tales olim laudatiſſimi fuerunt MOLOSSICI five EPIROTICI. Virgilius Georgic. 3, *acremve Moloffum Paſce ſero pingui.* & ALBANI magnitudine ac robore praeſtantiſſimi, ut qui parvas feras contemnentes, leones & elephantos proſternerent. Venaticus indagine vel curſu & labore feras proſequitur. Eſt enim alius *Veſtigator*, qui praecipua ſagacitate ferae latebras & veſtigia ſcrutatur ac prodit; de quo Ennius Annal. 10, *Veluti ſi quando vinclis venatica Venox Aptu ſilet: ſi forte feram ex nare ſagaci Senſit, voce ſua niſſatque ulutatque ibi acute.* Alius *Emiſſarius* ac *Vertagus* five *Vertrahus* dictus, ex

eo quod feram trahat ad dominum. Martialis Epigram. 14, *Non sibi sed domino venatur vertagus acer, Intactum leporem qui tibi dente refert.* Gratius: *Et pictam macula vertram delige falsa.* Ejus generis celebrantur ob velocitatem LACONICI sive SPARTANI, unde Virgil. Georgic. 3, *veloces Spartae catulos.* Horatius Epodo, *Nam qualis aut Molossus aut fulvus Laco Amica vis pastoribus.* Ammianus 29, *Ad observandam venatitiam praedam Spartanum canem retinere dispositus.*

Aves villaticae, terrestres & aquatiles, Gallinarum tria genera.

CAP. VII. *Aves* instrumento fundi contineri volunt jurisconsulti, si redditus & fructus ex iis percipiantur, ut si intra septa villae sint cortes, aviaria, & aquatilium receptacula, quae venditorum animalium pretio uberrimum quaestum praebent, & mensam pretiosis inemtisque dapibus exornant, denique fimo vineas & arva laetificant. Quod si fundus non est ita instructus, ut septa & stabula avium habeat, sed unius generis aves quasdam, puta gallinas vel anates; hae nihilominus instrumento continentur: quoniam earum cura colono maxime necessaria est,

propter quotidianum proventum, & saginam lautissimam, quam suppeditant. Avium vero villaticarum aliae terra modo sunt contentae, ut gallinae, columbae, pavones, turdi, turtures, phasiani; aliae etiam aquam requirunt, ut anseres, querquedulae, anates, cygni. *Gallinae* sunt trium generum, *Villaticae*, *rusticae* & *peregrinae*. *Villaticae* rure nascuntur in villis; quae si adhuc effetae non sunt & pullos edunt, appellantur *PULLITRAE*, quibus contrariae *VETVLAE* aut *Veteranae*. Varro de re rustic. 2, *Potius vetulis quam pullitris*. Quae sunt humiles & curtis pedibus *PUMILIONES*, sicut *Pumilos* homines brevi & humili corpore, paulum supra terram extantes Suetonius Augusto vocat, *Pumiliones* Gellius 19, *Pumilos* Papinius Silvar. 1, *Hic audax subit ordo pumilorum*. *Rusticae* pullos & ova edunt in silvis, neque sunt mansuetae, sed ab aucupe capiuntur & ad cibos delicatos parantur. *Peregrinae* propter amplitudinem & speciem corporum nobiles ipsae, patrias quoque suas nobilitarunt, a quibus complura & diversa nomina habuerunt, ut *Africanae* sive *Numiaicae*, *Chalcidicae*, *Medicae*, *Rhodiae*, *Tanagrica* a Tanagra urbe Atticae. Ex his *Medicae* erant similes facie

gallinis vulgaribus, corpore majore, pedibus oblongis, quales nos *Longobardicas* vocamus. *Africanæ* grandes, variae, gibberae, rutilam comam & cristam in capite gerebant; quas utraque caeruleas habebant *Meleagrides*, ut testatur Columella. Itaque falluntur, qui putant *Meleagrides* vel *Africanas* esse nostras gallinas Indicas & *Turcicas*, ut vulgo appellantur, quas scimus non habere cristas, sed palearia tantum. De reliquis avium generibus videndi rerum rusticarum scriptores.

*Instrumenta inanima & muta trium generum;
& quae fructus quaerendi gratia parata.*

CAP. VIII. Restat alterum genus instrumenti rustici, inanimum & mutum, quo comprehenduntur ea, quae fructus quaerendi, colligendi, conservandi gratia parata sunt. Quaerendi velut frumentum, quod ferendi causa sepositum est, & vasa, quae culturae serviunt, ut escaria & patoria ad ministerium operariorum in messe & vindemia. QVALA SATORIA, in quibus semina feruntur ad sementim. TRIMODIAE SATORIAE e quibus jaciuntur. VRCEI AQVALES five AQVARI, quibus aqua fertur ad irrigationem arborum & vitium. Quae genera variorum intelligit Ulpian. tit. de instr. & in-

strum. leg. 8 ubi inter instrumenta fructus quaerendi refert *vasa, quae utilia culturae sunt*. Item ferramenta, pedamenta, pali, ridicae, falces putatoriae, crates. Ferramenta sunt necessaria ad culturam arborum, hortorum & vinearum, ut ARATRVM terrae proscindendae ad sementim; cujus partes *Stiva, Buris, Culter, Vomer, Temo, Ralla*, quae est stimulus ferratus, quo vomer detergetur & terra inhaerente liberatur: sic dicta a radendo. Plinius 18, 19, *Purget vomerem subinde stimulus cuspidatus Ralla*. RUNCINA, SARCULVM purgandis hortis, segetibus & vineis. *Runcare* enim & *Averruncare* est ex agro noxias herbas evellere, *Sarrire* leviter purgare sata. IRPEX compago e pluribus dentibus ferratis, quam jumenta trahunt, ut eruant, quae in terra serpunt. Cato vocat *Urpicem*, Graeci ὀξίνην. Hesychius ὀξίνας ἐργαλεῖόν τι γεωργικόν σιδηρῆς γόμφος ἔχον ἐλκόμενον ὑπὸ βοῶν. RASTRVM lignum itidem dentatum confringendis glaebis & terrae in aratione exaequandae, a quo ὑποκοριστικῶς RASTEILLVM, quo stipulae raduntur, & foenificii cumulo adduntur. RVTRVM ligneum in ima parte patens & cavum, quo terra arenave corruitur in cumulum, aut calx vel

lutum subigitur, aut fruges conjiciuntur in modium: Graeci vocant *μωπίον*. Ejus diminutivum *Rutellum* usurpat Lucilius Satyra 9, *Frumentarius est, modium hic secum atque rutellum Unum adfert*: ubi nonnulli perperam censent esse instrumentum hostorium ad aequandam mensuram, quod Graece *ρόχωνον*. RVTABRI noxia eruunt e terra, ut auctor est Varro L. L. 4. CAPREOLVS ferramentum bicornae ad terram comminuendam, in plantatione herbarum hortensium. LIGO, BIDENTS instrumenta ferrea fossoria. MARRA itidem ferrea, excindendis herbis inutilibus comparata, ut farculum, runcina. Juvenalis: *ne marrae & sarcula desint* Columella 10, *Contundat marrae, vel fracti dente ligonis*. Plinius 23, Verno feri debet, liberarique ceteris herbis, ad trimatum marris a solo radi. PALAE ferreae, planae, quibus terra foditur & fossa vel egeritur, vel aggeritur, ut BIPALIVM pala duplo latius; unde ei nomen. Plaut. Poenulo: *Palas vendundas* sibi ait. Columella 10, *Tum mihi ferrato versetur robore palae Talis humus*. PASTIVM vineaticum instrumentum bifurcum, quo semina in scrobes demissa panguntur. PEDAMENTA, PALAE, RIDICAE sunt

sustentacula vitium, quae Plinius optima commemorat e salice, robore, olea, arundine, junipero, cupressu, sambuco, castanea. CRATES & SIRPEAE sunt vehicula e viminibus contexta, quibus sterminus evehitur. Unde *Crates & Sirpeae stercorariae* apud Catonem. Varro L. L. 4, *Sirpea, quae virgis sirpatur, id est, colligando implicatur, in quo sterminus aliudve quid evehitur.* Virgil. Georg. 1, *Vimineasque trahit crates*, quod Servius male exponit, ad agrorum scilicet exaequationem, quam rustici *Irpice* vocant. Nam poeta intelligit agrorum stercorationem, ad quam adhibentur Crates, multum diversae ab Irpice, de quo ante dixi. *Falcis putatoriae* multiplex usus est, & species diversa, ut ARBORARIA, SILVATICA, VINEATICA sive VINITORIA, putandis arboribus, filvis, vineis. LUMARIA refecandis lumis, id est, herbis spinosis in agris. RUSTARIA rubis sentibusque, qui per agros serpunt. Nam *rustus* est rubus auctore Festo. SIRPICULA amputandis ligamentis, quibus sirpantur & adligantur fascies, incisi fustes. STRAMENTARIAE defecandis stramentis exstantibus in segete post messem.

*Colligendi fructus causa parata instrumenta &
primum messis.*

CAP. IX. Colligendi fructus causa parata instrumenta sunt varii generis: nonnulla serviunt messi, quaedam foenifeciae, alia vindemiae, oleitaci, lacticinio, florilegio. Messis instrumentis seges matura demetitur, deinde exficcata in horreis conditur, tum excutitur atque purgatur. Cui rei parantur FALCES MESSORIAE five ADOREAE, id est, frumentariae, Trahae, Tribula, Vanni, Furcillae, Corbes. Falcium variae formae pro locorum regionumque varietate, reperiuntur. LVNATAE, quibus fruges robustioris culmi, ut triticum & filiginem demunt, dextra secantes stipulam secundum terram, sinistra autem unco praelongo convolventes & in fasces cogentes refecata. *Sicilas* hodieque vocant, [Germ. *Sicheln*] a prisco verbo ficilire, id est secare; unde Sicilimentum pro foeno secto apud Catonem. Glosfae *Sicila* σμίλα χαρτοτόμος. VERRICVLATAE sunt majusculae longo manubrio, perinde ut falces foenariae. His in modum verriculi adfixis ligneis quasi cratibus utraque manu segetem praecidunt, stratumque longo ordine in fasces alligandam relinquunt. RO-

STRATAE, DENTICVLATAE nominantur ex eo, quod rostrum, dentes habent: sicut TRIBVLATAE, quae tribulum, quibus solebant filicem abscindere, ut tradit Palladius. TRAHA, TRIBVLVM, FLAGELLA, FVRCILLAE usurpantur ad excutienda • spicis in aream grana, etsi forma & usu multum differant. Nam *Traha* est asserum compago dentata cum orbiculis, quae bubus per aream trahitur ad frumenta excutienda. *Tribulum* sive *Tribula* est tabula ferro vel lapide asperata, quam trahunt iumenta iuncta, infidente auriga, vel grandi pondere addito. *Triblas* vocat Cato 135, *Plostrum Poenicum* Varro. Virgil. Georg. 1, *Tribulaque trahaeque & iniquo pondere rastris*. *Flagella* sunt bacilli loreis vinculis penduli e fuste, quem trituratores manibus tenentes, tundentesque spicas flagellis excutiunt grana. *Furcillae* sunt ferreae dentatae, quibus frumenta moventur, & ubi fuerint excussa stramenta, extra aream ejiciuntur. Unde *furca* sive *furcilla expellere* proverbii specie dicitur, pro eo, quod est vi ejicere. Cicero ad Atticum 16, *sed quoniam furcilla extrudimur*. Catullus: *Musae furcillis praecipitem ejiciunt*. Horatius: *Naturam expellas furca,*

tamen usque recurrit. MERGAE sunt furcae ferreae, quibus spica legitur, vel acervi fiunt: dictae a mergis volucribus. Ut enim illi se in aqua mergunt dum pisces persequuntur; sic messores eas in fruges mergunt, ut elevare possint manipulos, auctore Festo. Plaut. Poenulo: *Palas vendundas sibi, mergas datas.* PECTEN ligneus manubrio affixus, quo paullo longius a terra interposito extans spica proscinditur, quemadmodum fit in capilli tonsura per pectinem. Colum. 2, 21, *Multi mergis, alii pectinibus spicam ipsam legunt, idque in rara segete facillimum, in densa difficillimum est.* Plin. 18, 30, *Panicum & milium singillatim pectine manuali legunt Gallicae.* VANNVS, VALLVM, VENTILABRVM sunt instrumenta viminea lata, forma plana: quorum motu vel jactu ad ventum, frumentum excussum purgatur, ut quod levissimum sit in eo, atque appellatur ACVS vel PALEA, evolet; ac quod est ponderosum, purum remaneat. CORBES sunt sportae vimineae aut sparteae, quibus frumenta feruntur & dimetiuntur: sicut veteres etiam vina metiebantur per corbes, quas picatas fuisse verisimile est. Ovid. *habitu duri messoris aristas Corbe tulit.* Cato 137, *Parte*

octava corbi dividat. Ulpian. tit. de peric. & comm. rei vend. l. 1, de mensura vini dolegris: faciendum quod veteres putaverunt, per corbem venditorem mensuram facere & effundere.

Foenificiae instrumenta.

CAP. X. Foenificiae instrumenta sunt FALCES FOENARIAE, RASTELLI LIGNEI: illis foenum maturum secant; his exsiccatum & arefactum contrahunt in acervos, deinde in metas extruunt, stipulasque de pratis, quas foenifeces praeterierunt, erant. FURCAE ferreae dentatae, quibus foenum demessum versant, & exsiccatum componunt, pabulumque pecoribus ministrant; Cato 10 vocat *ferreos*, tacito furcae nomine. *Vindemiae instrumenta. Torcularis descriptio particularis.*

CAP. XI. Vindemiae parantur FALCVLAE & VNGVES FERREI, quibus uvae maturae defecantur, ne vindemiatoris manu distringantur & laedantur. CORBES & CORBVLAE, quae ab oppido Ameria dicuntur Amerinae, ut Amerina retinacula, Virgil. Georg. 1. FISCI, FISCINAE corbulae breves, in quibus uvae defectae reponuntur & deferuntur, unde Naevius poëta prover-

bialiter dixit, *In pectus tuum, tanquam uvam vindemiator in fiscinam.* Etsi in corbibus etiam spicae, grana, in fiscinis paleae, femina, frondes, & id genus reliqua portantur: ex quo plinius *fiscinas frondarias* nominat. Eidem rei sunt DECEMMODIA, TRIMODIA, sic dicta a mensura decem, trium modiorum. ALVEVS, LINTER, NAVIA a navis similitudine appellantur vasa concava uno e ligno exsculpta; in quibus portantur & servantur collectae uvae, donec perveniant ad torcularium Tibulus I, *Haec mihi servabit plenis in linteribus uvae.* Servius in illud Virgil. Georg. I, *cavat arbore lintres.* Alii, inquit, *lintres, in quibus uvae portantur, accipiunt.* Festus, *navia est ex uno ligno exsculpta, ut navis, quo utuntur alveo in vindemia.* QUALI vindemiatorii exceptoriique sunt corbes vimineae, in quibus uvae feruntur, ut in canistro, apud Ulpian. tit de instr. & instrum. leg. l. 8, quamvis etiam QUALI & COLA sunt vasa viminea, vel juncea aut spartea, per quae liquatur & defluit calcatis uvis. Cato II, *Cola vitilia* III, *cola, qui florem demant,* id est, primum liquorem & optimum, qui flos vini est. Virg. Georg. 2, *tu spisso vimine quallos Colaue prelorum fu-*

mosis deripe testis. Praeterea colum nivarium vas erat ex lapide spongioso factum, quo aquam ex nivibus colare solebant delicatuli, ut aestivo tempore frigidius biberent. Martialis: *Attenuare nives norunt & lintea nostra, Frigidior colo non salit unda tuo.* His annumerandus SACCVS VINARIVS, quo per colaturam vina franguntur & castigantur, reddunturque mitiora, defecata & liquida, vel etiam odoratiora & magis grata, injectis in sacco aromatibus: qua ratione comparatur vinum Hippocraticum vulgo dictum; Martial. *ut liquidum potet Alauda merum Turbida sollicito transfundere Caecuba sacco.* CRATES texta viminea, in quibus planis super terram uvae & fici stratae ficcantur, vel erectis & acclinatis in testudinis morem, a rore, pluvia & frigore defenduntur: cui usui sunt *crates ficariae* Catonis 49. SPORTAE FAECARIAE prelo suppositae fecem excipiunt, unde vinum faecatum exprimitur, ut Cato docet 154. VRCEI MVSTARI, quibus mustum progeritur in labra, hodieque mustum bibitur. VRNAE SPARTEAE & AMPHORAE SPARTEAE ad vinum diffundendum in dolia, quae picatae non tam facile, quam fictiles franguntur. COR-

TINAE sunt vasa aenea patula, defruto sapaeque coquendae accommodata, & *Cortinale* locus ubi fit: licet *Cortinae* quoque sint vasa tinctorum & infectorum, in quibus coquunt pannorum pigmenta. TORCVLARIVM & TORCVLAR machina est uvae premendis ac torquendis apta: etsi quandoque significat locum vel aedificium, ubi vindemia perficitur. Hujus descriptio exstat apud Catonem, quae varii generis instrumenta habet, *tractoria, funaria, pressoria*, de quibus singulatim dicemus. PRELVM est trabs, qua uva calcata premitur: quod Cato de carpino atra potissimum faciundum praecipit ob duritiem ejus arboris, ex qua boum juga olim fabricabantur, Vitruvio teste, & manubria rusticis fiebant, ut tradit Plin. 19, 6. LINGVLA est novissima pars preli, quae inter duas arbores rectas inseritur in modum linguae. FIBVLAE sunt clavi lignei, qui per tabulas tignave trajiciuntur, ut ea constringant: & CONFIBVLAE sunt tanquam duplices fibulae, quae, si quando partes disshiascent, ad constringendum utrimque adhibentur. ARMILLAE sunt annuli ferrei cavati, in quibus vertibula versantur. SVBSCVDES sunt tabellae lignae, quibus

immiffis afferes aut tigna compiguntur: fi
 dictae a succudendo, quod locus, cui infe-
 runtur, cudendo scalpris excavatur, & ipfae
 ictu mallei immittantur. Pacuvius apud Fe-
 ftum: *nec ulla fufcus cohibet compagem al-
 vei.* PEDICINVS est pes tenuis edolatus-
 que, quo arbor inferitur cardini aut suae
 bafi. SVCULA a fuis fimilitudine vocatur
 machina tractora, inter *chelonia* verfabilis,
 circum quam *ductarius funis* obvolvitur: cu-
 jus ope trajectis per foramina vectibus, pre-
 lum tenditur vel subducitur, & trabes attol-
 luntur, vafa vinaria ex apothecis educuntur.
 PORCVLVS est paxillus vel uncus in me-
 dio fuculae fixus, ut teneat funem, qui fu-
 culam circumplexus fimul verfatur. MELI-
 PONTI funt funes longiffimi & craffiffimi,
 fic dicti, quod melius premant. Nam *pontare*
 pro deprimere etiam hodie mechanici ufur-
 pant. CAPISTRVM est retinaculum, quo
 prelum subductum tanquam freno retinetur,
 ne fubfidat decidatque. TROCHLEA est ma-
 china tractoria cum rotulis vel orbiculis ae-
 reis aut ligneis, qui per ariculum verfantur,
 trajectis ductariis funibus, quibus relevatur
 prelum. Nomen habet a *τροχῶ*, id est, ro-
 tula, fitque ad fimilitudinem Graecae literae

Θ, auctore Ifidoro. FORVM est pars torcularis, in quam uva defertur, ut prelo subjiciatur. Varro appellat forum vinarium. PATIBVLA sunt fustes validiores, quorum usus in torculari ad aliquid moliendum, munien- dum ferendumve. Titinius Fullonibus: *Sz quisquam hodie praeter hanc Posticum nostrum pepulerit patibulo hoc Ei caput defringam:* Ubi Nonius minus recte, *patibulum est sera,* qua ostia occluduntur, quod hac remota valvae pateant. Non enim a patendo, sed a pati- endo dictum patibulum. VECTES sunt pali robusti, quibus per foramina trajectis, machi- na tractoria & fucula circumagitur ab ope- rariis, aut prelum torquetur. Eos Cato in premendo fortiter prelo adhibet longos tri- plici ordine, pro numero scilicet eorum, qui premunt: in torquendo leviter & remisse breves, quos vocat *remissarios*.

Oleae legendae & premendae instrumenta.

CAP. XII. Oleae legendae & premendae serviunt DIGITABVLA, tegumenta digi- torum, quibus preffam oleam strictores ex ar- bore decerpunt: sic dicta ut acetabula, igni- tabula. CORBVLAE DECEMMODIAE, TRIMODIAE, quibus districta bacca susci- pitur. FISCI & FISCELLAE sunt quali,

in quibus olivae inclusae prelo supponuntur, ne fraces & sordes in lacum cum olea defluant: quem usum monstrat Colum. 12, & Ulpian. tit. Locati l. 19 cum ait, *Fiscos autem, quibus ad premendum oleam utimur, colonum sibi parare debere.* CORTINAE vasa plumbea, in quae oleum expressum fluit, & inde in labra funditur, ut fraces & amurca liquentur. CAPVLAE vasa ansata quasi Capides minores, quibus oleum depletur, & in fictilia vasa diffunditur: cui rei quoque serviunt CONCHAE, ferreae & rotundae, ut testatur Plin. 23, ut & Colum. 12, 50. INFVDIBVLA, per quae oleum aut vinum infunditur in vasa angusti oris, ut urceos, amphoras: sicut Vitruvio *infudibulum* est, per quod in molam frumentum decurrit ac transmittitur. SPONGIAE maiores & minores, quibus fiscinae aut dolia effinguntur & purgantur: VRCEI, quibus oleum progeritur in lacum aut cortinam: VNCI ferrei, de quibus urcei urnaeve suspenduntur, vel quibus gestantur. LABRVM olearium vasculum rotundum, in quod oleum transfertur e cortina aut lacu: ut *labrum lupinarium*, in quo lupinus aqua maceratur: *labrum eluacrum*, in quo aliquid eluitur & lavatur: *labrum culleare*, quod ca-

piebat mensuram cullei & vino admetiendo parabatur, ea forma, qua Cato praescribit 53. *Labellum pollulum* est labrum parvulum. GEMELLAR *structile* est, quasi duplex labrum olearium: cui nomen dedit gemina structura. MOLA, CANALIS, SOLEA, TVDICVLA referuntur a Columella inter instrumenta olearia prefforia; sed minora, quam TRAPETVM quod Varro I ait esse *molam oleariam e duro & aspero lapide*; Colum. 12 a mola separat, & pro trabe accipit, qua oleum exprimitur: Cato totam constructionem & fabricam intelligit, in quo ORBIS est ipsa olearia mola, quae in trapeto vertitur, & oleam terit. MOLILE, scapus vel manubrium, quo mola impellitur & circumagitur. MILIARIVM, vas angustum & longum milii forma, quod sub trapeto ponitur ad excipiendum liquorem: etiam si alios quoque usus praestat, in culina, in balneo, ad aquam calefaciendam; quod ad Catonem notavi. TYMPANVM est machina tractoria versatilisque, quae prelum tendit, deprimit aut sustollit: sicut *tympana* appellata mechanicis axes, quorum capita habent foramina, quibus inditis vectibus, iisque funibus advolutis pondera vel protrahuntur, vel sustolluntur,

ut est apud Vitruvium, Oribasium, & alios. Ulpian tit. Locat. 69, *quodsi regulis olea premitur* & *prelum*, & *fulcrum*, & *regulas*, & *tympanum*, & *trochleas*, quibus relevatur *prelum*, dominum praestare oportere. Ubi REGVLAE sunt tabellae lignae oblongae, quibus, ut in fiscis, imposita bacca prelo subjicitur & exprimitur. Colum. 12, *suspensa mola oleam frangito*, eamque vel in regulas, vel in novos fiscos adjicito. Ibid. Aut regulis, si consuetudo erit regionis, aut certe novis fiscinis sampsa exprimi. Plin. 15, *exilibus regulis pede incluso*.

Lacticinii instrumenta.

CAP. XIII. Lacticinii instrumenta sunt MVLCTRA sive MVLCTRV M, vas, in quod lac mulgetur, sive sit urna aenea sive lignea. *Mulstralia* dixit Virgilius Georg. 3, *implebunt mulstralia vaccae*. *Mulgaria* Valgius poeta. *Sed nos ante casam tepidi mulgaria lactis Et sinum vini cessamus ponere Baccho*. CYMBIV M est vas poculum a cymbae figura dictum, in quo lac fervare, & Dis manibus libare solebant: et si Varro *cymbia* refert inter vasa vinaria; Plin. 37, 8 inter pocula, Virg. Aeneid. 3, *Inferimus tepido spumantia cymbia lacte*. Statius Thebaid. 6, *capti gra-*

tissima cymbia lactis SINVS & SINVM vas rotundum capace alveo, in quo lac retinetur & deportatur, atque olim etiam offerebatur diis minoribus rusticis, ut Priapo, Rumiae, ex qua consuetudine dixit Virg. Eclog. 7, *Sinum lactis, & haec te liba Priape quotannis Expectare sat est.* Quamvis *sinum* etiam vas vinarium est, de quo Varro lib. 1, de vita pop. Rom. *ubi erat vinum in mensa positum, aut galeola aut sinum.* Ibid. Item erant mala vinaria *fini, cymbia, culignae, paterae, gutti.* FISCELLA, CALATHVS, FORMA caseo faciendo adhibentur, suntque vasa viminea vel juncea, in quae lac coagulatum transfertur, ut serum percoletur, & caseus formetur: quod nunc fere faciunt in formis ligneis perforatis. Glossarium, *fiscella, forma, ubi caseus exprimitur.* Tibullus: *Tam fiscella levi detexta vimine junci Raraque per nexus est via facta fero:* quem postremum versum Ovid. Fast. 4, ita aemulatur: *Dentque viam liquido vimina rara fero.* Colum. 7, *liquor in fiscellas, aut in calathos vel formas transferendus est.*

Florilegii & fructuum hortensium colligendorum instrumenta.

CAP. XIV. Florilegio & fructibus hor-

tenſibus colligendis parantur inſtrumenta viminea, *Corbes & Sportae, Storeae* e funibus aut junco, *Tegetes canneae*, vel cannabinae, quibus ſubjectis, ficus, uvae, poma ſoli exponuntur & ſiccantur. Item *SIRPICVLI*, caniſtra ſirpea, vel quod e ſirpo junci genere contexuntur, vel a ſirpando, id eſt, ligando appellati: quamvis apud Plautum Captivis etiam ſunt *ſirpiculi piſcarii*, ſcilicet naſſulae five ſportulae ſirpeae piſcatorum; & apud Varronem in vinea *ſirpiculi jugorum*, Colum. de cultu hortorum: *cavo jam vimine textum ſcirpiculum ferrugineis cumulate hyacinthis*. Lucilius Satyr. 15, *Tintinnabulum abeſt hinc, Scirpiculique olerorum*, etſi Scaliger ibi legit *ſcirpiculaeque*, & putat eſſe duo genera vehiculorum *Tintinnabulum & Sirpiculam*, diminutivum a ſirpea. Ego arbitror, Lucilium loqui de venditione olerum, quae, ut ex Horatio & Apulejo conſtat, olitores vendebant impoſita caballis vel aſinis, ad quorum colla forte erant ſuſpenſa tintinnabula, quae etiam hodie jumentis & minoribus pecudibus aptari ſolent: vel tintinnabulum ad venditionem olerum ſignificandam adhibebatur, ſicut apud Graecos in venditione piſcium fieri ſolebat, ut teſtatur Strabo 14 & Plutarch. Sympoſiac.

4, 4. Plautus in Pseudolo cum ait, *lenies inde accensam duos cum tintinnabulis*. Intelligit compedes vel catenas, quae, ubi moventur, sonant & tinniunt, ut dixit Afran. *Janitoris impedimenta titinnire audio*.

Conservandis fructibus destinata instrumenta, Cellae, Apothecae, Cisternae, Horrea &c.

CAP. XV. Conservandis fructibus deserviunt Cellae, Apothecae, Cisternae, horrea, granaria, vasa, ollae. CELLAE & APOTHECAE sunt diversorum generum, vinariae, oleariae, penuariae, torculariae, defrutariae: CISTERNAE ad vini custodiam efodiuntur & construuntur; quod si cui mirum videatur, is sciat etiam LACVS VINARIOS in terra depressos vina e torculari excipere, & per canales structos, vel tubos fictiles in dolia defundere, ut tradit Colum. 1, Ulpian. tit. de furtis l. 21, *si cisterna vini sit quid dices? aut aquae cisterna*. HORREA sunt frumentaria, vinaria, penuaria; quorum mentio est in libris jurisconsultorum tit. de acquir. rer. domin. de instr. & instrum. leg. de penu leg. Horatius: *Parcis deripere horreo, Cessantem Bibuli consulis amphoram?* ubi interpret horrea, in quibus vina vetera reposita erant, appellat veterana, ut Seneca vete-

varia epist. 112, *adspice veteraria nostra, & plena multorum saeculorum vindemiis horrea.* GRANARIA reponendis frugum granis erant destinata, & ex tabulis fiebant, stipitibus vel in terra defixis vel supra terram collocatis. Horum usum in nonnullis provinciis praestabant SIRI, sub terra in modum speluncarum & puteorum effossi, ad recipiendas & conservandas fruges: de quibus Varro & Colum. 1, Plin. 38, Curtius 6. *Siros vocant barbari circa Caucasum, quos ita solerter abscondunt, ut nisi qui defoderint, invenire non possint; in iis conditae fruges erant.* RISCVS est genus vasis contexti e junco, capaci alvo, utraque parte acuminatum, in quo rustici fruges, vel far molitum hodieque adservant: quem ejus usum an veteres habuerint, nescio; nomen quidem Graeci & Latini usurpant; sed pro cista vel arca vestiaria. Terent. Eunuch. *Abi, cistellam domo effer cum monumentis. Ubi sita est? in risco:* quo loco Donatus nomen id esse Phrygium notat, eoque significari cistam pelle contextam. Ulpian. tit. de auro argent. leg. 1. 25, *Veluti labatir, riscus;* utrumque vocabulum peregrinum, alterum Phrygium, ut dixi, alterum Graecum, λαβάρη apud Hesychium. Pollux 10, 31,

μισώτια οἷς ἀποτίθενται αἱ ἐσθῆτες ῥίσκον παρὰ τοῖς νεωτέροις λέγεται. Glossarium: Riscus μισωτὸς μεγάλη.

Vasa vinaria majora, Culleus, Cupa, Orca, Seriae, Dolia.

CAP. XVI. *Vasa vinaria majora & capacia sunt CVLLEVS five CVLLEVM, quod viginti amphoras capit, urnas quadraginta: qua nulla est major mensura liquoris* ait Fannius: eoque vinum vendere & admitti solebant per labrum culleare, ita ut in vini culleos singulos quadraginta urnas & auctarii loco unam praeterea adderent. *CVPAE* ligneae sunt, latae & vastae, in quibus vinum novum & recens expressum servatur. Cic. in Pison. *panis & vinum a propola & de cupa.* Augustin. Confession. 8, 9, *Suberetur a parentibus de cupa vinum depromere.* *ORCA* est genus vinarii vasis magni & terre s, a quo *Urceos & Urceolos* dictos putat Horatii interpres. Varro 1, *quae in Hispania fervore musti ruptae.* *SERIAE, DOLIA* interdum erant decem amphorarum capacia, aliquando minora. Haec oblinebantur & oppicabantur cortice, pice & resina, ne vinum fugere, unde *oblinire dolia* est obturare, & contra *relinire* est resignare & aperire. Te-

rent. Heautont. *releui dolia omnia, omnes feri-
rias.* Quanquam in doliis & feriis etiam
frumenta condebantur, ut testatur Cato 11,
& Ulpian. tit. de verb. signif. l. 206, & hoc
amplius, dolia erant *olearia, amurcaria, dea-
cinata*, quae acinis liberata sunt, ubi mustum
deferbuit Cato 26.

*Minora vasa vinaria, Cadus, Amphora, Fi-
delia, Lagena, &c.*

CAP. XVII. Minora vasa vinaria sunt
CADVS five metretes, qui continet urnas
duas, vel ut nonnulli censent tres cum dimi-
dia. AMPHORA, FIDELIA, LAGENA,
CVLIGNA, FESTA, vasa fictilia vel vitrea,
in quae vinum e dolio vel cupa defundeba-
tur, ac vetustas ac nobilitas vino diffuso
quaerebatur, obsignatis vasis, & in tabella
apposito nomine vini, & numero consularis
anni, ut apud Petron. amphorae vitreae gyp-
satae affixis pittaciis cum hoc titulo: FA-
LERNVM OPIMIANVM ANNORVM
CENTVM. Proculus tit. de trit. vino &
oleo leg. *Amphoras & cados, in quibus vina
diffusa servantur, legatos esse.* Horat. Car-
min. 3, *Corticem adstrictum pice dimovebis
Amphorae fumum bibere institutae.* Idem
epist. 1, 5 *Vina bibes iterum Tauro diffusa.*

Juvenalis 5, *Ipse capillato diffusum consule potat.* Hinc *vinum Doliare*, quod in doliis est, dixit Ulpian. tit. de peric. & comm. rei vend. *Amphorarium*, quod in amphoras diffusum est, idem tit. de trit. vino. Est autem *amphora* e Graeco ἀμφορα, continetque, quemadmodum Columella scribit, duas urnas, five sextarios quadraginta, ut vero Metianus & Festus, octo & quadraginta sextarios. Latini vocant *Quadrantal*, quasi vas pedis quadrati five magni, quo utitur Plaut. Curcul. *modica est, capit quadrantal.* FIDELIA fictilis aut vitrea ad vina & conditanea fervanda, apta; quae capiebat congium, & antiquo ritu cum vino offerebatur diis, ut Fidei a Plautino servo Aulularia: *mulsi congialem plenam faciam tibi fideliam*, atque etiam donabatur caufidicis a clientibus, quo respexit Persius 3, *ne inideas quod multa fidelia putet.* LAGENA & LAGUNCULA vas fictile, vel e radicum filis, cum fici tum etiam silvestrium auctore Plin. 16, 31, aut e cucurbita, Colum. 10. Ejus usus plurimus in conviviiis, in itinere, in venatione olim fuit, atque etiam hodie manet: sed fere stanneae aut vitreae & vimine obductae *Flossa* vulgo dicitur: Horat. lib. 2 Sat. ult. *Convivae reliqui minimum*

nocuere lagenis. Plin. epist. 6, *Cum venabere, licebit auctore me, ut panarium & lagunculam, sic etiam pugillares ferat.* CULIGNA dicta a Graeco κύλιξ; ut Festus tradit. Cato 133, *Culignam vini dapi.* Idem, *culignam in foeno Graeco ponito.* Varro de vit. pop. Rom. lib. 1, *Cymbia, culignae, paterae, gutti.* TESTA fictilis ad vina condenda accommodata: quam Horat. vocat Graecam, quod vino Graeco primo imbuta fuisset, vel quod Cumis, civitate Graecae originis facta, ut Martialis: *Cumanam testam.* Juvenal. 5, *Cujus patriam titulumque senectus, Delevit multa veteris fuligine testae.* His addendus VTER VINARIUS e corio confutus, qui ut ἀσκής apud Pollucem inter vasa vini conditoria erat, & in conviviis primo ponebatur, postea TINA: cujus nomen integrum in Belgico idiotismo, rustici hodieque usurpant, sed pro vase ligneo, in quo lac, mulsum vel expressum adservatur. Varro de vit. pop. Rom. lib. 1, *antiquissimi in conviviis utres vini primo, postea tinas ponebant.* Apuleius Metamorph. 7, *Vinarios utres ferentes.* D. Matthaeus Evangel. 9, & δὲ βάλλουσιν οἶνον εἰς ἀσκήs παλαιάς.

Vasa Salgamaría & Salsamentaria.

CAP. XVIII. *Vasa Salgamaría* sunt, in quibus conditanea ad cibum, quae veteres Salgama dixerunt, servantur, ut puta mala struthea, cydonia, melimela, pyra, fici, nuges, rapae, oleae. Ejus generis sunt VRCEI, ORCVLAE apud Catonem, & alia vasa fictilia aut vitrea, patienti ore, & usque ad imum, aequalia, ut Colum. praescribit 12, 4. SALSAMENTARIA Graeci *νερόμια* appellant, in quibus adservantur sale condita ad diuturnum usum ciborum, ut pisces falsi, carnes, pernae, muriatae, & alia, quae Graecis τὰ ταρίχα, Latinis *Salsamenta*, Plauto *muriatica* dicuntur, eo quod in muria servabantur. Est autem *muria* aqua sale commixta, in qua aliquid maceratur aut servatur: licet etiam significet piscium falsorum, praecipue thunni, liquamen. Hujusmodi vasa fictilia sunt CADISALSAMENTARII, quos nominat Plinius. DOLIA, SERIAE in quibus pernas saliri praecipit Cato; ORCAE angusto ore, specie tereti & uniformi, ad similitudinem orcae belluae marinae. Suidas ὄρκας νερόμια ἀγγεῖα ὑποδεκτικὰ ταρίχων δύο ὠπὰ ἔχοντα: interpres Horatii ad illud Sat. 2, 4, *Byzantia putruitorca*; Olla Graeca βόσα, seu

vasis genus ore angusto; in formam καναλῆς.

In his conditas menas & pelamides, viles pisciculos, clientes pauperculi caufidicis & patronis suis donabant: quo allusit Persius Sat. 3, *Menaque quod prima nondum defecerit orca*, & Juvenal. 7, *Quod pretium vocis? ficus, petasunculus & vas Pelamidum*. Praeterea VASA STANNEA piscium falsurae tribuit Plautus: cujus versus apud Festum ita legendos arbitror, *Muriaticam autem video in vasis stagnéis Bonam naritam, & canitam, & tagurica, Apuinas fartas, conchas piscinarias*; ubi *muriatica* intelligitur coena, *stagnéis* pro *stanneis* antiqua scriptura, de qua alibi dixi, *narita* piscis minutus, Graeco nomine *Rhina*, Latine *squarus*, *Canita* eadem canicula, nisi quis malit *cornutam*. Utraque Plinio memorata 32, ult. *Tagunia* piscis, qui Athenaeo *ταγύνισα*. *Apuinae*, apuae pisciculi; e quibus garum optimum conficiebatur, ut refert Plin. 31, 8. OLLAE serviunt condituris fructuum hortensium, ut pomorum, ficorum, uvarum, quas inde ollares vocat Coel. Aurelian. & Martial. 7, *Dulci placenta sordidam linit mappam Illic & uvae collocantur ollares*. Horat. Sat. 2, *venuncula convenit ollis*. Et haec quidem sunt ipsius

fundi instrumenta, quae rursus habent alia sibi propria, sine quibus nullum omnino opus effici potest. Quam ob causam jurisconsulti instrumento contineri censuerunt personas & res ad usum familiae rusticae & pecudum intra villam paratas: de quibus quam potero brevissime dicam.

De instrumentis instrumentorum fundi.

CAP. XIX. Villatici opifices & ministri sunt, molitores, pistores, coqui, fabri, fulloes, calcarii, qui calcem domino coquunt ad refectionem villae; textores, lanificae, focarii & *focariae*, quae sunt villicae adjutores, focum curant, ligna adferunt, cibum & pulmentaria coquunt: de quibus fit mentio tit. Nautae caupon. l. 1. tit. de instr. & instrum. leg. l. 12 & l. 25. tit. C. de donat. inter vir. & uxor l. 3, ubi tamen *focariae*, concubinae quasi focum & larem colentes, accipiendae sunt. Horum instrumenta cum sint multa & diversa pro ratione artis & operae, recensentur inter cetera a scriptoribus rei rusticae, maxime a Catone, FISTVLA & PILA FARRARIA ad far pinsendum, PILA FABARIA ad fabam fresam, PILA LIGNEA, in qua tunduntur grana molliora, ut zea: cujus mentio Plin. 18, II. PILA SE-

MINARIA ad terendos feminum nucleos.
PILVM FABARIVM, FARREARIVM,
SEMINARIVM quo faba, far & semina in
 pilo sive mortario feriuntur & tunduntur.
PILA FVLLONICA, in qua tunduntur
 panni & vestes, ut poliantur. **CRIBRA IN-**
CERNICVLA, quibus frumenta purgantur,
 antequam molantur, vel pollen a furfurum
 recrementis discernitur ac separatur. **MA-**
TEOLA est parvus tudes ligneus ad succu-
 dendam & adigendam materiam, dicta a ru-
 sticis κατ' ἀφαιρέσιν *mateola* pro materiola;
 quomodo saepe dictiones pronuntiabant, ut
 Plautinus rusticus Truculento, *Cauliator, co-*
nia, rhabo, pro *cavillator, ciconia, arrhabo:*
 nisi est a Graeco ματέω. **PAVICVLA** est li-
 gnum ponderosum utrimque ansatum, quo
 sola & filices tunduntur, ut aequentur & so-
 lidentur. *pavire* enim & *depavire* est verbe-
 rare. Hoc major & ponderosior est **FESTV-**
CA sive *fistuca*, qua pali & trabes magn. vi
 in terram adiguntur; unde *festucare funda-*
mentum dixit Cato pro fistucis solidare. **FOR-**
CIPES ferreae ad focum ignemque instruen-
 dum & ornandum. **RVTABVLA** lignea,
 quorum usus pistoribus in proruendo igni,
 panis coquendi gratia, auctore Festo. **FO-**

CVLVVS fictilis, aeneus, ferreus, ut ignitabulum, in quo ignis fervatur & accenditur, vel prunae candentes inferuntur mensae ad calefaciendum cibum. Cicero pro domo: foculo posito in rostris. Gellius 1, 19, *Tum illa foculum coram eo apposuit.* TESTVM & TESTVS est vas figulinum vel aeneum, sub quo in foco calefacto cinere & prunis superinjectis & circumpositis panes, liba, ceteraque dulciaria coquebantur. Unde *testuarium* edulium, quod sub testu calido coquebatur. Varro LL. 4 Ovid. Fastor. 2, *Ara fit, huc ignem curto fert rustica testu:* Et 5, *Stant calices; minor inde fabas, olus alter habebat, Et spumat testu, pressus uterque suo.* BATILLVS instrumentum domesticum ferreum vel ligneum, ad similitudinem palae, quo cineres & prunae tolluntur, aut immunditia effertur. Varro 3, *pastorem cum batillo circumire oportet, ac stercus tollere.* Horat. *latum clavum prunaeque batillum.* ROTA AQVARIA five *tympanum*, quo aqua de puteo aut flumine trahitur ac tollitur; vel etiam far molitur. Plin. 17, 11, *Rotis etiam quas aqua verset obiter & molat.* RVDIS & RVDICVLA est instrumentum coquinarium ferreum vel aeneum, qua versant in ahenis

elixa, aut spumam detrahunt; Cato: *rudicula agitata crebro*. Plin. 34, *versatum rudibus ferreis aut ferulaceis*. TELA IOGALLIS instrumentum textorium, in quo imponitur & convolvitur detexenda tela. Ovid. Metamorph. 6, *tela jugo juncta est*. AHINEVM, AENEVM vel AENVVM, vas ex aere factum, in quo aqua ad potandum aut lavandum calefit. Caecil. Hymocide: *quin maehra licitari adversum aeneum coepisti sciens*. Glossae. *Aeneum* λέβης. Paulus tit. de instr. & instrum. leg. l. 18, *Nec multum refert inter cacabos & aenum, quod supra focum pendet: hic aqua ad potandum calefit, in illis pulmentarium coquitur*. Ulpian. tit. locati l. 19, *Item aenum, in quo olea calida aqua lavatur*. AHENVVM COCVLVM, in quo cibus familiae coquebatur: quod cepisse culleum non mirum in numerosa familia, qualis rusticorum Romanorum fuit. Plaut. *aeneis coculis mihi excocta est omnis misericordia*. Festus: *cocula vasa aenea coctionibus apta*. Isidorus, *cocula ligna arida, vasa aerea*. Quamvis etiam in aheni vinum, sapa, defrutum decoquebantur. Virg. Georg. 1. *Aut dulcis musti Vulcano decoquit humorem Et foliis undam tepidi despumat aheni*. CATINVS &

CATINVM vas escarium fictile, in quo parabantur & apponebantur pulli, pisces, & juralenta, pulmentaria vel intrita, ut in lance assa; dictum a Graeco *κᾰτᾰνος*, inde diminutivum *catillus*. His accedebant LINGVLAE, quae sunt instrumenta plana & oblonga instar linguae, apta ad miscendum & secandum, ut videre est apud aromatarios. HAMMA vas aquarium rotundum, ventre gibbofo, compescendo incendio accommodatum, quod Cato refert inter vasa ahenea cap. 136, meminit Juvenal. 14, *dispositis praedives hamis*, & Plin. epist. 10. Paulus tit. de praefecto vigilum, Ulpian. tit. de instr. & instrum. leg. Sed in quotidiano usu etiam fuisse hauriendae aquae indicat Colum. 10, ubi e cucurbita fieri dicit; *aut habilem lymphis hamulam, Bacchove lagenam*. MATELLIO vas aquarium ansatum, ad similitudinem matulae, unde nomen invenit. NASITERNA genus vasis aenei, ansati & patentis: quale erat, quo equi in Circensibus post confecta spatia perfundi & refici solebant: ita dicta, quod tres nasos, id est, ansas haberet: meminit Cato de re rustica & in orationibus, Plautus, Stichus, Varro & Festus: licet interdum gemino ff scriptum *nassiterna*, quasi

a nassa deducatur. SCVTRISCVM est patella a rotunditate scutiformi dictum, sicut & *scutra*, unde *scutula* & *scutella*, de quibus in notis ad Catonem, Caecil. Hymnide: *quae narrare inepti est scutras ferventis*. SITVLVS AQUARIVS, vas hauriendae aquae proprium, quod *Situla* vulgo dicitur; Plaut. *si hanc situlam accepero*. Alius SITVLVS BARBATVS vas aquarium humile & concavum, quod Graeca voce *Nanus* dicebatur, auctore Festo. SOLIVM vas concavum & patens, ut alveus, cujus usus in lavatrina ad pannos lineos emaculandos, vel in balneis ad lavanda corpora. TRVLLA, fictilis aenea vel lignea, quae per manubrium cavum e culina in lavatrinam aquam fundit, vel vinum aut oleum in dolia, a *truva*, *truvula* diminutive, deinde *trulla*: etsi etiam vas portorium oblongum, naviculae instar, apud Plautum, Ciceronem, Horatium, Plinium, Juvenalem & Scaevolam, vel *lasanum*, in quod ventris onus deponitur, vel caementariorum instrumentum trigonum, quo dealbati tectorio muri aut delutati linuntur & complanantur, a terendo, vulgo TROFFELL. Palladius I, 13, *trulla aequabimus* & c. 15, *priena triellis frequentetur induellio*. TRVLLEVS

& TRVLLEVM, vas est aquarium latius & capacius, quam trulla, sine manubrio cavo, quo manus, Nonio teste, abluuntur. VRNA QVINQVAGENARIA, quae quinquaginta sextarios capit, sive urnas duas cum dimidia. VRCEVS AQVARIVS, quo aqua frigida in ah-num infunditur.

De cibariis & vestimentis familiae rusticae.

CAP. XX. Adhuc continentur cibaria & vestimenta, quae dominus familiae praestare cogeatur. Seneca de benef. 3, *aliquid quod dominus praestare servo debet; ut cibarium, vestiarium.* Cibus autem rusticorum non erat omnibus idem, sed alius praefectis & liberis, alius operariis servis & comeditis; nec eadem mensura omnibus, aut omni tempore dabatur. *Panis rusticus* nominatur a Plinio 19, 8, cujus crustae inspergebatur candidi papaveris semen, ovo affuso inhaerens, inferior crusta allio, gitaque cereali sapore condiebatur. Hic fuit vel triticeus, vel filigineus, vel hordeaceus, sive ex solo hordeo, sive ex hordeo & tritico misto, vel denique ex milio, ut testatur Cato 57 & Colum. 2, 9. Vilior *panis cibarius* vel *secundarius* ex farina non cribrata, vilissimus *furfuraceus* vel *acerosus*, furfurum recrementa & aceris pa-

leaeque fordes retinens, quem vocat Plautus in *Alinaria*, & Suetonius Nerone *sordidum*, Terent. in *Eunucho atrum*, Juvenal. 5 *caninum*, quod canibus cum juscule praebetur, Apicius & Coelius Aurelian. *Cantabrum*. **PVL**S ex panico pinfito, vel ex milio, vel ex farina hordeacea, aqua cocta, interdum lacte commista: *pulmentarium* coctum vel crudum, quale Catonis, quod habet oleas conditas; *halecem*, id est, piscosum salsamentum; falem & acetum; quo postremo designari *poscam*, nonnulli perperam existimant: nam *posca* non fuit inter diaria, sed urbana, nimirum plebeculae & servorum potio vilis, confecta ex vino mucido, aquae vel aceto mixto, ut praeter medicos indicat Plautus *Milite*, ubi servus queritur, *alios ebrios esse ex optimo vino, alios poscam potitare*. Praeterea erant inter edulia familiae rusticae fici, caepae, allium cum sale, olus cordum, moretum, factum e lacte, caseo & herbis, etsi non omne intritum significat: inter dulciaria *panis depsticius*, id est, subactus manibus in mortario, placentae, liba, globuli, spirae, scriblitae & similia. Potus **LORA**, quae fit vinaceis aqua lotis & perfusis, quasi mustum dilutum, *Vinum praeliganeum* Catoni, ope-

rarium Plinio, quod ad usum familiae operarumque, ex uvis ante iustam maturitatem praelectis expressum, per aestatem bibebant; sicut per hiemem mustum cum aceto, sapa, & aqua marina mistum. Mensura, quae & *demensum* dicitur a de metiendo, & *diurnum*, & *diarium*, quod in dies singulos fiebat, non semper eadem servabatur, sed pro conditione operae & temporis variabat; veluti, Villicus, Villica, procurator & alii, qui magis cura & custodia, quam labore res villaticas administrabant, in menses singulos accipiebant tritici modios tres: operarii per hiemem modios quatuor, per aestatem modios quatuor semis: compediti per hiemem panis pondo IV, ubi vineam fodere incipiebant pondo V. Contra in urbana familia pro ratione & dignitate ministeriorum demensum distribuebatur: & majorem mensuram accipiebant servi lautiores & honestiores, quam mediastini & infimi. Ex qua varietate est, quod Sallust. histor. 3 in oratione Macri Trib. pleb. & Seneca epist. 80, servis quinos modios assignat. Donat. in Terent. Ennuch. quater-nos. Vestimenta familiae erant tunicae pelliceae, sapa, centones & centiculi, manicae de pellibus, quae vel in silvis, vel in vepribus rustico operi & venatorio poterant esse

communes: Cuculli, five Cuculliones, *Galeri* in modum galeae facti, *pili* denfi craffi, & futiles e pellibus lanariis, quales prisco ritu fuerunt Romanorum pontificum *galeri*. Utraque capitis tegmina ad arcendas pluvias. Colum. 1, *cultam vestitamque familiam magis utiliter, quam delicate habeat, munitam diligenter a vento pluviaque, quae cuncta prohibentur pellibus manicatis, centonibus confectis, vel sagis, cucullis*. Auctor Moreti de Similorum rustico, *tectusque galero Sub juga parentes jungit lorata juvencos*. PERONES & SCULPONEAE, quas Cicero in Pisoniana, & Petronius Satyrico *soleas ligneas* vocant, sunt calceamenta rustica & servilia: illa e corio crudo fiunt, haec ex solido ligno exsculpto, dicta a sculpendo: unde *Peronatus* & *Sculponeatus* indutus peronibus sculponeisve. Virgil. lib. 7, --- *crudus tegit altera pero*, ubi Servius: *Pero rusticum calceamentum*. Persius: *Navim si poscat sibi peronatus arator*.

De instrumentis jumentorum & ornamentis eorundem.

CAP. XXI. Similiter comprehenduntur pecudum majorum instrumenta, ut boum *juga lignea*, vel *lorea*, quae binos ternosve jugant, Asinorum *instrata*, *capietra*, illis insternuntur,

sternuntur, his adligantur, si quando inscenduntur. *Clitellae*, id est, sellae dossuariae imponi mulis & asinis consuetae, ad onera commodius gestanda. *Helcia* lorata, spartea, vel cannabina, ante pectus ab armis dependent, quibus asini equive currus per *temonem* trahunt, vel molas per machinulam ipsis annexas versant: dicta a Graeco ἑλνω, traho. Apulejus 9, *defectum alioqui me helcio sparteo, demoto nexu machinae liberum, applicant praesepio*. Equorum habenaе, frena, *orcae*, quae ori induntur, *Murices*, iidem lupi & lupata frena ferrea asperrima. *Stragula* interni solita, *Ephippia* sellae ad insidendum impositae propter mollitiem vectorum, calcaria, cingula, eadem zonae, quibus cinguntur & distringuntur, soleae pedibus suppositae. Quae magnam partem non tam instrumenta fuerunt, quam ornamenta: qualia etiam censentur *frontalia*, quae sunt laminae a naribus ad frontem inter oculos ductae, in summo latae, in imo contractae, forma scuti longi; *baltei*, qui tergo injecti ventrem superiorem ambiunt, unde *phalerae* dependent; *Monilia* circa collum & pectus demissa, *phalerae* ornamenta pensilia, quae omni corporis parti adduntur: etsi Suidas frontem, He-

rodotus maxillas, Servius pectus ornari phaleris tradant. In his autem ornamentis veterum imperatorum & principum fastus maxime enituit: habuerunt enim ista aurea, gemmata & caelata, ut de *frontalibus gemmatis* testatur 37, 12 de *soleis aureis*, idem lib. 38, 11 de *frenis*, *monilibus*, *stragulis*, *cingulis aureis & gemmatis* Virgilius Aen. 7, *Aurea pectoribus demissa monilia pendent*, *Tecti auro, fulvum mandunt sub dentibus aurum*. Statius Thebaid. 3, *Spumantes procul mandunt adamanta jugales*. & lib. 12, - *igneæ gemmis Cingula*.

Claudianus de equo Honorii Imperat.

*Dumque auro phalerae, gemmis dum frenare
renident,*

Hac uterum zona cinge frementis equi.

Sanguineo virides morsu versare Smaragdos,

Et Tyrio dignum terga rubere croco.

Apulejus de deo Socratis; *Neque in emendis equis phaleras consideramus, & baltei polimina inspicimus, & ornatissimae cervicis duritias contemplamur, si ex argento & auro & gemmis monilia variae gazæ dependent, si plena artis ornamenta capiti & collo circumjacent, si frenæ caelata, si ephippia fucata, cingula aurata sunt.*

